

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΤΙΠΡΥΤΑΝΕΩΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Η Εφαρμογή των Προνοιών της Διαδικασίας της Bologna στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ιούλιος 2006

Βασικοί Στόχοι της Διαδικασίας της Bologna

- Η υιοθέτηση ενός συστήματος τίτλων σπουδών ευκόλως αναγνώσιμων και συγκρίσιμων το οποίο να βασίζεται σε δύο βασικούς κύκλους σπουδών.
- Η καθιέρωση ενός συστήματος πιστωτικών μονάδων.
- Η προώθηση της κινητικότητας.
- Η προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας
- Η προώθηση των Ευρωπαϊκών διαστάσεων στην ανώτατη εκπαίδευση.

Επεξεργασία – Ενοποίηση Κειμένων

Έλενα Μαϊμάρη

Επιμέλεια Έκδοσης

Έλενα Μαϊμάρη

Χριστίνα Στυλιανού

Κείμενα

Καθηγήτρια Ελπίδα Κερανού – Παπαηλιού

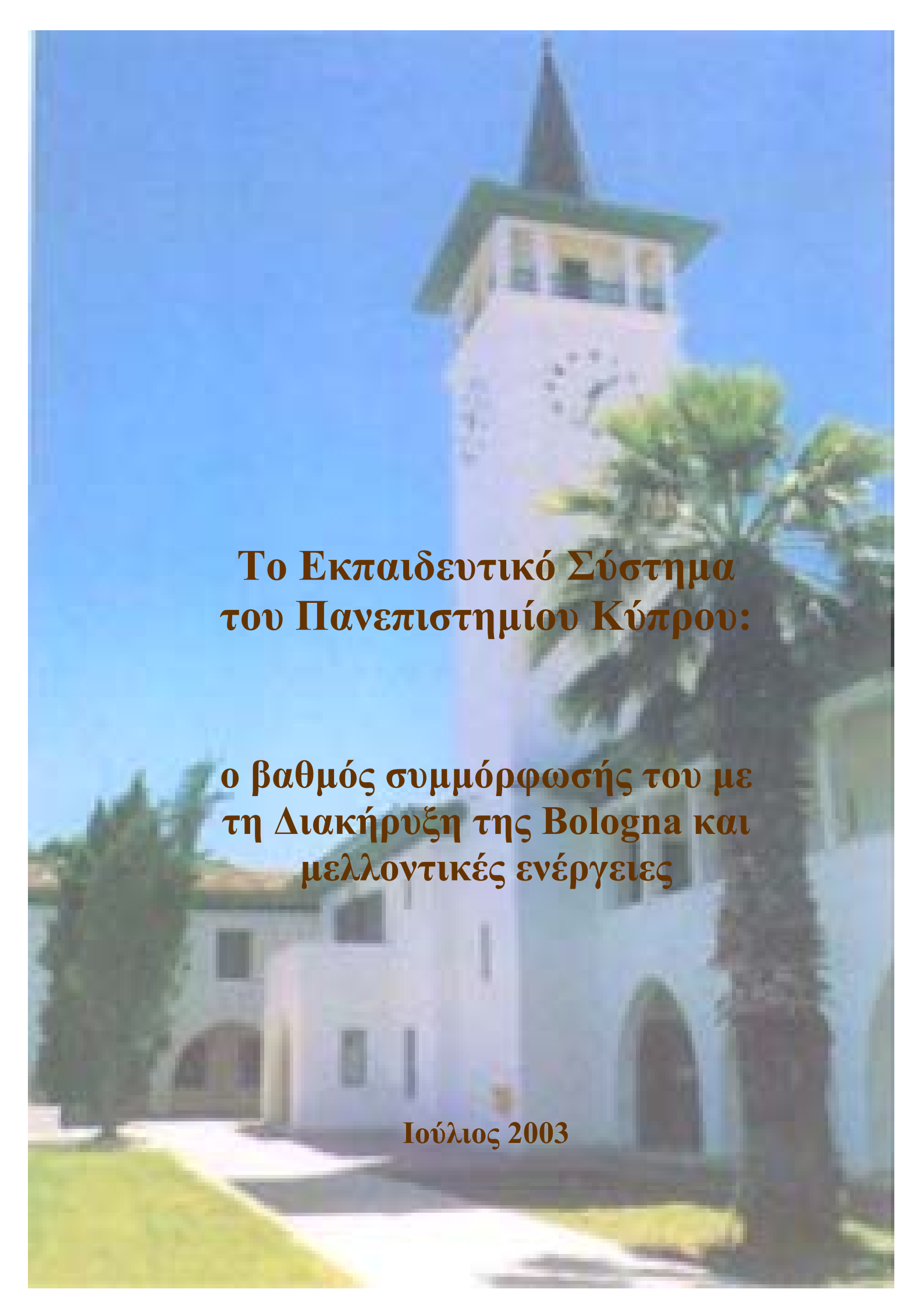
Αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Εκτύπωση

«Καντζηλάρης» Βιβλιοπωλεία Εξυπηρέτησης Φοιτητών ΛΤΔ

Ιούλιος 2006

**Το Εκπαιδευτικό Σύστημα
του Πανεπιστημίου Κύπρου:**

**ο βαθμός συμμόρφωσής του με
τη Διακήρυξη της Bologna και
μελλοντικές ενέργειες**

Ιούλιος 2003

Περιεχόμενα:

Σελίδα

Περίληψη	4
1. Εισαγωγή	5
2. Διακριτοί Κύκλοι Σπουδών – Σύστημα Διδακτικών Μονάδων	8
2.1 Προπτυχιακός και Μεταπτυχιακός Κύκλος	8
2.2 Το Επίμαχο Θέμα της Διάρκειας των Διαφόρων Κύκλων Σπουδών	10
2.3 Προσδιορισμός Γενικευμένων Μαθησιακών Στόχων	11
2.4 Γενικές Απαιτήσεις των Τριών Κύκλων Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου	13
2.5 Δύο Αλληλένδετες Έννοιες: Άρθρωση και Διδακτικές Μονάδες	13
2.6 Άλλα Στοιχεία του Εκπαιδευτικού Συστήματος του Πανεπιστημίου Κύπρου	14
2.7 Επαναφορά στο Θέμα της Διάρκειας ενός Προγράμματος Σπουδών και η Αλυσίδα της Εκπαίδευσης	15
2.8 Εισηγήσεις Ομάδων Tuning και JQI αναφορικά με Γενικευμένους Μαθησιακούς Στόχους: θα πρέπει η εξειδίκευση και η εκπόνηση πρωτότυπης διατριβής να συνιστούν αναγκαία στοιχεία για προγράμματα επίπεδου Μάστερ.	16
3. Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)	18
3.1 Οι Βασικές Πρόνοιες του Συστήματος ECTS	18
3.2 Βαθμός Συμμόρφωσης του Πανεπιστημίου Κύπρου με τις Βασικές Πρόνοιες του ECTS	21
3.3 Υπολογισμός του Φόρτου Εργασίας των Διδασκομένων	22
4. Άλλα Θέματα που Άπτονται της Διαδικασίας της Bologna	25
4.1 Συμπλήρωμα Διπλώματος (Diploma Supplement)	25
4.2 Κινητικότητα και Εμπόδια	26
4.3 Νέες Τεχνολογίες	27
4.4 Διαβίου Μάθηση	30
4.5 Πιστοποίηση Ποιότητας – η Καλλιέργεια Κουλτούρας ως προς την Ποιότητα	31

4.6 Προγράμματα με «Ευρωπαϊκό» Περιεχόμενο ή Προσανατολισμό – Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα	32
4.7 Νέα Πολιτική Έρευνας	33
4.8 Κοινωνική Διάσταση	35
5. Συμπεράσματα – Εισηγήσεις	36
6. Βιβλιογραφία	38
7. Παράρτημα I	
<i>Διακριτικά Χαρακτηριστικά (Μαθησιακοί Στόχοι) Προπτυχιακών Προγραμμάτων και Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Επιπέδου Μάστερ</i>	39
A. Εισηγήσεις της Ομάδας Εργασίας του Προγράμματος Tuning	39
B. Εισηγήσεις της Ομάδας Εργασίας του Joint Quality Initiative (JQI)	40

Περίληψη

Η διαδικασία της Bologna έχει ως γνώμονα την υιοθέτηση ενός συστήματος (I) τίτλων σπουδών ευκόλως αναγνώσιμων και συγκρίσιμων και (II) που θα στηρίζεται σε δύο βασικούς κύκλους σπουδών, την καθιέρωση ενός συστήματος πιστωτικών μονάδων, την προώθηση της κινητικότητας και της Ευρωπαϊκής συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας, και τέλος την προώθηση των Ευρωπαϊκών διαστάσεων στην ανώτατη εκπαίδευση.

Στις 3 Ιουλίου 2003, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Κύπρου αποφάσισε όπως το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS), το οποίο αποτελεί κεντρική συνιστώσα του πακέτου μεταρρυθμίσεων της διαδικασίας της Bologna, εφαρμοσθεί σε όλα τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου. Με βάση την απόφαση αυτή, σκοπός του παρόντος άρθρου είναι να αναλύσει τον υφιστάμενο βαθμό συμμόρφωσης του εκπαιδευτικού συστήματος του Πανεπιστημίου Κύπρου έναντι των προνοιών της Διακήρυξης της Bologna, και να αναφερθεί σε ενέργειες, οι οποίες έχουν ήδη τροχοδρομηθεί ή προγραμματίζονται, με σκοπό την επίτευξη μεγαλύτερης σύγκλισης και εναρμόνισης.

Η ερμηνεία των προνοιών της Bologna είναι μία διαδικασία πολύ δυναμική και καθόλου στατική. Η υλοποίησή τους συνεπάγεται ουσιαστικές αλλαγές (εν πολλοίς συνιστούν μία νέα φιλοσοφία), οι οποίες δεν μπορούν να επέλθουν από τη μια μέρα στην άλλη, αλλά μόνο μέσω βαθμιαίας, συστηματικής και καθολικής εφαρμογής, η οποία να υποστηρίζεται από τους απαραίτητους πόρους. Οι βασικές αρχές και στόχοι τέθηκαν στη Διακήρυξη του 1999, αλλά η αποσαφήνιση και διευκρίνιση των διαφόρων όρων και προνοιών, με καθολικά αποδεκτό τρόπο, είναι μία συνεχής προσπάθεια.

Πέραν του ECTS, το άρθρο εξετάζει σφαιρικά όλα τα θέματα που άπτονται της διαδικασίας της Bologna, συγκεκριμένα: (α) Diploma Supplement, (β) κινητικότητα και εμπόδια, (γ) νέες τεχνολογίες, (δ) διαβίου μάθηση, (ε) πιστοποίηση ποιότητας, (στ) προγράμματα με «Ευρωπαϊκό» περιεχόμενο ή προσανατολισμό – διαπανεπιστημιακά προγράμματα, (ζ) νέα πολιτική έρευνας, και (η) κοινωνική διάσταση.

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση που παρουσιάζεται είναι ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι ήδη σε σημαντικό βαθμό ευθυγραμμισμένο με τις πρόνοιες της Bologna. Αυτό, επειδή έχει ξεκάθαρα διακριτούς κύκλους σπουδών (προπτυχιακό, Μάστερ, Διδακτορικό) και όλα τα προγράμματα είναι αρθρωτά, βασιζόμενα σε ένα σύστημα διδακτικών μονάδων. Όμως, για να επιτευχθεί πλήρης εναρμόνιση και επίσης για να μην υπάρξει το παραμικρό ενδεχόμενο, προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου, κυρίως μεταπτυχιακά προγράμματα, να μην πληρούν όλα τα ποιοτικά επίπεδα που έχει θέσει ή που μπορεί να θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, χρειάζεται να γίνουν διάφορες μεταρρυθμίσεις και να συζητηθούν κάποια θέματα με το ενδεχόμενο και άλλων μεταρρυθμίσεων, εντός των αμέσως επόμενων ετών. Συνεπώς, το άρθρο καταλήγει σε ένα αριθμό εισηγήσεων για περαιτέρω ενέργειες.

1. Εισαγωγή

Η Διακήρυξη της Bologna, υπεγράφη τον Ιούνιο του 1999 από 29 Ευρωπαϊκές χώρες. Στη Σύνοδο της Πράγας το Μάιο του 2001, διευκρινίσθηκαν διάφορα σημεία και διατυπώθηκε ρητά ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό και αποτελεί δημόσια ευθύνη. Στη Σύνοδο του Βερολίνου τον ερχόμενο Σεπτέμβριο αναμένεται να ενισχυθεί με νέες ρυθμίσεις ως προς την επίτευξη των στόχων του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Επιστημονικής Έρευνας.

Το Μάρτιο του 2000, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε στη Λισσαβόνα το φιλόδοξο στρατηγικό στόχο όπως μέχρι το 2010 καταστεί η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο, βασιζόμενη στη γνώση [11]. Με άλλα λόγια, στόχος είναι να καταστεί η μεγαλύτερη Κοινωνία της Γνώσης ανά την υφήλιο. Ταυτόχρονα, ζητήθηκε από τους Υπουργούς Παιδείας των χωρών που υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Bologna, να διατυπώσουν τους στόχους των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης, υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι οι κεντρικές συνιστώσες του πακέτου μεταρρυθμίσεων που προσβέυει η διεργασία της Bologna είναι από τη μια η ποιότητα και από την άλλη η διατήρηση του πλουραλισμού και της πολυμορφίας που χαρακτηρίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η υλοποίηση των σημαντικών αυτών μεταρρυθμίσεων, θα βοηθήσει στην εδραίωση του ρόλου των Πανεπιστημίων ως την κινητήρια δύναμη στην Ευρώπη της Γνώσης. Αυτό ήταν ένα από τα κύρια συμπεράσματα του Συνεδρίου της Ένωσης των Πανεπιστημίων της Ευρώπης στο Graz τον περασμένο Μάιο, στο πλαίσιο του οποίου έγινε η προπαρασκευαστική εργασία για τη Σύνοδο του Βερολίνου και τέθηκαν οι προτεραιότητες για την επόμενη φάση της διεργασίας της Bologna [4,5]. Στο συνέδριο αυτό διευκρινίστηκε περαιτέρω τι σημαίνει να είσαι ένα «Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο» και ποια είναι η προστιθέμενη αξία για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, από συνεργασίες σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο Επίτροπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα Έρευνας, κατά την τελετή λήξης του συνεδρίου επεσήμανε το ρόλο των Πανεπιστημίων σε ένα κόσμο όπου η γνώση είναι η κύρια δύναμη της Ευρώπης. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι «η κοινωνική και οικονομική ευθύνη για την Ευρώπη του αύριο είναι στα χέρια των Πανεπιστημίων», προσθέτοντας ότι είναι υψίστης σημασίας η επίτευξη αριστείας στα πλαίσια των διαφορετικών αποστολών των πανεπιστημίων, και η προώθηση της αριστείας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Επίτροπος για θέματα Παιδείας και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου τόνισε ότι το πακέτο μεταρρυθμίσεων της Bologna δεν μπορεί να υλοποιηθεί *a la carte*, αλλά μόνο με την ένθερμη υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων μερών, των Πανεπιστημίων, των κρατών-μελών, της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενθαρρύνοντας έτσι την από κοινού, συντονισμένη προσπάθεια των κρατών-μελών, με ενίσχυση και υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Επίτροπος ζήτησε επίσης την αύξηση των κονδυλίων για την ανώτατη εκπαίδευση για να καταστεί δυνατή η πλήρης επίτευξη των στόχων της Ευρώπης της Γνώσης.

Συνεπώς, η δημιουργία ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης μέχρι το 2010, υπό το πρίσμα ενός ενιαίου οικονομικού ευρωπαϊκού χώρου, αποτελεί πλέον ένα συνειδητό στόχο υψίστης προτεραιότητας. Η ανάγκη για συμβατότητα, συγκρισιμότητα και ανταγωνιστικότητα ως προς την ανώτατη εκπαίδευση στην Ευρώπη προκύπτει από τις ανάγκες των φοιτητών, των οποίων η αυξανόμενη κινητικότητα απαιτεί αξιόπιστη και αντικειμενική πληροφόρηση αναφορικά με τα προσφερόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα. Επιπλέον, μελλοντικοί εργοδότες εντός και εκτός της Ευρώπης χρειάζονται αξιόπιστη πληροφόρηση για το τι σημαίνει ένας τίτλος σπουδών από πρακτική άποψη. Επομένως ένας

ενιαίος ευρωπαϊκός κοινωνικό-οικονομικός χώρος, βαδίζει χέρι με χέρι με ένα ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο ανώτατης εκπαίδευσης.

Σκοπός του άρθρου αυτού είναι να παρουσιάσει τον υφιστάμενο βαθμό συμμόρφωσης του εκπαιδευτικού συστήματος του Πανεπιστημίου Κύπρου έναντι των προνοιών της Διακήρυξης της Bologna, και να αναφερθεί σε ενέργειες, οι οποίες έχουν ήδη τροχοδρομηθεί ή προγραμματίζονται, με σκοπό την επίτευξη μεγαλύτερης σύγκλισης και εναρμόνισης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ερμηνεία των προνοιών της Bologna είναι μία διαδικασία πολύ δυναμική και καθόλου στατική. Η υλοποίησή τους συνεπάγεται ουσιαστικές αλλαγές (εν πολλοίς συνιστούν μία νέα φιλοσοφία), οι οποίες δεν μπορούν να επέλθουν από τη μια μέρα στην άλλη, αλλά μόνο μέσω βαθμιαίας, συστηματικής και καθολικής εφαρμογής, η οποία να υποστηρίζεται από τους απαραίτητους πόρους.

Οι βασικές αρχές και στόχοι τέθηκαν στη Διακήρυξη του 1999, αλλά η αποσαφήνιση και διευκρίνιση των διαφόρων όρων και προνοιών, με καθολικά αποδεκτό τρόπο, είναι μία συνεχής προσπάθεια. Για παράδειγμα, παρόλο που είναι πλέον καθολικά αποδεκτό ότι θα πρέπει να υπάρχουν διακριτοί κύκλοι σπουδών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, τα διακριτικά χαρακτηριστικά των δύο, ή τριών κύκλων, αφού ο μεταπτυχιακός κύκλος χωρίζεται σε επίπεδο Μάστερ και σε επίπεδο Διδακτορικού, δεν έχουν ακόμη οριστικοποιηθεί, και οι συζητήσεις επί του θέματος συνεχίζονται και εντατικοποιούνται. Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι σκοπός της διεργασίας της Bologna, ποτέ δεν ήταν η ισοπέδωση της πληθώρας των εκπαιδευτικών μοντέλων και συστημάτων που υπάρχουν στα ευρωπαϊκά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και η αντικατάστασή τους με ένα κανονικοποιημένο σύστημα, μέσω του οποίου να προσφέρονται τυποποιημένα προγράμματα σπουδών ως προς τη διάρκεια, τους στόχους και το περιεχόμενο. Τουναντίον, σκοπός είναι η διατήρηση των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων, πάνω στα οποία βασίζεται η Ευρωπαϊκή κουλτούρα στην ανώτατη εκπαίδευση, με άλλα λόγια η διατήρηση της διαφορετικότητας και του πλουραλισμού που αποτελούν το χαρακτηριστικό γνώρισμα της ενωμένης Ευρώπης, έναντι άλλων κοινωνιών. Επιπλέον, δεν αποτελεί αυτοσκοπό, η άμεση σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και συνεπώς, η διατήρηση μόνο εκείνων των προγραμμάτων σπουδών που υπηρετούν τις άμεσες ανάγκες της αγοράς, και παράλληλα η μείωση της διάρκειας σπουδών στο ελάχιστο απαιτούμενο διάστημα προς απόκτηση αυτών και μόνο των γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων, με το μικρότερο δυνατό κόστος, είναι εκτός στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτές είναι παρερμηνείες των πραγματικών επιδιώξεων μέσω της δημιουργίας του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, η έντονη διατύπωση των οποίων, σε ορισμένες περιπτώσεις, έχει επισκιάσει τους πραγματικούς σκοπούς της διεργασίας της Bologna, δημιουργώντας εμπόδια στη διαδικασία της εφαρμογής της.

Λόγω της παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο, απώτερος στόχος της Bologna είναι η διατήρηση και ενίσχυση της ποιότητας της προσφερόμενης εκπαίδευσης και η κατάκτηση αριστείας στην επιστημονική έρευνα [9]. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενοποίηση δυνάμεων και τη δημιουργία ισχυρών εκπαιδευτικών ή/και ερευνητικών μονάδων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (clustering – pulling together strengths and resources) και συνεπώς, με την προσφορά διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων, με σημαντική προστιθέμενη αξία έναντι των μονοπανεπιστημιακών προγραμμάτων, ως κοινοπραξιών ανάμεσα σε αριθμό πανεπιστημίων από διαφορετικές Ευρωπαϊκές χώρες. Το πρόγραμμα Erasmus Mundus [3] που ανακοινώθηκε πρόσφατα καλύπτει μεταπτυχιακά διαπανεπιστημιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ (European Masters), για την υλοποίηση των οποίων απαιτείται η συνεργασία τριών τουλάχιστον πανεπιστημίων από τρεις διαφορετικές Ευρωπαϊκές χώρες, όπου κάθε φοιτητής χρειάζεται να διανύσει μέρος των σπουδών του σε δύο τουλάχιστον από τα συνεργαζόμενα πανεπιστήμια. Τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα αποτελούν

ουσιαστικό τρόπο προώθησης της Ευρωπαϊκής διάστασης στην ανώτατη εκπαίδευση, και προσφέρουν τη δυνατότητα στον Ευρωπαίο πολίτη να εκπαιδευτεί από κορυφαίους επιστήμονες ανά την Ευρώπη. Επιπλέον, συμβάλλουν σημαντικά στην αμοιβαία αναγνώριση ποιότητας.

Συνεπώς, το ζητούμενο είναι η ποιότητα, πάντοτε σε σχέση με την αποστολή, τους στόχους και τους διαθέσιμους πόρους του κάθε ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης. Η ενοποίηση δυνάμεων και η αποδοτική και αποτελεσματική χρήση των πόρων, μεγιστοποιεί τα οφέλη [7]. Επομένως, το κάθε ίδρυμα, από τη μια θα πρέπει να έχει την αυτονομία του ως προς την εσωτερική διαχείριση των πόρων του, και από την άλλη θα πρέπει να είναι υπόλογο (accountable) στους χορηγούς των εξωτερικών πόρων του, ως προς τη χρηστή χρήση των πόρων αυτών. Αυτονόητα, ένα κρατικό πανεπιστήμιο οφείλει να είναι υπόλογο στην κοινωνία που το στηρίζει. Αυτή είναι η έννοια του «κοινωνικού συμβολαίου» που πρεσβεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ελευθερία κινήσεων από τη μια, και ποιοτικό έλεγχο από την άλλη. Παράλληλα, όπως ήδη αναφέρθηκε, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί την αύξηση των κρατικών κονδυλίων για ανώτατη εκπαίδευση, μάλιστα υπό το πρίσμα της θεώρησης της ανώτατης εκπαίδευσης ως δημόσιο αγαθό και δημόσια ευθύνη, και την κάθετη απόρριψη της αντίληψης ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι εμπορεύσιμο προϊόν. Φυσικά, όσο γενναιόδωρο και να είναι ένα κράτος, οι κρατικοί πόροι πάντοτε θα είναι περιορισμένοι και γι' αυτό, ακόμη και τα κρατικά πανεπιστήμια, για να αποφύγουν τη συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους ή την υποβάθμιση της ποιότητας, ενθαρρύνονται να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους με κερδοφόρες δραστηριότητες, ως μέσο χρηματοδότησης των καθαρά ακαδημαϊκών τους ενασχολήσεων και συμπλήρωσης των κρατικών πόρων. Εννοείται, ότι οι κερδοφόρες δραστηριότητες ενός κρατικού πανεπιστημίου θα είναι πάντοτε στο πλαίσιο των καλώς νοούμενων συμφερόντων της αποστολής του ως ακαδημαϊκού ιδρύματος και του ευρύτερου κοινωνικού του ρόλου. Για παράδειγμα, για μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ, με καθαρά επαγγελματικό προσανατολισμό, τα οποία αποφέρουν μεγάλο επαγγελματικό όφελος στα άτομα που τα παρακολουθούν (τα οποία κατά πλειοψηφία είναι ήδη επαγγελματίες π.χ. προγράμματα MBA), όχι μόνο δικαιολογείται αλλά επιβάλλεται να προσφέρονται στη βάση της αυτοχρηματοδότησης, χωρίς επιβάρυνση των κρατικών κονδυλίων. Παρομοίως, η επένδυση σε εκκολαπτήρια ιδεών, τεχνολογικά πάρκα και γενικά η επένδυση για τη μετατροπή ιδεών σε εκμεταλλεύσιμα προϊόντα με το ενδεχόμενο χρηματικού οφέλους τόσο για το πανεπιστήμιο, όσο και τους επιστήμονες, θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να στηρίζεται, όχι μόνο επειδή αποτελεί κίνητρο για προσέλκυση και διατήρηση υψηλής στάθμης επιστημόνων, αλλά επειδή συμβάλλει στην τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Στη συνέχεια θα εξετασθούν, σε σχέση με το Πανεπιστήμιο Κύπρου, τα ακόλουθα θέματα, τα οποία εμπίπτουν στις πρόνοιες της διεργασίας της Bologna:

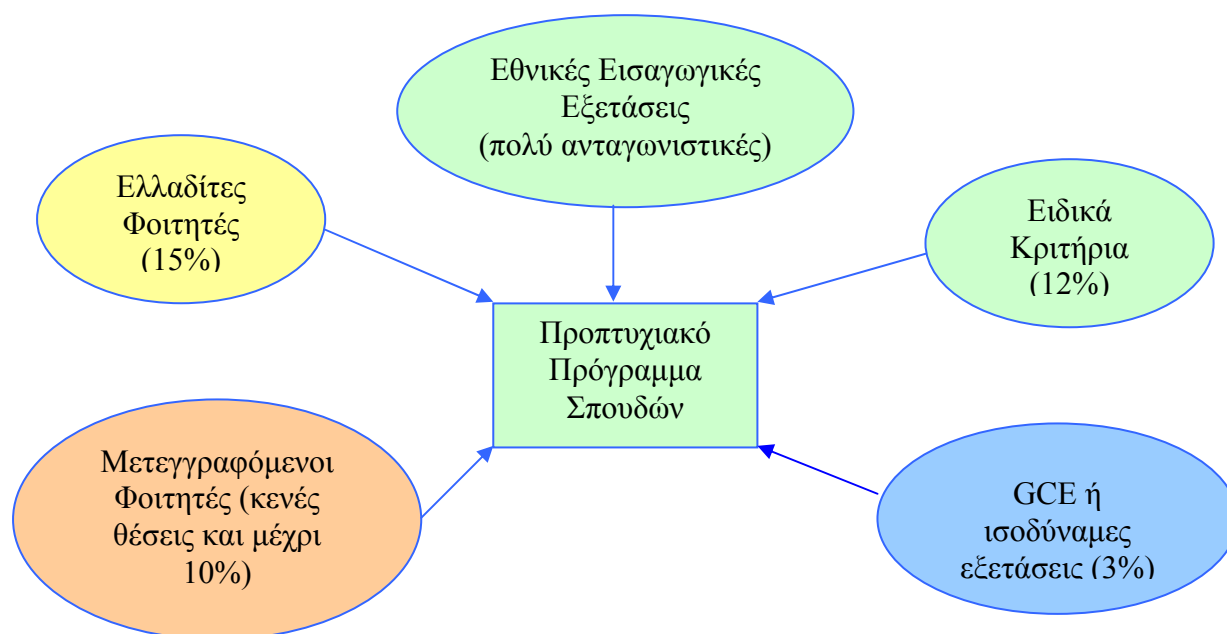
- Διακριτοί κύκλοι σπουδών - σύστημα διδακτικών μονάδων
- Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)
- Diploma Supplement
- Κινητικότητα και εμπόδια
- Νέες Τεχνολογίες
- Διαβίου Μάθηση
- Πιστοποίηση Ποιότητας
- Προγράμματα με «Ευρωπαϊκό» περιεχόμενο ή προσανατολισμό – Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα
- Νέα Πολιτική Έρευνας
- Κοινωνική Διάσταση

2. Διακριτοί Κύκλοι Σπουδών – Σύστημα Διδακτικών Μονάδων

Οι έξι βασικοί στόχοι της διαδικασίας της Bologna είναι [1]: (α) η υιοθέτηση ενός συστήματος τίτλων σπουδών ευκόλως αναγνώσιμων και συγκρίσιμων, (β) η υιοθέτηση ενός συστήματος που θα στηρίζεται σε δύο βασικούς κύκλους σπουδών, (γ) η καθιέρωση ενός συστήματος πιστωτικών μονάδων, (δ) η προώθηση της κινητικότητας, (ε) η προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας, και (στ) η προώθηση των Ευρωπαϊκών διαστάσεων στην ανώτατη εκπαίδευση.

2.1 Προπτυχιακός και Μεταπτυχιακός Κύκλος

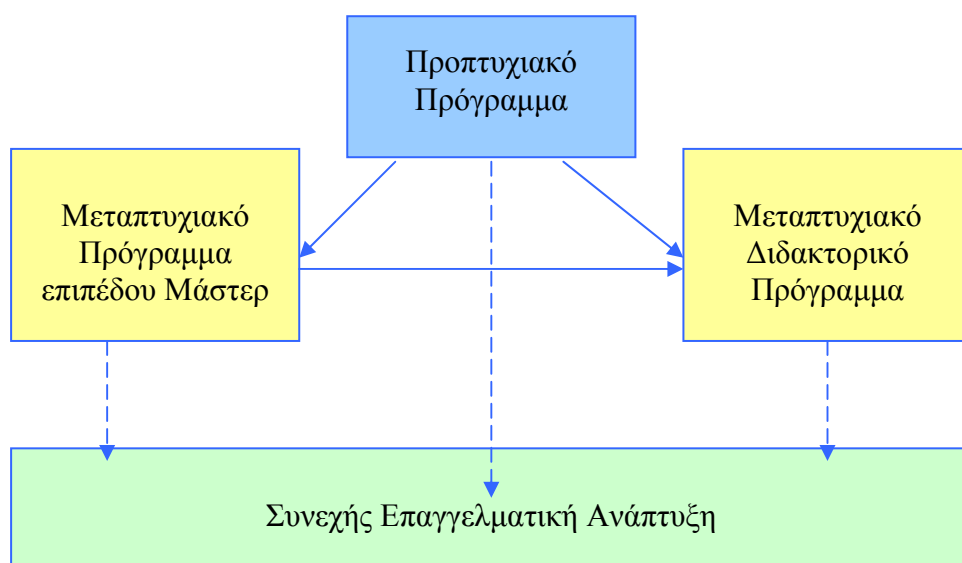
Το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει υιοθετήσει από την αρχή ένα σύστημα στο οποίο υπάρχει ξεκάθαρη διάκριση και διαχωρισμός ανάμεσα σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών. Όλα τα προγράμματα σπουδών είναι αρθρωτά (modular) και βασίζονται σε ένα σύστημα διδακτικών μονάδων, το οποίο θα αναλυθεί περαιτέρω στην Ενότητα 3. Βασική προϋπόθεση για εισδοχή σε προπτυχιακό πρόγραμμα είναι η κατοχή απολυτηρίου από σχολείο μέσης εκπαίδευσης ή ισοδύναμου προσόντος, και για εισαγωγή σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα, η κατοχή Πτυχίου ή ισοδύναμου προσόντος. Για κάθε πρόγραμμα σπουδών η εισαγωγή φοιτητών γίνεται σε ανταγωνιστική βάση. Ο ανταγωνισμός είναι ιδιαίτερα εμφανής για τα προπτυχιακά προγράμματα, όπου κατά μέσον όρο συναγωνίζονται δέκα υποψήφιοι για μία θέση. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι προπτυχιακοί φοιτητές εισάγονται στο Πανεπιστήμιο μέσω εθνικών εξετάσεων (Σχήμα 1). Επιπλέον, προσφέρεται σε υπεράριθμη βάση, αριθμός θέσεων που ισοδυναμεί με το 30% των θέσεων για Κυπρίους εισακτέους, εκ των οποίων το 15% αφορά Ελλαδίτες φοιτητές, και το άλλο 15% ειδικές κατηγορίες Κυπρίων (για το 12% η εισαγωγή γίνεται με βάση τις εισαγωγικές εξετάσεις και για το 3% με βάση τις εξετάσεις GCE ή άλλες ισοδύναμες εξετάσεις). Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα εισδοχής προπτυχιακών φοιτητών μέσω εξωτερικών μετεγγραφών. Ο αριθμός των διαθέσιμων θέσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% των θέσεων για Κυπρίους εισακτέους και ούτε και να υπερβαίνει τον αριθμό των άγονων θέσεων.

Σχήμα 1: Εισαγωγή Φοιτητών σε Προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών (Πρώτος Κύκλος Σπουδών)

Ως προς τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, οι νέοι Κανόνες Μεταπτυχιακής Φοίτησης που τέθηκαν σε λειτουργία τον Ιανουάριο του 2001, διαχωρίζουν από την αρχή τις δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών προγραμμάτων, επιπέδου Μάστερ και Διδακτορικού (ενώ με βάση τους αρχικούς κανόνες, ένα άτομο εισαγόταν στο Πανεπιστήμιο ως «μεταπτυχιακός φοιτητής» και η κατάταξή του στο ένα ή το άλλο επίπεδο γινόταν καθ' οδόν, μέχρι και το 4^ο εξάμηνο σπουδών του, και μάλιστα λόγω της «ενοποίησης» των δύο κατηγοριών, ένας φοιτητής μπορούσε να ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ και χωρίς εκ νέου εισδοχή να συνεχίσει σε Διδακτορικό πρόγραμμα ή ένας φοιτητής Διδακτορικού επιπέδου, μπορούσε να «υποβιβαστεί» σε επίπεδο Μάστερ). Με βάση τους νέους κανόνες ένα άτομο εισάγεται απευθείας σε πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ ή σε Διδακτορικό πρόγραμμα και η παρακολούθηση άλλου (επιπέδου) μεταπτυχιακού προγράμματος απαιτεί εκ νέου εισδοχή. Άτομα που κατέχουν μόνο Πτυχίο μπορεί να εισαχθούν απευθείας σε Διδακτορικό πρόγραμμα (Σχήμα 2), νοουμένου ότι έχουν υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση. Αυτά τα άτομα αναμένεται να έχουν μεγαλύτερες υποχρεώσεις έναντι συμφοιτητών τους, οι οποίοι ήδη κατέχουν σχετικό μεταπτυχιακό τίτλο επιπέδου Μάστερ.

Το θέμα της διάκρισης των επιπέδων ανάμεσα σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά μαθήματα έχει απασχολήσει το Πανεπιστήμιο. Πέραν της συντακτικής διάκρισης (διαφορετικοί κωδικοί) θα πρέπει να υπάρχει ουσιαστική, σημασιολογική, διάκριση ως προς το περιεχόμενο. Μέχρι στιγμής δεν έχουν προσδιοριστεί από το Πανεπιστήμιο, γενικευμένα, διακριτά χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο επίπεδα μαθημάτων (προπτυχιακά, μεταπτυχιακά). Το θέμα αυτό απασχολεί έντονα την Ευρωπαϊκή Ένωση (generic descriptors for first cycle and second (Master) cycle programmes) όπου τουλάχιστον δύο ομάδες εργασίας έχουν μελετήσει εκτενώς το θέμα και έχουν υποβάλει προκαταρκτικές εισηγήσεις (βλέπε Παράρτημα Ι). Επί του παρόντος οι Κανόνες Μεταπτυχιακής Φοίτησης του Πανεπιστημίου αναφέρουν ότι δεν θα πρέπει να υπάρχει ουσιαστική επικάλυψη ανάμεσα στο περιεχόμενο προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μαθημάτων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μπορεί να επιτραπεί σε προπτυχιακό φοιτητή να παρακολουθήσει μέχρι δύο μεταπτυχιακά μαθήματα, ως μαθήματα περιορισμένης επιλογής, τα οποία σε περίπτωση εγγραφής του φοιτητή σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, μπορεί να του πιστωθούν για σκοπούς ικανοποίησης των υποχρεώσεων του μεταπτυχιακού του προγράμματος.

Σχήμα 2: Διακριτοί Κύκλοι Σπουδών

Συνεπώς, το εκπαιδευτικό σύστημα του Πανεπιστημίου Κύπρου ικανοποιούσε εξ αρχής το βασικό στόχο της διαδικασίας της Bologna για δύο διακριτούς κύκλους σπουδών, τον προπτυχιακό και τον μεταπτυχιακό. Οι νέοι κανόνες μεταπτυχιακής φοίτησης έχουν διαχωρίσει σαφώς το μεταπτυχιακό κύκλο σε κύκλο επιπέδου Μάστερ και σε Διδακτορικό κύκλο. Μία τέτοια διάκριση, παρόλο που δεν ήταν στην αρχική Διακήρυξη του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, προωθείται τώρα και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου γενικά θεωρείται ότι η λογική ακολουθία σπουδών είναι Πτυχίο – Μάστερ – Διδακτορικό, παρόλο που σε περιπτώσεις ατόμων με εξαιρετικές ακαδημαϊκές επιδόσεις είναι επιτρεπτή η ακολουθία Πτυχίο – Διδακτορικό. Επομένως, και πάλι το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι πλήρως εναρμονισμένο. Κάθε κύκλος, τόσο ο προπτυχιακός όσο και οι ανώτεροι κύκλοι οδηγούν σε καταληκτικούς τίτλους σπουδών, όπου οι κάτοχοί τους μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, θα πρέπει να ενθαρρύνεται η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη σε συστηματική βάση (Σχήμα 2). Αυτό αποτελεί προτεραιότητα σε μία Κοινωνία της Γνώσης, όπως την Κοινωνία της Ενωμένης Ευρώπης που οραματιζόμαστε και που πρεσβεύει η διαδικασία της Bologna.

2.2 Το Επίμαχο Θέμα της Διάρκειας των Διαφόρων Κύκλων Σπουδών

Είναι αυτονόητο ότι η (κανονική) χρονική διάρκεια ενός κύκλου σπουδών είναι σημαντική συνιστώσα ως προς την εναρμόνιση και τη δημιουργία του ενιαίου χώρου ανώτατης εκπαίδευσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η αρχική τοποθέτηση, μέσω του συνθηματικού «3–5–8» (τρία χρόνια για ολοκλήρωση πρώτου κύκλου σπουδών, πέντε χρόνια για απόκτηση (και) μεταπτυχιακού τίτλου επιπέδου Μάστερ, και 8 χρόνια μέχρι την απόκτηση και Διδακτορικού τίτλου), ήταν αναμενόμενο ότι θα οδηγούσε σε έντονες διαμάχες, όπως και έγινε, με αισθητό τον κίνδυνο να αποτύχει η όλη προσπάθεια ενοποίησης, πριν ακόμη καλά καλά αρχίσει. Το πιο επίμαχο σημείο αφορούσε τη διάρκεια του πρώτου κύκλου σπουδών, παραπέμποντας σε ερμηνείες του ότι ο απώτερος σκοπός ήταν η άμεση σύνδεση της ανώτερης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και η παραγωγή προσωπικού για τις ανάγκες της αγοράς με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Είναι γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκαν επιχειρήματα, όπως για παράδειγμα, το ότι σε Πανεπιστήμια της Αγγλίας η διάρκεια σπουδών για την απόκτηση Πτυχίου στους διάφορους τομείς της Μηχανικής είναι τρία χρόνια, διότι ο χρόνος αυτός αρκεί για την απόκτηση της απαραίτητης γνώσης, ενώ στη συνέχεια η βιομηχανία είναι διατεθειμένη να επωμισθεί το επιπλέον κόστος για την περαιτέρω εκπαίδευση (διάρκειας άλλων δύο με τριών χρόνων) των πτυχιούχων μηχανικών, σε καθαρά πρακτικό επίπεδο, για την απόκτηση των σχετικών δεξιοτήτων. Με αυτό τον τρόπο το συνολικό κόστος της μόρφωσης και εκπαίδευσης των μηχανικών κατανέμεται ανάμεσα στον κρατικό (χορηγίες πανεπιστημίων) και ιδιωτικό (βιομηχανίες) τομέα με εξίσου καλά, εάν όχι καλύτερα τελικά αποτελέσματα. Αυτό το παράδειγμα προβλήθηκε σε αντιπαράθεση με το Γερμανικό σύστημα όπου τα αντίστοιχα προγράμματα σπουδών έχουν διάρκεια 5–6 χρόνια.

Το συνθηματικό «3–5–8» έχει τώρα εγκαταλειφθεί. Η διάρκεια σπουδών είναι σημαντική, αλλά δεν αρκεί από μόνη της. Υπάρχει τώρα μία νέα, ξεκάθαρη, καθολικά αποδεκτή προσέγγιση, βασισμένη σε μαθησιακούς στόχους (learning outcomes) για κάθε κύκλο σπουδών, και το συνεπαγόμενο φόρτο εργασίας, από μέρους του μέσου σπουδαστή, προς επίτευξη αυτών των στόχων. Επομένως, και πάλι καταλήγουμε στο χρόνο. Όμως, η ουσιαστική διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η διάρκεια ενός κύκλου σπουδών δεν είναι πλέον η προϋπόθεση, την οποία θα πρέπει ευλαβικά να ικανοποιήσουμε, επικεντρωνόμενοι προς εκείνους τους μαθησιακούς στόχους που είναι επιτεύξιμοι σε αυτή τη χρονική διάρκεια. Αντίθετα, με τη νέα προσέγγιση, η διάρκεια χρόνου προκύπτει, ως φυσικό επακόλουθο, των

μαθησιακών στόχων που συνδέονται με τους διαφορετικούς κύκλους. Επομένως, οι μαθησιακοί στόχοι αποτελούν τις προϋποθέσεις, και ως εκ τούτου η διάρκεια σπουδών δεν προκύπτει με απόλυτο, δογματικό τρόπο (π.χ. 3 χρόνια για τον πρώτο κύκλο) αλλά ως ένα σύνολο επιτρεπτών διαστημάτων, π.χ. 3 με 4 χρόνια για προπτυχιακά προγράμματα, το οποίο είναι τώρα αποδεκτό.

2.3 Προσδιορισμός Γενικευμένων Μαθησιακών Στόχων

Κατά το σχεδιασμό ενός ορθολογιστικού Προγράμματος Σπουδών, με βάση τις προϋποθέσεις που προκύπτουν από τη διαδικασία της Bologna, πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η ουσία είναι οι μαθησιακοί στόχοι, ο φόρτος εργασίας από μέρους των διδασκομένων προς επίτευξη των στόχων αυτών, και η μετάφραση του φόρτου εργασίας σε πιστωτικές μονάδες, καταναμημένες σε μαθήματα, θεματικές ενότητες και σε τελική ανάλυση, σε ολόκληρο το πρόγραμμα σπουδών [6,12]. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μία αρθρωτή και ευέλικτη δομή, η οποία επιτρέπει τη μεταφορά και τη συσσώρευση πιστώσεων (προς επίτευξη μαθησιακών στόχων). Μαθησιακοί στόχοι μπορεί να εκφράζονται σε διάφορα επίπεδα, σε επίπεδο ατομικών μαθημάτων, ή συνόλου μαθημάτων (θεματικής ενότητας) και φυσικά ολόκληρου του προγράμματος.

Συνεπώς, η διάρκεια ενός προγράμματος σπουδών από μόνη της ή το σύνολο πιστωτικών μονάδων από μόνο του είναι άνευ ουσίας (είναι κάτι το τελειώς συντακτικό), εάν δεν συνδέονται με μαθησιακούς στόχους.

Οι συνολικοί μαθησιακοί στόχοι ενός προγράμματος σπουδών εκφράζουν το πρόγραμμα σε υψηλό επίπεδο αφαιρετικότητας, χωρίς κατ' ανάγκη να υποδηλώνουν ή να προβαίνουν σε οποιεσδήποτε δεσμεύσεις αναφορικά με το λεπτομερές περιεχόμενο του προγράμματος. Επομένως, πολύ διαφορετικά προγράμματα σπουδών (του ιδίου κύκλου και αντικειμένου) μπορεί να έχουν κοινούς (γενικευμένους) μαθησιακούς στόχους. Μπορεί φυσικά να αποδίδουν διαφορετική βαρύτητα σε αυτούς τους στόχους. Με άλλα λόγια, οι γενικευμένοι μαθησιακοί στόχοι αποτελούν σημεία αναφοράς, βάσει των οποίων μπορεί να συγκλίνουν (σε υψηλό, σημασιολογικό επίπεδο) και να συγκριθούν προγράμματα σπουδών από πολύ διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα και εκπαιδευτικές φιλοσοφίες, τα οποία εκ πρώτης όψεως να φαίνονται πολύ διαφορετικά ακόμη και ασύμβατα.

Σε γενικές γραμμές, από τη στιγμή που οι απώτεροι μαθησιακοί στόχοι για μία κατηγορία προγραμμάτων (επίπεδο, αντικείμενο) είναι κοινοί, η σύγκλιση, σε υψηλό επίπεδο, έχει επιτευχθεί. Το ζητούμενο είναι δεδομένο, το πώς θα φτάσουμε εκεί είναι δευτερεύουσας σημασίας. Συνήθως, υπάρχει πληθώρα διαδρομών που μπορεί να οδηγήσει στο ίδιο τελικό αποτέλεσμα, ενδεχομένως με διαφορετικά μήκη (διάρκεια σπουδών). Η διαδρομή που θα ακολουθηθεί σε μία συγκεκριμένη περίπτωση θα εξαρτηθεί από πολλές παραμέτρους, όπως για παράδειγμα, από την αρχική κατάσταση (υπόβαθρο εισακτέων φοιτητών), τους διαθέσιμους πόρους, την ευρύτερη φιλοσοφία εκπαίδευσης και τυχόν επιπρόσθετους μαθησιακούς στόχους, τις μεθοδολογίες, μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας και μάθησης, κλπ. Μάλιστα, με την υψηλού επιπέδου σύγκλιση σε σχέση με μαθησιακούς στόχους, υπάρχει η δυνατότητα και η ευελιξία, κάθε διδασκόμενος να ακολουθεί τη δική του, εξατομικευμένη πορεία, προς το κοινό ζητούμενο, προσαρμοσμένη στις δικές του ανάγκες, είτε μέσω ενός προγράμματος σπουδών, είτε μέσω συσσώρευσης απαιτήσεων από διαφορετικά προγράμματα (σε διαφορετικά ιδρύματα ή/και χώρες).

Επί του παρόντος, ο προσδιορισμός γενικευμένων μαθησιακών στόχων, με άλλα λόγια διακριτών χαρακτηριστικών, για τον πρώτο και δεύτερο κύκλο σπουδών επιπέδου Μάστερ,

αποτελεί προτεραιότητα, διότι μόνο μέσω αυτών των στόχων θα επιτευχθεί ουσιαστική διάκριση ανάμεσα σε αυτούς τους δύο κύκλους. Παράλληλα, εξετάζεται και ο Διδακτορικός κύκλος, αλλά οι ζυμώσεις είναι σε πιο προκαταρκτικό στάδιο και επικεντρώνονται στη διατύπωση γενικευμένων κριτηρίων ως προς την πιστοποίηση ποιότητας σε επιστημονική έρευνα επιπέδου Διδακτορικού. Στο Παράρτημα I παρουσιάζονται οι εισηγήσεις δύο διαφορετικών ομάδων εργασίας, της ομάδας εργασίας του Προγράμματος Tuning [6], και της ομάδας εργασίας του Joint Quality Initiative (JQI) [4], αναφορικά με τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους του πρώτου και δευτέρου (επιπέδου Μάστερ) κύκλου σπουδών. Οι ουσιαστικές διαφωνίες ανάμεσα στις δύο εισηγήσεις, οι οποίες αφορούν το μεταπτυχιακό κύκλο επιπέδου Μάστερ, θα αναλυθούν στη συνέχεια σε σχέση με τα αντίστοιχα προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου. Τέλος, στο πλαίσιο του Προγράμματος Tuning, διάφορες ομάδες έχουν προσπαθήσει να διατυπώσουν μαθησιακούς στόχους σε σχέση με διάφορα γνωστικά αντικείμενα και επίπεδα. Αυτοί οι στόχοι αποτελούν το σύνολο ικανοτήτων, συμπεριλαμβανομένων της γνώσης, της κατανόησης και των δεξιοτήτων που ένας διδασκόμενος αναμένεται να γνωρίζει/κατακτά/επιδεικνύει με την ολοκλήρωση της διεργασίας της μάθησής του. Οι ικανότητες διαχωρίζονται σε γενικευμένες ικανότητες, οι οποίες θεωρητικά είναι ανεξάρτητες του γνωστικού πεδίου και ικανότητες που σχετίζονται με το γνωστικό πεδίο. Παραδείγματα γενικευμένων ικανοτήτων είναι η ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης, η ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, η ικανότητα μάθησης, η ικανότητα προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και η αντίληψη ποιότητας, η ικανότητα εφαρμογής της γνώσης στην πράξη, η ικανότητα διαχείρισης πληροφοριών, η ικανότητα για ανεξάρτητη εργασία και η ικανότητα για ομαδική εργασία.

Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

- Κανονική διάρκεια 8 εξάμηνα (μπορεί να επεκταθεί μέχρι 12 εξάμηνα το πολύ) – περίπου 18 εβδομάδες το κάθε εξάμηνο
- 126–136 διδακτικές μονάδες, από τις οποίες:
 - 6–9 διδακτικές μονάδες σε μία ξένη γλώσσα
 - 9–15 διδακτικές μονάδες σε μαθήματα ελεύθερης επιλογής από δύο τουλάχιστο διαφορετικές Σχολές
- Μία διδακτική μονάδα ισοδυναμεί με μία διάλεξη διάρκειας 50 λεπτών για κάθε εβδομάδα διδασκαλίας ενός εξαμήνου (υπάρχουν 14 εβδομάδες διδασκαλίας σε ένα εξάμηνο)
- Υποχρεωτική παρακολούθηση
- Συνεχής αξιολόγηση
- Γλώσσα διδασκαλίας: Ελληνική (ή Τουρκική)/γλώσσα γνωστικού αντικειμένου
- Δυνατότητα παράλληλης εγγραφής (το νωρίτερο από το 3^ο εξάμηνο σπουδών και το αργότερο από το 5^ο εξάμηνο σπουδών) σε δευτερεύον πρόγραμμα σπουδών – τουλάχιστο 30 διδακτικές μονάδες

Σχήμα 3: Απαιτήσεις Πρώτου Κύκλου Σπουδών

2.4 Γενικές Απαιτήσεις των Τριών Κύκλων Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι γενικές απαιτήσεις για τα προγράμματα σπουδών πρώτου κύκλου του Πανεπιστημίου Κύπρου δίνονται στο Σχήμα 3, ενώ στο Σχήμα 4 δίνονται οι αντίστοιχες απαιτήσεις για τα προγράμματα δεύτερου (Μάστερ) και τρίτου (Διδακτορικό) κύκλου. Όπως ήδη αναφέρθηκε όλα τα προγράμματα είναι αρθρωτά, βασιζόμενα σε ένα σύστημα διδακτικών μονάδων. Μία διδακτική μονάδα ισοδυναμεί με δεκατέσσερις περίπου διαλέξεις διάρκειας πενήντα λεπτών η κάθε μία. Συνεπώς, το σύστημα διδακτικών μονάδων του Πανεπιστημίου Κύπρου επικεντρώνεται στο διδάσκοντα (αριθμός ωρών επαφής του διδάσκοντα με τους διδασκόμενους) και ως εκ τούτου δεν συνάδει με το νόημα της πιστωτικής μονάδας στο πλαίσιο του ECTS, σύμφωνα με το οποίο το κέντρο βάρους κλίνει προς το διδασκόμενο. Οι σχετικές λεπτομέρειες θα παρουσιασθούν στην Ενότητα 3, η οποία αφορά την εφαρμογή του ECTS.

Η άρθρωση κάθε προγράμματος του Πανεπιστημίου Κύπρου, ως προς το διδακτικό σκέλος, έγκειται στο γεγονός ότι το πρόγραμμα αποτελείται από ένα αριθμό μαθημάτων (υποχρεωτικών και επιλεγόμενων), τα οποία είναι διαρθρωμένα σε λογικές ακολουθίες θεματικών ενοτήτων, καταταγμένες εντός του χρονικού πλαισίου του προγράμματος. Κάθε μάθημα συνδέεται με αριθμό διδακτικών μονάδων, και οι αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στα μαθήματα, κυρίως η σχέση του «προαπαιτούμενου», διατυπώνονται ρητά στους οδηγούς σπουδών. Συνεπώς, παρόλο που ο κάθε φοιτητής αναμένεται να ακολουθήσει την κανονική ροή του προγράμματος και να το ολοκληρώσει εντός του δεδομένου χρονικού διαστήματος, αλλαγές μπορεί να γίνουν, εκεί όπου κάποια μαθήματα μπορεί να μετακινηθούν σε άλλα εξάμηνα, πάντοτε υπό το πρίσμα των σχετικών περιορισμών. Επομένως, υπάρχει σχετική ελευθερία κινήσεων και η εξατομίκευση που μπορεί να προκύψει, δικαιολογείται πλήρως για να υπάρχει η απαιτούμενη ευελιξία εν όψει ενδεχόμενων αποτυχιών σε μαθήματα, συμμετοχή σε προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών και γενικά ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε φοιτητή. Συνεπώς, ένας φοιτητής ολοκληρώνει επιτυχώς μαθήματα στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών του, ορισμένα εκ των οποίων ενδεχομένως σε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό ίδρυμα, στην περίπτωση φοιτητών που συμμετέχουν σε ανταλλαγές. Με αυτόν τον τρόπο φοιτητές συσσωρεύουν (ή μεταφέρουν) μαθήματα και αντίστοιχες διδακτικές μονάδες. Όταν ο φοιτητής συσσωρεύσει όλα τα απαιτούμενα μαθήματα (και εδώ νοείται εντός του μέγιστου επιτρεπτού χρονικού διαστήματος), όταν έχει δηλαδή ολοκληρώσει όλες τις υποχρεώσεις του έναντι του προγράμματος σπουδών του, τότε του απονέμεται ο σχετικός τίτλος σπουδών.

2.5 Δύο Αλληλένδετες Έννοιες: Άρθρωση και Διδακτικές Μονάδες

Όταν ένα πρόγραμμα είναι αρθρωτό και όχι μονολιθικό, δεν έχει νόημα να αναφέρεται κανείς σε «επιτυχή ολοκλήρωση του πρώτου έτους σπουδών, και προβιβασμό του φοιτητή στο δεύτερο έτος σπουδών, κλπ», όπως γίνεται σε εκπαιδευτικά συστήματα, π.χ. πανεπιστημίων της Αγγλίας, όπου ο φοιτητής αξιολογείται σφαιρικά το τέλος κάθε ακαδημαϊκού έτους για όλα τα αντικείμενα που κάλυψε, και αποφασίζεται ο προβιβασμός του ή όχι στο επόμενο έτος σπουδών. Σε ένα τέτοιο σύστημα (το οποίο δεν βασίζεται σε πιστωτικές μονάδες), φοιτητής που έχει αποτύχει σε υποχρεωτικό μάθημα θα μπορούσε, παραταύτα να προβιβαστεί στο επόμενο έτος, το οποίο σημαίνει ότι ο φοιτητής δεν χρειάζεται να επαναλάβει το εν λόγω μάθημα (συνεπώς σε αυτά τα συμφραζόμενα «υποχρεωτικό» μάθημα, σημαίνει «υποχρεωτικό να το παρακολουθήσεις», όχι κατ' ανάγκη «υποχρεωτικό να το ολοκληρώσεις επιτυχώς», όπως συμβαίνει με το σύστημα του Πανεπιστημίου Κύπρου). Το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει ευέλικτη, αρθρωτή δομή, αλλά δικαιολογημένα, και αυστηρούς κανόνες (που εξάλλου συνάδουν πλήρως με τη φιλοσοφία

του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης ως προς τη συσσώρευση πιστώσεων – οι μονάδες δεν πιστώνονται εάν ο φοιτητής δεν έχει επιδείξει το ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο γνώσης, κλπ, σε δεδομένο μάθημα). Και αυτό σε αντίθεση με συστήματα που εκδηλώνουν μονολιθικές, δύσκαμπτες, δομές, χωρίς ευελιξία, αλλά με φαινομενικά πιο φιλελεύθερους κανόνες προαγωγής φοιτητών. Συνοψίζοντας, από την εισδοχή ενός φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, ο χρόνος απλά μετρά ανά εξάμηνο φοίτησης (1^ο εξάμηνο, 2^ο, 3^ο, και ούτω καθ' εξής), χωρίς αυτό να υποδηλώνει τι ακριβώς ο φοιτητής έχει ικανοποιήσει και επομένως τι έχει συσσωρεύσει.

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Επιπέδου Μάστερ

- Ελάχιστη διάρκεια, τρία εξάμηνα
- Τουλάχιστον 30 διδακτικές μονάδες
 - ο Μαθήματα
 - ο Μαθήματα και Διατριβή

Μεταπτυχιακό Διδακτορικό Πρόγραμμα

- Ελάχιστη διάρκεια, τέσσερα εξάμηνα
- Τουλάχιστον 30 διδακτικές μονάδες σε μεταπτυχιακού επιπέδου μαθήματα (μερική ή ολική απαλλαγή για κατόχους σχετικού μεταπτυχιακού τίτλου επιπέδου Μάστερ)
- Περιεκτική εξέταση (μέχρι και το 5^ο εξάμηνο σπουδών)
- Πρωτότυπη ερευνητική διατριβή (τουλάχιστον 20 διδακτικές μονάδες)

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει ζητήσει από την Πολιτεία να του επιτραπεί να χρησιμοποιεί διεθνείς γλώσσες στο πλαίσιο μεταπτυχιακών προγραμμάτων, τουλάχιστον διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων αλλά και στο πλαίσιο της ειδικής περίπτωσης του επαγγελματικού προγράμματος MBA.

Σχήμα 4: Απαιτήσεις Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Επιπέδου Μάστερ και Διδακτορικού

2.6 Άλλα Στοιχεία του Εκπαιδευτικού Συστήματος του Πανεπιστημίου Κύπρου

Άλλα σημαντικά στοιχεία της φιλοσοφίας του εκπαιδευτικού συστήματος του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι η υποχρεωτική παρακολούθηση των μαθημάτων και η συνεχής αξιολόγηση της προόδου των φοιτητών. Η κανονική διάρκεια ενός προγράμματος πρώτου κύκλου είναι 8 εξάμηνα (4 ακαδημαϊκά χρόνια), ενώ η διάρκεια ενός μεταπτυχιακού προγράμματος επιπέδου Μάστερ κυμαίνεται από 3 έως 8 εξάμηνα και τέλος η διάρκεια ενός Διδακτορικού προγράμματος κυμαίνεται από 4 μέχρι 16 εξάμηνα. Σε ένα πρόγραμμα πρώτου κύκλου, εκτός των μαθημάτων που αφορούν άμεσα το αντικείμενο του προγράμματος, ο φοιτητής θα πρέπει να παρακολουθήσει ένα αριθμό μαθημάτων ευρύτερης μόρφωσης, συγκεκριμένα 2–3 μαθήματα σε μία ξένη γλώσσα (σημειώνεται ότι παρόλο που η γλώσσα διδασκαλίας είναι η Ελληνική ή Τουρκική, η βιβλιογραφία ενός μαθήματος μπορεί, και

συνήθως είναι, διεθνώς) και 3–5 μαθήματα ελεύθερης επιλογής από δύο τουλάχιστον διαφορετικές Σχολές (συμπεριλαμβανομένης και της Σχολής του φοιτητή). Τα 5–8 μαθήματα ευρύτερης μόρφωσης σε ένα πρόγραμμα πρώτου κύκλου αντιστοιχούν σε ποσοστό 11.5% μέχρι 17.6% του προγράμματος, ή με γνώμονα τη διάρκεια του προγράμματος, από 0.9 μέχρι 1.4 εξάμηνα. Συνεπώς, εάν η φιλοσοφία του Πανεπιστημίου Κύπρου αναφορικά με τα προγράμματα πρώτου κύκλου δεν περιελάμβανε την ανάγκη για ευρύτερη μόρφωση σε κάποιο βαθμό, οι μαθησιακοί στόχοι ως προς το αντικείμενο του προγράμματος αυτό καθ' αυτό θα μπορούσαν να επιτευχθούν σε λιγότερο χρόνο, π.χ. σε 6.6 αντί σε 8 εξάμηνα. Το Πανεπιστήμιο αποδίδει σημασία στο θεσμό της ευρύτερης μόρφωσης στο πλαίσιο ενός προπτυχιακού προγράμματος, σε αντίθεση με μεταπτυχιακά προγράμματα τα οποία, ως προγράμματα εξειδίκευσης, αφορούν αποκλειστικά το αντικείμενό τους. Σε άλλα εκπαιδευτικά συστήματα, η σημασία που αποδίδεται στην ευρύτερη μόρφωση κυμαίνεται από ελάχιστη ή καθόλου (π.χ. το εκπαιδευτικό σύστημα πανεπιστημίων της Αγγλίας) μέχρι πολύ υψηλή, ακόμη και μέχρι υπερβολικά υψηλή (π.χ. πανεπιστήμια της Βορείου Αμερικής).

2.7 Επαναφορά στο Θέμα της Διάρκειας ενός Προγράμματος Σπουδών και η Αλυσίδα της Εκπαίδευσης

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η διάρκεια ενός προγράμματος σπουδών είναι συνάρτηση του υπόβαθρου των εισακτέων φοιτητών (αρχική κατάσταση), των επιδιωκόμενων μαθησιακών στόχων (προσδοκώμενη, τελική κατάσταση) και των μέσων μετατροπής της αρχικής στην τελική κατάσταση (διαθέσιμοι πόροι, άνθρωποι, οικονομικοί και άλλοι, μεθοδολογίες διδασκαλίας και μάθησης, κλπ). Σε αυτό το σκηνικό, η τελική κατάσταση, τουλάχιστο σε υψηλό επίπεδο προσδιορισμού των εν λόγω μαθησιακών στόχων, μπορεί να θεωρηθεί σχετικά σταθερή και είναι υπό τον έλεγχο του ανώτατου ιδρύματος (αφού αφορά την ακαδημαϊκή του ελευθερία). Αντίθετα, η αρχική κατάσταση μπορεί να είναι αρκετά μεταβαλλόμενη και εκτός του ελέγχου του πανεπιστημίου, π.χ. εάν τα κριτήρια εισδοχής για κρατικά πανεπιστήμια αποφασίζονται από το κράτος, όπου η επιβολή ανοικτής πολιτικής εισδοχής θα συνιστούσε ακραία περίπτωση, με βέβαιο το ενδεχόμενο οι εισακτέοι φοιτητές ενός προγράμματος να έχουν πολύ διαφορετικό υπόβαθρο. Σε τελική ανάλυση, η αρχική κατάσταση εξαρτάται καιρία από τους πρώτους δύο κρίκους στην αλυσίδα της εκπαίδευσης, δηλαδή τη δημοτική και μέση εκπαίδευση, και ο καθένας γνωρίζει ότι η συνολική δύναμη μίας αλυσίδας δεν μπορεί να υπερβαίνει τη δύναμη του πιο αδύναμου κρίκου (το ίδιο ισχύει και για την υποαλυσίδα της ανώτατης εκπαίδευσης, όπου τυχόν αδυναμίες στον πρώτο κύκλο σπουδών μεταφέρονται στο δεύτερο κύκλο, κλπ). Η θεώρηση του εκπαιδευτικού συστήματος ενός κράτους θα πρέπει να γίνεται ολιστικά και όχι με την αποσπασματική θεώρηση του κάθε μέρους ξεχωριστά. Η μέση εκπαίδευση συνεχίζει από εκεί που σταματά η δημοτική εκπαίδευση και η ανώτατη εκπαίδευση από εκεί που σταματά η μέση. Αδυναμίες σε ένα κρίκο της αλυσίδας μεταδίδονται στους επόμενους. Σε ένα συντονισμένο σύστημα οι προϋποθέσεις που ορίζουν την ιδεώδη αρχική κατάσταση σε ένα πρόγραμμα σπουδών ικανοποιούνται εξ' υπαρχής από την κατάσταση, η οποία προκύπτει από την εκπαιδευτική αλυσίδα που προηγείται. Διαφορετικά, εάν υπάρχει σοβαρή απόκλιση ανάμεσα στο επιθυμητό και το πραγματικό υπόβαθρο των εισακτέων φοιτητών, θα πρέπει να θεθούν σε λειτουργία θεραπευτικές ενέργειες έτσι ώστε η πραγματική αρχική κατάσταση να προσεγγίσει την αναμενόμενη, κάτι το οποίο απαιτεί και πόρους και χρόνο. Εάν, όμως, η πραγματική αρχική κατάσταση είναι καλύτερη από την προσδοκώμενη, τότε η τελική κατάσταση θα μπορούσε να επιτευχθεί πιο αποτελεσματικά και ίσως σε λιγότερο χρόνο. Για παράδειγμα, πριν αναβαθμιστεί και εισαχθεί σε συστηματική βάση το μάθημα της πληροφορικής στη μέση εκπαίδευση, το προβλεπόμενο υπόβαθρο του μέσου εισακτέου φοιτητή στο Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Κύπρου δεν περιελάμβανε οποιαδήποτε βασική γνώση σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και συνεπώς το πρόγραμμα

άρχιζε από μηδενική βάση. Η σημερινή κατάσταση είναι πολύ διαφορετική με αποτέλεσμα κάποια μαθήματα να έχουν καταργηθεί ή τροποποιηθεί.

2.8 Εισηγήσεις Ομάδων Tuning και JQI αναφορικά με Γενικευμένους Μαθησιακούς Στόχους: θα πρέπει η εξειδίκευση και η εκπόνηση πρωτότυπης διατριβής να συνιστούν αναγκαία στοιχεία για προγράμματα επίπεδου Μάστερ;

Στο Παράρτημα I δίνονται οι εισηγήσεις δύο ομάδων εργασίας αναφορικά με τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους για προγράμματα πρώτου και δεύτερου κύκλου σπουδών (επίπεδου Μάστερ). Ως προς τα προγράμματα πρώτου κύκλου, οι εισηγήσεις των δύο ομάδων συγκλίνουν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Μπορεί να ειπωθεί ότι η εισήγηση της ομάδας Tuning είναι πιο σαφής, παρόλο που η εισήγηση της ομάδας JQI προσπαθεί να είναι πιο ολοκληρωμένη και τοποθετημένη στο ευρύτερο εκπαιδευτικό πλαίσιο, όπου επιχειρείται η σύνδεση, τόσο με τη γενική μέση εκπαίδευση στο σημείο εισδοχής, όσο και με περαιτέρω (ανώτερη) εκπαίδευση και μόρφωση από το σημείο εξόδου. Θα ήταν σκόπιμο το κάθε Τμήμα του Πανεπιστημίου να εξετάσει τους προτεινόμενους μαθησιακούς στόχους, να τους αποδώσει σχετικούς βαθμούς βαρύτητας εάν κρίνει ότι δεν θα πρέπει να αντιμετωπισθούν ισότιμα και στη συνέχεια να αναλύσει τα υφιστάμενα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών του σε σχέση με τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους, με άλλα λόγια να προσδιορίσει σε πιο βαθμό ο μέσος απόφοιτος ενός συγκεκριμένου προπτυχιακού προγράμματος σπουδών αναμένεται να έχει υλοποιήσει αυτούς τους στόχους.

Οι εισηγήσεις των δύο ομάδων, ως προς τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους μεταπτυχιακών προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ, συγκλίνουν σε αρκετά σημεία, αλλά υπάρχουν και κάποια ουσιαστικά σημεία διαφωνίας. Η ομάδα Tuning [6], παρόλο που αναφέρει ότι η απόκτηση εξειδίκευσης σε ένα τομέα εντός ενός ευρύτερου γνωστικού αντικειμένου, είναι μόνο ένα από τα μοντέλα που συναντά κανείς σήμερα στον ευρωπαϊκό χώρο αναφορικά με προγράμματα επιπέδου Μάστερ, εντούτοις η εισήγησή της είναι να τεθεί η απαίτηση για εξειδίκευση σε προχωρημένο επίπεδο, ως πρωταρχικός μαθησιακός στόχος. Επιπλέον, η εισήγηση αυτής της ομάδας είναι ότι η αποδεδειγμένη ικανότητα πρωτότυπης εργασίας (π.χ. μέσω της εκπόνησης μεταπτυχιακής διατριβής), έστω σε περιορισμένο βαθμό, θα πρέπει να αποτελεί προϋπόθεση για την απονομή του μεταπτυχιακού τίτλου Μάστερ. Αντίθετα, η ομάδα JQI [4] δεν εισηγείται ότι το κάθε μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ θα πρέπει κατ' ανάγκη να είναι πρόγραμμα εξειδίκευσης παρόλο που ένα τέτοιο πρόγραμμα κτίζει από το σημείο που τυπικά ολοκληρώνεται ένα προπτυχιακό πρόγραμμα, ούτε και εισηγείται την à priori εκπόνηση πρωτότυπης εργασίας, αλλά μόνο την απόκτηση των απαιτούμενων ικανοτήτων για ενδεχόμενη εκπόνηση πρωτότυπης εργασίας μεταγενέστερα. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, οι γενικοί κανόνες μεταπτυχιακής φοίτησης δεν διατυπώνουν ρητά ότι τα προγράμματα επιπέδου Μάστερ θα πρέπει να είναι προγράμματα εξειδίκευσης, παρόλο που η γενική άποψη είναι ότι κάτι τέτοιο είναι αυτονόητο. Όμως, οι γενικοί κανόνες δεν επιβάλλουν την υποχρεωτική εκπόνηση μεταπτυχιακής Διατριβής για κάθε μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ. Μάλιστα οι κανόνες επιτρέπουν, εντός του ίδιου προγράμματος, φοιτητές είτε να εκπονήσουν Διατριβή, είτε να την αντικαταστήσουν με αριθμό μαθημάτων. Εάν σε κάποιο πρόγραμμα η Διατριβή είναι υποχρεωτική, αυτή η υποχρέωση δεν μπορεί να πιστωθεί από αντίστοιχη εργασία την οποία ο φοιτητής εκπόνησε στο πλαίσιο μεταπτυχιακού προγράμματος σε άλλο ίδρυμα (ενώ θα μπορούσε να πιστωθεί μέχρι δύο μαθήματα, ακόμη και υποχρεωτικά). Στα περισσότερα υφιστάμενα προγράμματα επιπέδου Μάστερ, όπου προνοείται εκπόνηση Διατριβής, αυτή αποτελεί υποχρέωση και όχι επιλογή. Όπως και για τα προπτυχιακά προγράμματα, θα ήταν χρήσιμο κάθε Τμήμα του Πανεπιστημίου να αξιολογήσει τα υφιστάμενα μεταπτυχιακά του προγράμματα επιπέδου Μάστερ σε σχέση με τις προτάσεις των ομάδων Tuning και JQI.

Είναι γεγονός ότι η ομάδα Tuning πρεσβεύει πιο ριζικές μεταρρυθμίσεις με ξεκάθαρο διαχωρισμό ανάμεσα στον πρώτο και στο δεύτερο κύκλο σπουδών, ενώ η ομάδα JQI προσπαθεί να καλύψει όλα τα υφιστάμενα μοντέλα, ακόμη και να διατηρήσει τα «συνδυασμένα» προγράμματα (“integrated” programmes), όπου ο φοιτητής μετά από 5–6 χρόνια φοίτησης παίρνει πρώτο καταληκτικό τίτλο επιπέδου Μάστερ απευθείας. Αυτές οι διαφορές θα διαφανούν πιο καθαρά στην επόμενη ενότητα, όπου θα εξετασθεί το ECTS και θα παρουσιαστούν οι εισηγήσεις των δύο ομάδων ως προς τη διάρκεια και φόρτο εργασίας των μεταπτυχιακών προγραμμάτων, σε σχέση μάλιστα με δύο κατηγορίες προγραμμάτων, τα καθαρά ακαδημαϊκά προγράμματα και τα επαγγελματικά μεταπτυχιακά προγράμματα. Ποια άποψη τελικά θα επικρατήσει ως προς τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους μεταπτυχιακών προγραμμάτων, θα διαφανεί με την πάροδο του χρόνου.

Το σίγουρο είναι ότι θα πρέπει να υπάρχει ουσιαστική διαφορά επιπέδων ανάμεσα σε προγράμματα πρώτου και δεύτερου κύκλου σπουδών και συνεπώς ανάμεσα στα μαθήματα που τα απαρτίζουν. Η διαφορά επιπέδων εξασφαλίζεται, εκ των προτέρων, εάν υπάρχει η ρητή απαίτηση ότι ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα θα πρέπει να είναι πρόγραμμα εξειδίκευσης, διότι με αυτό τον τρόπο αποκλείονται προγράμματα ευρείας κάλυψης θεμάτων (αφού εξ’ ανάγκης το επίπεδο μαθημάτων τους δεν μπορεί να είναι αισθητά υψηλότερο από αυτό των αντίστοιχων προπτυχιακών μαθημάτων και δεν μπορούν να προσφέρουν τη δυνατότητα διείσδυσης σε επαρκές βάθος) καθώς επίσης προγράμματα τύπου “conversion”. Τέλος, χρειάζεται προσοχή και ως προς τα μαθήματα προγραμμάτων πρώτου κύκλου, διότι το πρόβλημα της απουσίας ουσιαστικής διαφοράς στα επίπεδα μπορεί να συμβαίνει, όχι επειδή τα μεταπτυχιακά μαθήματα δεν είναι στο απαιτούμενο προχωρημένο επίπεδο, αλλά επειδή τα προπτυχιακά μαθήματα παρέχουν υπερβολική εξειδίκευση. Ο εξής απλός κανόνας χειρός, θα μπορούσε να εφαρμοστεί για την αξιολόγηση του βαθμού εξειδίκευσης προπτυχιακών μαθημάτων. Καταρχήν υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες μαθημάτων σε σχέση με το κυρίως αντικείμενο ενός προπτυχιακού προγράμματος, τα υποχρεωτικά μαθήματα και τα μαθήματα περιορισμένης επιλογής (συνήθως τα υποχρεωτικά μαθήματα αποτελούν τα μαθήματα κορμού και τα επιλεγόμενα μαθήματα τα πιο προχωρημένα/εξειδικευμένα μαθήματα). Το αναμενόμενο είναι ότι μαθήματα περιορισμένης επιλογής θα έχουν ως προαπαιτούμενα υποχρεωτικά μαθήματα. Συνεπώς, εάν ένα μάθημα περιορισμένης επιλογής έχει ως προαπαιτούμενο άλλο μάθημα περιορισμένης επιλογής, τότε η αλυσίδα εξειδίκευσης επιμηκύνεται και κατά πάσα πιθανότητα το εν λόγω μάθημα περιορισμένης επιλογής θα είναι υπερβολικά εξειδικευμένο για ένα πρόγραμμα πρώτου κύκλου. Αντίθετα, οι αλυσίδες (με βάση τη σχέση «προαπαιτείται») υποχρεωτικών μαθημάτων θα μπορούσαν κάλλιστα να συνδέουν μέχρι και τέσσερα μαθήματα (στα συμφραζόμενα των υποχρεωτικών μαθημάτων, η σύνδεση «προαπαιτούμενο» δεν σημαίνει εξειδίκευση αλλά θεμελίωση προς υποστήριξη του επόμενου στρώματος βασικής γνώσης), ώστε το μέγιστο μήκος μίας αλυσίδας μαθημάτων εντός ενός προπτυχιακού προγράμματος να μη ξεπερνά τα πέντε μαθήματα. Μεγαλύτερου μήκους αλυσίδες μαθημάτων θα ήταν υπερβολή για προγράμματα των οποίων η κανονική διάρκεια είναι 8 εξάμηνα.

3. Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)

Βασικός σκοπός του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (European Credit Transfer and Accumulation System - ECTS) είναι η ανάπτυξη μίας κοινής μεθοδολογίας για τη μέτρηση του φόρτου εργασίας, η οποία να επικεντρώνεται στο διδασκόμενο [6]. Η κύρια χρήση του ECTS, που ήταν και ο αρχικός λόγος για τη θέσπισή του, τοποθετείται στο πλαίσιο ανταλλαγών φοιτητών, για τη μεταφορά πιστώσεων από ένα εκπαιδευτικό σύστημα σε άλλο. Επί του παρόντος προωθείται η χρήση του ECTS και ως συστήματος συσσώρευσης πιστώσεων, στο πλαίσιο ενός συμπαγούς προγράμματος σπουδών. Στην πραγματικότητα, οι δύο χρήσεις του ECTS, αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος (για συσσώρευση απαιτείται η εξ ολοκλήρου έκφραση ενός προγράμματος σπουδών, το οποίο οδηγεί στην απονομή κάποιου τίτλου, σε σχέση με πιστωτικές μονάδες, ενώ για τη μεταφορά μπορεί απλά να είναι μεμονωμένα μαθήματα/ενότητες τα οποία προσφέρονται στους εν κινήσει φοιτητές), αφού σε τελική ανάλυση απαιτείται η κατανομή πιστωτικών μονάδων σε όλα τα μαθήματα, όλων των προγραμμάτων. Εάν όλες οι χώρες της Ευρώπης εφαρμόσουν το σύστημα ECTS ως σύστημα συσσώρευσης πιστώσεων, τότε θα δημιουργηθεί ένα πανευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τη συσσώρευση πιστώσεων σε σχέση με μαθησιακούς στόχους.

Το σύστημα ECTS αποτελεί κεντρικό μέρος της διαδικασίας της Bologna. Οι χώρες που έχουν υπογράψει τη Διακήρυξη το έχουν υιοθετήσει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, κυρίως ως σύστημα μεταφοράς πιστώσεων [12]. Χώρες όπως η Ιταλία και η Ισπανία το έχουν υιοθετήσει καθολικά σε όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, τόσο ως σύστημα μεταφοράς όσο και ως σύστημα συσσώρευσης πιστώσεων. Μέχρι στιγμής το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει εφαρμόσει το σύστημα ECTS για τη μεταφορά πιστώσεων. Το πρώτο σημείο επαφής του Πανεπιστημίου με αυτό το σύστημα ήταν στο πλαίσιο ενός πιλοτικού προγράμματος. Η Σύγκλητος κατά τη συνεδρία της στις 3 Ιουλίου 2003 πήρε την πολιτική απόφαση για την καθολική εφαρμογή του συστήματος ECTS σε όλα τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου. Η εφαρμογή θα γίνει σταδιακά, κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής χρονιάς 2003-04, αφού πρώτα ενημερωθούν οι διδάσκοντες για τη φιλοσοφία του συστήματος και μελετηθούν σφαιρικά όλες οι απαιτήσεις και προεκτάσεις του συστήματος από τις αρμόδιες Επιτροπές (Επιτροπή Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, ως προς το θεσμικό πλαίσιο που αφορά κανόνες σπουδών, και Επιτροπή Διεθνών Σχέσεων ως προς το υλικό που θα πρέπει να παραχθεί κυρίως για τις ανάγκες των φιλοξενούμενων φοιτητών). Το Πανεπιστήμιο Κύπρου, σε ένα χρόνο περίπου, στοχεύει να υποβάλει αίτηση για το ECTS label, η απόκτηση του οποίου υποδηλώνει υποδειγματική εφαρμογή του συστήματος ECTS.

3.1 Οι Βασικές Πρόνοιες του Συστήματος ECTS

Οι βασικές πρόνοιες του ECTS είναι οι εξής:

- Ένα ακαδημαϊκό έτος περιλαμβάνει 60 πιστωτικές μονάδες.
- Η διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους κυμαίνεται από 36 έως 40 εβδομάδες.
- Οι πιστωτικές μονάδες για ένα μάθημα αντιπροσωπεύουν το μέσο φόρτο εργασίας από μέρους του διδασκόμενου για την ικανοποίηση των μαθησιακών στόχων του μαθήματος. Μία πιστωτική μονάδα αντιπροσωπεύει 25–30 ώρες εργασίας. Σημειώνεται ότι ο φόρτος

εργασίας καλύπτει όλα όσα αφορούν την παρακολούθηση του μαθήματος, δηλαδή διαλέξεις, μελέτη, εκπόνηση εργασιών, εργαστηριακή ή άλλη εξάσκηση, φροντιστήρια, εξετάσεις.

- Οι πιστωτικές μονάδες για ένα προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών κυμαίνονται από 180 έως 240. Αυτή η ρύθμιση καλύπτει τριετή (180 μονάδες) και τετραετή προγράμματα (240 μονάδες).
- Ως προς τα μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ, υπάρχουν δύο διαφορετικές απόψεις, από τις ομάδες Tuning και JQI, οι οποίες θα παρουσιασθούν στη συνέχεια. Φαίνεται, όμως, ότι είναι γενικά αποδεκτό ότι ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ θα πρέπει να αποτελείται από 90 με 120 πιστωτικές μονάδες, με την παραδοχή ότι φοιτητές μπορούν να απαλλαγούν από κάποιες από αυτές τις μονάδες με βάση τις προηγούμενες σπουδές τους.
- Επί του παρόντος δεν γίνεται κανένας σαφής προσδιορισμός, σε σχέση με πιστωτικές μονάδες, αναφορικά με Διδακτορικά προγράμματα, παρόλο που το θέμα μελετάται και έχουν διατυπωθεί κάποιες προτάσεις, π.χ. ο φόρτος εργασίας να κυμαίνεται από 180 με 240 πιστωτικές μονάδες, δηλαδή η χρονική διάρκεια να κυμαίνεται από 3 μέχρι 4 ακαδημαϊκά έτη. Οποιαδήποτε πρόταση θα πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι ένα Διδακτορικό πρόγραμμα μπορεί να αποτελείται εξ ολοκλήρου από τη διεξαγωγή έρευνας, ή να αποτελεί συνδυασμό παρακολούθησης προχωρημένου επιπέδου μαθημάτων και διεξαγωγή έρευνας.

Οι δύο εισηγήσεις για προγράμματα επιπέδου Μάστερ:

Η εισηγήση της ομάδας Tuning [6], είναι ότι ο φόρτος εργασίας του μέσου διδασκόμενου σε ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να κυμαίνεται από 90 μέχρι 120 πιστωτικές μονάδες (να έχει δηλαδή διάρκεια τριών με τεσσάρων ακαδημαϊκών εξαμήνων), και αυτός ο φόρτος να είναι ανεξάρτητος από τη διάρκεια του πρώτου κύκλου σπουδών του φοιτητή. Νοείται ότι όλα τα μαθήματα θα είναι προχωρημένου επιπέδου.

Η ίδια ομάδα εισηγείται ότι τα επαγγελματικά μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ μπορούν να τύχουν ειδικής μεταχείρισης, π.χ. MBA, όπου η διάρκεια θα μπορεί να είναι ένα ημερολογιακό έτος και ο αντίστοιχος φόρτος εργασίας να ισοδυναμεί με 75 πιστωτικές μονάδες. Υπενθυμίζεται ότι η ομάδα Tuning, για τα ακαδημαϊκά μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ, υποστηρίζει τόσο την κατάκτηση εξειδίκευσης σε μία υποπεριοχή ενός ευρύτερου γνωστικού αντικειμένου, όσο και την εκπόνηση σχετικά πρωτότυπης διατριβής.

Σε αντίθεση, η ομάδα JQI [4], εισηγείται ότι ο απαιτούμενος φόρτος εργασίας για την απονομή του τίτλου του Μάστερ θα πρέπει να αποτελεί συνάρτηση του φόρτου εργασίας του πρώτου κύκλου σπουδών. Αυτή η εξάρτηση είναι αντίθετη με τη φιλοσοφία της ξεκάθαρης διάκρισης ανάμεσα στους διάφορους κύκλους σπουδών και των επιπέδων των μαθημάτων. Επιπλέον, οδηγεί στη διατήρηση των «συνδυασμένων» προγραμμάτων. Συγκεκριμένα, η ομάδα εισηγείται ότι για την απονομή του τίτλου Μάστερ θα πρέπει κανονικά να απαιτείται η ολοκλήρωση 300 πιστωτικών μονάδων, εκ των οποίων τουλάχιστον 60 σε μεταπτυχιακό επίπεδο, στη συγκεκριμένη περιοχή εξειδίκευσης. Οι προτείνοντες αναλύουν τη γενική αυτή απαίτηση σε τρία εναλλακτικά σχήματα ως εξής: (α) 180 πιστωτικές μονάδες από το πρόγραμμα πρώτου κύκλου και 120 από πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ, (β) 240 πιστωτικές μονάδες από το πρόγραμμα πρώτου κύκλου και 90 με 120 μονάδες από πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ, με την παραδοχή ότι φοιτητής μπορεί να πάρει απαλλαγή για 30 με 60 από αυτές τις μονάδες, με βάση τα μαθήματα που παρακολούθησε κατά το τελευταίο έτος προπτυχιακών σπουδών του και νοουμένου ότι δεν παραβιάζεται η απαίτηση για τουλάχιστον 60 μονάδες

σε μεταπτυχιακό επίπεδο, και (γ) 300 πιστωτικές μονάδες στο πλαίσιο ενός «συνδυασμένου» προγράμματος.

Συνεπώς, με απλά λόγια η ομάδα Tuning εισηγείται τουλάχιστον 90 πιστωτικές μονάδες σε μεταπτυχιακό επίπεδο, ενώ η ομάδα JQI εισηγείται τουλάχιστον 60 πιστωτικές μονάδες, παρόλο που συμφωνεί ότι η γενική αντίληψη είναι για τουλάχιστον 90 μονάδες. Όμως, η όλη ανάλυση και συλλογιστική της ομάδας JQI είναι προβληματική. Η διάρκεια ενός μεταπτυχιακού προγράμματος δεν θα πρέπει να εξαρτάται από τη διάρκεια του προπτυχιακού προγράμματος, διαφορετικά μέσα απ' αυτή τη σύνδεση προωθείται η ενοποίηση των πρώτων δύο κύκλων παρά η διάκριση και η ανεξαρτησία τους (και ενδεχομένως περιορίζονται οι επιλογές των εν κινήσει φοιτητών). Εάν οι μαθησιακοί στόχοι ενός τριετούς και ενός τετραετούς προγράμματος πρώτου κύκλου είναι συγκρίσιμοι και συμβατοί, ίσως και ταυτόσημοι, η διάρκεια σπουδών, όπως ήδη αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, είναι δευτερεύουσας σημασίας. Το σημαντικό είναι κατά πόσον ένας πτυχιούχος (ή σε ορισμένες περιπτώσεις ιδρυμάτων ακόμη και μη κάτοχος Πτυχίου, νοουμένου ότι κατέχει κάποια άτυπα προσόντα τα οποία κρίνονται ως ισότιμα με Πτυχίο) έχει το αναγκαίο υπόβαθρο για εισδοχή σε συγκεκριμένο πρόγραμμα Μάστερ. Με άλλα λόγια το ερώτημα είναι κατά πόσον οι μαθησιακοί στόχοι του προπτυχιακού προγράμματος του φοιτητή καλύπτουν το απαιτούμενο ακαδημαϊκό υπόβαθρο για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Εάν κάποιος φοιτητής δεν έχει (όλο) το απαιτούμενο υπόβαθρο για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο οποίο έχει εισαχθεί, τότε θα πρέπει να παρακολουθήσει διάφορα μαθήματα υπόβαθρου (foundational courses) χωρίς φυσικά αυτά να μετρούνται στις σχετικές μονάδες. Αυτό μπορεί να ισχύει τόσο για απόφοιτο τριετούς, όσο και για απόφοιτο τετραετούς προπτυχιακού προγράμματος. Συνεπώς, προγράμματα πρώτου και δευτέρου κύκλου (Μάστερ) θα πρέπει να περιγράφονται με βάση το περιεχόμενο, την ποιότητα και τους μαθησιακούς τους στόχους, και όχι μόνο σε σχέση με τη διάρκειά τους και άλλα τυπικά χαρακτηριστικά.

Τέλος, και η ομάδα JQI αναφέρεται στην ενδεχόμενη ανάγκη διαχωρισμού των ακαδημαϊκών προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ από τα καθαρά επαγγελματικά προγράμματα, κυρίως προγράμματα MBA.

Κατηγοριοποίηση μαθημάτων:

Η ομάδα Tuning εισηγείται ότι πέραν των πιστωτικών μονάδων που καθορίζονται για ένα μάθημα, το μάθημα αυτό θα πρέπει να κατηγοριοποιείται σύμφωνα με το επίπεδο και το είδος του, ως εξής:

Επίπεδο Μαθήματος:

- Βασικού επιπέδου (εισάγει κάποιο θέμα)
- Ενδιάμεσου επιπέδου (εμβαθύνει ως προς τη βασική γνώση)
- Προχωρημένου επιπέδου (ενισχύει περαιτέρω την εμπειρογνωμοσύνη)
- Εξειδικευμένου επιπέδου (αναπτύσσει γνώση και εμπειρογνωμοσύνη σε ένα ειδικό πεδίο ή περιοχή)

Είδος Μαθήματος:

- Κορμού
- Υποστήριξης (μαθημάτων κορμού)
- Δευτερεύον (επιλεγόμενο ή θυγατρικό)

Συνεπώς ένα μάθημα μπορεί να κωδικοποιηθεί ως τριάδα τριών δεικτών, του επιπέδου, του είδους και του αριθμού πιστωτικών μονάδων του (στην αναλυτική περιγραφή του

μαθήματος, κεντρική θέση έχουν οι μαθησιακοί στόχοι του μαθήματος και η συσχέτισή τους με τους υψηλότερου επιπέδου στόχους της θεματικής ενότητας στην οποία εντάσσεται το μάθημα, και φυσικά ολόκληρου του προγράμματος). Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου η κατηγοριοποίηση των μαθημάτων είναι κυρίως τυπική (υποχρεωτικό ή επιλεγόμενο) παρά σημασιολογική, παρόλο που η κάθε κατηγορία μαθημάτων έχει τη δική της σημασιολογία στα συμφραζόμενα του κάθε κύκλου σπουδών. Όμως, θα ήταν σκόπιμο να εξετασθεί το ενδεχόμενο υιοθέτησης μίας σημασιολογικής κατηγοριοποίησης μαθημάτων, όπως αυτής που προτείνει η ομάδα Tuning.

3.2 Βαθμός Συμμόρφωσης του Πανεπιστημίου Κύπρου με τις Βασικές Πρόνοιες του ECTS

Οι βασικές πρόνοιες των κανόνων φοίτησης του Πανεπιστημίου Κύπρου, αναφορικά με διδακτικές μονάδες, σε σχέση με προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών είναι οι εξής:

- Μία διδακτική μονάδα ισοδυναμεί με μία εβδομαδιαία διάλεξη, διάρκειας 50 λεπτών.
- Η κανονική διάρκεια ενός προπτυχιακού προγράμματος είναι 8 εξάμηνα σπουδών, όπου η συνολική διάρκεια ενός εξαμήνου αποτελείται από 18 εβδομάδες περίπου (13–14 εβδομάδες διδασκαλίας, 1–2 εβδομάδες προετοιμασίας για τις εξετάσεις, 2–3 εβδομάδες εξετάσεων).
- Το σύνολο των διδακτικών μονάδων ενός προπτυχιακού προγράμματος κυμαίνεται από 126 έως 136, όπου η κανονική ροή ενός προγράμματος προνοεί 12–18 διδακτικές μονάδες ανά εξάμηνο.
- Το σύνολο διδακτικών μονάδων ενός μεταπτυχιακού προγράμματος επιπέδου Μάστερ προσδιορίζεται σε τουλάχιστον 30.
- Παρομοίως το σύνολο διδακτικών μονάδων, για το διδακτικό μέρος ενός μεταπτυχιακού Διδακτορικού προγράμματος προσδιορίζεται σε τουλάχιστον 30. Σημειώνεται ότι άτομα που κατέχουν ήδη σχετικό μεταπτυχιακό τίτλο επιπέδου Μάστερ, μπορεί να απαλλαγούν μερικώς ή πλήρως από αυτήν την απαίτηση. Σημειώνεται επίσης ότι η εκπόνηση της περιεκτικής εξέτασης δεν συνδέεται με διδακτικές μονάδες και η κατανομή τουλάχιστον 20 διδακτικών μονάδων στο ερευνητικό μέρος του προγράμματος (εκπόνηση πρωτότυπης διατριβής) γίνεται για καθαρά λογιστικούς λόγους που αφορούν το ύψος των διδάκτρων και δεν αντικατοπτρίζει διδακτικό φόρτο.

Η εφαρμογή του ECTS συνεπάγεται συμβατότητα ανάμεσα στις πρόνοιες του Ευρωπαϊκού συστήματος και τις αντίστοιχες πρόνοιες του Πανεπιστημίου Κύπρου. Η συμβατότητα υπάρχει ως προς τη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους σε αριθμό εβδομάδων και ως προς τη συνολική διάρκεια ενός προπτυχιακού προγράμματος σπουδών. Η ουσιαστική αντιστοιχία, όμως, αφορά τη διδακτική μονάδα του Πανεπιστημίου Κύπρου σε σχέση με την Ευρωπαϊκή πιστωτική μονάδα. Σε επίπεδο ορισμών δεν υπάρχει άμεση αντιστοιχία. Η διδακτική μονάδα του Πανεπιστημίου Κύπρου ισοδυναμεί με 14 περίπου διαλέξεις διάρκειας 50 λεπτών έκαστης, ενώ η Ευρωπαϊκή πιστωτική μονάδα ισοδυναμεί με 25–30 ώρες εργασίας από μέρους του μέσου διδασκόμενου. Με άλλα λόγια το σύστημα διδακτικών μονάδων του Πανεπιστημίου Κύπρου επικεντρώνεται στο διδάσκοντα, ενώ το σύστημα πιστωτικών μονάδων που πρεσβεύει το ECTS επικεντρώνεται στο διδασκόμενο. Αυτή είναι η ουσιαστική απόκλιση ανάμεσα στις δύο φιλοσοφίες, η οποία θα πρέπει να απαλειφθεί για να προκύψει η

σύγκλιση. Η μεταρρύθμιση αυτή δεν είναι άνευ δυσκολιών, όπως μπορεί να καταμαρτυρήσουν άλλα ιδρύματα σε άλλες χώρες, τα οποία έχουν βιώσει αυτή τη διαδικασία μεταρρύθμισης.

Μέχρι σήμερα, στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, στο πλαίσιο ανταλλαγών φοιτητών, έχει εφαρμοστεί ένας πολύ απλοϊκός, μηχανιστικός, τρόπος αντιστοίχισης των βασικών εννοιών των δύο συστημάτων, συγκεκριμένα ότι μία διδακτική μονάδα του Πανεπιστημίου Κύπρου ισοδυναμεί με 2 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες (παρενθετικά αναφέρεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση τοποθετείται ρητά εναντίον τέτοιων πρακτικών αντιστοίχισης, διότι δεν συνάδουν με το πνεύμα της όλης φιλοσοφίας του συστήματος). Η απλή αντιστοίχιση που έχει εφαρμοστεί μέχρι τώρα συνεπάγεται τα ακόλουθα:

- Ο διδακτικός φόρτος ενός προπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου κυμαίνεται από 252 έως 272 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες, παραβιάζοντας έτσι το μέγιστο όριο των 240 πιστωτικών μονάδων που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση (για τετραετή προγράμματα σπουδών).
- Ο διδακτικός φόρτος ενός μεταπτυχιακού προγράμματος επιπέδου Μάστερ έχει ως ελάχιστο όριο τις 60 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες, παραβιάζοντας έτσι το ελάχιστο όριο των 90 πιστωτικών μονάδων που εισηγείται η ομάδα Tuning, θέτοντας τα προγράμματα επιπέδου Μάστερ του Πανεπιστημίου σε μειονεκτική θέση ακόμη και έναντι της εισήγησης της ομάδας JQI, αφού οι εισακτέοι στα προγράμματα αυτά δεν περιορίζονται σε πτυχιούχους τετραετών προγραμμάτων.
- Για ένα τυπικό μάθημα 3 δ.μ., ο συνολικός φόρτος εργασίας από μέρους του διδασκομένου θα πρέπει να κυμαίνεται από 150 μέχρι 180 ώρες, από τις οποίες οι 42 ώρες (περίπου) αφορούν διαλέξεις.
- Ο συνολικός φόρτος εργασίας του διδασκομένου για ένα εξάμηνο (12–18 δ.μ.) θα πρέπει να κυμαίνεται από 600 μέχρι 1080 ώρες, ο οποίος αναλογεί σε 33.3 μέχρι 60 ώρες εργασίας την εβδομάδα (θεωρώντας ότι η διάρκεια του εξαμήνου είναι 18 εβδομάδες).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Σύγκλητος έχει τώρα λάβει την πολιτική απόφαση για πλήρη εναρμόνιση με τις πρόνοιες του ECTS εντός της επόμενης ακαδημαϊκής χρονιάς. Με άλλα λόγια κάθε προπτυχιακό πρόγραμμα θα ισοδυναμεί με 240 (Ευρωπαϊκές) μονάδες (αφού όλα τα προγράμματα είναι τετραετή και κάθε ακαδημαϊκό έτος ισοδυναμεί με 60 μονάδες), κάθε (ακαδημαϊκό) μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ θα ισοδυναμεί με 90 τουλάχιστο Ευρωπαϊκές μονάδες και θα έχει διάρκεια 3 τουλάχιστον εξαμήνων, και όλες οι πιστώσεις των μαθημάτων θα εκφράζονται απευθείας σε Ευρωπαϊκές μονάδες (λαμβάνοντας υπόψη το σχετικό ορισμό). Με αυτή την εναρμόνιση θα επιτρέπεται η χρήση του ECTS τόσο ως συστήματος μεταφοράς, όσο και ως συστήματος συσσώρευσης πιστώσεων. Έτσι οι ίδιοι οδηγοί σπουδών θα εξυπηρετούν όλες τις ανάγκες (τοπικούς φοιτητές, Ερασμικούς φοιτητές, διεθνείς φοιτητές).

3.3 Υπολογισμός του Φόρτου Εργασίας των Διδασκομένων

Ο υπολογισμός του φόρτου εργασίας των διδασκομένων, παρόλη τη σημασία του στο σύστημα ECTS, παραμένει ένα από τα θέματα που δεν έχουν ακόμη επιλυθεί. Όπως αναφέρεται στην τελική έκθεση του Προγράμματος Tuning [6], σε ένα αριθμό χωρών, η κατανομή των μονάδων στα μαθήματα βασίζεται στον αριθμό ωρών διδασκαλίας του κάθε μαθήματος. Αυτό συμβαίνει με το σύστημα διδακτικών μονάδων του Πανεπιστημίου

Κύπρου. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην υπόθεση ότι ο αριθμός ωρών διδασκαλίας αντικατοπτρίζει με σχετική ακρίβεια το φόρτο εργασίας του φοιτητή. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτό δεν ισχύει σε κάθε περίπτωση, και συνεπώς αυτή η προσέγγιση δεν είναι ικανοποιητική. Ο ίδιος φόρτος από μέρους των διδασκόντων μπορεί να αντιστοιχεί με διαφορετικό φόρτο από μέρους των διδασκόμενων. Επομένως, μαθήματα με τον ίδιο αριθμό ωρών διδασκαλίας μπορεί να έχουν πολύ διαφορετικό φόρτο εργασίας για τους διδασκόμενους.

Η ομάδα Tuning αναφέρει ενδεικτικά ότι σε ένα αριθμό περιπτώσεων δημιουργήθηκαν παρεξηγήσεις αναφορικά με τη σχέση ανάμεσα στη σημασία ενός θέματος και τον αριθμό μονάδων που θα κατανεμόταν στο συγκεκριμένο μάθημα. Έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό ότι η πολυπλοκότητα ή η σημασία κάποιου θέματος **δεν** θα πρέπει να αποτελούν τη βάση για την κατανομή των μονάδων. Οι μονάδες θα πρέπει να εξαρτώνται μόνο από την ποσότητα χρόνου που απαιτείται για την εκμάθηση της ύλης του μαθήματος και την επιτυχή ολοκλήρωσή του. Η ίδια ομάδα σημειώνει ότι η θεώρηση ενός προγράμματος σπουδών από τη σκοπιά του διδάσκοντος σημαίνει διατύπωση αυτού που θα πρέπει να μάθει ο φοιτητής, ενώ από τη σκοπιά του διδασκόμενου, σημαίνει αυτό που είναι εφικτό να μάθει ο φοιτητής σε δεδομένη χρονική περίοδο, προσδίδοντας έτσι μεγαλύτερη σημασία στα εμπόδια τα οποία ενδεχομένως να συναντήσει ο μέσος φοιτητής κατά τη διάρκεια της πορείας ολοκλήρωσης των σπουδών του εντός του κανονικού χρονικού διαστήματος.

Τρόποι υπολογισμού των πιστωτικών μονάδων

Αρχικά, και όταν το ECTS χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως σύστημα μεταφοράς πιστώσεων, ο αριθμός μονάδων ενός μαθήματος αποφασιζόταν με βάση το φόρτο εργασίας που απαιτείτο για το συγκεκριμένο μάθημα σε σχέση με το συνολικό φόρτο εργασίας που απαιτείτο για την ολοκλήρωση ενός ακαδημαϊκού έτους στο δεδομένο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Αυτός ο τρόπος υπολογισμού των μονάδων, **κατ' αναλογία**, οδήγησε σε διάφορα προβλήματα ερμηνείας. Συνεπώς, αυτός δεν θεωρείται ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος υπολογισμού των πιστώσεων, εν όψει μάλιστα του γεγονότος ότι η χρήση του ECTS ως συστήματος συσσώρευσης πιστώσεων συνεχώς διευρύνεται. Η πρόταση είναι όπως ο υπολογισμός γίνεται με **απόλυτο** και όχι αναλογικό τρόπο, καταλήγοντας έτσι σε **απόλυτες πιστώσεις** (απόλυτος φόρτος εργασίας, δηλαδή 25–30 ώρες για μία μονάδα) παρά σε **σχετικές πιστώσεις** (ποσοστό του ολικού φόρτου των 60 μονάδων για ένα ακαδημαϊκό έτος που αναλογεί στο κάθε μάθημα).

Αρχικά ορίζονται οι μαθησιακοί στόχοι για ολόκληρο το πρόγραμμα και για τα επιμέρους μαθήματα που το απαρτίζουν. Στη συνέχεια, ο προσδιορισμός των μονάδων επιτρέπει τον υπολογισμό του αναγκαίου φόρτου εργασίας και επιβάλλει ένα ρεαλιστικό όριο σε ότι μπορεί να περιληφθεί στο κάθε μάθημα ή στο κάθε ακαδημαϊκό έτος. Παρενθετικά αναφέρεται ότι η ισοδυναμία των 25–30 ωρών εργασίας προς μία πιστωτική μονάδα, βασίζεται στην υπόθεση ότι κατά τη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους, ο φοιτητής αναμένεται να εργάζεται γύρω στις 1400 με 1680 ώρες (ο μέσος όρος με βάση σχετικά στατιστικά στοιχεία για τις διάφορες χώρες της Ευρώπης είναι 1520 ώρες, και συνεπώς 25 με 26 ώρες τη μονάδα). Το ακαδημαϊκό έτος, ανά την Ευρώπη, κυμαίνεται από 34 μέχρι 40 εβδομάδες και επομένως ο εβδομαδιαίος φόρτος εργασίας κυμαίνεται από 40 μέχρι 42 ώρες.

Η δυσκολία ως προς τον απόλυτο τρόπο υπολογισμού των μονάδων έγκειται στον προσδιορισμό του «**τυπικού** ή **μέσου** φοιτητή», διότι ο φόρτος εργασίας αναλύεται σε σχέση με τον τυπικό φοιτητή, όχι σε σχέση με τον άριστο φοιτητή ή τον αδύνατο φοιτητή. Προφανώς, υπάρχει σχέση ανάμεσα στην προσπάθεια που καταβάλλει ένας φοιτητής και τα αποτελέσματα που έχει. Ο άριστος φοιτητής εάν καταβάλει μεγαλύτερη προσπάθεια από την

αναμενόμενη, η επιτυχία του θα είναι ακόμη μεγαλύτερη, ενώ ο αδύνατος φοιτητής, εάν καταβάλει λιγότερη προσπάθεια από την αναμενόμενη, τότε ενδεχομένως να αποτύχει. Συνεπώς, ο διδάσκων θα πρέπει να υπολογίσει, κατά προσέγγιση, τη συνολική προσπάθεια που θα πρέπει να καταβάλει ο μέσος φοιτητής για να ολοκληρώσει το μάθημα επιτυχώς (με σχετική άνεση), με άλλα λόγια για να ικανοποιήσει επαρκώς τους συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους. Αυτή η διατύπωση είναι ποιοτική, όχι ποσοτική, και επομένως ο υπολογισμός των μονάδων δεν αποτελεί μία αυτόματη διαδικασία. Στον υπολογισμό θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ώρες επαφής (διαλέξεις, σεμινάρια, φροντιστήρια, εργαστήρια), οι ώρες προετοιμασίας ως προς τις ώρες επαφής, οι ώρες ολοκλήρωσης μετά τις ώρες επαφής και οι ώρες για ανεξάρτητη εργασία (επιπλέον μελέτη, εκπόνηση εργασιών, κλπ).

Τέλος, παράλληλα αναπτύσσονται μηχανισμοί αξιολόγησης ποιότητας για να μπορεί να πιστοποιηθεί κατά πόσον τα πραγματικά μαθησιακά αποτελέσματα ανταποκρίνονται όντως στο επιδιωκόμενο επίπεδο, και κατά πόσον το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών μπορεί πραγματικά να οδηγήσει σε αυτά τα αποτελέσματα.

Αντικατάσταση του υφιστάμενου συστήματος διδακτικών μονάδων στο Πανεπιστήμιο Κύπρου με το σύστημα των Ευρωπαϊκών πιστωτικών μονάδων

Προφανώς θα υπάρξουν προβλήματα εάν οι νέες πιστώσεις των μαθημάτων, βασιστούν μόνο φαινομενικά στον αναμενόμενο, μέσο φόρτο εργασίας των διδασκομένων, ενώ στη πραγματικότητα ο υπολογισμός θα γίνει με βάση το ισχύον σύστημα, δηλαδή τον αριθμό και τη διάρκεια των διαλέξεων και φροντιστηριακών συναντήσεων. Σε αυτή την περίπτωση κάθε μάθημα του ίδιου Τμήματος θα έχει τον ίδιο αριθμό πιστωτικών μονάδων (όπως συμβαίνει και τώρα με τις διδακτικές μονάδες), και συνεπώς ενδέχεται να προκύψει η ανάγκη μείωσης του αριθμού μαθημάτων αφού με αυτόν το τρόπο απλής αντιστοίχισης αναμένεται να υπερβεί το όριο των 240 μονάδων για προπτυχιακά προγράμματα. Όπως ήδη αναφέρθηκε, μαθήματα με τον ίδιο αριθμό διαλέξεων μπορεί κάλλιστα να έχουν διαφορετικό αριθμό πιστωτικών μονάδων, επειδή οι εν γένει απαιτήσεις τους είναι διαφορετικές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το ένα μάθημα είναι λιγότερο σημαντικό από το άλλο.

Οι πιο πάνω μεταρρυθμίσεις δεν συνεπάγονται διαφοροποίηση του υφιστάμενου κανόνα αναφορικά με το διδακτικό φόρτο των διδασκόντων. Ο κανόνας αυτός επίσης εκφράζεται σε σχέση με διδακτικές μονάδες (μαθήματα 6 δ.μ. την εβδομάδα). Ο φόρτος των διδασκόντων θα πρέπει να συνεχίσει να εκφράζεται σε σχέση με τον αριθμό ωρών διδασκαλίας (διάλεξη, φροντιστήριο), και όχι σε σχέση με πιστωτικές μονάδες, αφού ο ορισμός των τελευταίων αφορά το φόρτο των διδασκομένων και όχι των διδασκόντων. Παρενθετικά αναφέρεται ότι ο υφιστάμενος ορισμός της δ.μ., δεν αντικατοπτρίζει επαρκώς ούτε το φόρτο των διδασκομένων, ούτε το φόρτο των διδασκόντων. Προφανώς, ο φόρτος εργασίας του διδάσκοντος δεν είναι ο ίδιος εάν το μάθημά του έχει ακροατήριο 5 ή 120 φοιτητές, ή εάν το μάθημα είναι εισαγωγικό ή πιο εξειδικευμένο (εισαγωγικά μαθήματα μπορεί να έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις ως προς το χρόνο του διδάσκοντος), κλπ. Είναι πολύ δύσκολο να ληφθούν υπόψη όλες αυτές οι παράμετροι στον ορισμό του φόρτου εργασίας των διδασκόντων. Συνεπώς, ο ορισμός αυτός θα πρέπει να είναι απλός, θα πρέπει να βασίζεται στις ώρες διδασκαλίας, και θα πρέπει να επαφίεται στην κρίση των Συμβουλίων των Τμημάτων ως προς τα μαθήματα που θα πρέπει να τύχουν περαιτέρω υποστήριξης από βοηθούς διδασκαλίας (λόγω μεγέθους ακροατηρίου, εν γένει απαιτήσεων, κλπ).

4. Άλλα Θέματα που Άπτονται της Διαδικασίας της Bologna

Σε αυτή την ενότητα εξετάζονται διάφορα άλλα θέματα, τα οποία άπτονται άμεσα της διαδικασίας της Bologna και συνεπώς, της δημιουργίας του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης.

4.1 Συμπλήρωμα Διπλώματος (Diploma Supplement)

Το Συμπλήρωμα Διπλώματος (Diploma Supplement) είναι αλληλένδετο με το σύστημα ECTS, αφού η χρήση του στοχεύει στην περαιτέρω αλληλοκατανόηση των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων ανά την Ευρώπη. Το Diploma Supplement παρουσιάζει σε μία τυποποιημένη και συνεπώς συγκρίσιμη μορφή διάφορες πληροφορίες, οι οποίες συμπληρώνουν, αλλά δεν αντικαθιστούν, τις πληροφορίες που περιέχονται στο δίπλωμα με τον τίτλο σπουδών του φοιτητή και το αναλυτικό δελτίο βαθμολογικής προόδου (transcript) του φοιτητή.

Στο Diploma Supplement παρουσιάζονται όλες οι πιστώσεις που συνέβαλαν στην απονομή του συγκεκριμένου τίτλου σπουδών στο συγκεκριμένο φοιτητή, δηλαδή όλα τα μαθήματα και λοιπές υποχρεώσεις που ο φοιτητής ολοκλήρωσε επιτυχώς με τις αντίστοιχες Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες. Επιπλέον, παρουσιάζονται συμπληρωματικές πληροφορίες αναφορικά με το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σύστημα και πρόγραμμα σπουδών, π.χ. ο τρόπος εισδοχής και αξιολόγησης των φοιτητών, το σύστημα βαθμολόγησης που χρησιμοποιείται, η γλώσσα διδασκαλίας, η διάρκεια και το επίπεδο του προγράμματος, οι προσβάσεις για περαιτέρω σπουδές ή εργοδότηση που παρέχει το πρόγραμμα σπουδών, κλπ. Στο Diploma Supplement μπορεί επίσης να παρέχονται διάφορες στατιστικές πληροφορίες, π.χ. το ποσοστό των φοιτητών που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα στις διάφορες βαθμολογικές κατηγορίες, η βαθμολογική κατάταξη (ranking) του φοιτητή, κλπ. Τέλος στο Diploma Supplement χρειάζεται να παρουσιαστεί το εθνικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο του οποίου θα πρέπει να τοποθετηθεί το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Η παρουσίαση του εθνικού συστήματος μπορεί να γίνει σε μορφή κειμένου ή/και διαρθρωμένου διαγράμματος στο οποίο να φαίνονται οι διάφοροι τύποι ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, οι προσφερόμενοι κύκλοι σπουδών σε αυτά τα ιδρύματα, και οι αλληλοσυνδέσεις που υπάρχουν με βάση τις σχετικές προσβάσεις για περαιτέρω εκπαίδευση.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει σχεδόν υλοποιηθεί το Diploma Supplement, το οποίο βασίζεται στο μοντέλο που αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης και την UNESCO/CEPES. Όπως αναφέρεται στη σχετική ανακοίνωση «Σκοπός του Diploma Supplement είναι η παροχή επαρκών ανεξάρτητων στοιχείων για τη βελτίωση της «διαφάνειας» σε διεθνές επίπεδο και για τη δίκαια ακαδημαϊκή και επαγγελματική αναγνώριση προσόντων. Είναι σχεδιασμένο για να παρέχει πληροφόρηση αναφορικά με τη φύση, το επίπεδο, το θεσμικό πλαίσιο, το περιεχόμενο και τη μορφή των σπουδών που ολοκληρώθηκαν επιτυχώς από το άτομο που κατονομάζεται στο πρωτότυπο του προσόντος στο οποίο επισυνάπτεται το εν λόγω συμπλήρωμα. Οι περιγραφές που δίνονται στο συμπλήρωμα θα πρέπει να είναι απαλλαγμένες από οποιεσδήποτε απόψεις κρίσεως, από διατυπώσεις για ενδεχόμενες αντιστοιχίες ή εισηγήσεις σχετικά με την αναγνώριση. Όπου παραλείπονται οι απαιτούμενες πληροφορίες θα πρέπει να τεκμηριώνεται η παράληψη.».

Λόγω του ότι το υφιστάμενο δελτίο αναλυτικής βαθμολογίας του Πανεπιστημίου ικανοποιεί τις γενικές απαιτήσεις του Diploma Supplement αναφορικά με τις πληροφορίες που αφορούν το φοιτητή, το υπό υλοποίηση Diploma Supplement του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι η

Αγγλική μετάφραση του αναλυτικού δελτίου βαθμολογίας με τις σχετικές επεκτάσεις αναφορικά με το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών, το εθνικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης, κλπ. Μελετάται μάλιστα το ενδεχόμενο προσθήκης κάποιων στατιστικών στοιχείων. Η αλήθεια είναι ότι με αυτό τον τρόπο παρέχονται πληροφορίες, η παρουσία των οποίων δεν θεωρείται αναγκαία, π.χ. αποτυχίες σε μαθήματα, ενώ δεν παρέχονται πληροφορίες, οι οποίες και πάλι δεν θεωρούνται αναγκαίες, αλλά φαίνεται να έχουν υιοθετηθεί στα Diploma Supplements άλλων πανεπιστημίων, π.χ. μαθήματα υποχρεωτικά, και επιλεγόμενα, κλπ. Η υλοποίηση του Diploma Supplement μπορεί να ολοκληρωθεί άμεσα, μόλις εφαρμοσθεί το σύστημα ECTS όπως εξηγείται στην Ενότητα 3, μόλις δηλαδή το σύστημα διδακτικών μονάδων του Πανεπιστημίου αντικατασταθεί από το σύστημα των Ευρωπαϊκών πιστωτικών μονάδων.

4.2 Κινητικότητα και Εμπόδια

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου συμμετέχει στο πρόγραμμα Socrates/Erasmus από το 1998. Δυστυχώς οι αριθμοί εξερχόμενων και εισερχόμενων φοιτητών, παρόλο που παρουσιάζουν σταθερή βελτίωση, εξακολουθούν να είναι πολύ χαμηλοί και να εστιάζονται σε συγκεκριμένα προγράμματα σπουδών, συγκεκριμένων Σχολών, κυρίως της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών και της Φιλοσοφικής Σχολής. Οι υπόλοιπες Σχολές εκδηλώνουν πολύ μικρή συμμετοχή.

Πρέπει να ειπωθεί, όμως, ότι η κατάσταση του Πανεπιστημίου Κύπρου ως προς την κινητικότητα φοιτητών είναι συγκρίσιμη με αυτήν πολλών άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ανά την Ευρώπη. Παρόλο που πρόσφατα εορτάστηκε το γεγονός της συμμετοχής ενός εκατομμυρίου φοιτητών σε προγράμματα ανταλλαγών από την έναρξη του προγράμματος Socrates/Erasmus, το ποσοστό αυτό στο σύνολο των Ευρωπαίων φοιτητών παραμένει πολύ μικρό.

Αναγνωρίζοντας τη σημασία του θεσμού των ανταλλαγών φοιτητών, το Πανεπιστήμιο θέσπισε γενικούς κανόνες ανταλλαγής φοιτητών, πριν ακόμη εμπλακεί στο πρόγραμμα Socrates/Erasmus. Οι κανόνες αυτοί θέτουν ως προϋπόθεση την ύπαρξη πρωτοκόλλου συνεργασίας ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και το εκπαιδευτικό ίδρυμα του εξωτερικού. Εν συντομία οι βασικές πρόνοιες των κανόνων ανταλλαγής είναι ότι ο προπτυχιακός φοιτητής μπορεί να διανύσει μέχρι δύο εξάμηνα σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, ο μεταπτυχιακός φοιτητής επιπέδου Μάστερ, ένα εξάμηνο, και ο Διδακτορικός φοιτητής μέχρι ένα έτος είτε για την παρακολούθηση μαθημάτων, ή την εκπόνηση μέρους της διδακτορικής διατριβής του. Επιπλέον, διπλωματικές εργασίες ή μεταπτυχιακές διατριβές (επιπέδου Μάστερ ή Διδακτορικού), ασχέτως του εάν έχουν εκπονηθεί (εν μέρει) σε πανεπιστήμιο του εξωτερικού, θα πρέπει να αξιολογούνται με βάση τα κριτήρια και τις διαδικασίες του Πανεπιστημίου Κύπρου. Επιπλέον, τα Ερασμικά μαθήματα αξιολογούνται ως Επιτυχία/Αποτυχία, κάτι το οποίο δεν φαίνεται να είναι σε αντίθεση με τις πρόνοιες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παρόλο που οι γενικοί κανόνες ανταλλαγών συνάδουν με τις πρόνοιες του προγράμματος Socrates/Erasmus, ενδέχεται να χρειαστούν κάποιες τροποποιήσεις για να συνάδουν με τις πρόνοιες των διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ (European Masters), όπως αυτές διατυπώνονται στο νέο πρόγραμμα Erasmus Mundus [3]. Για παράδειγμα, η περίοδος του ενός εξαμήνου, μόνο, εκτός Πανεπιστημίου Κύπρου για μεταπτυχιακούς φοιτητές επιπέδου Μάστερ είναι περιοριστική και δεν συνάδει με τις πρόνοιες του Erasmus Mundus. Αυτή η περίοδος θα πρέπει να επεκταθεί σε δύο ή ακόμη και σε τρία εξάμηνα (στην περίπτωση διετών προγραμμάτων). Επίσης, σε σχέση με διδακτορικούς φοιτητές, μπορεί να

απαιτείται η από κοινού εποπτεία της διατριβής του φοιτητή από Επιστημονικό Σύμβουλο στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και Επιστημονικό Σύμβουλο σε πανεπιστήμιο του εξωτερικού, όπου και οι δύο Σύμβουλοι θα είναι μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής για τη διατριβή. Αυτή η ανάγκη έχει ήδη προκύψει στο πλαίσιο ενδεχόμενου διαπανεπιστημιακού διδακτορικού προγράμματος του Τμήματος Οικονομικών του Πανεπιστημίου.

Συνεπώς, οι γενικοί κανόνες ανταλλαγών χρήζουν αναθεώρησης για να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία και να καλύπτονται επαρκώς οι πρόνοιες ως προς τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα, η ανάπτυξη των οποίων αναμένεται να αυξήσει αισθητά την κινητικότητα των φοιτητών από και προς το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Νοείται φυσικά, ότι η Πολιτεία θα διευκολύνει τη συμμετοχή του Πανεπιστημίου σε διαπανεπιστημιακά προγράμματα, εάν του επιτρέψει να χρησιμοποιεί διεθνείς γλώσσες στη διδασκαλία διαπανεπιστημιακών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, σύμφωνα με τα γνωστικά αντικείμενα των προγραμμάτων και προς επίτευξη μίας κοινής γλώσσας επικοινωνίας ανάμεσα στους διδάσκοντες και διδασκόμενους. Παράλληλα, και σε πλήρη εναρμόνιση με τους ευρύτερους σκοπούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να προωθείται η διαπολιτισμική συνεργασία και η εκμάθηση των λιγότερων διαδεδομένων γλωσσών της Ευρώπης, με την «απαίτηση» οι εισερχόμενοι ξένοι φοιτητές να παρακολουθούν μαθήματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και μαθήματα για τον ελληνικό πολιτισμό από το Σχολείο Ελληνικής Γλώσσας κατά την παραμονή τους στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, και οι εξερχόμενοι Κύπριοι φοιτητές να παρακολουθούν μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας της χώρας στην οποία θα φιλοξενηθούν.

Επομένως, επί του παρόντος το σοβαρότερο εμπόδιο για την κινητικότητα φοιτητών προς το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι ο περιορισμός της γλώσσας διδασκαλίας. Η λειτουργία του Σχολείου Ελληνικής Γλώσσας έχει βοηθήσει ουσιαστικά σε αυτό το θέμα. Παρομοίως, το σοβαρότερο εμπόδιο για την κινητικότητα των φοιτητών του Πανεπιστημίου είναι ότι οι γνώσεις τους σε ξένες γλώσσες, εκτός της Αγγλικής ή της γλώσσας που αποτελεί το γνωστικό τους αντικείμενο, συνήθως είναι πολύ περιορισμένες. Για αυτό εξάλλου οι περισσότεροι εξερχόμενοι φοιτητές απευθύνονται σε Αγγλόφωνα προγράμματα σπουδών (παρενθετικά σημειώνεται ότι αρκετά εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού προσφέρουν μαθήματα, τα οποία διδάσκονται στην Αγγλική γλώσσα, ειδικά για τις ανάγκες των Ερασμικών φοιτητών) ή είναι φοιτητές του Τμήματος Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών. Η προβλεπόμενη λειτουργία του Κέντρου Γλωσσών μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της γλωσσομάθειας των Κυπρίων φοιτητών και συνεπώς να συμβάλει στην κινητικότητα των φοιτητών αυτών. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το ενδιαφέρον των φοιτητών του Πανεπιστημίου για συμμετοχή σε προγράμματα ανταλλαγών αφορά τους λανθασμένους λόγους, π.χ. προσβλέπουν στην αντικατάσταση κάποιου απαιτητικού μαθήματος του προγράμματος σπουδών τους με κάποιο αντίστοιχο, λιγότερο απαιτητικό μάθημα σε πανεπιστήμιο του εξωτερικού.

4.3 Νέες Τεχνολογίες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί έντονα τη χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στη διεργασία της διδασκαλίας και μάθησης, σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, δημοτική, μέση, και ανωτέρα εκπαίδευση και φυσικά στο πλαίσιο της διαβίου μάθησης [10]. Έχουν ήδη ανακοινωθεί διάφορες δράσεις ως προς την τηλεμάθηση ή ηλεκτρονική μάθηση (e-learning). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις δραστηριότητες των σχεδίων σύμπραξης σε σχέση με τα European Masters περιλαμβάνεται η ανάπτυξη και διάδοση νέων μεθοδολογιών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, την ηλεκτρονική μάθηση και την ανοικτή και εξ αποστάσεως διδασκαλία.

Η έμφαση στη χρήση νέων τεχνολογιών συνάδει με την ευρύτερη φιλοσοφία, ότι η διαδικασία της εκπαίδευσης θα πρέπει να επικεντρώνεται στο διδασκόμενο. Η χρήση εργαλείων τηλεμάθησης παρέχει σχετική αυτονομία στο διδασκόμενο, όπου υπάρχει η δυνατότητα για αυτοκατευθυνόμενη μάθηση και αυτοαξιολόγηση. Η εξατομίκευση που μπορεί να διαμορφωθεί με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες, τους περιορισμούς (χώρου, χρόνου, κλπ), και τον εν γένει ρυθμό προόδου του διδασκόμενου, είναι ένα από τα σημαντικά πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής μάθησης. Ένα άλλο πλεονέκτημα της χρήσης των νέων τεχνολογιών, ως εκπαιδευτικών εργαλείων, είναι η διεύρυνση και ενοποίηση εναλλακτικών πηγών πληροφορίας και γνώσης, από τις παραδοσιακές έντυπες πηγές, μέχρι και την πληθώρα ψηφιακών πηγών, στις οποίες η πρόσβαση αποτελεί πλέον θέμα ρουτίνας με την ευρεία χρήση του διαδικτύου.

Οι τεχνικοί όροι τηλεμάθηση (e-learning), ηλεκτρονικό πανεπιστήμιο (e-university), ή «εικονικό» πανεπιστήμιο (virtual university), πολλές φορές χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι όροι. Αυτό διότι η τηλεμάθηση αποτελεί αναγκαία και κεντρική συνιστώσα ενός ηλεκτρονικού πανεπιστημίου, γύρω από την οποία περιστρέφεται η αυτοματοποίηση των εγγενών διεργασιών. Ηλεκτρονικό πανεπιστήμιο χωρίς τηλεμάθηση θα αποτελούσε σχήμα οξύμωρο, διότι συνεπάγεται μεν την αυτοματοποίηση εργασιών γραφείου (ως προς διάφορες διοικητικές πράξεις) αλλά δεν συνεπάγεται ηλεκτρονική υποστήριξη της βασικής ακαδημαϊκής διεργασίας, που είναι η εκπαίδευση. Το ιδεατό πανεπιστήμιο αποτελεί ακραία περίπτωση του ηλεκτρονικού πανεπιστημίου, όπου η τηλεμάθηση αντικαθιστά πλήρως τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας και μάθησης, και συνεπώς τα πάντα διεξάγονται εξ αποστάσεως, και η επαφή διδασκόντων-διδασκόμενων ή ανάμεσα στους διδασκόμενους γίνεται με ηλεκτρονικά μέσα, π.χ. εικονικές τάξεις. Σε ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες φαίνεται ότι ήδη λειτουργούν με επιτυχία τα πρώτα ιδεατά πανεπιστήμια. Σύμφωνα, όμως, με τα ευρήματα μίας εκτενούς ανασκόπησης της χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, κυρίως στον Ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και στη Βόρεια Αμερική, προκύπτει ότι κατά μεγάλη πλειοψηφία τα εργαλεία τηλεμάθησης εφαρμόζονται συμπληρωματικά προς τις παραδοσιακές μεθόδους, χωρίς να τις υποκαθιστούν ιδίως στο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών τα οποία παρακολουθούνται από τοπικούς, παραδοσιακούς φοιτητές [2]. Επομένως, η χρήση αυτών των εργαλείων, ως των κύριων ή αποκλειστικών εργαλείων μάθησης, φαίνεται να έχει μεγαλύτερη εφαρμογή και χρησιμότητα στο πλαίσιο προγραμμάτων, τα οποία παρακολουθούνται από μη παραδοσιακούς φοιτητές (εξ αποστάσεως φοιτητές, π.χ. φοιτητές διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων, επαγγελματίες, διαβίου διδασκόμενους, κλπ.). Η τάση που διαφαίνεται είναι η εξ αποστάσεως προσφορά εξειδικευμένων επαγγελματικών μεταπτυχιακών προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ, τα οποία απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, καμιά φορά σε ομάδες εργαζομένων ενός συγκεκριμένου οργανισμού. Η εξ αποστάσεως προσφορά προγραμμάτων επιμόρφωσης επίσης ενδείκνυται.

Στην ανασκόπηση των Collis και van der Wende για τα μοντέλα τεχνολογίας και μεταρρυθμίσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση [2], παρουσιάζονται τρία μοντέλα ως πιθανές επεκτάσεις του παραδοσιακού μοντέλου. Το παραδοσιακό μοντέλο συνιστά τη διδασκαλία ενός συμπαγούς προγράμματος σπουδών (το οποίο οδηγεί στην απονομή συγκεκριμένου τίτλου σπουδών) με τον παραδοσιακό τρόπο άμεσης επαφής διδασκόντων και διδασκόμενων και συνεπώς απευθύνεται σε παραδοσιακούς διδασκόμενους, οι οποίοι διαμένουν στην περιοχή του πανεπιστημίου. Το πρώτο πιθανό μοντέλο επέκτασης είναι η παρακολούθηση του προγράμματος εξ αποστάσεως, επιτρέποντας έτσι τη συμμετοχή διδασκόμενων από απομακρυσμένες περιοχές. Το δεύτερο μοντέλο αφορά την προσφορά (αυτόνομων) διδακτικών ενοτήτων, οι οποίες θα μπορούσαν να συναθροιστούν με ποικίλους τρόπους. Αυτό το μοντέλο δίνει τη δυνατότητα στο διδασκόμενο να επιλέγει και να συσσωρεύει

διδασκτικές ενότητες (mixing and matching) και ενδεχομένως με αυτό τον τρόπο να συνθέσει ένα σύνολο ενοτήτων στο οποίο να αντιστοιχεί και συγκεκριμένος τίτλος σπουδών. Τέλος, το τρίτο μοντέλο είναι η επέκταση του δευτέρου με την προσθήκη της εξ αποστάσεως διδασκαλίας των διαφόρων ενοτήτων. Με αυτή την επέκταση οι διδασκτικές ενότητες μπορεί να συσσωρεύονται από διάφορα ιδρύματα.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου το θέμα της τηλεμάθησης μελετάται από ad hoc Επιτροπή, η οποία έχει τροχοδρομήσει τη διεξαγωγή σχετικού πιλοτικού προγράμματος κατά το ερχόμενο ακαδημαϊκό έτος. Με βάση τα αποτελέσματα που θα προκύψουν, καθώς επίσης τα στατιστικά στοιχεία από την ανάλυση ερωτηματολογίων αναφορικά με τη χρήση της πληροφορικής τεχνολογίας από διδάσκοντες και διδασκόμενους, η Επιτροπή σκοπεύει να υποβάλει εισήγηση προς τη Σύγκλητο για την Πολιτική Τηλεμάθησης του Πανεπιστημίου. Η πολιτική θα πρέπει να έχει σαφείς στόχους, π.χ. ποιες είναι οι ομάδες διδασκομένων στις οποίες προσβλέπει (παραδοσιακοί φοιτητές, διεθνείς φοιτητές, διαβίου εκπαιδευόμενοι), ποια τα εκπαιδευτικά προγράμματα (επαγγελματικά προγράμματα, προγράμματα επιμόρφωσης, διαπανεπιστημιακά προγράμματα) και ποιος ο τρόπος εφαρμογής των σχετικών εργαλείων τηλεμάθησης (συμπληρώνουν ή υποκαθιστούν παραδοσιακές μεθόδους). Θα πρέπει επίσης να αναφέρεται στην απαιτούμενη τεχνολογική υποδομή, π.χ. ασύρματη επικοινωνία, πρόσβαση στο διαδίκτυο από τους χώρους διαμονής των φοιτητών, κλπ, την απαιτούμενη δομή στήριξης των διδασκόντων και διδασκόμενων, τόσο από την τεχνολογική σκοπιά (χρήση εργαλείων τηλεμάθησης), όσο και από την παιδαγωγική σκοπιά (νέες μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης) και τις εμπλεκόμενες μονάδες στήριξης του Πανεπιστημίου (Κέντρο Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Κέντρο Υποστήριξης Διδασκαλίας). Τέλος, η πολιτική θα πρέπει να καλύπτει τη θεσμοθέτηση κινήτρων για τους διδάσκοντες, διότι η εφαρμογή εργαλείων τηλεμάθησης συνεπάγεται αυξημένη προσπάθεια από μέρους των διδασκόντων. Η Πολιτική Τηλεμάθησης θα συστηματοποιήσει τη χρήση εργαλείων τηλεμάθησης, έστω σε περιορισμένη κλίμακα, με την κατάλληλη υποστήριξη. Επί του παρόντος η χρήση τέτοιων εργαλείων επαφίεται στον κάθε διδάσκοντα. Ορισμένοι διδάσκοντες κάνουν ήδη εκτενή χρήση τέτοιων εργαλείων με πολύ θετικά αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα η συστηματική χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ως κύριου μέσου επικοινωνίας ανάμεσα στο διδάσκοντα και τους διδασκόμενους αποτελεί μία πολύ απλή μορφή τηλεμάθησης.

Παράλληλα με τις εργασίες της ad hoc Επιτροπής για τηλεμάθηση, η Επιτροπή Ολικής Ποιότητας μελετά το ευρύτερο θέμα του ηλεκτρονικού πανεπιστημίου. Απώτερος σκοπός θα πρέπει να είναι η ενοποίηση των διαφόρων ετερογενών υπολογιστικών συστημάτων του Πανεπιστημίου, π.χ. μέσω μίας διαδικτυακής πύλης, ούτως ώστε ο κάθε χρήστης μέλος της Πανεπιστημιακής κοινότητας να μπορεί να διεκπεραιώνει όλες τις πράξεις που τον αφορούν αναφορικά με ανάκληση και καταχώρηση στοιχείων και εν γένει την πληροφόρησή του, με ευκολία και διαφάνεια. Επιπλέον, θα πρέπει να απαλειφθεί το duplication και να διασφαλίζεται η συνέπεια και η ασφάλεια των πληροφοριών. Σημειώνεται επίσης ότι εξωτερικός σύμβουλος έχει μελετήσει εκτενώς το θέμα της αυτοματοποίησης γραφείου αναφορικά με τις διοικητικές υπηρεσίες και έχει υποβάλει λεπτομερή έκθεση.

Τέλος, έχει τεθεί σε λειτουργία, από το εαρινό εξάμηνο 2002/03, αυτόματο σύστημα καταχώρησης βαθμολογιών, ενώ βρίσκεται σε ανάπτυξη ένα δεύτερο υπολογιστικό σύστημα για προεγγραφές σε μαθήματα ελεύθερης επιλογής.

4.4 Διαβίου Μάθηση

Η συνεχής επαγγελματική και προσωπική ανάπτυξη των πολιτών αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη και διατήρηση μίας Κοινωνίας της Γνώσης [7,11]. Συνεπώς, απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες σε Ευρωπαϊκό, εθνικό και ιδρυματικό επίπεδο για τη διαβίου μάθηση.

Η διαβίου μάθηση συνδέεται άμεσα με την Πολιτική Τηλεμάθησης, αφού η εξ αποστάσεως διδασκαλία με τη χρήση εργαλείων τηλεμάθησης επιτρέπει την προσφορά επιμορφωτικών προγραμμάτων σε ευρεία κλίμακα. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, εδώ και ένα χρόνο, λειτουργεί με αρκετή επιτυχία, το Κέντρο Επιστημονικής Επιμόρφωσης, Αξιολόγησης και Ανάπτυξης (ΚΕΠΕΑΑ). Το ΚΕΠΕΑΑ έχει οργανώσει τη διεξαγωγή του επιμορφωτικού σεμιναρίου «Στρατηγική και Διοίκηση» για αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς, δύο συνεχόμενα έτη, και ήδη προγραμματίζεται η διεξαγωγή του για τρίτη φορά. Επίσης, διεξάγεται επί του παρόντος επιμορφωτικό σεμινάριο για τραπεζικά στελέχη, ενώ προγραμματίζονται νέα επιμορφωτικά σεμινάρια ειδικού περιεχομένου (νεότερη ιστορία της Κύπρου, το οποίο απευθύνεται σε φιλόλογους και σεμινάριο σε θέματα διοίκησης για απόδημους Κυπρίους). Έχουν επίσης διεξαχθεί σεμινάρια ευρύτερου ενδιαφέροντος όπως αυτό για την ανάπτυξη νέων γονέων, το οποίο θα επαναληφθεί σύντομα, ενώ το ΚΕΠΕΑΑ βρίσκεται σε επαφή με διάφορους ιδιωτικούς και κρατικούς φορείς, π.χ. ΚΟΑ, για το ενδεχόμενο οργάνωσης νέων εξειδικευμένων επιμορφωτικών σεμιναρίων. Αξίζει να αναφερθεί εδώ, ότι κατά μεγάλη πλειοψηφία, οι διδάσκοντες αυτών των σεμιναρίων ανήκουν στο ακαδημαϊκό προσωπικό του Πανεπιστημίου. Συνεπώς το Πανεπιστήμιο προσφέρει τη γνώση και εμπειρογνομosύνη του σε διάφορα ειδικά θέματα για σκοπούς επιμόρφωσης συγκεκριμένων ομάδων ατόμων, ή και σε ευρύτερη κλίμακα, και με αυτό τον τρόπο η λειτουργία του ΚΕΠΕΑΑ αποτελεί σημαντικό μέρος της ευρύτερης κοινωνικής προσφοράς του Πανεπιστημίου.

Η επιμόρφωση που προσφέρεται είναι άτυπης μορφής (informal learning) και δεν οδηγεί στην απονομή οποιουδήποτε τίτλου σπουδών. Στα άτομα που παρακολουθούν τα σεμινάρια απονέμονται πιστοποιητικά παρακολούθησης. Όμως, έχει εκφραστεί η επιθυμία, από μέρους των φορέων που αιτούνται ειδικά σεμινάρια, π.χ. της Εθνικής Φρουράς, να γίνεται κάποιας μορφής αξιολόγηση των συμμετεχόντων και να τους απονέμονται βαθμολογίες, όχι κατ' ανάγκη με τη χρήση γραπτών εξετάσεων αλλά κυρίως κατόπιν εκπόνησης κάποιας μελέτης. Το αίτημα της αξιολόγησης είναι υπό συζήτηση και είναι πιθανό να υιοθετηθεί σύντομα.

Η λειτουργία του ΚΕΠΕΑΑ είναι το αρχικό βήμα, από μέρους του Πανεπιστημίου, στο θέμα της διαβίου μάθησης. Άλλες, υπό εκκώλαψη, δράσεις, οι οποίες επίσης μπορεί να συνεισφέρουν, είναι η προγραμματιζόμενη λειτουργία του Κέντρου Υποστήριξης Διδασκαλίας (το οποίο θα μπορούσε να προσφέρει υπηρεσίες και εκτός του Πανεπιστημίου Κύπρου, για τις ευρύτερες ανάγκες του εκπαιδευτικού κόσμου της Κύπρου) και το Κέντρο Γλωσσών (το οποίο θα προσφέρει προγράμματα εκμάθησης ξένων γλωσσών σε άτομα εκτός του Πανεπιστημίου). Τελικά, το Πανεπιστήμιο θα πρέπει να αποφασίσει εάν θα επενδύσει σημαντικά στη διαβίου μάθηση. Σε τέτοια περίπτωση θα πρέπει να αποφασισθεί η συγκεκριμένη πολιτική για να τεθεί το θέμα σε συστηματική και σφαιρική βάση. Η οποιαδήποτε πολιτική θα πρέπει να συνδέεται με την πολιτική τηλεμάθησης (και κατ' επέκταση με τις πρόνοιες για την εξ αποστάσεως προσφορά προγραμμάτων) και φυσικά (όπως και η πολιτική τηλεμάθησης) θα πρέπει να λάβει υπόψη την προγραμματιζόμενη λειτουργία, εντός του 2004, του δεύτερου κρατικού πανεπιστημίου, συγκεκριμένα του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, το οποίο θα προσφέρει ολοκληρωμένα προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα, καθώς επίσης επιμορφωτικής φύσεως θεματικές ενότητες, εξ ολοκλήρου εξ αποστάσεως. Πιστεύω ότι δεν θα ήταν ορθό ή ορθολογιστικό, δύο κρατικά

πανεπιστήμια να ανταγωνίζονται, αλλά θα πρέπει να γίνει προσπάθεια αλληλοσυμπλήρωσης μέσω συντονισμένων πολιτικών και δράσεων.

4.5 Πιστοποίηση Ποιότητας – η Καλλιέργεια Κουλτούρας ως προς την Ποιότητα

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ποιότητα είναι η κεντρική συνιστώσα του πακέτου μεταρρυθμίσεων της διαδικασίας της Bologna. Οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνται να στηρίξουν και να δημιουργήσουν συστήματα για την πιστοποίηση ποιότητας, και να ενθαρρύνουν τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους σχετικούς φορείς να συνεργαστούν και να ανταλλάξουν εμπειρίες σε αυτό το θέμα [8,9]. Είναι επίσης σημαντικό να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία και αυτονομία του κάθε εθνικού φορέα πιστοποίησης ποιότητας.

Η πιστοποίηση ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι υψίστης σημασίας για πλείστους λόγους, όπως για παράδειγμα αριστεία στα πανεπιστήμια, δημόσια δαπάνη και υπολογισιμότητα, επέκταση της πλειοψηφίας των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ανάγκη για ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς εργασίας, προώθηση της κινητικότητας, και αναγνώριση τίτλων σπουδών. Επομένως, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να προσφέρουν ποιοτική εκπαίδευση και θα πρέπει να διεξάγουν επιστημονική έρευνα υψηλής στάθμης.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι κάθε χώρα μέλος θα πρέπει να θεσπίσει μηχανισμούς πιστοποίησης ποιότητας σε εθνικό επίπεδο, και αυτό αποτελεί άμεση προτεραιότητα. Οι εθνικοί φορείς που θα είναι υπεύθυνοι για τη λειτουργία των μηχανισμών αυτών (national quality assurance agencies) θα συντονίζονται και θα αξιολογούνται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετα-αξιολόγηση, δηλαδή αξιολόγηση των φορέων αξιολόγησης), ούτως ώστε να υπάρχουν αξιόπιστοι και συγκρίσιμοι μηχανισμοί πιστοποίησης ποιότητας σε όλη την Ευρώπη. Παράλληλα, είναι ευθύνη του κάθε ιδρύματος να δημιουργήσει εσωτερικούς μηχανισμούς αυτοαξιολόγησης και πιστοποίησης ποιότητας, σε συνεχή βάση, και συνεπώς να καλλιεργήσει μία κουλτούρα ως προς το θέμα της ποιότητας (quality culture) σε σχέση με όλες του τις δραστηριότητες.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση προτείνει ότι τα κριτήρια πιστοποίησης ποιότητας θα πρέπει να σχετίζονται άμεσα με τους σκοπούς και την εν γένει αποστολή του κάθε ιδρύματος (*fitness for purpose*) σε σχέση με τις ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας. Το κάθε ίδρυμα έχει τους δικούς του στόχους και τους τρόπους επίτευξης αυτών. Η αξιολόγηση αναδεικνύει πόσο επιτυχές ήταν το ίδρυμα ως προς την επίτευξη των στόχων του και συνεπώς τις αλλαγές που χρειάζεται να γίνουν. Παράλληλα, υπάρχει η τάση για τη χρήση πιο αμερόληπτων εξωτερικών κριτηρίων και προτύπων στην αξιολόγηση και πιστοποίηση (*fitness of purpose*). Μπορεί, για παράδειγμα, να προσδιοριστούν ελάχιστα κριτήρια, μέσα κριτήρια, ή πιο απαιτητικά κριτήρια, με άλλα λόγια η καλύτερη πρακτική, δηλαδή κριτήρια αριστείας. Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή διάσταση στο θέμα της ποιότητας είναι η χρήση συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών, σε σχέση με τα διάφορα είδη αξιολόγησης: (α) θεματική, προγραμματιστική, ή ιδρυματική αξιολόγηση, (β) προγραμματιστική ή ιδρυματική πιστοποίηση, (γ) ιδρυματικό audit (των εσωτερικών μηχανισμών αξιολόγησης), και (δ) θεματικό ή προγραμματιστικό benchmarking.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, έχουν ήδη διεξαχθεί δύο πολύ χρήσιμες αξιολογήσεις από εξωτερικούς ανεξάρτητους κριτές. Η μία αφορούσε την αξιολόγηση του κάθε Τμήματος (τμηματική αξιολόγηση) από τριμελείς επιτροπές. Η άλλη αφορούσε την αξιολόγηση ολόκληρου του Πανεπιστημίου (ιδρυματική αξιολόγηση) από την Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA) με βάση τη μεθοδολογία SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats). Οι εισηγήσεις των αξιολογητών λήφθηκαν σοβαρά υπόψη και αναλύθηκαν διεξοδικά σε διάφορα σώματα και σε διάφορα επίπεδα. Ως συνέπεια των

αξιολογήσεων έγιναν ή προγραμματίζονται να γίνουν διάφορες ενέργειες. Πρόσφατα η Επιτροπή Προγραμματισμού Ανάπτυξης πήρε την απόφαση να εισηγηθεί προς τη Σύγκλητο όπως αποταθεί στο EUA για το λεγόμενο follow-up, όπου οι αξιολογητές εξετάζουν τις αλλαγές που έχουν επέλθει σε σχέση με τις αρχικές εισηγήσεις/παρατηρήσεις τους.

Το Πανεπιστήμιο θα πρέπει σύντομα να θεσμοθετήσει εσωτερικούς μηχανισμούς αξιολόγησης και πιστοποίησης ποιότητας, κυρίως στη βάση της αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης, και να τους θέσει σε συστηματική λειτουργία, προωθώντας έτσι τη δημιουργία της δικής του κουλτούρας ως προς την ποιότητα. Οι εσωτερικοί μηχανισμοί μπορεί να εμπλέκουν τη συμμετοχή εξωτερικών αξιολογητών, παρόλο που αυτό δεν θα πρέπει να δημιουργήσει εμπόδια ως προς τη συστηματικότητα της εφαρμογής των μηχανισμών, για πρακτικούς ή άλλους λόγους. Εξάλλου, η αξιολόγηση από τον εθνικό φορέα πιστοποίησης ποιότητας θα αφορά εξ ολοκλήρου τη συμμετοχή εξωτερικών κριτών. Συνεπώς, το Πανεπιστήμιο θα πρέπει να ασκήσει πίεση προς την κατεύθυνση της δημιουργίας αυτού του φορέα, παρόλο που αυτή η εξέλιξη θα έλθει από μόνη της αφού αναμένεται ότι θα ληφθεί η σχετική απόφαση, σε επίπεδο Υπουργών, κατά τη σύνοδο του Βερολίνου.

4.6 Προγράμματα με «Ευρωπαϊκό» Περιεχόμενο ή Προσανατολισμό – Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα

Το Πανεπιστήμιο αποδίδει μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη προγραμμάτων με «Ευρωπαϊκό» περιεχόμενο ή προσανατολισμό και στη συμμετοχή μας σε διαπανεπιστημιακά προγράμματα, για τους διάφορους λόγους οι οποίοι έχουν ήδη αναφερθεί.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πιστεύει ότι το νεοανακοινωθέν πρόγραμμα Erasmus Mundus θα έχει καταλυτικό ρόλο στη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης, συμβάλλοντας στην αύξηση της κινητικότητας, τόσο των φοιτητών όσο και των επιστημόνων, στην αναβάθμιση της ποιότητας και στην αμοιβαία αναγνώριση τίτλων σπουδών [3]. Το πρόγραμμα καλύπτει την περίοδο 2004–2008 και υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο θα επιλέγονται 20 νέα προγράμματα Μάστερ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα οποία θα απονέμεται το προστατευόμενο σήμα “European Masters”. Η περίοδος έγκρισης ενός προγράμματος θα είναι 5 χρόνια, με την απαίτηση να υποβάλλεται μία σύντομη έκθεση προόδου το τέλος κάθε έτους. Η μέση διάρκεια ενός μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπολογίζεται σε 15 μήνες. Η οικονομική υποστήριξη που θα παρέχεται στους φοιτητές θα έχει διάρκεια το πολύ δύο ακαδημαϊκών ετών. Σε κανονική λειτουργία του συστήματος, υπολογίζεται ότι θα χορηγούνται ταυτόχρονα 2000 υποτροφίες.

Ένα Ευρωπαϊκό Μάστερ θα πρέπει να εμπλέκει τουλάχιστον τρία πανεπιστήμια, από τρεις διαφορετικές χώρες μέλη, και οι φοιτητές θα πρέπει να διανύσουν μέρος των σπουδών τους σε τουλάχιστον δύο από τα τρία πανεπιστήμια. Ο τομέας Γαλλικών σπουδών του Τμήματος Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών βρίσκεται ήδη σε διαβουλεύσεις με το Πανεπιστήμιο Lyon III της Γαλλίας και το Εθνικό Πανεπιστήμιο της Ιρλανδίας με σκοπό να υποβάλουν τον Αύγουστο 2003, από κοινού πρόταση για ένα Ευρωπαϊκό Μάστερ σε Διαπολιτισμικές Σπουδές. Συνεπώς, το πρόγραμμα αυτό δεν είναι μόνο διαπανεπιστημιακό, αλλά έχει και Ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Η διάρκεια του προγράμματος θα είναι δύο ακαδημαϊκά έτη, όπου ο κάθε φοιτητής θα διανύσει ένα εξάμηνο σπουδών στο κάθε ένα από τα συνεργαζόμενα ιδρύματα, και κατά το τελευταίο εξάμηνο σπουδών του θα εκπονήσει μεταπτυχιακή διατριβή σε ένα από τα ιδρύματα. Επομένως, από τα δύο έτη φοίτησης, ένας φοιτητής του Πανεπιστημίου Κύπρου ενδέχεται να διανύσει μόνο ένα εξάμηνο εδώ, και τρία εξάμηνα στα συνεργαζόμενα ιδρύματα. Αυτό δεν συνάδει με τους υφιστάμενους κανόνες

ανταλλαγής φοιτητών και ως εκ τούτου, εν όψει της προσδοκώμενης εμπλοκής μας στο Erasmus Mundus, θα πρέπει να τροχοδρομηθούν οι σχετικές τροποποιήσεις στα εσωτερικά θεσμικά πλαίσια του Πανεπιστημίου.

Εκτός από το πιο πάνω πρόγραμμα, μελετάται μία δεύτερη διαπανεπιστημιακή συνεργασία, σε επίπεδο Διδακτορικού στον τομέα της Οικονομικής Πολιτικής, από το Τμήμα Οικονομικών. Το ίδιο Τμήμα έχει επίσης υποβάλει πρόταση για τη δημιουργία διεπιστημονικού προπτυχιακού προγράμματος σπουδών σε Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Οικονομικές Σπουδές. Το Πρυτανικό Συμβούλιο, με βάση τη θετική γνωμάτευση της Επιτροπής Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, αποφάσισε να εισηγηθεί στη Σύγκλητο την έγκριση του νέου αυτού προπτυχιακού προγράμματος και παράλληλα να προωθηθούν οι απαιτούμενοι πόροι για την υλοποίησή του στον προϋπολογισμό 2004. Το πρόγραμμα θα τεθεί σε ισχύ μόλις εγκριθούν οι απαιτούμενοι πόροι, κυρίως σε νέες θέσεις ακαδημαϊκού προσωπικού, από την Πολιτεία.

Υπάρχουν και άλλες προσπάθειες για τη δημιουργία διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων ή διεπιστημονικών προγραμμάτων με «Ευρωπαϊκό» περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα το μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ σε «Ευρωπαϊκές Σπουδές», το οποίο επεξεργάζονται τέσσερα Τμήματα από δύο διαφορετικές Σχολές, αλλά δεν έχει ακόμη υποβληθεί σχετική πρόταση στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Τέλος, για να είναι σε θέση το Πανεπιστήμιο να επιδιώξει τη δημιουργία διαπανεπιστημιακών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, σε όλους τους τομείς, θα πρέπει να του επιτραπεί από την Πολιτεία να χρησιμοποιεί διεθνείς γλώσσες στο πλαίσιο τέτοιων προγραμμάτων.

4.7 Νέα Πολιτική Έρευνας

Παράλληλα με τη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης, με επίκεντρο την παροχή ποιοτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, επιχειρείται η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Επιστημονικής Έρευνας (European Research Area), όπου και πάλι προωθείται η συσπείρωση δυνάμεων με στόχο την επίτευξη αριστείας.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, οι μεταρρυθμίσεις στο πεδίο της έρευνας αναλύονται στο έγγραφο της Νέας Πολιτικής Έρευνας, το οποίο έχει υποβληθεί από την Επιτροπή Έρευνας και βρίσκεται υπό συζήτηση σε διάφορα σώματα του Πανεπιστημίου. Η Σύγκλητος αναμένεται να λάβει τις σχετικές αποφάσεις με την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους. Οι μεταρρυθμίσεις στοχεύουν στην πιο δίκαια και ορθολογιστική αξιοποίηση των εσωτερικών πόρων του Πανεπιστημίου για επιστημονική έρευνα, με τη δημιουργία διαφόρων τύπων ερευνητικών προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένου και αυτού του μεγάλου μεγέθους διεπιστημονικού προγράμματος. Παράλληλα προωθείται η ενίσχυση της υποδομής, με τη δημιουργία του Γραφείου Στήριξης Έρευνας, και η παροχή σχετικών κινήτρων, για τη διεκδίκηση εξωτερικής χρηματοδότησης για έρευνα, κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο θεσμός της εναρκτήριας χρηματοδότησης είναι σημαντικό να εισαχθεί, ούτως ώστε νέοι συνάδελφοι να μπορούν άμεσα να διεκδικούν εξωτερική χρηματοδότηση για τις δραστηριότητές τους σε ανταγωνιστική βάση, και φυσικά για να καταστεί πιο ελκυστικό το Πανεπιστήμιο Κύπρου για επιστήμονες υψηλής στάθμης.

Η πολιτική του Πανεπιστημίου είναι η ισότιμη αντιμετώπιση τόσο της βασικής, όσο και της εφαρμοσμένης έρευνας, χωρίς θεματικές προτεραιότητες. Παράλληλα, όμως, το Πανεπιστήμιο δεν μπορεί να αγνοήσει τις πραγματικότητες όπως αυτές εξελίσσονται σε

διεθνές, σε Ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο, όπου, εμμέσως πλην σαφώς, προωθείται η έρευνα σε συνεργασία με τη βιομηχανία, και γενικά η έρευνα που ενδέχεται να έχει πιο άμεση απήχηση στην κοινωνία που την στηρίζει. Συνεπώς, το Πανεπιστήμιο αποδέχθηκε τη θεσμοθέτηση ειδικού εσωτερικού κονδυλίου για την υποστήριξη εφαρμοσμένης έρευνας σε θέματα που αφορούν την Κύπρο.

Παρόλο που σε επίπεδο Πανεπιστημίου δικαιολογείται να μην υπάρχουν θεματικές προτεραιότητες, διαφορετικά οι σχετικοί πόροι θα διοχετεύονταν σε ορισμένες επιστημονικές περιοχές μόνο, σε επίπεδο Τμημάτων θα πρέπει να λαμβάνονται συνειδητές αποφάσεις για τις περιοχές, οι οποίες θα πρέπει να αναπτύσσονται με στόχο τη δημιουργία πυρήνων έρευνας, που θα προσδώσουν, διαχρονικά, επιστημονικό κύρος στο Τμήμα, και θα θεωρούνται κέντρα αριστείας σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Με άλλα λόγια, το κάθε Τμήμα θα πρέπει να θέσει προτεραιότητες και να επενδύσει ανάλογα. Οι προτεραιότητες θα προσδιοριστούν λαμβάνοντας υπόψη πολλούς παράγοντες, για παράδειγμα τη μέχρι τώρα διαμορφωθείσα κατάσταση επιστημονικών περιοχών στο Τμήμα. Εάν σε κάποιο Τμήμα έχουν διαμορφωθεί τρεις περιοχές επιστημονικού ενδιαφέροντος, θα ήταν πιο ορθολογιστικό να υποστηριχθούν περαιτέρω οι τρεις αυτές περιοχές, παρά να δημιουργηθούν άλλες τρεις, νοούμενου φυσικά ότι οι διδακτικές υποχρεώσεις του Τμήματος ως προς τα προγράμματα πρώτου κύκλου (προπτυχιακά προγράμματα) καλύπτονται επαρκώς. Συνεπώς, δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι επιλέγονται ως περιοχές προτεραιότητας αυτές που θεωρούνται ως οι πιο σημαντικές και πρωτοπόρες στο ευρύτερο γνωστικό πεδίο. Εξάλλου, η κάθε επιστημονική περιοχή, από τη στιγμή που υπάρχει πρόσφορο έδαφος για πρωτότυπη έρευνα, έχει τη δική της επιστημονική σημασία. Για την κατάκτηση του επιστημονικού κύρους (σε επίπεδο Τμημάτων, παρά ατόμων) η στρατηγική θα πρέπει να είναι η σύμπτυξη και όχι η διασπάθιση πόρων (clustering, not fragmenting). Αυτό διότι οι διαθέσιμες ακαδημαϊκές θέσεις από τους κρατικούς πόρους θα είναι πάντοτε περιορισμένες και συνεπώς η δημιουργία πυρήνων έρευνας σε κάθε επιστημονική περιοχή που εμπίπτει στο γνωστικό αντικείμενο ενός Τμήματος θα είναι ανέφικτος στόχος.

Η επιλογή προτεραιοτήτων ως προς τις επιστημονικές περιοχές που θα επενδύσει ένα Τμήμα συνδέεται άμεσα με το δεύτερο κύκλο σπουδών (μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ), κυρίως εάν ληφθεί η απόφαση ότι τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να παρέχουν εξειδίκευση σε μία συγκεκριμένη υποπεριοχή του ευρύτερου γνωστικού αντικείμενου του Τμήματος, θα πρέπει να καλύπτουν τις πιο πρόσφατες ερευνητικές εξελίξεις του πεδίου και οι φοιτητές θα πρέπει να εκπονούν πρωτότυπη διατριβή. Υπό αυτές τις συνθήκες τα μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ θα πρέπει να αποφασίζονται με βάση τους πυρήνες έρευνας του Τμήματος, αφού οι διδάσκοντες θα πρέπει να έχουν ενεργό ερευνητικό ενδιαφέρον στους τομείς που διδάσκουν.

Σε μεταπτυχιακό επίπεδο, ποιοτικά προγράμματα συνεπάγονται επαρκή εξειδίκευση. Συνεπώς, δεν θα πρέπει να αναμένεται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου ότι θα προσφέρει προγράμματα Μάστερ σε όλες τις ειδικές περιοχές, διότι με αυτόν τον τρόπο (όπου εξ ανάγκης τα προγράμματα Μάστερ θα έχουν ευρεία κάλυψη θεμάτων, και συνεπώς το επίπεδό τους θα είναι λίγο πιο πάνω από αυτό των προπτυχιακών προγραμμάτων), το Πανεπιστήμιο δεν θα εξυπηρετεί τα καλώς νοούμενα συμφέροντα της Κυπριακής κοινωνίας. Εξάλλου, με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, και του Πανεπιστημίου Κύπρου στον ευρωπαϊκό χώρο ανώτατης εκπαίδευσης, οι Κύπριοι πολίτες θα αντιμετωπίζονται ισότιμα με όλους τους υπόλοιπους Ευρωπαίους πολίτες από όλα τα πανεπιστήμια της Ευρώπης και συνεπώς οι ευκαιρίες τους, τόσο για προπτυχιακές, όσο και για μεταπτυχιακές σπουδές, θα πολλαπλασιαστούν κατακόρυφα.

4.8 Κοινωνική Διάσταση

Στη Σύνοδο της Πράγας το Μάιο του 2001 διατυπώθηκε ρητά ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό και αποτελεί δημόσια ευθύνη. Συνεπώς, η ανώτατη εκπαίδευση δεν είναι εμπορεύσιμο προϊόν.

Για να επιτευχθεί ο απώτερος στόχος της Κοινωνίας της Γνώσης, όλοι οι πολίτες θα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες στην ανώτατη εκπαίδευση, χωρίς αυτό να σημαίνει κατ' ανάγκη ότι οποιοσδήποτε πληροί τις ελάχιστες απαιτήσεις για εισδοχή, θα εξασφαλίζει θέση σε κάποιο ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρόλο που τα ιδρύματα παροτρύνονται (ή τους επιβάλλεται) να αυξήσουν τους αριθμούς εισακτέων φοιτητών για να ικανοποιήσουν τις αυξανόμενες ανάγκες. Σε περίπτωση που η αύξηση των φοιτητών δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη αύξηση στους απαιτούμενους πόρους, κάθε άλλο παρά θα συμβάλλει θετικά προς την Κοινωνία της Γνώσης διότι η επιδιωκόμενη ποιότητα δεν θα επιτυγχάνεται. Η έννοια της δημόσιας ευθύνης επιβάλλει ότι οι αυξανόμενες ανάγκες θα πρέπει να έχουν την αναγκαία κρατική κάλυψη μέσω μηχανισμών χρηματοδότησης/επιδότησης/δανειοδότησης τόσο των φοιτητών όσο και των ιδρυμάτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην παροχή ευκαιριών στις κοινωνικά μειονεκτούσες τάξεις των πολιτών.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει μελετηθεί από ad hoc Επιτροπή η θέσπιση γενικευμένων κριτηρίων βάσει των οποίων να αποφασίζεται ο αριθμός εισακτέων φοιτητών σε προπτυχιακό πρόγραμμα. Οι εισηγήσεις της Επιτροπής θα μελετηθούν από τη Σύγκλητο με την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους. Παρόλο που ο σκοπός είναι να προσφέρεται ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός θέσεων που δικαιολογείται βάσει των κριτηρίων, η εισδοχή στο Πανεπιστήμιο θα συνεχίσει να είναι σε ανταγωνιστική βάση.

Η προσφορά υπεράριθμων θέσεων στα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου βάσει ειδικών κριτηρίων, συνάδει πλήρως με την κοινωνική διάσταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πρεσβεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

5. Συμπεράσματα - Εισηγήσεις

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι ήδη σε σημαντικό βαθμό ευθυγραμμισμένο με τις πρόνοιες της Bologna. Αυτό, επειδή έχει ξεκάθαρα διακριτούς κύκλους σπουδών (προπτυχιακό, Μάστερ, Διδακτορικό) και όλα τα προγράμματα είναι αρθρωτά, βασιζόμενα σε ένα σύστημα διδακτικών μονάδων. Όμως, για να επιτευχθεί πλήρης εναρμόνιση και επίσης για να μην υπάρξει το παραμικρό ενδεχόμενο, προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου να μην πληρούν όλα τα ποιοτικά επίπεδα που έχει θέσει ή που μπορεί να θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, χρειάζεται να γίνουν διάφορες μεταρρυθμίσεις και να συζητηθούν κάποια θέματα με το ενδεχόμενο περαιτέρω μεταρρυθμίσεων, εντός των αμέσως επόμενων ετών. Συγκεκριμένα, γίνονται οι ακόλουθες εισηγήσεις για αυτά που πρέπει να γίνουν:

1. Να αντικατασταθεί το υφιστάμενο σύστημα διδακτικών μονάδων με το Ευρωπαϊκό σύστημα πιστωτικών μονάδων (η σχετική απόφαση έχει ήδη ληφθεί από τη Σύγκλητο στις 3 Ιουλίου 2003), με βάση το σχετικό ορισμό της πιστωτικής μονάδας, όπου:
 - Σε ένα ακαδημαϊκό έτος πλήρους φοίτησης θα καλύπτονται μαθήματα 60 πιστωτικών μονάδων, με ίση κατανομή στα δύο εξάμηνα, δηλαδή 30 μονάδες το εξάμηνο.
 - Κάθε προπτυχιακό πρόγραμμα θα αποτελείται από 240 μονάδες.
 - Κάθε (μη επαγγελματικό) πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ θα αποτελείται από τουλάχιστον 90 πιστωτικές μονάδες.
 - Κάθε επαγγελματικό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ, το οποίο θα εκπονείται σε ένα ημερολογιακό έτος, π.χ. το πρόγραμμα MBA, θα αποτελείται από τουλάχιστον 75 πιστωτικές μονάδες.
 - Ο διδακτικός φόρτος των διδασκόντων να συνεχίσει να μετράται με βάση τον υφιστάμενο ορισμό, δηλαδή 6 διδακτικές ώρες την εβδομάδα.
 - Να ολοκληρωθεί η υλοποίηση του Diploma Supplement.
2. Σε άμεση σχέση με το σημείο 1. να προσδιοριστούν μαθησιακοί στόχοι, σε επίπεδο προγράμματος σπουδών, θεματικών ενοτήτων μαθημάτων, και ατομικών μαθημάτων, για τα διάφορα προγράμματα του Πανεπιστημίου, σύμφωνα με τον ορισμό των μαθησιακών στόχων που δίνεται από την ομάδα Tuning («Σύνολο ικανοτήτων, συμπεριλαμβανομένων της γνώσης, της κατανόησης και των δεξιοτήτων που ένας διδασκόμενος αναμένεται να γνωρίζει/κατακτά/επιδεικνύει με την ολοκλήρωση της διεργασίας της μάθησής του. Οι ικανότητες διαχωρίζονται σε γενικευμένες ικανότητες, οι οποίες θεωρητικά είναι ανεξάρτητες από το γνωστικό πεδίο και ικανότητες που σχετίζονται με το γνωστικό πεδίο.»).
3. Να αναλυθεί το κάθε προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών και το κάθε πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ, σε σχέση με τους γενικευμένους μαθησιακούς στόχους, με άλλα λόγια σε σχέση με τα διακριτά χαρακτηριστικά του πρώτου και του δεύτερου κύκλου σπουδών, που προτείνουν οι ομάδες Tuning και JQI (Παράρτημα I).
4. Η Επιτροπή Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων να τροποποιήσει σχετικά τους κανόνες σπουδών που αναφέρονται σε διδακτικές μονάδες για να υπάρχει η σχετική

ευθυγράμμιση με το σημείο 1. Στην πραγματικότητα, οι τροποποιήσεις αυτές θα πρέπει να προηγηθούν της υλοποίησης του σημείου 1.

5. Η Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών, σε συνεργασία με τα Τμήματα, να εξετάσει (α) κατά πόσον ένα πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ θα πρέπει να είναι πρόγραμμα εξειδίκευσης σε ένα υποπεδίο του ευρύτερου γνωστικού αντικειμένου του Τμήματος (ενδεχομένως στενά συνδεδεμένο με κάποιο σχετικό πυρήνα ερευνητικού ενδιαφέροντος του Τμήματος) και (β) κατά πόσον η εκπόνηση διατριβής, με σχετική πρωτοτυπία, θα πρέπει να αποτελεί υποχρεωτική απαίτηση των προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ. Αυτό το σημείο σχετίζεται με το σημείο 3., αφού θέτει το ερώτημα κατά πόσον θα πρέπει να υιοθετηθούν οι εισηγήσεις της ομάδας Tuning ως προς τα διακριτά χαρακτηριστικά προγραμμάτων επιπέδου Μάστερ.
6. Οι Επιτροπές Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, και Μεταπτυχιακών Σπουδών να εξετάσουν, σε συνεργασία με τα Τμήματα, κατά πόσο ενδείκνυται να θεσμοθετηθεί κάποια σημασιολογική κατηγοριοποίηση μαθημάτων ως προς το επίπεδο και το είδος (η ίδια ή διαφορετική κατηγοριοποίηση για προγράμματα πρώτου και δεύτερου κύκλου), ούτως ώστε να υπάρχει ουσιαστική διάκριση ανάμεσα στα προπτυχιακά και τα μεταπτυχιακά μαθήματα. Σημειώνεται ότι οι πιστωτικές μονάδες από μόνες τους δεν υποδηλώνουν επίπεδο ή είδος μαθήματος (π.χ. όλα τα προπτυχιακά μαθήματα να είναι τριών μονάδων και όλα τα μεταπτυχιακά μαθήματα να είναι έξι μονάδων). Μία μονάδα απλά αντικατοπτρίζει το δεδομένο φόρτο εργασίας που επενδύθηκε επιτυχώς σε δεδομένο επίπεδο για το σκοπό της απόκτησης δεδομένου προσόντος, και επομένως οι μονάδες δεν είναι αυτόματα εναλλάξιμες από κάποια συμφραζόμενα σε άλλα (credits are context-sensitive). Συνεπώς, τα μαθήματα περιγράφονται μέσω των μαθησιακών τους στόχων, του επιπέδου και είδους τους, και φυσικά του απαιτούμενου φόρτου εργασίας για τους διδασκόμενους, ο οποίος εκφράζεται με πιστωτικές μονάδες.
7. Να αναλυθούν οι αλυσίδες μαθημάτων ή ενοτήτων μαθημάτων, σε προπτυχιακά προγράμματα σπουδών, με βάση το υφιστάμενο σύστημα κατηγοριοποίησης μαθημάτων (υποχρεωτικά, περιορισμένης επιλογής), για να εξετασθεί κατά πόσον η επιδιωκόμενη εξειδίκευση μαθημάτων είναι η ενδεδειγμένη.
8. Οι Επιτροπές Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, και Μεταπτυχιακών Σπουδών να τροποποιήσουν σχετικά τους κανόνες ανταλλαγής φοιτητών και άλλους σχετικούς κανόνες, ούτως ώστε να καλύπτονται οι απαιτήσεις των διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών.
9. Το κάθε Τμήμα να προβληματισθεί αναφορικά με την επιλογή τομέων προτεραιότητας (σύμφωνα με τη διαμορφωθείσα κατάσταση στο κάθε Τμήμα και τα δικά του επιπρόσθετα κριτήρια) με στόχο την ανάπτυξη ενός σχετικά μικρού αριθμού πυρήνων επιστημονικής δραστηριότητας (που θα είναι σε θέση να προσελκύσουν τους απαιτούμενους πόρους από εξωτερικές πηγές και να προσδώσουν υψηλό κύρος στο Τμήμα) και τη σύνδεσή τους με εξειδικευμένα μεταπτυχιακά προγράμματα. Το σημείο αυτό σχετίζεται με το σημείο 5.
10. Τέλος, η Επιτροπή Προγραμματισμού Ανάπτυξης, σε συνεργασία με τα Τμήματα και τις Σχολές να συζητήσει τρόπους ανάπτυξης και καλλιέργειας της εσωτερικής κουλτούρας του Πανεπιστημίου ως προς την ποιότητα, διατυπώνοντας εσωτερικούς μηχανισμούς αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις δραστηριότητες (διδασκαλία, έρευνα, κλπ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπογραμμίζει ρητά ότι απαιτείται διαφάνεια όσον αφορά τις διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας.

6. Βιβλιογραφία

- [1] Κλάδης Δ., Το Κοινό Ανακοινωθέν (Communique) των Υπουργών Παιδείας των Ευρωπαϊκών Χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001): Κείμενα – Σχόλια – Ανάλυση.
- [2] Collis B. and van der Wende (eds.), Models of Technology and Change in Higher Education: An international comparative survey on the current and future use of ICT in Higher Education, Centre for Higher Education Policy Studies, Dec 2002.
- [3] Erasmus Mundus - Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση προγράμματος για την αύξηση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και για την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες (2004-2008), COM(2002) 401 τελικό.
- [4] Graz Reader: EUA Convention of Higher Education Institutions – Strengthening the Role of Institutions, May 2003.
- [5] Graz Declaration: Forward from Berlin – the role of universities (<http://www.unige.ch/eua>).
- [6] Gonzalez J. and Wagenaar R. (eds.), Tuning Educational Structures in Europe: Final Report Phase One, 2003.
- [7] Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe, COM(2002) 779 final.
- [8] Quality Procedures in European Higher Education: An ENQA Survey, The Danish Evaluation Institute, 2003.
- [9] Report of the European Commission on the implementation of Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education, April 2003.
- [10] The European eLearning Summit: extending educational opportunity, accelerating educational innovation, exploring public private partnerships – Summit Declaration, May 2001.
- [11] The role of the universities in the Europe of knowledge, COM(2003) 58 final.
- [12] Trends in Learning Structures in European Higher Education III, May 2003.

7. Παράρτημα I

Διακριτικά Χαρακτηριστικά (Μαθησιακοί Στόχοι) Προπτυχιακών Προγραμμάτων και Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Επιπέδου Μάστερ

A. Εισηγήσεις της Ομάδας Εργασίας του Προγράμματος Tuning

Ο φοιτητής, με την ολοκλήρωση προπτυχιακού προγράμματος σπουδών, θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να γνωρίζει τις βάσεις και την ιστορία του κυρίως αντικειμένου των σπουδών του.
- Να μεταδίδει τη βασική γνώση που απέκτησε με συγκροτημένο τρόπο.
- Να τοποθετεί νέα πληροφορία και ερμηνεία στο σωστό τους πλαίσιο.
- Να έχει κατανόηση της ολικής δομής του πεδίου του και των διασυνδέσεων ανάμεσα στα διάφορα υποπεδία.
- Να έχει κατανόηση και να είναι σε θέση να εφαρμόζει τις σχετικές μεθόδους κριτικής ανάλυσης και ανάπτυξης θεωριών.
- Να μπορεί να εφαρμόζει τις σχετικές μεθόδους και τεχνικές με ακρίβεια.
- Να έχει κατανόηση της ποιότητας αναφορικά με έρευνα σχετιζόμενη με το πεδίο του.
- Να έχει κατανόηση του τρόπου δοκιμής επιστημονικών θεωριών μέσω πειραμάτων και παρατηρήσεων.

Η ολοκλήρωση ενός προπτυχιακού προγράμματος αποτελεί την προϋπόθεση για εισδοχή σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Μεταπτυχιακά προγράμματα, συνήθως αποτελούν τη φάση της εξειδίκευσης, παρόλο που αυτό είναι ένα από τα πιθανά μοντέλα. Όμως, σε κάθε περίπτωση, φοιτητής που ολοκληρώνει μεταπτυχιακό πρόγραμμα (επιπέδου Μάστερ), θα πρέπει να είναι σε θέση να διεξαγάγει ανεξάρτητη (εφαρμοσμένη) έρευνα.

Πιο αναλυτικά, ο φοιτητής, με την ολοκλήρωση μεταπτυχιακού προγράμματος επιπέδου Μάστερ, θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να κατέχει επαρκώς, σε προχωρημένο επίπεδο, ένα εξειδικευμένο τομέα εντός του ευρύτερου πεδίου. Από πρακτικής απόψεως αυτό συνεπάγεται εξοικείωση με τις πιο πρόσφατες θεωρίες, ερμηνείες, μεθόδους και τεχνικές του τομέα.
- Να είναι σε θέση να παρακολουθεί κριτικά και να ερμηνεύει τις πιο πρόσφατες εξελίξεις σε θεωρία και πράξη.
- Να έχει επαρκείς ικανότητες ως προς τις τεχνικές ανεξάρτητης έρευνας και να είναι σε θέση να ερμηνεύει τα αποτελέσματα σε προχωρημένο επίπεδο.
- Να είναι σε θέση να συμβάλει με πρωτότυπο, έστω περιορισμένο, τρόπο στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο με βάση τους σχετικούς κανόνες, π.χ. μέσω της εκπόνησης τελικής διατριβής.
- Να επιδεικνύει πρωτοτυπία και δημιουργικότητα σε σχέση με το πεδίο του.
- Να έχει αποκτήσει ικανότητες σε επαγγελματικό επίπεδο.

B. Εισηγήσεις της Ομάδας Εργασίας του Joint Quality Initiative (JQI)

Το Πτυχίο θα πρέπει να απονέμεται σε φοιτητές, οι οποίοι:

- Έχουν αποδεδειγμένη γνώση και κατανόηση σε ένα γνωστικό αντικείμενο, κτίζοντας από, αλλά υπερκαλύπτοντας τη γενική μέση εκπαίδευσή τους, και σε επίπεδο, το οποίο παρόλο που τυπικά στηρίζεται σε βιβλία προχωρημένου επιπέδου, έχει στοιχεία τα οποία βασίζονται σε γνώση των τελευταίων εξελίξεων του αντικειμένου.
- Είναι σε θέση να εφαρμόσουν τη γνώση και την κατανόησή τους με τρόπο που υποδηλώνει επαγγελματισμό στην εργασία ή ενασχόλησή τους, και έχουν ικανότητες οι οποίες διαφαίνονται μέσω της επινόησης και διατήρησης επιχειρημάτων και της επίλυσης προβλημάτων εντός του αντικειμένου τους.
- Έχουν την ικανότητα να συλλέγουν και να ερμηνεύουν σχετικά δεδομένα (συνήθως εντός του γνωστικού τους πεδίου) για να διαμορφώνουν, με πληροφορημένο τρόπο, κρίσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν κοινωνικά, επιστημονικά ή ηθικά θέματα.
- Μπορούν να μεταδίδουν πληροφορίες, ιδέες, προβλήματα και λύσεις, τόσο σε ειδικούς, όσο και σε μη ειδικούς.
- Έχουν αναπτύξει τις αναγκαίες μαθησιακές ικανότητες για να είναι σε θέση να προχωρήσουν σε περαιτέρω σπουδές, με μεγάλο βαθμό αυτονομίας.

Ο τίτλος του Μάστερ θα πρέπει να απονέμεται σε φοιτητές, οι οποίοι:

- Έχουν αποδεδειγμένη γνώση και κατανόηση, η οποία θεμελιώνεται από, και επεκτείνει ή/και ενισχύει αυτήν που τυπικά συνδέεται με ένα προπτυχιακό πρόγραμμα, και παρέχει τη βάση ή ευκαιρία για πρωτοτυπία ως προς την ανάπτυξη ή/και εφαρμογή ιδεών, συνήθως στο πλαίσιο έρευνας. Επιπλέον, είναι σε θέση να εφαρμόσουν τη γνώση και την κατανόησή τους, και την ικανότητά τους για επίλυση προβλημάτων, σε νέα ή άγνωστα περιβάλλοντα εντός ευρύτερων (ή πολυεπιστημονικών) πεδίων, σχετιζόμενων με το γνωστικό τους αντικείμενο.
- Έχουν την ικανότητα να ενοποιήσουν γνώση και να χειριστούν πολυπλοκότητα, και να διαμορφώνουν κρίσεις με ελλιπή ή περιορισμένη πληροφορία, οι οποίες όμως αντικατοπτρίζουν κοινωνικές και ηθικές ευθύνες σχετιζόμενες με την εφαρμογή της γνώσης και των κρίσεων τους.
- Μπορούν να μεταδίδουν, με ευφράδεια και σαφήνεια, τα συμπεράσματά τους, καθώς επίσης τη γνώση και τη λογική στην οποίαν αυτά βασίζονται, τόσο σε ειδικούς, όσο και σε μη ειδικούς.
- Έχουν τις αναγκαίες μαθησιακές ικανότητες για να μπορούν να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους, με τρόπο που κατά μεγάλο βαθμό θα είναι αυτο-κατευθυνόμενος ή αυτόνομος.

Διαδικασία της Μπολόνια:

**Η Εξέλιξη της Πορείας από το Βερολίνο
στο Bergen με Κέντρο Βάρους τη
Διασφάλιση Ποιότητας**

Δεκέμβριος 2004

Περιεχόμενα:

	Σελίδα
Πρόλογος	43
1. Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων	45
2. Ο Τρίτος Κύκλος Σπουδών: Τα Διδακτορικά Προγράμματα	50
3. Παράρτημα Διπλώματος	54
4. Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων	56
5. Europass	58
6. Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα και Από Κοινού Απονομή Τίτλων Σπουδών	59
7. Διασφάλιση Ποιότητας	62
8. Συμμετοχή Φοιτητών	70
9. Επίλογος	71
10. Βιβλιογραφία	73
11. Παράρτημα Ι Δείγμα Παραρτήματος Διπλώματος του Πανεπιστημίου Κύπρου	75

Πρόλογος

Στις 18-19 Νοεμβρίου 2004 διεξήχθη στις Βρυξέλλες το πρώτο σεμινάριο ενημέρωσης των «Προωθητών της Μπολόνια» (Bologna Promoters – BP), στο οποίο συμμετείχε η Κυπριακή ομάδα των BP. Η ομάδα συντονίζεται από τον Εθνικό Φορέα, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Κατά το διήμερο αυτό, στο πλαίσιο του οποίου έγινε και η επίσημη απονομή των πρώτων “ECTS Labels” και “DS Labels”, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να τύχουν σφαιρικής ενημέρωσης επί των εξελίξεων της πορείας υλοποίησης της Διαδικασίας της Μπολόνια, με βάση τους στόχους που είχαν τεθεί στο Βερολίνο (Σεπτέμβριος 2003) [14]. Κοινή επιδίωξη των σαράντα χωρών που συμμετέχουν, είναι η επίτευξη σημαντικής προόδου ως προς την πραγμάτωση των στόχων αυτών, μέχρι τη σύνοδο του Bergen (Μάιος 2005) [15]. Επίσης έγινε ανταλλαγή απόψεων ως προς τη στρατηγική διαφώτισης σε σχέση με τις μεταρρυθμίσεις που προνοεί η διαδικασία της Μπολόνια, και τα σημαντικά οφέλη που απορρέουν από αυτές, σε πολλαπλά επίπεδα (ιδρύματα, χώρες, Ευρώπη).

Στην ενημέρωση έγινε αναφορά στα υπό μελέτη/συζήτηση θέματα (διασφάλιση ποιότητας, επίπεδα, μαθησιακοί στόχοι, εθνικό/ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων, κλπ). Οι ομάδες εργασίας που μελετούν τα θέματα αυτά θα υποβάλουν τελικές εισηγήσεις τον ερχόμενο Ιανουάριο. Στις 21 Μαρτίου – 2 Απριλίου 2005 προγραμματίζεται, στη Γλασκόβη, το τρίτο συνέδριο του Συνδέσμου Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA), με τίτλο «Ισχυρά Πανεπιστήμια για την Ευρώπη» [16]. Το συνέδριο του EUA οργανώνεται κάθε δύο χρόνια πριν από τη σύνοδο κορυφής των Υπουργών Παιδείας [8,9]. Κύριος σκοπός του συνεδρίου είναι η τελική διαμόρφωση των θέσεων του EUA για τα υπό συζήτηση θέματα. Οι Υπουργοί Παιδείας των χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της Μπολόνια θα συναντηθούν στο Bergen της Νορβηγίας το Μάιο του 2005 για να αξιολογήσουν τη μέχρι τότε πρόοδο, κυρίως ως προς τα θέματα της εφαρμογής των διακριτών κύκλων σπουδών, της διασφάλισης ποιότητας, και της αναγνώρισης τίτλων και περιόδων σπουδών, και να αποφασίσουν από κοινού τα επόμενα βήματα.

Εξέχοντα ρόλο στις τρέχουσες ζυμώσεις έχει το θέμα της ποιότητας. Αυτό είναι πλήρως κατανοητό, αφού η ποιότητα αποτελεί τη συνιστώσα που ενοποιεί τις διάφορες επιδιώξεις. Η ξεκάθαρη διάκριση των κύκλων σπουδών, των επιπέδων και των μαθησιακών στόχων που συνδέονται με τους τρεις κύκλους, η εφαρμογή του ECTS και η χορήγηση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement) προάγουν τη διαφάνεια. Η διαφάνεια είναι βασική προϋπόθεση για την αλληλοκατανόηση και την αξιολόγηση της ποιότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η διασφάλιση και πιστοποίηση ποιότητας μέσω αξιόπιστων, αδιάβλητων και διαφανών κριτηρίων και μηχανισμών είναι εκ των ων ουκ άνευ για την επίτευξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατ’ επέκταση για την επιδιωκόμενη αμοιβαία αναγνώριση τίτλων και περιόδων σπουδών, η οποία στη συνέχεια προωθεί τις ουσιαστικές συνεργασίες (π.χ. μέσω διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών) και την προσδοκώμενη κινητικότητα σπουδαστών, διδασκόντων και ερευνητών. Χωρίς ουσιαστική κινητικότητα ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης, η διαδικασία της Μπολόνια θα παραμείνει μία εθνική (ή ακόμη και ιδρυματική) διαδικασία εάν οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν οδηγήσουν σε κινητικότητα και συνεργασίες ανάμεσα στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, ακόμη και εντός της ίδιας της χώρας) και όχι μία ευρωπαϊκή διαδικασία όπως είναι ο στόχος. Συνεπώς, στα υπό εξέταση ζητήματα διάχυτο είναι το θέμα της ποιότητας, ως προς το ευρύτερο θέμα της διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας, και πιο συγκεκριμένα τους εσωτερικούς μηχανισμούς διαχείρισης ποιότητας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, και της καλλιέργειας της απαιτούμενης

κουλτούρας προς την ποιότητα, την εξωτερική ανεξάρτητη αξιολόγηση, και τη διεθνή συνεργασία στη διασφάλιση της ποιότητας.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η ενημέρωση επί των θεμάτων που συζητήθηκαν κατά το πρώτο σεμινάριο των ΒΡ, με κέντρο βάρους τις εξελίξεις στο θέμα της διασφάλισης ποιότητας. Παράλληλα, γίνεται σύνδεση με τις δράσεις του Πανεπιστημίου Κύπρου, με αναφορά στο τί έχει υλοποιηθεί, τις εν γένει εμπειρίες και τις δυσκολίες που έχουν προκύψει. Το άρθρο αποτελεί συνέχεια προηγούμενου άρθρου για τη διαδικασία της Μπολόνια και τις δράσεις του Πανεπιστημίου Κύπρου [3].

1. Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων

Οι βασικές παράμετροι του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) συνεχίζουν να είναι (α) ο φόρτος εργασίας των διδασκόμενων (workload), ο οποίος μεταφράζεται σε πιστωτικές μονάδες (ECTS credits) και (β) τα μαθησιακά αποτελέσματα ή στόχοι (learning outcomes), με άλλα λόγια οι γνώσεις και ικανότητες που αναμένεται να αποκτήσουν οι διδασκόμενοι (competences). Συνεπώς, το ECTS είναι ένα σύστημα το οποίο επικεντρώνεται στο διδασκόμενο, βασιζόμενο στο φόρτο εργασίας προς επίτευξη των στόχων ενός προγράμματος σπουδών.

Ο φόρτος ενός ακαδημαϊκού έτους πλήρους φοίτησης ισοδυναμεί με 60 πιστωτικές μονάδες. Θεωρώντας ότι ένα ακαδημαϊκό έτος καλύπτει 1500-1800 ώρες εργασίας, τότε μία πιστωτική μονάδα ισοδυναμεί με 25-30 ώρες εργασίας. Ο διδασκόμενος λαμβάνει τις πιστώσεις, μόνο αφού ολοκληρώσει την απαιτούμενη εργασία και έχει πιστοποιηθεί η επίτευξη των σχετικών μαθησιακών στόχων, μέσω κατάλληλων μεθόδων αξιολόγησης. Ο φόρτος εργασίας των διδασκόμενων καλύπτει το χρόνο για την ολοκλήρωση όλων των προγραμματιζόμενων μαθησιακών δραστηριοτήτων. Πιστώσεις κατανέμονται σε όλα τα εκπαιδευτικά τμήματα ενός προγράμματος σπουδών και αντικατοπτρίζουν την ποσότητα εργασίας που απαιτείται από κάθε εκπαιδευτικό τμήμα προς επίτευξη των ειδικών του στόχων ή μαθησιακών αποτελεσμάτων, σε συνάρτηση με τη συνολική εργασία που απαιτείται για την επιτυχή ολοκλήρωση ενός έτους φοίτησης. Τα μαθησιακά αποτελέσματα ενός τμήματος ή ολόκληρου του προγράμματος θα πρέπει να συνάδουν με το φόρτο εργασίας, ο οποίος απαιτείται από το μέσο διδασκόμενο.

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις ως προς την κατανομή του συνολικού φόρτου εργασίας ενός προγράμματος ανάμεσα στα εκπαιδευτικά τμήματα που το απαρτίζουν: (α) *αρθρωτή κατανομή*, όπου κάθε τμήμα λαμβάνει τον ίδιο σταθερό αριθμό πιστωτικών μονάδων ή πολλαπλάσιο του αριθμού αυτού, και (β) *ανοικτή κατανομή*, όπου ένα τμήμα μπορεί να έχει ένα οποιοδήποτε αριθμό πιστωτικών μονάδων, παρόλο που δεν συνιστάται η υιοθέτηση πολύ μικρών τμημάτων, προς αποφυγή της υπερφόρτωσης του προγράμματος του φοιτητή. Σε κάθε περίπτωση, χρειάζεται να υπολογιστεί ο πραγματικός φόρτος εργασίας ενός εκπαιδευτικού τμήματος (π.χ. μαθήματος). Η ομάδα Tuning εισηγείται την ακόλουθη επαναληπτική διαδικασία, η οποία διαδοχικά διέρχεται από τα εξής στάδια [10]:

1. (επανα)προσδιορισμός πιστωτικών μονάδων για το εν λόγω εκπαιδευτικό τμήμα,
2. προγραμματισμός εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και εκτίμηση του απαιτούμενου χρόνου των διδασκόμενων προς διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων αυτών, με άλλα λόγια αναλυτική τεκμηρίωση των πιστωτικών μονάδων,
3. εμπειρικός έλεγχος του φόρτου εργασίας μέσω αξιολογήσεων του πραγματικού χρόνου που απαιτείται, και
4. ρύθμιση του εκπαιδευτικού τμήματος, είτε σε σχέση με τον κατανεμημένο αριθμό πιστωτικών μονάδων, είτε των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει.

Επομένως, εάν οι εκτιμήσεις δεν συνάδουν με την πραγματικότητα (επειδή ο χρόνος που πραγματικά απαιτείται είναι είτε μεγαλύτερος, είτε μικρότερος από τον εκτιμώμενο χρόνο), θα πρέπει να γίνουν οι αναγκαίες ρυθμίσεις (μείωση ή αύξηση απαιτήσεων, αναλόγως, για να ανταποκρίνονται στο χρόνο που συνεπάγεται ο αριθμός πιστωτικών μονάδων, εάν εφαρμόζεται αρθρωτή κατανομή, ή αύξηση ή μείωση των πιστωτικών μονάδων του τμήματος, εάν εφαρμόζεται ανοικτή κατανομή, χωρίς φυσικά να παραβιάζονται οι περιορισμοί ως προς το σύνολο των πιστωτικών μονάδων).

Εδώ και αρκετούς μήνες, όλα τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Κύπρου βρίσκονται στη φάση της μετατροπής στο σύστημα ECTS όλων των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων. Σε πρώτη φάση επικεντρώνονται στην κατανομή πιστωτικών μονάδων στα διάφορα μαθήματα που απαρτίζουν ένα πρόγραμμα, και την τεκμηρίωση των μονάδων αυτών σε υψηλό επίπεδο, ούτως ώστε να ικανοποιούνται οι βασικοί περιορισμοί του ECTS. Σε δεύτερη φάση, και για να είναι σε θέση το Πανεπιστήμιο να διεκδικήσει επιτυχώς το ECTS Label, θα πρέπει να διατυπωθούν ρητά, για κάθε μάθημα και για ολόκληρο το πρόγραμμα, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, οι απαιτούμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα οδηγήσουν στα εν λόγω αποτελέσματα, και οι μέθοδοι αξιολόγησης των διδασκομένων, οι οποίες μπορούν με εγκυρότητα να πιστοποιήσουν κατά πόσον τα μαθησιακά αποτελέσματα έχουν επιτευχθεί. Επιπρόσθετα, τα μαθήματα θα πρέπει να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με το επίπεδο και το είδος τους, το δε πρόγραμμα σπουδών, στην ολότητά του, θα πρέπει να ικανοποιεί τα γενικευμένα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον κύκλο (1^ο, 2^ο, ή 3^ο) στον οποίο εντάσσεται (level descriptors).

Για σκοπούς σχετικής ομοιομορφίας και ευρύτερου συντονισμού ανάμεσα στα Τμήματα, έχουν ήδη διατυπωθεί κάποιοι γενικοί κανόνες, π.χ. τα μαθήματα ελεύθερης επιλογής για προπτυχιακά προγράμματα να είναι των 5 π.μ., τα δε μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ να κυμαίνονται από 90 έως 120 μονάδες και όπου περιλαμβάνεται Διατριβή, αυτή να μην υπερβαίνει το ήμισυ του συνολικού φόρτου, κλπ. Οι μέχρι τώρα προσπάθειες για τη μετατροπή των προγραμμάτων δείχνουν ότι ίσως αυτοί οι γενικοί κανόνες να μην είναι αρκετοί, και ενδεχομένως να χρειάζονται επιπρόσθετες κατευθυντήριες γραμμές εκ των άνω προς τα κάτω, για να διευκολυνθεί η όλη διεργασία της μετατροπής και να ικανοποιηθούν οι διάφοροι περιορισμοί του ECTS. Λόγω των δυσκολιών που έχουν προκύψει (βλέπε παρακάτω), κάποια Τμήματα έχουν εισηγηθεί την υιοθέτηση της αρθρωτής προσέγγισης, όπου όλα τα μαθήματα του Πανεπιστημίου της ίδιας κατηγορίας, π.χ. προπτυχιακά μαθήματα, έχουν τον ίδιο αριθμό πιστωτικών μονάδων. Αυτή η εισήγηση, η οποία διευκολύνει την προσφορά μαθημάτων, στο πλαίσιο κάποιου προγράμματος, από άλλα Τμήματα, αναλύεται παρακάτω.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το ECTS προνοεί ότι ένα ακαδημαϊκό έτος πλήρους φοίτησης θα πρέπει να περιλαμβάνει 60 πιστωτικές μονάδες. Αυτός ο περιορισμός θα πρέπει να ικανοποιείται πλήρως. Ως προς την κατανομή μονάδων ανάμεσα στα δύο εξάμηνα που απαρτίζουν ένα ακαδημαϊκό έτος, η γενική τοποθέτηση είναι ότι αυτή θα πρέπει να είναι ισομερής, δηλαδή 30 μονάδες ακριβώς το κάθε εξάμηνο, εκτός και εάν μπορεί να δικαιολογηθεί διαφορετική κατανομή. Στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Κύπρου, όπου η διάρκεια του εαρινού εξαμήνου, όχι σε αριθμό διδακτικών εβδομάδων, αλλά σε συνολικό αριθμό εβδομάδων, είναι μεγαλύτερη από τη διάρκεια του χειμερινού εξαμήνου, θα μπορούσε ενδεχομένως να δικαιολογηθεί η κατανομή υψηλότερου φόρτου κατά το εαρινό εξάμηνο, αλλά όχι αντίστροφα. Συνεπώς, η γενική κατευθυντήρια γραμμή που είχε διατυπωθεί, συγκεκριμένα ότι ο φόρτος εργασίας ενός εξαμήνου θα μπορεί να κυμαίνεται από 27 έως 33 μονάδες, νοούμενου ότι τα δύο εξάμηνα του ίδιου ακαδημαϊκού έτους έχουν συνολικό φόρτο 60 μονάδες, δεν φαίνεται να συνάδει με τις πρόνοιες του ECTS. Επιπρόσθετα, ο περιορισμός των 5 δ.μ. για τα μαθήματα ελεύθερης επιλογής, δημιουργεί δυσκολίες για μαθήματα που δεν προσφέρονται αποκλειστικά για αυτό το σκοπό.

Όσο απλοί και αν φαίνονται οι δύο αυτοί βασικοί περιορισμοί, 60 μονάδες κάθε ακαδημαϊκό έτος, και 30 μονάδες κάθε εξάμηνο, εντούτοις η ικανοποίησή τους φαίνεται να δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες, όπου για παράδειγμα προκύπτει ανισομέρεια ανάμεσα στα δύο εξάμηνα, και μάλιστα με το χειμερινό εξάμηνο να φέρει το μεγαλύτερο φόρτο, ή/και υπέρβαση/μείωση του ορίου των 60 μονάδων για κάποιο ακαδημαϊκό έτος. Οι αποκλίσεις αυτές προκύπτουν, διότι αυτονόητα τα Τμήματα έχουν προσπαθήσει να υιοθετήσουν κάποια σχετική ομοιομορφία

ανάμεσα σε μαθήματα της ίδιας κατηγορίας (υποχρεωτικά/επιλεγόμενα, εισαγωγικά/προχωρημένου επιπέδου, κλπ.). Σε τελική ανάλυση η εφαρμογή του ECTS, σε υψηλό επίπεδο, καταλήγει σε μαθηματικό πρόβλημα ικανοποίησης περιορισμών. Σε αυτό το σημείο διευκρινίζεται ότι είναι ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που χρειάζεται να ικανοποιεί τους συγκεκριμένους περιορισμούς. Ο σχεδιασμός αυτός θα πρέπει να αντιπροσωπεύει την κανονική ροή του προγράμματος, δηλαδή τη ροή παρακολούθησης μαθημάτων του μέσου φοιτητή. Στην πραγματικότητα, κάθε φοιτητής θα μπορεί να προσαρμόσει την τυπική αυτή ροή, σύμφωνα με τις δικές του δυνατότητες εντός των επιτρεπτών πλαισίων του εκπαιδευτικού προγράμματος, αυξάνοντας ή μειώνοντας το φόρτο εργασίας του. Συνεπώς, ο συγκεκριμένος φόρτος εργασίας ενός φοιτητή ανά εξάμηνο και έτος φοίτησης μπορεί να παρουσιάζει σχετικές αποκλίσεις από τον τυπικό φόρτο των 30 και 60 μονάδων αντίστοιχα. Εξάλλου, μόνο έτσι θα μπορεί προπτυχιακός φοιτητής να παρακολουθήσει παράλληλα και δευτερεύον πρόγραμμα σπουδών.

Επιστρέφοντας στην εισήγηση ορισμένων Τμημάτων για την υιοθέτηση της αρθρωτής προσέγγισης, η οποία μπορεί όντως να οδηγήσει στην ικανοποίηση των σχετικών περιορισμών, το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον (α) η αρθρωτή προσέγγιση είναι πρακτικά εφαρμόσιμη και (β) η χρήση της ενδείκνυται από την ακαδημαϊκή σκοπιά. Εάν το Πανεπιστήμιο εφαρμόζε ήδη σταθερή κατανομή με το υφιστάμενο σύστημα διδακτικών μονάδων, τότε η λογική εξέλιξη θα ήταν η υιοθέτηση της αρθρωτής προσέγγισης και με το νέο σύστημα. Όμως, η υφιστάμενη κατανομή δεν είναι σταθερή. Τα περισσότερα Τμήματα έχουν υιοθετήσει 3 δ.μ. για όλα τους τα μαθήματα (προπτυχιακά και μεταπτυχιακά), ενώ ορισμένα Τμήματα έχουν καταναείμει 4 δ.μ. σε όλα τους τα μαθήματα. Κάποια Τμήματα έχουν υιοθετήσει 3 δ.μ. για την πλειοψηφία των μαθημάτων τους και 4 δ.μ. για ορισμένα μαθήματα.

Με το υφιστάμενο σύστημα, ο συνολικός αριθμός δ.μ. ενός προπτυχιακού προγράμματος είναι τουλάχιστον 126 μονάδες, και ενός μεταπτυχιακού προγράμματος επιπέδου Μάστερ, τουλάχιστον 30 μονάδες. Προς χάριν της συζήτησης, ας υποθέσουμε ότι υιοθετείται η σταθερή κατανομή των 6 πιστωτικών μονάδων για κάθε μάθημα. Ο αριθμός αυτός προκύπτει από την εφαρμογή του εξής ευρετικού κανόνα που μετατρέπει ώρες επαφής διδασκόντων-διδασκομένων σε συνολικό φόρτο εργασίας διδασκομένων (ο κανόνας φαίνεται να χρησιμοποιείται σε πανεπιστήμια της Βορείου Αμερικής): σε κάθε ώρα επαφής αντιστοιχούν δύο επιπρόσθετες ώρες εργασίας. Θεωρώντας ότι η συνολική διάρκεια ενός εξαμήνου είναι 16-18 εβδομάδες, τότε 3 δ.μ. (που αντιπροσωπεύουν την πλειοψηφία των μαθημάτων) μεταφράζονται σε 6 περίπου π.μ.. Παρακάτω δίνεται αναλυτικά η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσον η υιοθέτηση των 6 π.μ. διευκολύνει ή δυσχεραίνει τη μετατροπή των προγραμμάτων.

- *Προπτυχιακά προγράμματα:* Για τα προγράμματα, όπου τα μαθήματα είναι 3 δ.μ., η υιοθέτηση των 6 π.μ. διευκολύνει τη μετατροπή τους. Θα πρέπει όμως να αφαιρεθούν κάποια μαθήματα, ίσως δύο μόνο μαθήματα, λόγω του ότι οι 126 δ.μ. μεταφράζονται σε 252 π.μ.. Η μείωση του αριθμού μαθημάτων μπορεί να επιτευχθεί με τη μείωση του απαιτούμενου αριθμού μαθημάτων ελεύθερης ή/και περιορισμένης επιλογής, ή τη μετατροπή κάποιων υποχρεωτικών μαθημάτων σε επιλεγόμενα μαθήματα.

Όμως η κατάσταση δεν είναι τόσο απλή για τα προγράμματα, όπου τα μαθήματα είναι 4 δ.μ. Σε αυτήν την περίπτωση το σύνολο των 126 δ.μ. μεταφράζεται σε 189 π.μ. Αυτό είναι πρόβλημα, διότι ο μετασχηματισμός μειώνει το υφιστάμενο τετραετές πρόγραμμα σε τριετές πρόγραμμα. Αυτονόητα, θα ήταν παράλογο να μειωθεί ο φόρτος των υφιστάμενων μαθημάτων και παράλληλα να χρειαστεί να προστεθούν άλλα 10 περίπου μαθήματα. Κάτι τέτοιο σίγουρα δεν ενδείκνυται από την ακαδημαϊκή σκοπιά. Ο φόρτος των 6 π.μ. μπορεί κάλλιστα να είναι αντιπροσωπευτικός για ένα υφιστάμενο μάθημα των 3 δ.μ., αλλά

σίγουρα δεν είναι για ένα υφιστάμενο μάθημα των 4 δ.μ. (πολλά από αυτά τα μαθήματα είναι εργαστηριακά μαθήματα). Με βάση τον πιο πάνω ευρετικό κανόνα ένα μάθημα των 4 δ.μ. μεταφράζεται σε ένα μάθημα των 7.5 π.μ. (ο αριθμός αυτός ικανοποιεί τους βασικούς περιορισμούς, αφού διαιρεί ακριβώς το 60). Με βάση αυτήν την κατανομή, ένα σύνολο 126 δ.μ. μεταφράζεται σε 236 π.μ. περίπου. Συνεπώς, οι απαιτούμενες τροποποιήσεις σε υφιστάμενο πρόγραμμα θα είναι μικρές, συγκεκριμένα πρόσθεση ή αφαίρεση πολύ μικρού αριθμού μαθημάτων, π.χ. αύξηση του αριθμού μαθημάτων ελεύθερης ή περιορισμένης επιλογής.

- *Μεταπτυχιακά μαθήματα:* Για τα μεταπτυχιακά προγράμματα η επιλογή των 6 π.μ. δεν διευκολύνει, διότι ένα σύνολο 30 δ.μ., όπου κάθε μάθημα είναι 3 δ.μ., μεταφράζεται σε 60 π.μ. Συνεπώς, αυτή η μετατροπή θα απαιτούσε την προσθήκη ενός εξαμήνου πλήρους φοίτησης (5 νέα μαθήματα ή/και διατριβή). Θεωρώντας ότι κατά γενική αποδοχή τα μεταπτυχιακά μαθήματα θα πρέπει να είναι πιο απαιτητικά από τα προπτυχιακά σε συνολικό φόρτο εργασίας (ενώ παράλληλα οι μεταπτυχιακοί φοιτητές αναμένεται να είναι πιο ικανοί για ανεξάρτητη εργασία/μάθηση), η υιοθέτηση των 7.5 π.μ. για κάθε μεταπτυχιακό μάθημα, είναι μία πιο αντιπροσωπευτική κατανομή. Συνεπώς, ένα υφιστάμενο πρόγραμμα των 30 δ.μ., με μαθήματα των 3 δ.μ., μεταφράζεται σε 75 π.μ., και επομένως χρειάζεται η προσθήκη δύο νέων μαθημάτων ή η εκπόνηση κάποιας διατριβής. Όμως ένα πρόγραμμα των 32 δ.μ., όπου τα μαθήματα είναι 4 δ.μ., μεταφράζεται σε 60 π.μ., όπου και πάλι προκύπτει το πρόβλημα της προσθήκης ενός ολόκληρου εξαμήνου (4 νέα μαθήματα ή/και διατριβή). Εάν θεωρηθεί ότι ο φόρτος των 10 π.μ. (250 – 300 ώρες εργασίας) είναι γενικά πιο αντιπροσωπευτικός για ένα υφιστάμενο μεταπτυχιακό μάθημα των 4 δ.μ., τότε ένα σύνολο 32 δ.μ. μεταφράζεται σε 80 π.μ., όπου υπολείπονται 10 π.μ., π.χ. ένα μάθημα, για να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος ελάχιστος αριθμός των 90 π.μ.

Συνοψίζοντας, η εισήγηση για την υιοθέτηση της αρθρωτής προσέγγισης φαίνεται να είναι πρακτικά ανέφικτη εάν μιλούμε για ένα σταθερό αριθμό π.μ. για όλα τα μαθήματα. Όμως, μπορεί να εφαρμοστεί σχετική άρθρωση ως εξής:

- Προπτυχιακά μαθήματα των 3 δ.μ. μετατρέπονται σε 6 π.μ. (όπου μπορεί να υπάρχουν και μαθήματα των 3 π.μ.)
- Προπτυχιακά μαθήματα των 4 δ.μ. μετατρέπονται σε 7.5 π.μ.
- Μεταπτυχιακά μαθήματα των 3 δ.μ. μετατρέπονται σε 7.5 π.μ.
- Μεταπτυχιακά μαθήματα των 4 δ.μ. μετατρέπονται σε 10 π.μ. (όπου μπορεί να υπάρχουν και μαθήματα των 5 π.μ.)

Αυτή η άρθρωση φαίνεται να λύνει τις δυσκολίες που έχουν προκύψει σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα, αφού ακόμη και για τα προγράμματα που περιλαμβάνουν μαθήματα άλλων Τμημάτων, όλα τα μαθήματα έχουν τον ίδιο αριθμό δ.μ. Για τα προπτυχιακά προγράμματα, η πιο πάνω άρθρωση δεν λύνει όλες τις δυσκολίες για εκείνα τα προγράμματα όπου προκύπτει μείγμα μαθημάτων (7.5 και 6 π.μ. με την προτεινόμενη άρθρωση, όπως συμβαίνει τώρα με τα υφιστάμενα μαθήματα των 4 και 3 δ.μ.). Το πρόβλημα αυτό αφορά Τμήματα που έχουν υιοθετήσει τις 4 δ.μ. για τα δικά τους μαθήματα, αλλά οι φοιτητές τους χρειάζεται να παρακολουθούν μαθήματα και από άλλα Τμήματα, τα οποία πιστώνονται με 3 δ.μ. Αυτά είναι τα μαθήματα για την εκμάθηση μίας ξένης γλώσσας και τα μαθήματα ελεύθερης επιλογής. Για τα τελευταία δεν υπάρχει ιδιαίτερο πρόβλημα ως προς το σχεδιασμό ενός προγράμματος, για τον απλό λόγο ότι δεν κατονομάζονται στο πρόγραμμα. Συνεπώς, μπορεί να γίνει η υπόθεση ότι ο φοιτητής θα επιλέγει μαθήματα των 7.5 π.μ., και εάν στην πραγματικότητα χρειαστεί να παρακολουθήσει και μαθήματα των 6 π.μ., τότε ενδεχομένως να χρειαστεί να παρακολουθήσει ένα επιπρόσθετο μάθημα ελεύθερης επιλογής για να

ικανοποιήσει το σύνολο των 240 π.μ. Για τα μαθήματα εκμάθησης ξένης γλώσσας υπάρχει όμως δυσκολία, επειδή τα ίδια μαθήματα προσφέρονται σε φοιτητές διαφορετικών Τμημάτων, και μάλιστα στο ίδιο ακροατήριο μπορεί να υπάρχουν φοιτητές από διαφορετικά Τμήματα. Μία πιθανή λύση είναι να προσφέρονται ειδικά μαθήματα εκμάθησης ξένων γλωσσών των 7.5 π.μ., που να περιλαμβάνουν επιπρόσθετο φόρτο της τάξεως των 37.5 – 45 ωρών εργασίας έναντι των μαθημάτων των 6 π.μ. Επί του παρόντος τα Τμήματα περιλαμβάνουν 2 – 3 μαθήματα εκμάθησης μίας ξένης γλώσσας των 3 δ.μ., τα οποία θα ισοδυναμούν με 12 – 18 π.μ. Συνεπώς, τα Τμήματα που θα επιθυμούν μαθήματα των 7.5 π.μ., μπορούν να περιλαμβάνουν 2 ακριβώς μαθήματα εκμάθησης ξένης γλώσσας αυξημένου περιεχομένου που θα ισοδυναμούν με 15 π.μ.. Αυτός ο φόρτος είναι επαρκώς συγκρίσιμος με την παρούσα κατάσταση (αντιστοιχεί σε 2.5 υφιστάμενα μαθήματα των 3 δ.μ.). Αυτή η μείωση/αύξηση για ένα Τμήμα που τώρα απαιτεί τρία/δύο μαθήματα ξένης γλώσσας, μπορεί εύκολα να αντισταθμιστεί μέσω μαθημάτων ελεύθερης/ περιορισμένης επιλογής, αν χρειαστεί.

2. Ο Τρίτος Κύκλος Σπουδών: τα Διδακτορικά Προγράμματα

Τα διδακτορικά προγράμματα εισήχθησαν επίσημα στη διαδικασία της Μπολόνια, ως ο τρίτος κύκλος σπουδών, κατά τη σύνοδο του Βερολίνου, ενώ παράλληλα τέθηκε ο στόχος της διασύνδεσης του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (EEXAE) και του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (EEXE), μέσω των διδακτορικών προγραμμάτων [14]. Ο EEXAE και ο EEXE αποτελούν τους δύο πυλώνες της Κοινωνίας της Γνώσης.

Η παροχή εκπαίδευσης στην έρευνα (research training) θεωρείται βασική συνιστώσα της αποστολής των πανεπιστημίων, και αναγκαία στην ενίσχυση των ερευνητικών δυνατοτήτων της Ευρώπης. Θεωρείται επίσης ότι οι υποψήφιοι διδάκτορες θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για μία μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας και τα διδακτορικά προγράμματα χρειάζονται διαμόρφωση υπό το φως των μεταβαλλόμενων αναγκών.

Σε σχέση με τον τρίτο κύκλο σπουδών, το EUA εξετάζει επί του παρόντος, τις βέλτιστες δομές, καινοτόμες προσεγγίσεις, και τη διασφάλιση ποιότητας ενώ μελετάται επίσης η προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας και κινητικότητας, σε διδακτορικό και μεταδιδακτορικό επίπεδο, μέσω διαπανεπιστημιακών διδακτορικών προγραμμάτων και άλλων μέσων.

Παράλληλα εντατικοποιείται η συζήτηση γύρω από τη φύση και το σκοπό της εκπαίδευσης στην έρευνα, το ρόλο των διδακτορικών προγραμμάτων και τις επαγγελματικές ευκαιρίες των νέων επιστημόνων. Οι πρόνοιες του ECTS σε σχέση με τα διδακτορικά προγράμματα δεν έχουν ακόμη κωδικοποιηθεί. Συνεπώς, δεν υπάρχουν οποιεσδήποτε κατευθυντήριες γραμμές ως προς την αναμενόμενη διάρκεια ενός διδακτορικού προγράμματος, το σύνολο πιστωτικών μονάδων, το διδακτικό μέρος του προγράμματος, και τις οδούς πρόσβασης σε διδακτορικά προγράμματα, π.χ. μόνο μέσω προγραμμάτων δευτέρου κύκλου, ή και απευθείας από προγράμματα πρώτου κύκλου, όπως γίνεται και τώρα σε διάφορες χώρες/ιδρύματα συμπεριλαμβανομένου και του Πανεπιστημίου Κύπρου. Για παράδειγμα, αναφέρθηκε ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει εισαχθεί κάποιο στοιχείο διδασκαλίας στα διδακτορικά προγράμματα, η παρακολούθηση του οποίου όμως είναι προαιρετική και στοχεύει όχι στην απόκτηση ειδικών γνώσεων αλλά γενικευμένων δεξιοτήτων που άπτονται της διεξαγωγής έρευνας. Επίσης, σε διάφορες χώρες γίνεται η διάκριση ανάμεσα σε ακαδημαϊκά διδακτορικά και επαγγελματικά διδακτορικά (professional doctorates). Τα τελευταία συνήθως περιλαμβάνουν έρευνα και μελέτη στο πλαίσιο συγκεκριμένου περιβάλλοντος εργασίας (work-based research and study), είτε ως το κύριο στοιχείο του προγράμματος, ή ως επιπρόσθετο στοιχείο της έρευνας και της μελέτης που διεξάγεται σε πανεπιστήμιο.

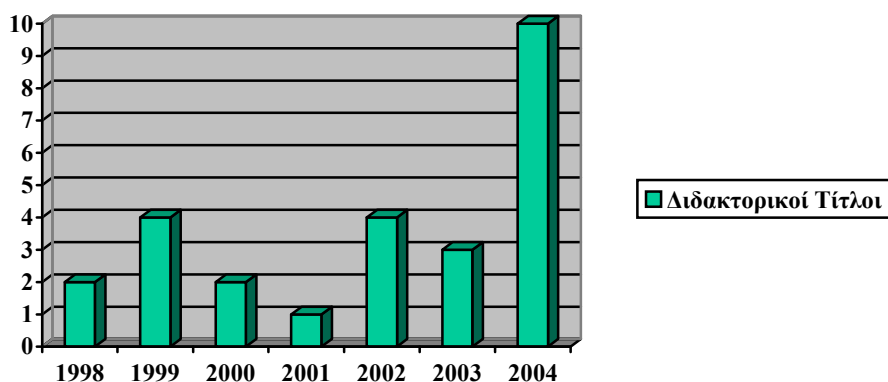
Η δομή και οι γενικές απαιτήσεις των διδακτορικών προγραμμάτων του Πανεπιστημίου Κύπρου φαίνεται να επιτυγχάνουν ένα καλό ισοζύγιο μεταξύ του διδακτικού και του ερευνητικού στοιχείου του προγράμματος, η δε περιεκτική εξέταση και η παρουσίαση της ερευνητικής πρότασης παρέχουν προστιθέμενη αξία στο όλο πρόγραμμα. Το διδακτικό μέρος θα πρέπει να ισοδυναμεί με τουλάχιστον 60 πιστωτικές μονάδες, και το ερευνητικό μέρος καλύπτει έρευνα τεσσάρων ακαδημαϊκών εξαμήνων. Φοιτητές μπορούν να εισαχθούν σε διδακτορικό πρόγραμμα απευθείας με την ολοκλήρωση του προπτυχιακού τους προγράμματος. Σε αντίθεση με τους διδακτορικούς φοιτητές, οι οποίοι κατέχουν ήδη και μεταπτυχιακό τίτλο επιπέδου Μάστερ, και οι οποίοι μπορεί να απαλλαγούν, ενδεχομένως και εξ ολοκλήρου, από το διδακτικό μέρος του προγράμματος, διδακτορικοί φοιτητές που κατέχουν μόνο πρώτο τίτλο σπουδών αναμένεται να παρακολουθήσουν ολόκληρο το διδακτικό μέρος του προγράμματός τους. Η δυνατότητα ταυτόχρονης εισδοχής στο ίδιο διδακτορικό πρόγραμμα ατόμων από αυτές τις δύο κατηγορίες παρέχει ευελιξία και δίνει την

ευκαιρία σε άτομα με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα να εκπαιδευτούν στην έρευνα και να αποκτήσουν διδακτορικό τίτλο απευθείας μετά την απόκτηση του πτυχίου τους.

Υπάρχουν, όμως, κάποια σημεία που χρήζουν διευκρίνισης και περαιτέρω βελτίωσης. Καταρχήν, οι γενικές πρόνοιες επιτρέπουν την υποβολή Διδακτορικής διατριβής σε τέσσερα εξάμηνα φοίτησης. Το γεγονός ότι μπορεί να ολοκληρωθεί διδακτορικό πρόγραμμα σε δύο ακαδημαϊκά έτη, έστω και εάν αυτή είναι η ελάχιστη περίοδος (η μέγιστη είναι οκτώ ακαδημαϊκά έτη) και έστω και αν οι περιπτώσεις που θα μπορούν να ολοκληρώσουν διδακτορικό σε αυτό το χρονικό διάστημα αναμένεται να είναι ελάχιστες, εντούτοις μπορεί να δημιουργούνται οι λανθασμένες εντυπώσεις, ως προς την ποιότητα, τόσο σε σχέση με τις εν γένει απαιτήσεις ενός διδακτορικού προγράμματος του Πανεπιστημίου Κύπρου (μαθήματα, περιεκτική, παρουσίαση πρότασης, διεξαγωγή έρευνας, τεκμηρίωση πρωτότυπης και δημοσιεύσιμης διατριβής – μπορούν όλες αυτές οι υποχρεώσεις να εκπληρωθούν σε δύο ακαδημαϊκά έτη;), όσο και συγκριτικά με τις απαιτήσεις άλλων χωρών ως προς το ερευνητικό σκέλος ενός διδακτορικού, που συνήθως είναι τρία ακαδημαϊκά έτη πλήρους έρευνας.

Δεύτερον, οι γενικοί κανόνες δεν διευκρινίζουν κατά πόσον τα απαιτούμενα τέσσερα εξάμηνα διεξαγωγής έρευνας θεωρούνται πλήρους φοίτησης ή/και κατά πόσον επιτρέπεται πλήρης, μερική ή καθόλου επικάλυψη ανάμεσα στο διδακτικό και ερευνητικό σκέλος ενός διδακτορικού. Επειδή το ECTS βασίζεται σε φόρτο εργασίας, δεν θα ήταν επιτρεπτό να υπάρχει επικάλυψη ενός διδακτικού εξαμήνου πλήρους φοίτησης με ένα ερευνητικό εξάμηνο πλήρους φοίτησης. Θα μπορούσε όμως να υπάρχει επικάλυψη σε δεδομένο εξάμηνο εάν η διεξαγωγή έρευνας και η παρακολούθηση μαθημάτων δεν είναι πλήρης. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να υπάρχει εναλλαγή ερευνητικών και διδακτικών εξαμήνων, σύμφωνα και με τα προσφερόμενα μαθήματα, ως μία πιο ευέλικτη δομή σε σχέση με το καθαρά ακολουθιακό μοντέλο (ολοκληρώνονται όλα τα μαθήματα και μετά διεξάγεται η έρευνα).

Τρίτον, διαφαίνεται ουσιαστική ανομοιομορφία ανάμεσα στα Τμήματα, ως προς τη σημασιολογία και τον τρόπο διεξαγωγής της περιεκτικής εξέτασης. Συγκεκριμένα, δεν φαίνεται να υπάρχει μία κοινή αντίληψη αναφορικά με το σκοπό και τη φύση της περιεκτικής εξέτασης, παρόλο που γενικά είναι αποδεκτό ότι η περιεκτική εξέταση αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο του διδακτορικού προγράμματος. Η Σύγκλητος έχει ζητήσει από την Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών να εξετάσει πώς ο θεσμός της περιεκτικής εξέτασης έχει υλοποιηθεί στο πλαίσιο των υφιστάμενων διδακτορικών προγραμμάτων του Πανεπιστημίου

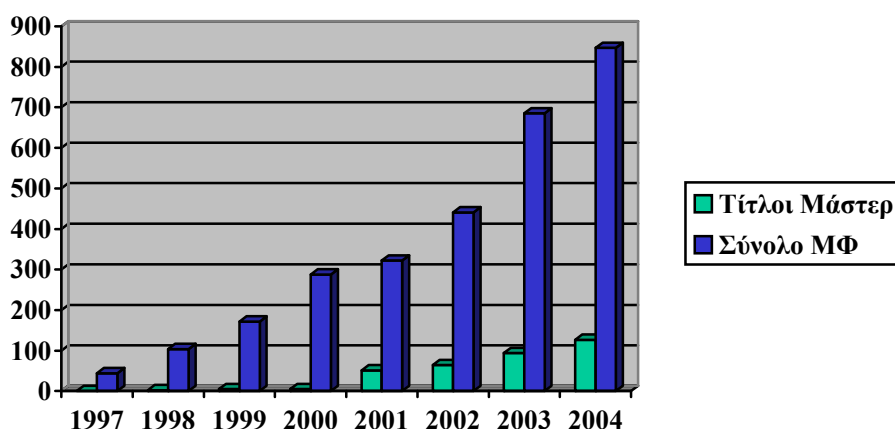

Σχήμα 1 Διδακτορικοί τίτλοι που έχουν απονεμηθεί από το Πανεπιστήμιο Κύπρου για τη χρονική περίοδο 1998 - 2004

και να εισηγηθεί τυχόν τροποποιήσεις στις γενικές πρόνοιες των κανόνων μεταπτυχιακής φοίτησης. Εκ πρώτης όψεως παρατηρείται ανομοιομορφία σε μεγάλο βαθμό που ενδεχομένως να δικαιολογεί τη θέσπιση πιο συγκεκριμένων διατάξεων σε γενικό επίπεδο.

Επιπρόσθετα, και σε άμεση σχέση με το θέμα που έχει ήδη ανατεθεί στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών, χρειάζεται να εξετασθεί το ενδεχόμενο ανάθεσης συγκεκριμένου φάσματος πιστωτικών μονάδων στην περιεκτική εξέταση, αφού αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του διδακτορικού προγράμματος και συνεπώς ο αναμενόμενος φόρτος εργασίας χρειάζεται να εκτιμηθεί. Αυτό θα ενισχύσει τη διαφάνεια και την ομοιομορφία ανάμεσα στα Τμήματα.

Τέταρτον, εδώ και αρκετό καιρό, η Σύγκλητος έχει αναθέσει στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών την υποβολή εισήγησης αναφορικά με μηχανισμούς διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας σε σχέση με τις διδακτορικές διατριβές, κυρίως τη διατύπωση γενικών κριτηρίων, η ικανοποίηση των οποίων από οποιαδήποτε διδακτορική διατριβή σε οποιοδήποτε γνωστικό πεδίο, διασφαλίζει την ελάχιστη απαιτούμενη ποιότητα. Αυτό το θέμα έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα δύσκολο, και παρ' όλες τις συζητήσεις που είχε η Επιτροπή επί του θέματος και τη συλλογή κάποιων στοιχείων, δεν έχει ακόμη καταλήξει σε συγκεκριμένες εισηγήσεις. Θα υποβάλει, όμως, κάποιες εισηγήσεις σύντομα. Παράλληλα, η Επιτροπή με δική της πρωτοβουλία μελετά το ευρύτερο θέμα της διαχείρισης ποιότητας σε σχέση με τα προγράμματα 2^{ου} και 3^{ου} κύκλου, μέσω θέσπισης συγκεκριμένων δεικτών ποιότητας και τη συλλογή των σχετικών δεδομένων επί συνεχούς βάσεως ούτως ώστε να μπορεί να γίνεται η σχετική (πολυδιάστατη) αξιολόγηση διαχρονικά. Η εσωτερική διαχείριση της ποιότητας των μεταπτυχιακών προγραμμάτων θα μπορούσε ενδεχομένως να εστιασθεί στα τρία διακριτά και συνάμα αλληλένδετα στοιχεία ενός προγράμματος, συγκεκριμένα (α) την ποιότητα των εισακτέων φοιτητών, (β) την ποιότητα του προσφερόμενου προγράμματος αυτού καθ' αυτού (μαθήματα, υποδομή, στήριξη) και (γ) την αξιοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί, τόσο από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, τους αποφοίτους του προγράμματος, όσο και από την κοινωνία ευρύτερα (με άλλα λόγια "input – process – output"). Βασικός σκοπός των εσωτερικών μηχανισμών διαχείρισης και αξιολόγησης ποιότητας είναι η αυτοβελτίωση και η διασφάλιση ποιότητας, η οποία θα μπορεί να πιστοποιηθεί μέσω της διαδικασίας της εξωτερικής, ανεξάρτητης αξιολόγησης του έργου του Πανεπιστημίου. Σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα, η διαχείριση ποιότητας

Σχήμα 2: Σύνολο Μεταπτυχιακών Φοιτητών Πανεπιστημίου Κύπρου, κατά την έναρξη της νέας ακαδημαϊκής χρονιάς (μήνας Σεπτέμβριος), για τη χρονική περίοδο 1997 – 2004 και σύνολο μεταπτυχιακών Διπλωμάτων επιπέδου Μάστερ, που απενεμήθησαν κατά τη λήξη της προηγούμενης ακαδημαϊκής χρονιάς (μήνας Ιούλιος), για τη χρονική περίοδο 1998 - 2004

σκοπεύει επίσης στον έγκαιρο εντοπισμό και επίλυση προβλημάτων, ούτως ώστε όσο το δυνατό μεγαλύτερο ποσοστό μεταπτυχιακών φοιτητών να ολοκληρώνουν επιτυχώς τα προγράμματα σπουδών τους εντός του κανονικού χρονικού διαστήματος.

Τέλος, ο αριθμός διδακτορικών τίτλων, και το εύρος των αντικειμένων που αυτοί καλύπτουν, αποτελούν σημαντικές παραμέτρους αναφορικά με το κατά πόσον ένα πανεπιστήμιο είναι ερευνητικά προσανατολισμένο ή όχι. Στο Σχήμα 1 δίνονται οι αριθμοί διδακτορικών τίτλων που έχει απονείμει η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Κύπρου από το 1998 μέχρι το 2004. Ο μεγαλύτερος αριθμός διδακτορικών τίτλων ήταν για το 2004 όπου απενεμήθησαν 10 διδακτορικοί τίτλοι από 6 διαφορετικά Τμήματα. Με βάση το Carnegie Mellon classification, το Πανεπιστήμιο Κύπρου κατατάσσεται τώρα στο όριο των ερευνητικά προσανατολισμένων πανεπιστημίων. Στο Σχήμα 2 δίνεται ο συνολικός αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών του Πανεπιστημίου Κύπρου κατά την έναρξη της νέας ακαδημαϊκής χρονιάς (μήνας Σεπτέμβριος), για τη χρονική περίοδο από το 1997 (έτος επίσημης έναρξης των μεταπτυχιακών προγραμμάτων στο Πανεπιστήμιο) έως το 2004. Στο σχήμα δίνεται επίσης ο συνολικός αριθμός αποφοίτων του Πανεπιστημίου Κύπρου σε μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Μάστερ, κατά τη λήξη της προηγούμενης ακαδημαϊκής χρονιάς (μήνας Ιούλιος), για τη χρονική περίοδο 1998 – 2004. Χωρίς πιο αναλυτικά στοιχεία, θα ήταν πρόωρο να εξαχθεί το συμπέρασμα, με βάση την εικόνα που παρουσιάζεται στο Σχήμα 2, ότι ο ρυθμός ολοκλήρωσης μεταπτυχιακών προγραμμάτων δεν είναι ικανοποιητικός, όταν μάλιστα εισάγονται νέα προγράμματα ή/και αυξάνεται ο αριθμός εισακτέων φοιτητών σε ορισμένα προγράμματα. Όμως, η εικόνα αυτή φαίνεται να υποδηλώνει ότι για ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό μεταπτυχιακών φοιτητών, η φοίτηση είναι σε μερική βάση.

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγική παράγραφο της Ενότητας 2, τα διδακτορικά προγράμματα αποτελούν το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στους στρατηγικούς στόχους της δημιουργίας του ΕΕΧΑΕ και του ΕΕΧΕ. Η Ευρώπη αποδίδει μεγάλη σημασία στη δημιουργία νέων ερευνητών, ούτως ώστε οι ερευνητές στην Ευρώπη, σε κάθε 1000 μέλη εργατικού δυναμικού, να αυξηθούν από τους υφιστάμενους 6 σε 8, μέχρι το 2010. Σε απόλυτους αριθμούς αυτό μεταφράζεται σε αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες νέους ερευνητές. Η ουσιαστική αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού που ασχολείται, σε πλήρη βάση, με την έρευνα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου της αύξησης των δαπανών για την έρευνα στο 3% του ΑΕΠ κάθε χώρας (1% από δημόσιες δαπάνες και το υπόλοιπο 2% από ιδιωτικές επενδύσεις) και ολόκληρης της Ευρώπης, μέχρι το 2010, και κατ' επέκταση την επίτευξη του απώτερου στρατηγικού στόχου της Λισσαβώνας, όπως η Ευρώπη καταστεί η πιο δυναμική οικονομία βασισμένη στη γνώση μέχρι το 2010. Στο Έβδομο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ε.Ε., το οποίο φημολογείται ότι θα ανακοινωθεί τον Απρίλιο του 2005, αναμένεται να υπάρχουν ενισχυμένες δράσεις για την προώθηση νέων ερευνητών, σε διδακτορικό και μεταδιδακτορικό επίπεδο. Στην Κύπρο, το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας έχει θεσπίσει ειδικό πρόγραμμα για νέους ερευνητές, το ΠΕΝΕΚ, και μελετά τρόπους ενίσχυσης των διδακτορικών φοιτητών. Παράλληλα, το Συμβούλιο του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών Κύπρου έχει αποφασίσει να θεσπίσει εθνικό πρόγραμμα υποτροφιών για διδακτορικές σπουδές από την ακαδημαϊκή χρονιά 2005/06 και επί του παρόντος μελετά τις λεπτομέρειες του προγράμματος. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, κάτω από την εκστρατεία εξεύρεσης οικονομικών πόρων, έχει διαμορφωθεί πλαίσιο εξωτερικών υποτροφιών για μεταπτυχιακές σπουδές, ενώ η Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών έχει ετοιμάσει προτάσεις για τη δημιουργία εσωτερικού σχεδίου υποτροφιών μεταπτυχιακών φοιτητών και κάλυψης διδάκτρων μεταπτυχιακών φοιτητών που παράλληλα είναι ερευνητές σε προγράμματα του Πανεπιστημίου. Οι προτάσεις αυτές έχουν υποβληθεί στη Σύγκλητο προς συζήτηση.

3. Παράρτημα Διπλώματος

Η δωρεάν χορήγηση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement), σε μία ευρέως διαδεδομένη ευρωπαϊκή γλώσσα, από το 2005, από κάθε ίδρυμα το οποίο απονέμει τίτλους ανώτατης εκπαίδευσης, αποτελεί υποχρέωση των σαράντα χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της Μπολόνια [14]. Το Παράρτημα Διπλώματος παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες, διατυπώνοντας το επίπεδο του συγκεκριμένου τίτλου σπουδών και καταγράφοντας όλες τις εκπαιδευτικές ενότητες και τις αντίστοιχες πιστώσεις που ο κάτοχος του τίτλου έχει ολοκληρώσει επιτυχώς για να του απονεμηθεί ο τίτλος αυτός. Παράλληλα, το Παράρτημα Διπλώματος εξηγεί το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης της χώρας, στο πλαίσιο του οποίου λειτουργεί το ίδρυμα που έχει απονεμίσει τον τίτλο.

Στο Παράρτημα Διπλώματος, οι βαθμολογίες παρουσιάζονται με βάση το σύστημα βαθμολογίας του ιδρύματος ή/και του εθνικού συστήματος βαθμολογίας, εάν υπάρχει τέτοιο σύστημα. Επιπρόσθετα, τα ιδρύματα παροτρύνονται να παρουσιάζουν τις βαθμολογίες και σε σχέση με την κλίμακα βαθμολογίας του ECTS (ECTS grading scale). Αυτό δεν είναι υποχρεωτικό, μάλιστα το ενδεχόμενο υποχρεωτικής χρήσης της κλίμακας αυτής, αποτελεί αντικείμενο έντονων συζητήσεων, παρόλο που η χρησιμότητα μίας γενικευμένης βαθμολογικής κλίμακας, είναι κατανοητή στο πλαίσιο μεταφοράς πιστώσεων, αφού διευκολύνει τη μετάφραση ενός βαθμολογικού συστήματος σε κάποιο άλλο. Συγκεκριμένα, η βαθμολογική κλίμακα του ECTS κατατάσσει την επίδοση των φοιτητών σε στατιστική βάση. Συνεπώς, η εφαρμογή της συνεπάγεται την ύπαρξη των απαιτούμενων στατιστικών στοιχείων για την επίδοση των φοιτητών. Βαθμολογίες που αντιπροσωπεύουν επιτυχία σε ένα σύστημα, μεταφράζονται σε “ECTS grades” ως εξής: Οι επιδόσεις που εντάσσονται στο 10% των καλύτερων επιδόσεων μεταφράζονται σε “A”, στο 25% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε “B”, στο 30% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε “C”, στο 25% των επόμενων καλύτερων επιδόσεων σε “D”, και στο 10% των τελευταίων επιδόσεων σε “E”.

Το Παράρτημα Διπλώματος του Πανεπιστημίου Κύπρου έχει πρόσφατα εγκριθεί από τη Σύγκλητο. Στο Παράρτημα I δίνεται ένα δείγμα του Παραρτήματος για τον τίτλο «Πτυχίο». Ήδη ετοιμάζονται τα Παραρτήματα Διπλώματος για όλα τα Πτυχία που έχουν απονεμηθεί από το Πανεπιστήμιο εντός του 2004. Η περιγραφή του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης της Κύπρου και το διάγραμμα που τη συνοδεύει έχουν ετοιμασθεί σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Το Υπουργείο έχει υιοθετήσει την περιγραφή και το διάγραμμα, τα οποία θα ενσωματώνονται σε κάθε Παράρτημα που χορηγείται από κάθε ίδρυμα της Κύπρου που απονέμει τίτλους ανώτατης εκπαίδευσης (κρατικά πανεπιστήμια, ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν αξιολογημένους-πιστοποιημένους κλάδους σπουδών 1^{ου} και 2^{ου} κύκλου).

Το Παράρτημα Διπλώματος αποτελεί σημαντικό εργαλείο στην ενιαιοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης, διότι προωθεί τη διαφάνεια και την αλληλοκατανόηση σε σχέση με τους διάφορους τίτλους σπουδών, και κατά συνέπεια διευκολύνει τις αντιστοιχίσεις ανάμεσα στα διάφορα εθνικά συστήματα, και σε τελική ανάλυση προωθεί την αμοιβαία αναγνώριση τίτλων σπουδών. Η χρήση του είναι συνυφασμένη με την εφαρμογή του ECTS, κυρίως την εφαρμογή του ECTS ως συστήματος συσσώρευσης πιστώσεων, όπου ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκφράζεται εξ ολοκλήρου, ως ενιαία οντότητα, με βάση τις πρόνοιες του ECTS, και όχι απλά ως σύστημα μεταφοράς πιστώσεων, όπου ενδεχομένως αρκεί η αποσπασματική κατανομή πιστώσεων σε μεμονωμένα τμήματα ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, τα οποία εμπλέκονται σε ανταλλαγές φοιτητών.

Επειδή η κανονική εφαρμογή του ECTS σε όλα τα προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου, τόσο για τη συσσώρευση όσο και για τη μεταφορά πιστώσεων, προγραμματίζεται να αρχίσει

από την ακαδημαϊκή χρονιά 2005/06, στα πρώτα Παραρτήματα Διπλώματος που θα χορηγηθούν για Πτυχία, και τα οποία ουσιαστικά αφορούν το υφιστάμενο σύστημα των διδακτικών μονάδων, γίνεται η μηχανιστική αναλογία μίας δ.μ. έναντι δύο π.μ. Για καθαρά πρακτικούς λόγους η εφαρμογή ενός τέτοιου ad hoc κανόνα, όπως αυτού, είναι αναγκαία. Ο ad hoc κανόνας θα εφαρμοστεί, ως μεταβατική διάταξη, για όλα τα Παραρτήματα Διπλώματος τα οποία θα αφορούν τίτλους οι οποίοι αποκτήθηκαν με βάση το παλαιό σύστημα.

Για τους μεταπτυχιακούς τίτλους επιπέδου Μάστερ, η αντιστοιχία 1:2, τοποθετεί τις δεδομένες πιστώσεις στο ελάχιστο επιτρεπτό όριο των 60 πιστωτικών μονάδων. Αυτό έρχεται σε αντίφαση με τη διατυπωμένη διάρκεια των προγραμμάτων αυτών, ως (τουλάχιστο) τριών εξαμήνων πλήρους φοίτησης. Η αντιστοιχία 1:3, απαλείφει την αντίφαση, όμως δημιουργεί το εύλογο ερώτημα κατά πόσο είναι αξιόπιστο ένα υφιστάμενο μεταπτυχιακό μάθημα των 3 δ.μ. να αντιστοιχεί, έστω και μηχανιστικά, με 9 π.μ. (225 – 270 ώρες εργασίας), και ένα μάθημα των 4 δ.μ. να αντιστοιχεί με 12 π.μ. (300 – 360 ώρες εργασίας). Συνεπώς, φαίνεται να είναι πιο πειστικό να εφαρμοστεί και για τα μεταπτυχιακά μαθήματα η αντιστοιχία 1:2, αλλά η διάρκεια φοίτησης θα πρέπει να αναφερθεί ως δύο, πλήρη, ακαδημαϊκά εξάμηνα. Στο παρελθόν, στο πλαίσιο μελέτης του EUA ως προς τα προγράμματα Masters της Ευρώπης [6], η επίσημη θέση του Πανεπιστημίου Κύπρου ήταν ότι τα προγράμματα επιπέδου Μάστερ είναι των 60 π.μ., με το δικαιολογητικό ότι τα προγράμματα πρώτου κύκλου του Πανεπιστημίου είναι των 240 π.μ., και συνεπώς σε σύνολο πιστωτικών μονάδων ικανοποιείται ο απαιτούμενος αριθμός (300 π.μ., με 60 τουλάχιστο π.μ. σε μεταπτυχιακό επίπεδο) για την απόκτηση και μεταπτυχιακού τίτλου. Όμως, αυτή η τεκμηρίωση αγνοεί μία ουσιαστικότερη λεπτομέρεια, συγκεκριμένα ότι τα προγράμματα 1^{ου} και 2^{ου} κύκλου του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι ξεκάθαρα διακριτά μεταξύ τους και δεν αποτελούν «ενοποιημένα» προγράμματα (combined/integrated programmes), και επιπρόσθετα δεν είναι όλοι οι φοιτητές ενός προγράμματος Μάστερ του Πανεπιστημίου απόφοιτοι τετραετών πτυχιακών προγραμμάτων. Συνεπώς, η χορήγηση των πρώτων Παραρτημάτων Διπλώματος για τους τίτλους Μάστερ (Magister) που αποκτήθηκαν με το παλαιό σύστημα, δημιουργεί κάποια δυσκολία, η οποία όμως μπορεί να επιλυθεί. Θα ήταν λάθος να μην χορηγηθούν Παραρτήματα Διπλώματος και για αυτούς τους τίτλους.

4. Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων

Η δημιουργία των διακριτών κύκλων στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης των χωρών της Ευρώπης, αποτελεί προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός **Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων** (European Qualifications Framework). Στο ανακοινωθέν της συνόδου του Βερολίνου αναφέρεται ότι οι Υπουργοί αναλαμβάνουν να αναλύσουν ένα πλαίσιο προσόντων για τον ευρωπαϊκό χώρο ανώτατης εκπαίδευσης που να καλύπτει και να ερμηνεύει τα αντίστοιχα Εθνικά Πλαίσια Προσόντων (National Qualifications Frameworks). Η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων, και αντίστοιχων εθνικών πλαισίων, είναι αλληλένδετη με το στρατηγικό στόχο της προώθησης της δια βίου μάθησης.

Το «Πλαίσιο Πιστώσεων και Προσόντων της Σκωτίας» (The Scottish Credit and Qualifications Framework [SCQF]) [18] φαίνεται να υιοθετείται ως πρότυπο ενός εθνικού πλαισίου προσόντων, το οποίο ενδέχεται να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πλαισίου, παρόλο που και άλλες χώρες της Ευρώπης, π.χ. Ιρλανδία, Δανία, Αγγλία, κλπ., έχουν τα δικά τους εθνικά πλαίσια προσόντων.

Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων, και κατ' επέκταση το ευρωπαϊκό πλαίσιο, καλύπτει ανώτατη και επαγγελματική εκπαίδευση, και κατάρτιση (higher education and vocational education and training) σε σχέση με τους εξής άξονες: φόρτο εργασίας, επίπεδα, μαθησιακά αποτελέσματα, δεξιότητες, προφίλ. Στη συζήτηση, κατά τη συνάντηση των BP, επισημάνθηκε ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα διακριτά χαρακτηριστικά των επιπέδων σε σχέση με τους τρεις κύκλους σπουδών της Μπολόνια (level descriptors), και τα χαρακτηριστικά των προσόντων (qualification descriptors). Το σύστημα ECTS δεν αποτελεί σύστημα προσόντων (qualification system). Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων δεν αναφέρεται μόνο στην ανώτατη εκπαίδευση. Για παράδειγμα, το εθνικό σύστημα πιστώσεων και προσόντων της Σκωτίας, το SCQF, συνδέει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει 12 διακριτά επίπεδα. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση (ή η ανώτερη εκπαίδευση) αρχίζει στο επίπεδο 7. Συνεπώς, οι απόφοιτοι σχολείων μέσης εκπαίδευσης που εισάγονται στα πανεπιστήμια θα πρέπει να βρίσκονται στο επίπεδο 6. Σύμφωνα με τα σχόλια εκπροσώπου πανεπιστημίου της Σκωτίας, που ήταν στη συνάντηση των BP, πολύ λίγοι από τους εισακτέους σε πανεπιστήμια της Σκωτίας πραγματικά βρίσκονται στο επίπεδο 6 κατά την εισαγωγή τους. Στο υψηλότερο επίπεδο του SCQF, το επίπεδο 12, βρίσκεται το προσόν του Διδακτορικού τίτλου.

Σύμφωνα με τον πρόλογο της Υπουργού Επιχειρηματικότητας και Δια βίου Μάθησης της Σκωτίας [18], οι κύριοι σκοποί του SCQF είναι (α) να διευκολύνει τους εργοδότες, τους διδασκόμενους και το κοινό ευρύτερα να κατανοήσουν ολόκληρο το φάσμα των προσόντων στη Σκωτία, πώς τα προσόντα αυτά συσχετίζονται μεταξύ τους, και πώς οι διαφορετικοί τύποι προσόντων μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, και (β) να βοηθήσει άτομα όλων των ηλικιών και περιστάσεων να έχουν πρόσβαση στην κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση καθ' όλη τη διάρκεια του βίου τους προς ικανοποίηση των προσωπικών, κοινωνικών και οικονομικών δυνατοτήτων τους. Επίσης, η Υπουργός διευκρινίζει ότι το SCQF θα ξεκαθαρίσει τις σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα προσόντα, θα αποσαφηνίσει τα σημεία εισόδου και εξόδου και τις πορείες εξέλιξης εντός και ενδιάμεσως των τομέων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το SCQF μεγιστοποιεί τις ευκαιρίες μεταφοράς πιστώσεων, ούτως ώστε τα άτομα να μπορούν να προγραμματίσουν την πρόοδο και μάθησή τους. Τονίζεται, όμως, ότι το SCQF δεν επιδεικνύει αντιστοιχίες προσόντων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το SCQF, το οποίο καλύπτει τόσο ακαδημαϊκές όσο και επαγγελματικές δεξιότητες, θεωρείται ως πρότυπο εθνικού πλαισίου προσόντων. Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων διευκολύνει τη σύγκριση τίτλων σπουδών ανάμεσα στα πανεπιστήμια και

επομένως συντείνει στο να καταστούν οι τίτλοι σπουδών πιο αναγνώσιμοι (readable degrees). Ένα εθνικό πλαίσιο προσόντων, το οποίο θα αναφέρεται στο ECTS (απευθείας ή μέσω συσχετισμού του με το αντίστοιχο εθνικό σύστημα πιστώσεων) και σε μαθησιακά αποτελέσματα, παρόλο που δεν θα αφορά μόνο την ανώτατη εκπαίδευση, συνιστά ένα σημαντικό πλεονέκτημα για τα μέλη μίας κοινωνίας, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη διασφάλιση ποιότητας. Συγκεκριμένα, ένα ενδεδειγμένο και διάφανο σύστημα διασφάλισης ποιότητας αποτελεί αναγκαία συνιστώσα του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων. Παραμένει ανοικτό το ερώτημα κατά πόσο το ευρωπαϊκό και τα εθνικά πλαίσια προσόντων θα κάνουν ρητή αναφορά σε πιστωτικές μονάδες. Όμως, αναμένεται να καλύπτουν τόσο τον ακαδημαϊκό, όσο και τον επαγγελματικό χώρο προσόντων και κατάρτισης. Μία χώρα ορίζει το εθνικό πλαίσιο προσόντων της, και έχει το δικαίωμα να δίνει (ή να αποσύρει) την άδεια σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης για τη χορήγηση τίτλων που περιλαμβάνονται στο εθνικό πλαίσιο, και να παρέχει (ή να αποσύρει) σχετική χρηματοδότηση. Συνεπώς, είναι ευθύνη κάθε χώρας να θεσπίσει ανεξάρτητο εθνικό φορέα διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας, για να μπορούν να λαμβάνονται αξιόπιστα οι σχετικές αποφάσεις αναφορικά με άδειες χορήγησης τίτλων σπουδών και για τις σχετικές οικονομικές παροχές. Το θέμα της διασφάλισης ποιότητας εξετάζεται αναλυτικά στην Ενότητα 7.

5. “Europass”

Στο σύντομο μέλλον, το επονομαζόμενο “Europass”, θα αποτελεί τον τυποποιημένο φάκελο προσόντων/επιτευγμάτων (portfolio) κάθε Ευρωπαίου πολίτη, με στόχο να διευκολύνει τους Ευρωπαίους στην καλύτερη επικοινωνία των προσόντων τους (γνώσεων και δεξιοτήτων) [17]. Το “Europass” περιλαμβάνει επί του παρόντος τα εξής πέντε έγγραφα, τα οποία αναπτύχθηκαν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (μελλοντικά μπορεί να προστεθούν και άλλα έγγραφα):

- *Βιογραφικό Σημείωμα* (Europass Curriculum Vitae), το οποίο θα πρέπει να εστιάζεται στις γνώσεις και δεξιότητες (competencies) του κατόχου του.
- *Παράρτημα Διπλώματος* (Diploma Supplement)
- *Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας* (Europass Mobility), στο οποίο καταγράφονται οι εμπειρίες ως προς την κινητικότητα για σκοπούς μάθησης. Υπάρχουν δύο μορφές διατύπωσης, η μία αφορά την απόκτηση εμπειρίας σε χώρο εργασίας και η άλλη αφορά ακαδημαϊκές ανταλλαγές τύπου Erasmus. Για τη δεύτερη περίπτωση χρειάζεται και η συμπερίληψη αναλυτικού δελτίου ακαδημαϊκών επιδόσεων (transcript of records). Το Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας αντικαθιστά το υφιστάμενο έγγραφο “Europass Training”, το οποίο αφορά μόνο το σκέλος της κινητικότητας για σκοπούς απόκτησης εμπειριών στο χώρο εργασίας.
- *Συμπληρωματικά Πιστοποιητικά* (Certificate Supplements), τα οποία ερμηνεύουν, με κοινό τρόπο, συγκεκριμένα προσόντα, σε σχέση με τις δεξιότητες που συνεπάγονται, και με σημείο αναφοράς το σύστημα κατάρτισης στο οποίο εντάσσονται τα εν λόγω προσόντα. Τα έγγραφα αυτά δεν είναι σε προσωπικό επίπεδο. Αφού ετοιμασθούν από τις αρμόδιες αρχές κατάρτισης, απλά επισυνάπτονται, χωρίς να απαιτείται να συμπληρωθεί οτιδήποτε από τα άτομα ή τα εμπλεκόμενα ιδρύματα κατάρτισης.
- *Διαβατήριο Γλωσσών* (Europass Language Passport). Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει προωθήσει την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Χαρτοφυλακίου Γλωσσομάθειας (European Language Portfolio), στο οποίο ο πολίτης καταγράφει τις γλωσσικές ικανότητές του, με βάση το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς σε Γλώσσες (Common European Framework of Reference for Languages). Αυτό είναι ένα προσωπικό έγγραφο στο οποίο ο πολίτης καταγράφει τις γλωσσικές δεξιότητες και εμπειρίες του. Το “Europass” θα περιλαμβάνει μέρος του χαρτοφυλακίου γλωσσομάθειας, το οποίο θα επονομάζεται Διαβατήριο Γλωσσών.

Το Βιογραφικό Σημείωμα και το Διαβατήριο Γλωσσών ενδεχομένως αφορούν κάθε πολίτη, ενώ τα Συμπληρωματικά Πιστοποιητικά αφορούν μόνο τα άτομα σε επαγγελματική κατάρτιση. Το Παράρτημα Διπλώματος, όπως ήδη αναφέρθηκε, αφορά φοιτητές και απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης, όπως και το Χαρτοφυλάκιο Κινητικότητας για όσους φοιτητές έχουν εκπονήσει μέρος των σπουδών τους σε άλλη χώρα (μέσω των προγραμμάτων Erasmus, Leonardo, ή άλλων παρόμοιων προγραμμάτων).

6. Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα και Από Κοινού Απονομή Τίτλων Σπουδών

Τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα (joint programmes) και κυρίως η από κοινού απονομή τίτλων σπουδών (joint degrees) στο πλαίσιο τέτοιων προγραμμάτων αποτελούν μία πολιτική απόφαση, αφού μπορούν να δράσουν ως ο καταλύτης της ενιαιοποίησης των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ο στόχος της από κοινού απονομής τίτλων σπουδών ανάμεσα σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, αναφέρεται ρητά σε όλα τα ανακοινωθέντα, Μπολόνιας, Πράγας, Βερολίνου, και θεωρείται ένα από τα ελκυστικά στοιχεία του ΕΕΧΑΕ. Ως έμπρακτη ένδειξη της στήριξης του στόχου αυτού, φέτος εγκαινιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Πρόγραμμα Erasmus Mundus [5]. Γεγονός είναι ότι το ενδιαφέρον των πανεπιστημίων για διαπανεπιστημιακά προγράμματα συνεχώς αυξάνεται και το Πρόγραμμα Erasmus Mundus σίγουρα θα δώσει ουσιαστική ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση.

Η ανάπτυξη διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων, σε ευρεία κλίμακα, τα οποία οδηγούν στην απονομή αναγνωρίσιμων κοινών τίτλων σπουδών, αποτελεί την ιδεώδη κατάσταση. Επί του παρόντος, για νομικούς και άλλους λόγους, η απονομή κοινών τίτλων δεν είναι εφικτή σε πλείστες χώρες της Ευρώπης (στην Κύπρο δεν υπάρχουν τέτοιες δυσκολίες και στην Ελλάδα έχουν προωθηθεί οι σχετικές νομικές ρυθμίσεις). Συνεπώς, η ημι-ιδεώδης κατάσταση είναι η ανάπτυξη διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων, τα οποία οδηγούν στην απονομή διπλών ή πολλαπλών τίτλων σπουδών. Όμως οι πολλαπλοί αυτοί τίτλοι δεν συνιστούν πολλαπλά προσόντα αφού στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύουν την παρακολούθηση ενός προγράμματος σπουδών, ενδεχομένως σε πολλαπλές τοποθεσίες, και συνεπώς οι πολλαπλοί αυτοί τίτλοι συλλογικά συνιστούν ένα προσόν. Το Παράρτημα Διπλώματος ή τα Παραρτήματα Διπλώματος που συνοδεύουν την παρακολούθηση διαπανεπιστημιακού προγράμματος σπουδών και την απονομή κοινού τίτλου ή πολλαπλών τίτλων, μαζί με το χαρτοφυλάκιο κινητικότητας θα πρέπει να αποσαφηνίζουν επαρκώς τον εν λόγω τίτλο ή τίτλους.

Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα και τους κοινούς τίτλους σπουδών είναι πολλαπλά, τόσο για τους φοιτητές, όσο για τους ακαδημαϊκούς, τα ιδρύματά τους και ολόκληρη την Ευρώπη [7]. Για τους φοιτητές προσφέρουν διεύρυνση πνεύματος και ευκαιριών. Για τους ακαδημαϊκούς προσφέρουν τη δυνατότητα ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας για έρευνα και διδασκαλία. Για τα πανεπιστήμια, ενδυναμώνουν το κύρος τους και τις ιδρυματικές συνεργασίες τους και για την Ευρώπη ενθαρρύνουν την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνια (όπως ήδη αναφέρθηκε θεωρούνται ο καταλύτης των μεταρρυθμίσεων), ανταποκρίνονται σε ανάγκες επαγγελματικής ανάπτυξης, προωθούν το πνεύμα του Ευρωπαίου πολίτη και τη διαπολιτισμική κατανόηση, και τέλος οδηγούν στην αναγνώριση, σε παγκόσμια κλίμακα, των δυνατοτήτων της Ευρώπης.

Οι προκλήσεις για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, σε σχέση με τους κοινούς τίτλους σπουδών είναι πολλές. Εάν τα προγράμματα αυτά παραμείνουν στο περιθώριο, σίγουρα δεν θα οδηγήσουν στα προσδοκώμενα οφέλη. Για να βγουν όμως από την αφάνεια χρειάζεται να στηριχθούν και να ενταχθούν στις στρατηγικές προτεραιότητες των ιδρυμάτων. Γεγονός είναι ότι το κόστος λειτουργίας των προγραμμάτων αυτών είναι υψηλό και επιπρόσθετα προκύπτουν δυσκολίες λόγω της ασυμβατότητας των χρηματοδοτικών πλαισίων ανάμεσα στα συνεργαζόμενα ιδρύματα σε διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα. Υπάρχουν δυσκολίες στην κατανομή των πόρων ανάμεσα στα ιδρύματα, δεν υπάρχουν οι υποδομές στήριξης μη παραδοσιακών φοιτητών και υπάρχει αποκλεισμός φοιτητών από διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Άλλο θέμα που αποτελεί πηγή δυσκολιών είναι η ιδρυματική ευθύνη ως προς τη διασφάλιση ποιότητας σε σχέση με υπερκρατικά προγράμματα (transnational

programmes), όπως στην περίπτωση διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων που εμπλέκουν ιδρύματα σε διαφορετικές χώρες. Οι μηχανισμοί και διαδικασίες αξιολόγησης θα πρέπει να ανταποκρίνονται επαρκώς στο γεγονός ότι οι φοιτητές και λοιποί εμπλεκόμενοι των προγραμμάτων αυτών βρίσκονται σε διαφορετικές φυσικές τοποθεσίες. Όπως ήδη αναφέρθηκε οι νομικές δομές που διέπουν την απονομή κοινών τίτλων σπουδών δεν είναι ακόμη ξεκάθαρες. Τέλος, υπάρχουν δυσκολίες στην επίτευξη συγκρίσιμων επιπέδων, αλλά η χρήση του ECTS, κλπ, βοηθά σε αυτή την κατεύθυνση.

Οι προκλήσεις για την Ευρώπη είναι εξίσου πολλές. Καταρχήν θα πρέπει να ξεπεραστούν οι διαφορές στις εκπαιδευτικές δομές ανά την Ευρώπη. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να προωθηθούν τα θέματα αναγνώρισης κοινών τίτλων, και θα πρέπει να διασφαλιστεί η συμμετοχή ιδρυμάτων και φοιτητών από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη διαδικασία της Μπολόνια. Σε ένα τοπίο όπου συνεχώς αυξάνεται η μαζικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης θα πρέπει όλοι να επωφελούνται από την κατηγορία των προνομιούχων προγραμμάτων, όπως θεωρούνται τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα. Θα πρέπει να συμφωνηθούν τα πρότυπα και η μεθοδολογία της εξωτερικής διαδικασίας διασφάλισης ποιότητας και θα πρέπει να προσελκυσθούν φοιτητές και επιστήμονες από τρίτες χώρες.

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει πρόσφατα θεσπιστεί το θεσμικό πλαίσιο που θα διέπει τη λειτουργία διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών. Το πλαίσιο αυτό είναι αρκετά ευέλικτο. Επιπρόσθετα, το Πανεπιστήμιο μπορεί να απονείμει κοινούς τίτλους σπουδών, νοουμένου ότι και τα εταιρικά πανεπιστήμια είναι σε θέση να πράξουν το ίδιο, και οι κοινοί τίτλοι σπουδών εάν απονέμονται από αναγνωρισμένα ιδρύματα είναι αναγνωρίσιμοι από το ΚΥΣΑΤΣ. Το άλλο θετικό για το Πανεπιστήμιο είναι ότι διαπανεπιστημιακά προγράμματα σε συνεργασία με άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια μπορεί να διεξάγονται σε μία διεθνή γλώσσα. Αυστηρώς ομιλούντες, η σχετική τροποποίηση του νόμου αναφέρεται ρητά στο Πρόγραμμα Erasmus Mundus, η συμμετοχή στις κύριες δράσεις του οποίου (τα “European Masters” δηλαδή) αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολη λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού και άλλων παραμέτρων. Μέχρι στιγμής το Πανεπιστήμιο έχει εξασφαλίσει μία συμμετοχή κάτω από τη Δράση 4 του Erasmus Mundus (που όμως είναι σημαντική διότι το πρόγραμμα που εγκρίθηκε αφορά τη διεθνή διάσταση στη διασφάλιση ποιότητας), ενώ οι προσπάθειες για υποβολή προτάσεων για διαπανεπιστημιακά προγράμματα δεν έχουν ακόμη καρποφορήσει, αλλά αυτές συνεχίζονται.

Διαπανεπιστημιακά προγράμματα μπορεί να αναπτυχθούν και εκτός του πλαισίου του Erasmus Mundus. Κατ’ ακρίβεια αυτή η στρατηγική είναι πιο ενδεδειγμένη, αφού προγράμματα που λειτουργούν ήδη και έχουν αποδεδειγμένη αξία, ελκυστικότητα για μη Ευρωπαίους φοιτητές, και Ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία, έχουν καλύτερες πιθανότητες επιλογής σε μεταγενέστερο στάδιο. Το Πανεπιστήμιο ήδη λειτουργεί ένα διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα στη Διδακτική και Μεθοδολογία των Μαθηματικών, με το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το οποίο εμπλέκει κινητικότητα διδασκόντων μόνο, και πρόσφατα έχει υπογράψει πρωτόκολλο συνεργασίας για διαπανεπιστημιακό διδακτορικό πρόγραμμα στην Οικονομική Πολιτική. Αυτό το πρόγραμμα αφορά κινητικότητα φοιτητών ως αναγκαίο στοιχείο.

Τα μεταπτυχιακά διαπανεπιστημιακά προγράμματα αποτελούν μία οδό που αξίζει να διερευνηθεί, η οποία ενδεχομένως να βοηθήσει ουσιαστικά το Πανεπιστήμιο να επιτύχει το στρατηγικό στόχο που έχει θέσει, όπως εντός της επόμενης δεκαετίας ή δεκαπενταετίας έχει έναν πληθυσμό μεταπτυχιακών φοιτητών της τάξεως των 2500, από τους οποίους περίπου οι 500 να είναι διδακτορικοί φοιτητές σε όλο το φάσμα των αντικειμένων που θεραπεύει το Πανεπιστήμιο. Παράλληλα, το Πανεπιστήμιο θα αποκομίσει τα επιπρόσθετα σημαντικά πλεονεκτήματα των διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων. Η επίτευξη του πιο πάνω στρατηγικού στόχου αποτελεί μία μεγάλη πρόκληση, κυρίως λόγω του ότι η τοπική δεξαμενή

φοιτητών είναι σχετικά περιορισμένου μεγέθους, και συνεπώς το Πανεπιστήμιο θα πρέπει να προσπαθήσει να διευρύνει τη δεξαμενή, αντλώντας υψηλής στάθμης μεταπτυχιακούς φοιτητές από άλλες χώρες της Ευρώπης ή/και από τρίτες χώρες. Τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα παρέχουν το μέσο προς αυτό το σκοπό, νοουμένου ότι υπάρχει η δυνατότητα της χρήσης διεθνών γλωσσών στη διδασκαλία.

7. Διασφάλιση Ποιότητας

Η διασφάλιση ποιότητας αποτελεί την κεντρική συνιστώσα των επιδιωκόμενων μεταρρυθμίσεων. Το EUA διατυπώνει ρητά ότι η προώθηση και συνεχής βελτίωση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη είναι η καρδιά της διαδικασίας της Μπολόνια και των δράσεων του συνδέσμου των πανεπιστημίων της Ευρώπης [15], προσθέτοντας ότι θα πρέπει να εξασφαλισθούν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για να είναι σε θέση τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να προσφέρουν υψηλής στάθμης εκπαίδευση, μάθηση και έρευνα και συνεπώς να μπορούν να συνεργάζονται και να είναι ανταγωνιστικά σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η διασφάλιση ποιότητας, και συγκεκριμένα η εξασφάλιση των αναγκαίων προϋποθέσεων, αποτελεί μία από τις θεματικές ενότητες του προσεχούς συνεδρίου του EUA στη Γλασκόβη (31 Μαρτίου – 2 Απριλίου 2005). Το EUA προσφέρει Πρόγραμμα Ιδρυματικής Αξιολόγησης (Institutional Evaluation Programme). Το Πανεπιστήμιο Κύπρου είχε πρόσφατα περάσει από την ιδρυματική αξιολόγηση του EUA και φέτος πέρασε και από τη φάση της επαναξιολόγησης (“Follow-up”). Το EUA συντονίζει επίσης το πρόγραμμα “Quality Culture” (βλέπε παρακάτω), έχει συγκροτήσει ειδική Ομάδα Εργασίας του συνδέσμου σε Ποιότητα, και συμμετέχει στην ομάδα E4 (βλέπε παρακάτω). Μέσω των δραστηριοτήτων του, το EUA επιθυμεί να προωθήσει την ανάπτυξη κουλτούρας προς την ποιότητα εντός των ιδρυμάτων και την εισαγωγή μίας γνήσιας ευρωπαϊκής διάστασης στη διασφάλιση ποιότητας.

Στο ανακοινωθέν της συνόδου του Βερολίνου (19 Σεπτεμβρίου 2003), τα θέματα ποιότητας έχουν κεντρική θέση [14]. Συγκεκριμένα, στο ανακοινωθέν γίνεται η πρώτη επίσημη αναγνώριση του ρόλου των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην προώθηση της ποιότητας, και ανατίθεται στην ENQA (European Network of Quality Assurance in Higher Education) σε συνεργασία με τους EUA, ESIB (The National Unions of Students in Europe) και EURASHE (European Association of Institutions in Higher Education – περιλαμβάνει και ιδρύματα που δεν είναι πανεπιστήμια), την επονομαζόμενη ομάδα “E4”, να (α) αναπτύξουν ένα κοινά αποδεκτό σύνολο προτύπων, διαδικασιών και κατευθυντήριων γραμμών για τη διασφάλιση ποιότητας, και (β) να διερευνήσουν τρόπους διαπίστωσης της ικανότητας φορέων διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας (Quality Assurance & Accreditation Agencies) να προσφέρουν τέτοιες υπηρεσίες με αξιόπιστο και αδιάβλητο τρόπο.

Οι Υπουργοί τονίζουν ότι σε άμεση συνάφεια με την αρχή της ιδρυματικής αυτονομίας των πανεπιστημίων, η κύρια ευθύνη για τη διασφάλιση ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση ανήκει στα ίδια τα ιδρύματα και αποτελεί τη βάση για ουσιαστική λογοδότηση του ακαδημαϊκού συστήματος εντός του εθνικού πλαισίου ποιότητας. Η Ε.Ε. στηρίζει τα ιδρύματα στην ανάπτυξη των δικών τους εσωτερικών δυνατοτήτων για τη διασφάλιση ποιότητας στο πλαίσιο σχετικού πιλοτικού προγράμματος (“Quality Culture”) του EUA, το οποίο ανάμεσα σε άλλα ασχολείται με τη «διαχείριση έρευνας», «διδασκαλία και μάθηση» και «υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνια». Σκοπός του πιλοτικού προγράμματος είναι να βοηθήσει τα ιδρύματα στην εισαγωγή εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας, στη βελτίωση των ποιοτικών τους επιπέδων και στην καλύτερη προετοιμασία για εξωτερική αξιολόγηση. Ο πρώτος γύρος του προγράμματος (2002 – 2003) απέδειξε την ανάγκη για ισχυρή ηγεσία και αυτονομία των πανεπιστημίων στην ανάπτυξη κουλτούρας προς την ποιότητα. Ο δεύτερος γύρος ολοκληρώθηκε φέτος (2003 – 2004) και προγραμματίζεται και τρίτος γύρος (2004 – 2005), ούτως ώστε η σχετική εμπειρία να μπορεί να εξαπλωθεί σε ιδρύματα διαφόρων τύπων ανά την Ευρώπη. Η ανάπτυξη εσωτερικής κουλτούρας προς την ποιότητα σημαίνει την ανάπτυξη εσωτερικών μηχανισμών διαχείρισης της ποιότητας για κάθε πεδίο δράσεως του ιδρύματος.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η ποιότητα θα πρέπει να αποτελεί κοινή αρχή και συλλογική ευθύνη όλων των μελών ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένων των φοιτητών και των μελών διοικητικού προσωπικού. Καταρχήν θα πρέπει να υπάρξει μία κοινώς κατανοητή, και ενδεχομένως αποδεκτή, διατύπωση ως προς το ποιο είναι το προφίλ του ιδρύματος και ποιοι είναι οι στρατηγικοί του στόχοι. Στη συνέχεια θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι οι εσωτερικές διεργασίες ποιότητας τροφοδοτούνται εντός του ιδρυματικού προγραμματισμού και στηρίζονται από τα σχέδια ανάπτυξης του προσωπικού.

Υπάρχει ένα εύθραυστο ισοζύγιο ανάμεσα στην αυτονομία και τη λογοδότηση. Η ιδρυματική αυτονομία εξασφαλίζει την ακαδημαϊκή ελευθερία. Ισχυρή ιδρυματική αυτονομία σχετίζεται με την αποδοτική ανάπτυξη της εσωτερικής κουλτούρας για την ποιότητα. Επιπρόσθετα, η ύπαρξη μίας ισχυρής ιδρυματικής βάσης, σε συνάρτηση με την κατάλληλη κατανομή ευθυνών ανάμεσα στο προσωπικό, καθώς επίσης την ανάπτυξη του αισθήματος της κοινωνικότητας (community building), αποτελούν τα θεμέλια για μία αποδοτική κουλτούρα προς την ποιότητα. Τέλος, η ανάπτυξη της ποιότητας σχετίζεται άμεσα με τη διάθεση των σχετικών οικονομικών και ανθρώπινων πόρων, συμπεριλαμβανομένων και σχεδίων ανάπτυξης του προσωπικού.

Ορισμένες από τις προκλήσεις που προβάλλονται για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο της διασφάλισης ποιότητας είναι η συλλογική διοίκηση έναντι της ηγεμονικότητας, η λογοδότηση, η ανάγκη για συμμετοχή εξωτερικών εμπλεκομένων, η ανάγκη για ανάπτυξη του προσωπικού, η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων της Μπολόνια (διακριτοί κύκλοι, ECTS, κλπ.), και η εισαγωγή και χρήση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Τα οφέλη που απορρέουν από την ευρωπαϊκή διάσταση στη διασφάλιση ποιότητας είναι σημαντικά και αυτονόητα. Σ'αυτά συγκαταλέγεται η μεγαλύτερη κινητικότητα ακαδημαϊκών και φοιτητών, οι ανταλλαγές μεταξύ ιδρυμάτων, η ενίσχυση της διαφάνειας και η διευκόλυνση της αναγνώρισης, και η δόμηση της εμπιστοσύνης ανάμεσα σε ιδρύματα, άτομα και κυβερνήσεις.

Αναφορικά με την εξωτερική αξιολόγηση ή πιστοποίηση μπορεί να διακριθούν οκτώ διαφορετικοί τύποι (βλέπε Σχήμα 3). Ο πιο κοινός τύπος παραμένει η αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος ή προγραμματική αξιολόγηση. Ο δεύτερος πιο δημοφιλής τύπος είναι η πιστοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος ή προγραμματική πιστοποίηση. Αυτοί είναι οι δύο τύποι που εφαρμόζει, βάσει του υφιστάμενου νόμου, το ΣΕΚΑΠ σε σχέση με τους κλάδους σπουδών των ιδιωτικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (εκκρεμεί έγκριση τροποποιητικού νόμου, ούτως ώστε το ΣΕΚΑΠ να μπορεί να διεξάγει και ιδρυματική αξιολόγηση των ιδιωτικών σχολών). Η μεν αξιολόγηση εξετάζει σε ποιο βαθμό το δεδομένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα πληροί τις αναγκαίες ποιοτικές προϋποθέσεις, η δε πιστοποίηση καταλήγει στο συμπέρασμα κατά πόσον το πρόγραμμα είναι ή όχι του δεδομένου επιπέδου, π.χ. 1^{ου}, 2^{ου}, κύκλου, κλπ., επειδή ικανοποιεί επαρκώς τις αναγκαίες ποιοτικές προϋποθέσεις. Συνεπώς, η προγραμματική πιστοποίηση συνεπάγεται προγραμματική αξιολόγηση. Τέλος, ο τρίτος πιο δημοφιλής τύπος εξωτερικής αξιολόγησης είναι ο ιδρυματικός έλεγχος (institutional audit). Πρόσφατα, το ενδιαφέρον έχει στραφεί στην αξιολόγηση αναφορικά με την καλύτερη πρακτική τομέα ή προγράμματος, με σκοπό τη διαμόρφωση της καλύτερης πρακτικής σε δεδομένο πεδίο. Σίγουρα η τάση που διαφαίνεται είναι για μεγαλύτερη ποικιλία σε τύπους αξιολόγησης και οι περισσότεροι φορείς (agencies) προσφέρουν πέραν του ενός τύπου σε κανονική βάση.

- Αξιολόγηση τομέα (subject evaluation)
- Αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος (programme evaluation)
- Ιδρυματική αξιολόγηση (institutional evaluation)
- Πιστοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος (programme accreditation)
- Πιστοποίηση ιδρύματος (institutional accreditation)
- Ιδρυματικός έλεγχος (των εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας) [institutional audit]
- Καλύτερη πρακτική τομέα (subject benchmarking)
- Καλύτερη πρακτική εκπαιδευτικού προγράμματος (programme benchmarking)

Σχήμα 3: Τύποι Εξωτερικής Αξιολόγησης ή Πιστοποίησης

Κατά το τελευταίο συνέδριο του EUA στο Graz (Μάιος 2003), διαμορφώθηκαν τα εξής πρότυπα σε σχέση με την εξωτερική αξιολόγηση ποιότητας [8,9]: (α) Ως προς τη δημόσια λογοδότηση των ιδρυμάτων, στη σχετική διαδικασία (σημειώνεται ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία διαδικασιών εξωτερικής λογοδότησης) θα πρέπει να έχουν συμμετοχή όλοι οι ανεξάρτητοι εμπλεκόμενοι (stakeholders), (β) θα πρέπει να υπάρχουν διαφανείς οδηγίες και δίκαιες διαδικασίες ενστάσεων, (γ) οι φορείς αξιολόγησης ποιότητας υπόκεινται οι ίδιοι σε αξιολόγηση αναφορικά με την επάρκεια των πόρων τους και την απήχησή τους στα ιδρύματα, (δ) οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να προάγουν την ιδρυματική αυτονομία και διαφορετικότητα και να καλλιεργούν την εφευρετικότητα και καινοτομία με το να αξιολογούν ιδρύματα έναντι της αποστολής και των στρατηγικών τους σχεδίων, (ε) οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει επίσης να προάγουν την οργανωτική ποιότητα, και τέλος (στ) οι διαδικασίες διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να στοχεύουν στην αναβάθμιση και προαγωγή των ιδρυμάτων, για παράδειγμα με την ανάπτυξη εσωτερικών διαδικασιών αυτοβελτίωσης και εσωτερικής κουλτούρας προς την ποιότητα.

Προτείνεται όπως οι Χώρες Μέλη:

- A. Απαιτούν από όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης που είναι ενεργά εντός της επικράτειάς τους, να εισαγάγουν ή να αναπτύξουν ενδεδειγμένους, εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης ποιότητας.
- B. Απαιτούν από όλους τους φορείς διασφάλισης ή πιστοποίησης ποιότητας που λειτουργούν εντός της επικράτειάς τους να είναι ανεξάρτητοι στις κρίσεις τους, να εφαρμόζουν τα στοιχεία διασφάλισης ποιότητας που έχουν αποφασιστεί στις Συστάσεις της Επιτροπής του Σεπτεμβρίου 1998 [19] και να εφαρμόζουν ένα κοινό σύνολο προτύπων, διαδικασιών και οδηγιών, για σκοπούς αξιολόγησης.
- Γ. Ενθαρρύνουν τους φορείς διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης, μαζί με τους οργανισμούς που εκπροσωπούν την ανώτατη εκπαίδευση, να δημιουργήσουν ένα «Ευρωπαϊκό Μητρώο Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας και Πιστοποίησης», όπως περιγράφεται στο Σχήμα 5, και να ορίσουν τις προϋποθέσεις για εγγραφή στο Μητρώο.
- Δ. Επιτρέπουν στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης που είναι ενεργά εντός της επικράτειάς τους να επιλέγουν ανάμεσα στους φορείς διασφάλισης ποιότητας ή πιστοποίησης που είναι εγγεγραμμένοι στο Ευρωπαϊκό Μητρώο, ένα φορέα που ικανοποιεί τις δικές τους ανάγκες και προφίλ.
- Ε. Αποδέχονται τις κρίσεις όλων των φορέων διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης που είναι εγγεγραμμένοι στο Ευρωπαϊκό Μητρώο, ως βάση για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη χορήγηση αδειών, ή τη χρηματοδότηση των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων θεμάτων που αφορούν την επιλεξιμότητα για φοιτητικές υποτροφίες και δάνεια.

Σχήμα 4: Τα Πέντε Σημεία της Πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Διασφάλιση Ποιότητας
Επί του παρόντος υπάρχουν διάφορες εισηγήσεις στην τράπεζα των συζητήσεων ως προς το θέμα της διασφάλισης ποιότητας. Πρώτον είναι τα πρότυπα για την ανώτατη εκπαίδευση και τους εξωτερικούς φορείς διασφάλισης ποιότητας. Δεύτερον είναι η εισήγηση για τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Διασφάλιση Ποιότητας (European Quality Assurance Committee – EQAC). Τρίτον είναι η εισήγηση για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Μητρώου για τους Φορείς Διασφάλισης Ποιότητας. Τέλος είναι η νέα πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποτελούμενη από πέντε σημεία, η οποία παρουσιάζεται στο Σχήμα 4 [20,21].

Το Ευρωπαϊκό Μητρώο Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας και Πιστοποίησης (The European Register of Quality Assurance and Accreditation Agencies)

Το Μητρώο θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα κατάλογο αξιόπιστων φορέων, στις κρίσεις των οποίων μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη οι Χώρες Μέλη (και οι κρατικές αρχές εντός των Χωρών Μελών). Η δημιουργία του Μητρώου βασίζεται στις εξής κύριες αρχές:

1. Ο κατάλογος θα πρέπει να καταρτιστεί από εκπροσώπους των φορέων διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης που λειτουργούν στις Χώρες Μέλη, σε συνεργασία με εκπροσώπους του τομέα ανώτατης εκπαίδευσης (πανεπιστημιακά και μη πανεπιστημιακά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, φοιτητές, πανεπιστημιακούς δασκάλους και ερευνητές) και κοινωνικούς εταίρους.
2. Οι προϋποθέσεις για εγγραφή φορέων στο Μητρώο θα πρέπει να περιλαμβάνουν:
 - Απόλυτη ανεξαρτησία κρίσεως,
 - Αναγνώριση από μία ή και περισσότερες Χώρες Μέλη (ή κρατικές αρχές εντός των Χωρών Μελών),
 - Λειτουργία με βάση το κοινό σύνολο προτύπων, διαδικασιών και οδηγιών,
 - Εξωτερική αξιολόγηση του ίδιου του φορέα, σε σταθερή βάση, από άλλους φορείς και άλλους ειδικούς, και δημοσιοποίηση των κριτηρίων, μεθοδολογιών και αποτελεσμάτων αυτών των αξιολογήσεων.

Σχήμα 5: Απαιτήσεις αναφορικά με το Μητρώο Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας και Πιστοποίησης

Αρκετές χώρες μέλη αντιδρούν σε αυτή την πρόταση διότι φαίνεται να παραβιάζει τη Συνθήκη εγκαθίδρυσης της Κοινότητας, βάσει της οποίας σε εκπαιδευτικά θέματα ισχύει η αρχή της επικουρικότητας, ότι δηλαδή οι χώρες μέλη έχουν κυρίαρχο λόγο στα εκπαιδευτικά τους συστήματα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της ανώτατης εκπαίδευσης. Οι έντονες αντιδράσεις εστιάζονται κυρίως στα σημεία Δ και Ε της πρότασης, ενώ οι περισσότερες χώρες υποστηρίζουν τα σημεία Α και Β. Γεγονός είναι ότι τα σημεία Δ και Ε, πέραν του ότι ενδέχεται να παραβιάζουν την αρχή της επικουρικότητας, όντως εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους. Για παράδειγμα, η εφαρμογή αυτών των προνοιών θα επέτρεπε σε μία ιδιωτική σχολή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο να αποταθεί σε ένα εξωτερικό φορέα που είναι εγγεγραμμένος στο Ευρωπαϊκό Μητρώο για να προσφέρει υπηρεσίες «ιδρυματικής πιστοποίησης», δηλαδή θεωρείται ότι μπορεί να κρίνει αξιόπιστα κατά πόσο ένα ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να πιστοποιηθεί ως πανεπιστήμιο, και η σχολή να του ζητήσει να την αξιολογήσει σχετικά (σημείο Δ). Σε περίπτωση που η κρίση του φορέα αυτού είναι θετική, οι κρατικές αρχές της Κύπρου είναι δεσμευμένες να αποδεχθούν την κρίση και να δράσουν σχετικά, δηλαδή να αναγνωρίσουν την εν λόγω σχολή ως ιδιωτικό πανεπιστήμιο (σημείο Ε). Συνεπώς, με αυτό τον τρόπο παρακάμπτεται παντελώς η εθνική νομοθεσία περί ιδιωτικών πανεπιστημίων. Παρομοίως, ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση αυτές τις πρόνοιες θα μπορούσαν να παρακάμψουν τελείως το ΣΕΚΑΠ, και να αποταθούν σε άλλους φορείς για την αξιολόγηση και πιστοποίηση των κλάδων σπουδών τους.

Τα σημεία Δ και Ε μπορεί να τροποποιηθούν για να μην υπάρχουν τα πιο πάνω προβλήματα. Καταρχήν, είναι πολύ χρήσιμο να υπάρχει ένα έγκυρο Μητρώο αξιόπιστων φορέων, όπου για τον κάθε φορέα να προσδιορίζεται η γεωγραφική εμβέλεια της λειτουργίας του (περιφερειακή, εθνική, ευρωπαϊκή, διεθνής) και οι τύποι αξιολόγησης που προσφέρει. Η αξιολόγηση διαπανεπιστημιακών, υπερκρατικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (joint, transnational programmes) σίγουρα διευκολύνεται με την ύπαρξη φορέων που ειδικεύονται σε αυτή την κατηγορία προγραμμάτων και οι οποίοι αυτονόητα δραστηριοποιούνται πέραν των εθνικών συνόρων. Διαφορετικά, θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στους αντίστοιχους εθνικούς φορείς των εμπλεκόμενων χωρών. Επιπρόσθετα, εάν οι φορείς που δραστηριοποιούνται εντός της επικράτειας μίας χώρας, και που είναι αναγνωρισμένοι από τη χώρα, δεν προσφέρουν τον τύπο εξωτερικής αξιολόγησης που επιθυμεί να εφαρμόσει ένα ίδρυμα, κρατικό ή ιδιωτικό, για σκοπούς αυτοβελτίωσής του, π.χ. ιδρυματική ή προγραμματική αξιολόγηση, τότε σίγουρα θα πρέπει να μπορεί να αποταθεί σε φορείς εκτός της χώρας του που αξιόπιστα προσφέρουν το συγκεκριμένο είδος της αξιολόγησης. Τα δε αποτελέσματα της αξιολόγησης θα πρέπει να θεωρηθούν ως αξιόπιστα από τους κοινωνικούς εταίρους του ιδρύματος, και τις αρχές της χώρας. Εάν η αξιολόγηση γίνεται για σκοπούς αυτοαξιολόγησης, τότε τα αποτελέσματά της δεν θα πρέπει να συνεπάγονται οποιοσδήποτε απευθείας υποχρεώσεις του κράτους έναντι του ιδρύματος. Οι τύποι αξιολόγησης που δεν είναι συνήθως για καθαρά σκοπούς αυτοβελτίωσης, και ενδεχομένως να συνεπάγονται οφέλη ή απώλειες (παροχή/απόσυρση αδειών, παροχή/απόσυρση χρηματοδότησης) είναι η πιστοποίηση ιδρύματος, η οποία απαντά στο ερώτημα κατά πόσο το δεδομένο ίδρυμα μπορεί να ενταχθεί σε συγκεκριμένη κατηγορία, π.χ. πανεπιστήμιο, και η πιστοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος, η οποία απαντά στο ερώτημα κατά πόσο το δεδομένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να ενταχθεί σε συγκεκριμένη κατηγορία, π.χ. 1^{ου}, 2^{ου}, κύκλου, κλπ. Το να δοθεί η ελευθερία σε μη κρατικά ιδρύματα, και μάλιστα κερδοσκοπικού χαρακτήρα, να απευθύνονται σε οποιοσδήποτε φορείς αξιολόγησης, έστω έγκριτους φορείς, οι οποίοι επίσης μπορεί να είναι ιδιωτικοί οργανισμοί/εταιρείες, για σκοπούς πιστοποίησης των ίδιων των ιδρυμάτων ή των προγραμμάτων τους, και το κράτος να είναι υποχρεωμένο να αποδεχθεί τις εν λόγω πιστοποιήσεις, είναι σίγουρα επικίνδυνο. Η πιστοποίηση ιδρυμάτων (ακόμη και η τυπική πιστοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους) δεν αφορά κρατικά ιδρύματα.

Στην Κύπρο αυτή τη στιγμή υπάρχει μόνο ένας φορέας αξιολόγησης και πιστοποίησης, το ΣΕΚΑΠ, το οποίο προσφέρει προγραμματική αξιολόγηση, και προγραμματική πιστοποίηση μόνο, και η εμβέλεια της λειτουργίας του είναι οι ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου. Συνεπώς, είναι ένας εθνικός φορέας για τη συγκεκριμένη κατηγορία ιδρυμάτων. Ο όρος «εθνικός» δεν σημαίνει ότι είναι υπό τον έλεγχο του κράτους. Απλά υποδηλώνει τη γεωγραφική εμβέλεια της λειτουργίας του. Επιπρόσθετα, τα μέλη του ΣΕΚΑΠ διορίζονται από το Υπουργικό Συμβούλιο, αλλά το σώμα είναι απόλυτα ανεξάρτητο στην κρίση του. Το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει υποβάλει πρόταση στην Πολιτεία για τη δημιουργία Εθνικού Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης Ποιότητας, ο οποίος θα καλύπτει όλα τα πανεπιστήμια της Κύπρου, κρατικά και ιδιωτικά, και θα προσφέρει ιδρυματική αξιολόγηση, ιδρυματική πιστοποίηση (μόνο για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια), προγραμματική αξιολόγηση, και προγραμματική πιστοποίηση. Ο φορέας αυτός, του οποίου η κρίση θα πρέπει να είναι απόλυτα ανεξάρτητη, μπορεί να επικαλεσθεί τις υπηρεσίες άλλων εξωτερικών φορέων, π.χ. του EUA για ιδρυματική αξιολόγηση. Οι φορείς αυτοί θα εισηγούνται σχετικά στον Εθνικό Φορέα. Μελλοντικά, ο φορέας αυτός μπορεί να συμπτυχθεί με το ΣΕΚΑΠ. Λόγω της υφιστάμενης ανυπαρξίας τέτοιου φορέα, το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει το ίδιο αποταθεί απευθείας στο EUA για ιδρυματική αξιολόγηση, και έχει εφαρμόσει σε πειραματική φάση τμηματική αξιολόγηση μέσω ειδικών επιτροπών για το κάθε Τμήμα ξεχωριστά.

Πολλές χώρες έχουν υιοθετήσει το «μοντέλο του αστεριού» (“star model”), όπου υπάρχει ένας κεντρικός φορέας, ο οποίος εποπτεύει ένα σύνολο πιο εξειδικευμένων φορέων σε

συγκεκριμένους τύπους αξιολόγησης ή πιστοποίησης ή/και για συγκεκριμένα γνωστικά πεδία, π.χ. διοίκηση επιχειρήσεων, ιατρική, μηχανική, κλπ. Ορισμένες χώρες, έχουν ένα και μοναδικό εθνικό φορέα διασφάλισης ποιότητας ή πιστοποίησης, όπως είναι και η εισήγηση του Πανεπιστημίου προς την Πολιτεία. Η συμπερίληψη ειδικών από άλλες χώρες στα συμβούλια των εθνικών φορέων δεν είναι επί του παρόντος κάτι το ευρέως διαδεδομένο, αλλά παρουσιάζει αύξηση. Επίσης, διαφαίνεται αρκετά έντονα η τάση για συνεργασίες. Για παράδειγμα, οι κυβερνήσεις του Βελγίου και της Ολλανδίας έχουν αποφασίσει να δημιουργήσουν ένα κοινό σύστημα πιστοποίησης. Επίσης οι φορείς διασφάλισης ποιότητας και οι αρχές ανώτατης εκπαίδευσης από δώδεκα χώρες έχουν αποφασίσει να εμπλακούν στην επονομαζόμενη «Κοινή Πρωτοβουλία για την Ποιότητα» (Joint Quality Initiative – JQI), ένα άτυπο δίκτυο συνεργασίας σε θέματα διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης για προγράμματα 1^{ου} και 2^{ου} κύκλου στην Ευρώπη (πτυχιακά προγράμματα και προγράμματα επιπέδου Μάστερ). Υπάρχουν και άλλες πρωτοβουλίες δικτύωσης, π.χ. το δίκτυο των φορέων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης (CEE Network), το δίκτυο των φορέων των πέντε Σκανδιναβικών χωρών (Nordic Quality Assurance Network in Higher Education), κλπ. Όλα αυτά τα δίκτυα αποτελούνται από φορείς που είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Δικτύου για Διασφάλιση Ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, ENQA. Ένα θέμα που απασχολεί την ENQA είναι η υπερκρατική εκπαίδευση. Μέσω των μελών της, η ENQA μελετά τρόπους διευκόλυνσης των υπερκρατικών αξιολογήσεων, κυρίως σε σχέση με διαπανεπιστημιακά προγράμματα και την πιστοποίηση από κοινού ή διπλών τίτλων σπουδών (joint and double degrees).

Επιστρέφοντας στα προβληματικά σημεία της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, συγκεκριμένα τα σημεία Δ και Ε (βλέπε Σχήμα 4), η Επιτροπή εναλλακτικά εισηγείται όπως η ιδρυματική αξιολόγηση και πιστοποίηση παραμένει στα χέρια των χωρών μελών, να επιτρέπεται όμως στα πανεπιστήμια να αποτείνονται σε εξωτερικούς φορείς για την πιστοποίηση των προγραμμάτων τους, επιπρόσθετα προς την εθνική ιδρυματική αξιολόγηση. Η δυνατότητα των πανεπιστημίων να απευθύνονται σε εξωτερικούς φορείς, δεν θα συνδέεται με κρατική χρηματοδότηση, αλλά μόνο για ευρύτερη αναγνώριση των προγραμμάτων τους, όπως συμβαίνει στα πεδία της μηχανικής και της διοίκησης επιχειρήσεων.

Τέλος, ως προς το θέμα της αναγνώρισης τίτλων σπουδών, το οποίο είναι συνυφασμένο με το θέμα της διασφάλισης ποιότητας, σύμφωνα με τη Συνθήκη (Convention) του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO για την αναγνώριση προσόντων ανώτατης εκπαίδευσης στην περιφέρεια της Ευρώπης, κάθε χώρα θα πρέπει να αναγνωρίζει τίτλους ως όμοιους προς αντίστοιχους τίτλους στο δικό της σύστημα, εκτός και εάν προκύπτουν ουσιώδεις διαφορές ανάμεσα στους δικούς της τίτλους και τους τίτλους για τους οποίους επιζητείται αναγνώριση. Ανάμεσα στις ουσιώδεις διαφορές συγκαταλέγονται διαφορές ως προς τη διδασκαλία και μάθηση.

Συνοψίζοντας, αναμένεται από τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να θέσουν σε λειτουργία ενδεδειγμένους εσωτερικούς μηχανισμούς διαχείρισης της ποιότητας και να αναπτύξουν μία «στρατηγική πιστοποίησης» (accreditation strategy), βασισμένη στους τύπους εξωτερικής πιστοποίησης που εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες τους, π.χ. περιφερειακή, εθνική ή διεθνή πιστοποίηση. Οι εξωτερικοί φορείς αξιολόγησης και πιστοποίησης θα πρέπει να εφαρμόσουν πλήρως τις ευρωπαϊκές οδηγίες του 1998 [19], και θα υπόκεινται και αυτοί σε αυστηρό έλεγχο των κριτηρίων και διαδικασιών τους. Οι χώρες μέλη παροτρύνονται να ενισχύσουν την αυτονομία των πανεπιστημίων τους, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας να επιλέγουν μόνο τους τον εξωτερικό φορέα για την αξιολόγησή τους. Επιπρόσθετα, οι χώρες μέλη παροτρύνονται να επιτρέπουν στους δικούς τους φορείς να λειτουργούν πέραν των εθνικών συνόρων και πάντοτε με βάση την αρχή της ανεξαρτησίας κρίσεως, καθώς επίσης να είναι πρόθυμες να αποδέχονται τις κρίσεις αξιόπιστων φορέων άλλων ευρωπαϊκών χωρών, ή

φορέων που λειτουργούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ευρωπαϊκή συνεργασία θα οδηγήσει στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Μητρώου αξιόπιστων φορέων. Με αυτό τον τρόπο αναμένεται ότι η πολυπόθητη «αμοιβαία αναγνώριση» θα μπορεί να καταστεί πραγματικότητα.

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν έχει ακόμη θεσπίσει τη λειτουργία, σε συστηματική βάση, ενδεδειγμένων εσωτερικών μηχανισμών διαχείρισης της ποιότητας, οι οποίοι να καλύπτουν όλα τα σκέλη της ακαδημαϊκής αποστολής του, πρωτίστως έρευνα και διδασκαλία, καθώς επίσης της διασφάλισης της ποιότητας της απαιτούμενης διοικητικής στήριξης. Όμως, έχουν γίνει κάποια αρχικά βήματα. Η αυτοαξιολόγηση του Πανεπιστημίου από τον EUA και το πρόσφατο “follow-up” των εισηγήσεων του συνδέσμου ως προς τις αλλαγές που έγιναν και τη διαχείριση τους, καθώς επίσης οι παλαιότερες τμηματικές αξιολογήσεις μέσω εξωτερικών ειδικών, πάλι με κύριο σκοπό την αυτογνωσία και αυτοβελτίωση, αποτελούν αρχικά βήματα για μία στρατηγική εσωτερικής διαχείρισης της ποιότητας, αφού οι αξιολογήσεις αυτές έγιναν με πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου. Η πρόσφατη μελέτη για την παραγωγικότητα και ορατότητα της ερευνητικής δραστηριότητας των Τμημάτων του Πανεπιστημίου, εντάσσεται επίσης στο πλαίσιο της αυτοαξιολόγησης. Η Επιτροπή Έρευνας έχει ασχοληθεί με το ευρύτερο θέμα της εσωτερικής πολιτικής διαχείρισης της ποιότητας στην έρευνα και ελπίζει σύντομα να υποβάλει σχετική εισήγηση προς τη Σύγκλητο, η οποία να βασίζεται σε διεθνώς αποδεκτούς δείκτες ποιότητας [11,12,13]. Ο θεσμός της ατομικής ερευνητικής δραστηριότητας που λειτουργεί από την έναρξη του Πανεπιστημίου, είναι σημαντικό να διατηρηθεί, διότι αποτελεί μέσο για τη συνεχή επιστημονική ανάπτυξη του ακαδημαϊκού προσωπικού και συνεπώς αποτελεί σημαντικό στοιχείο της πολιτικής διαχείρισης της ποιότητας στην έρευνα. Γενικά, η συνεχής ανάπτυξη του προσωπικού ενός οργανισμού αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής διαχείρισης της ποιότητας.

Ως προς τη διδασκαλία, η δημιουργία του Κέντρου Διδασκαλίας και Μάθησης αποτελεί σημαντικό στοιχείο μιας ευρύτερης πολιτικής διαχείρισης της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου του Πανεπιστημίου, και αυτό έχει επισημανθεί από την επιτροπή του EUA κατά την πρόσφατη επίσκεψή της. Η ίδια επιτροπή, όμως, κρίνει ότι η υποχρεωτική χρήση του ερωτηματολογίου αξιολόγησης μαθημάτων και διδασκαλίας μόνο από ειδικές κατηγορίες διδασκόντων (επισκεπτών καθηγητών, ειδικών επιστημόνων, ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού), και όχι από τους μόνιμους διδάσκοντες του Πανεπιστημίου, είναι μία αδυναμία, από τη στιγμή που η χρήση του ερωτηματολογίου αποσκοπεί καθαρά στην αυτοβελτίωση. Η Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών ελπίζει ότι σύντομα θα υποβάλει εισήγηση αναφορικά με τα κριτήρια διασφάλισης της ποιότητας των μεταπτυχιακών διατριβών, πρωτίστως των διδακτορικών διατριβών, ενώ παράλληλα έχει αρχίσει τη συζήτηση για το ευρύτερο θέμα της διαχείρισης της ποιότητας των μεταπτυχιακών προγραμμάτων του Πανεπιστημίου, και σε σχέση με τα γενικά κριτήρια για τον προσδιορισμό του αριθμού εισακτέων στα μεταπτυχιακά προγράμματα. Αντίστοιχη πολιτική διαχείρισης της ποιότητας θα πρέπει να προσδιοριστεί και για τα προπτυχιακά προγράμματα.

Τέλος, ως προς την πολιτική διαχείρισης της ποιότητας της διοικητικής στήριξης, το πρόγραμμα διαχείρισης ολικής ποιότητας που βρίσκεται σε εξέλιξη τα τελευταία χρόνια θα πρέπει να αποτελέσει την κεντρική συνιστώσα μιας τέτοιας πολιτικής, το δε σχέδιο μεταρρύθμισης του συστήματος διοίκησης του διοικητικού προσωπικού, το οποίο προωθεί την ποιότητα εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο, καθώς επίσης η συγκρότηση προγράμματος για τη συστηματική επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του διοικητικού προσωπικού, κάτι το οποίο δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή. Οι εσωτερικοί μηχανισμοί διαχείρισης της ποιότητας, εάν είναι επαρκείς, διασφαλίζουν τη θετική έκβαση των εξωτερικών αξιολογήσεων του Πανεπιστημίου.

Ως προς την εξωτερική ανεξάρτητη αξιολόγηση, το Πανεπιστήμιο έχει εισηγηθεί στην Πολιτεία τη λειτουργία ανεξάρτητου φορέα για ιδρυματική και προγραμματική αξιολόγηση και πιστοποίηση, στον έλεγχο του οποίου θα υπάγονται όλα τα πανεπιστημιακά ιδρύματα της Κύπρου, δημόσια και ιδιωτικά. Με αυτό τον τρόπο θα θεσπιστεί, σε εθνικό επίπεδο, η «στρατηγική πιστοποίησης» για τα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Παράλληλα, στο πλαίσιο της αυτονομίας τους, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα, και το Πανεπιστήμιο Κύπρου σίγουρα το έχει, να επιζητούν ανεξάρτητη αξιολόγηση και πιστοποίηση σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο, κυρίως σε σχέση με συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα (μηχανική, διοίκηση επιχειρήσεων) όπου είθισται αυτή η πρακτική, είτε για ακαδημαϊκή, είτε για επαγγελματική αναγνώριση των προσόντων που απορρέουν από τα εν λόγω προγράμματα σπουδών. Με αυτό τον τρόπο, και κυρίως σε σχέση με την επαγγελματική αναγνώριση, απόφοιτοι των προγραμμάτων αυτών μπορούν να απαλλάσσονται από διάφορες απαιτήσεις ως προς την απόκτηση άδειας εξασκήσεως του επαγγέλματος, π.χ. αρχιτέκτονες, μηχανικοί, λογιστές, κλπ.

8. Συμμετοχή Φοιτητών

Οι φοιτητές θεωρούνται ισότιμοι εταίροι στη διαδικασία της Μπολόνια. Συμμετέχουν σε όλα τα θέματα και σε όλα τα επίπεδα (ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό, ιδρυματικό, επίπεδο σχολών και τμημάτων). Μαζί με τις κρατικές αρχές και τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, αναγνωρίζονται ως οι τρεις κύριοι εμπλεκόμενοι στη διαδικασία και συνεπώς ως οι κεντρικές συνιστώσες για την επιτυχία της διαδικασίας της Μπολόνια. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η πραγματική συμμετοχή των φοιτητών. Κατά την πρώτη συνάντηση των BP, έγινε η εισήγηση όπως σε κάθε χώρα συμπεριληφθούν και φοιτητές στους “Bologna Promoters”.

Οι φοιτητές της Ευρώπης είναι ιδιαίτερα ενεργοποιημένοι σε σχέση με την κοινωνική διάσταση της διαδικασίας, η οποία εξάλλου έχει αντίκτυπο σε όλους τους στόχους. Τα ειδικά θέματα της κοινωνικής διάστασης αφορούν τις συνθήκες μάθησης και διαβίωσης ως ένα από τα κλειδιά για αποδοτικότητα, την απάλειψη των κοινωνικο-οικονομικών εμποδίων, και ίσες ευκαιρίες για όλους στη βάση των δυνατοτήτων.

Οι θέσεις του Συνδέσμου των Εθνικών Φοιτητικών Ενώσεων της Ευρώπης, ESIB (The National Unions of Students in Europe), αναφορικά με τη χρηματοδότηση είναι οι εξής:

- Η ανώτατη εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό και αποτελεί δημόσια ευθύνη. Αυτή η θέση αναφέρεται ρητά και στο ανακοινωθέν της Πράγας [4].
- Τα ποσά που δαπανούνται για την εκπαίδευση θα πρέπει να θεωρούνται επένδυση και όχι κόστος, διότι επιφέρουν οικονομικά και κοινωνικά κέρδη.
- Η χρηματοδότηση θα πρέπει να αυξηθεί.
- Υπάρχει ανάγκη χρηματοδότησης των ανθρωπιστικών επιστημών.
- Θα πρέπει να αποφεύγεται η χρηματική επιβάρυνση των φοιτητών, π.χ. να έχουν να εξοφλήσουν τεράστια δάνεια μετά την αποφοίτησή τους.
- Η επίτευξη των στόχων της Μπολόνια απαιτεί ισχυρή στήριξη, συμπεριλαμβανομένης και της χρηματικής στήριξης, καθώς επίσης τη λήψη των κατάλληλων αποφάσεων από τις εθνικές κυβερνήσεις και τα Ευρωπαϊκά σώματα.
- Οι μεταρρυθμίσεις κοστίζουν.

9. Επίλογος

Σκοπός του παρόντος άρθρου ήταν η ενημέρωση για τα θέματα που συζητήθηκαν κατά το πρώτο σεμινάριο των “Bologna Promoters”, με κέντρο βάρους τις εξελίξεις στο θέμα της διασφάλισης ποιότητας. Παράλληλα, έγινε σύνδεση με τις εν εξελίξει δράσεις του Πανεπιστημίου Κύπρου, με αναφορά στο τί έχει υλοποιηθεί, τις εμπειρίες και τις δυσκολίες που έχουν προκύψει, καθώς επίσης τους μελλοντικούς προγραμματισμούς. Το άρθρο αποτελεί συνέχεια προηγούμενου άρθρου αναφορικά με τη διαδικασία της Μπολόνια και τις δράσεις του Πανεπιστήμιο Κύπρου [3].

Στη διαδικασία της Μπολόνια συμμετέχουν σαράντα χώρες της Ευρώπης. Πολλές από αυτές έχουν ήδη θεσπίσει, μέσω εθνικής νομοθεσίας, την εισαγωγή του ECTS στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Μπορεί να ειπωθεί ότι το ECTS αποτελεί τη βάση των μεταρρυθμίσεων, αφού προάγει τη διαφάνεια και τη συγκρισιμότητα, αναγκαίες προϋποθέσεις για τη δημιουργία του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Πολλά τμήματα των πανεπιστημίων της Ελλάδας εφαρμόζουν ήδη το ECTS, όχι μόνο ως σύστημα μεταφοράς ακαδημαϊκών πιστώσεων, αλλά και ως σύστημα συσσώρευσης πιστώσεων [2]. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στο Πανεπιστήμιο Κρήτης από τα 17 τμήματα, τα 14 εφαρμόζουν πλήρως το ECTS.

Σύμφωνα με το “ACA (Academic Cooperation Association) Newsletter” του Νοεμβρίου 2004, το οποίο εκδίδεται στις Βρυξέλλες [1], τώρα που οι δομές της Μπολόνια γίνονται πραγματικότητα σε όλο το μήκος της Ευρώπης, οι συνέπειες των μεταρρυθμίσεων συζητούνται σε ακόμη μεγαλύτερο εύρος. Ειδικά, η διάρκεια των διαφόρων κύκλων σπουδών είναι ιδιαίτερα υψηλά στις ημερήσιες διατάξεις των συζητήσεων, με κεντρικά ερωτήματα τη διάρκεια των προγραμμάτων 1^{ου} κύκλου (τρία ή τέσσερα έτη;), και αυτών του 2^{ου} κύκλου (μονοετή ή διετή προγράμματα επιπέδου Μάστερ;). Η διάρκεια των προγραμμάτων 1^{ου} και 2^{ου} κύκλου αποτελούν πεδίο ιδιαίτερου προβληματισμού για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σύμφωνα με το ενημερωτικό έντυπο του ACA, ο λόγος για αυτό τον προβληματισμό είναι το όλο και πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Η διαδικασία της Μπολόνια δεν επιβάλλει με δογματικό τρόπο τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αφού για προγράμματα 1^{ου} κύκλου η διάρκεια μπορεί να κυμαίνεται από τρία έως τέσσερα ακαδημαϊκά έτη (180 έως 240 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες) και για προγράμματα 2^{ου} κύκλου, από ένα έως δύο ακαδημαϊκά έτη (60 έως 120 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες). Όμως, οι περισσότερες χώρες ερμηνεύουν τις δομές της Μπολόνια, ως τρία χρόνια για τον 1^ο κύκλο, δύο για το 2^ο, και άλλα τρία για τον 3^ο, το διδακτορικό. Αυτή η ερμηνεία, το γνωστό «3–5–8», έχει δημιουργήσει διάφορες ανησυχίες.

Για παράδειγμα, οι Βρετανοί ακαδημαϊκοί φαίνεται να ανησυχούν ιδιαίτερα για τις αρνητικές προεκτάσεις της Μπολόνια σε σχέση με τα μονοετή προγράμματα επιπέδου Μάστερ της Βρετανίας, τα οποία αποτελούσαν μέχρι σήμερα μία πολύ πλούσια πηγή εσόδων, με την προσέλκυση μεγάλων αριθμών ξένων φοιτητών. Το ελκυστικό στοιχείο αυτών των προγραμμάτων για τους ξένους φοιτητές είναι η μικρή διάρκεια τους, σε συνάρτηση φυσικά με την αναγνώριση που οι εν λόγω τίτλοι μέχρι σήμερα απολαμβάνουν. Αυτή όμως η αναγνώριση μπορεί να διασαλευτεί, εάν στην Ευρώπη επικρατήσουν τα διετή προγράμματα επιπέδου Μάστερ. Υπό το πρίσμα μιας τέτοιας εξέλιξης, τα Βρετανικά Μάστερς μπορεί κάλλιστα να θεωρηθούν «ελαφρά και υποδεέστερα», τα οποία δεν πληρούν τις αναμενόμενες προδιαγραφές, σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Συνεπώς, δικαιολογημένα φαίνεται ότι η Βρετανία φοβάται πως θα χάσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημά της έναντι μιας ισχυρότερης ηπειρωτικής Ευρώπης.

Ανησυχίες φαίνεται να εκφράζονται και στους κύκλους του ακαδημαϊκού κόσμου της Γερμανίας ως προς τις συνέπειες των κύκλων σπουδών που προνοεί η Μπολόνια. Σε αυτή την περίπτωση, οι ανησυχίες εστιάζονται στα τριετή προπτυχιακά προγράμματα. Ο φόβος είναι ότι τριετή προγράμματα δεν θα ικανοποιούν τα διεθνή πρότυπα πέραν των συνόρων της Ευρώπης και συνεπώς κινδυνεύουν να μην αναγνωρίζονται από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε αυτό το συμπέρασμα φαίνεται να καταλήγει μία έρευνα, η οποία διεξήχθη από το Educational Credential Evaluators και το Institute of International Education, αναφορικά με την εισαγωγή Ευρωπαίων φοιτητών σε ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών και του Καναδά. Όμως, υπάρχει και μία εναλλακτική ερμηνεία ως προς τους πραγματικούς λόγους για τη μη αποδοχή των τριετών προπτυχιακών προγραμμάτων της Ευρώπης από τα ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών, συγκεκριμένα ο φόβος του ανταγωνισμού. Η πραγματική ανησυχία ενδέχεται να είναι ότι τα μικρότερης διάρκειας Ευρωπαϊκά προγράμματα 1^{ου} κύκλου μπορεί να αποδειχθούν πιο ελκυστικά, και συνεπώς τα ιδρύματα των Ηνωμένων Πολιτειών να χάσουν μέρος της αγοράς τους και των οικονομικών απολαβών τους.

Όμως, σύμφωνα με την πρόσφατη Έκθεση Kok, υπάρχουν πολλά ακόμη να γίνουν για να αποκτήσει η Ευρώπη ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ασία, και να καταστεί η πιο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο βασισμένη στη γνώση, όπως στοχεύει η στρατηγική της Λισσαβώνας. Η Έκθεση κάνει αναφορά σε πολλές υφιστάμενες αδυναμίες ως προς την εκπαίδευση και έρευνα στην Ευρώπη. Ένα ιδιαίτερα απογοητευτικό γεγονός, είναι ότι μέχρι στιγμής μόνο δύο χώρες της Ευρώπης ικανοποιούν το στόχο όπως οι δαπάνες για την έρευνα ανέλθουν στο 3% του ΑΕΠ.

10. Βιβλιογραφία

- [1] ACA Newsletter, 30 November 2004, no 44, Academic Cooperation Association, Rue d’Egmontstraat 15, B-1000 Brussels, Belgium.
- [2] Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Ακαδημαϊκών Μονάδων, Εισήγηση Αντιπρυτάνεως Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Προσωπικού του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγήτριας Ν. Παπαλεξανδρή, κατά την 48^ο Σύνοδο Πρυτάνεων Ελληνικών ΑΕΙ, 10–11 Δεκεμβρίου 2004.
- [3] Κερανού-Παπαηλιού Ε., Το Εκπαιδευτικό Σύστημα του Πανεπιστημίου Κύπρου: ο βαθμός συμμόρφωσής του με τη Διακήρυξη της Bologna και μελλοντικές ενέργειες, Γραφείο Αντιπρύτανη Ακαδημαϊκών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Ιούλιος 2003 (http://noticeboard.ucy.ac/vrectorofacaffairs/Bologna/System_of_Education_and_Bologna_Process.doc).
- [4] Κλάδης Δ., Το Κοινό Ανακοινωθέν (Communiqué) των Υπουργών Παιδείας των Ευρωπαϊκών Χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001): Κείμενα – Σχόλια – Ανάλυση.
- [5] Erasmus Mundus - Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση προγράμματος για την αύξηση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και για την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες (2004-2008), COM(2002) 401 τελικό.
- [6] Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe – EUA Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe, EUA Publications, September 2002.
- [7] Developing Joint Masters Programmes for Europe: Results of the EUA Joint Masters Project, March 2002 – Jan 2004, EUA Publications, 2004.
- [8] Graz Reader: EUA Convention of Higher Education Institutions – Strengthening the Role of Institutions, May 2003.
- [9] Graz Declaration: Forward from Berlin – the role of universities (<http://www.unige.ch/eua>).
- [10] Gonzalez J. and Wagenaar R. (eds.), Tuning Educational Structures in Europe: Final Report Phase One, 2003.
- [11] Quality Procedures in European Higher Education: An ENQA Survey, The Danish Evaluation Institute, 2003.
- [12] Tavenas F., Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures, EUA Publications, 2004.
- [13] Haug G., Quality Assurance/Accreditation in the Emerging European Higher Education Area: a possible scenario for the future, *European Journal of Education*, Vol. **38**, No.3, 2003, pp.229-240.
- [14] “Realizing the European Higher Education Area”, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, in Berlin on 19 September 2003.

- [15] “From Berlin to Bergen, The EU Contribution”, European Commission, Directorate-General for Education and Culture, A2/PVDH (final), Brussels, 17 February 2004/Rev.
- [16] “From Graz to Glasgow: Strong Universities for Europe”, European University Association, August 2004.
- [17] “The forthcoming Europass framework for the transparency of qualifications and competences: information note”, European Commission, Directorate-General for Education and Culture, DG EAC B/1/CSC D(2004), Brussels, 11 November 2004.
- [18] “The Scottish Credit and Qualifications Framework: an introduction”, Published by the QAA for HE, Universities Scotland, Scottish Qualifications Authority, Scottish Executive, Enterprise and Lifelong Learning Department, Publication Code: AE1243, September 2001.
- [19] Report of the European Commission on the implementation of Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education, April 2003.
- [20] Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on the implementation of the Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education, COM(2004)620 final, Brussels 30.09.2004.
- [21] Proposal for a Recommendation of the Council and of the European Parliament on further European cooperation in quality assurance in higher education, COM(2004)642 final, 2004/0239(COD), Brussels 12.10.2004.

11. Παράρτημα Ι

Δείγμα Παραρτήματος Διπλώματος του Πανεπιστημίου Κύπρου

 UNIVERSITY OF CYPRUS	
DIPLOMA SUPPLEMENT	
<p>This Diploma Supplement follows the model developed by the European Commission, Council of Europe and UNESCO/CEPES. The purpose of the supplement is to provide sufficient recognition of qualifications (diplomas, degrees, certificates etc.). It is designed to provide a description of the nature, level, context, content and status of the studies that were pursued and successfully completed by individual named on the original qualification to which this supplement is appended. It should be free from any value judgements, equivalence statements or suggestions about recognition.</p>	
1 INFORMATION IDENTIFYING THE HOLDER OF THE QUALIFICATION	3.3 Access requirement(s):
1.1 First Name:	Apolyterion and National Entrance Exams; other access routes, including direct application to institution; further details www.ucy.ac.cy
1.2 Last Name:	
1.3 Date Of Birth (day/month/year):	
1.4 Student identification number or code (if available):	
2 INFORMATION IDENTIFYING THE QUALIFICATION	4 INFORMATION ON THE CONTENTS AND RESULTS GAINED
2.1 Name of qualification and (if applicable) title conferred:	4.1 Mode of study:
ΠΤΥΧΙΟ - (ΠΤΥΧΙΟ)	Full-Time attendance
2.2 Main field(s) of study for the qualification:	4.2 Program requirements:
Mathematics and Statistics	The grading system is numeric from 0 to 10 rounded to the nearest half unit and 5 is the passing grade. A student must satisfy the program requirements as described in the University's prospectus (www.ucy.ac.cy)
2.3 Name and status of awarding institution (in original language):	4.3 Please see next page
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ - ΚΡΑΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ UNIVERSITY OF CYPRUS - STATE UNIVERSITY	4.4 Grading scheme and, if available, grade distribution guidance:
2.4 Name and status of institution (if different from 2.3) administering studies (in original language):	Excellent (Άριστα) : 8.5 - 10 Very Good (Λίαν Καλώς) : 6.5 - 8.49 Good (Καλώς) : 5.0 - 6.49
Same as 2.3	4.5 Overall classification of the qualification (in original language):
2.5 Language(s) of instruction/examination	Λίαν Καλώς - 7.24
Greek	5 INFORMATION ON THE FUNCTION OF THE QUALIFICATION
3 INFORMATION ON THE LEVEL OF THE QUALIFICATION	5.1 Access to further study:
3.1 Level of qualification:	Access to postgraduate studies.
ΠΤΥΧΙΟ (First cycle degree). In full time-mode four academic years (8 semesters) post Apolyterion.	5.2 Professional status (if applicable):
3.2 Official length of the program:	Refer to www.ucy.ac.cy
ΠΤΥΧΙΟ (First cycle degree). In full time-mode four academic years - 8 semesters (240 ECTS).	6 ADDITIONAL INFORMATION
	6.1 Additional information:
	Not Applicable
	6.2 Further information sources:
	University of Cyprus http://www.ucy.ac.cy Ministry of Education http://www.moec.gov.cy European Union http://www.europa.eu.int

UNIVERSITY OF CYPRUS

4.3 Program details - (e.g. modules or units studied), and the individual grades/marks/credits obtained:

CODE	SUBJECT	STAGE	ECTS Credits	Grade
ΓΛΩ 100	General Advanced English	FS 2000	6	8.0
ΜΑΣ 101	Calculus I	FS 2000	8	5.5
ΜΑΣ 121	Linear Algebra I	FS 2000	8	6.5
ΜΑΣ 131	General Mathematics	FS 2000	8	6.5
ΓΛΩ 101	Academic English	SS 2001	6	8.0
ΓΛΩ 105	Introd. to French Language	SS 2001	6	9.5
ΕΠΛ 031	Introduction to Programming	SS 2001	8	6.5
ΜΑΣ 102	Calculus II	SS 2001	8	5.5
ΜΑΣ 223	Number Theory	SS 2001	8	7.0
ΓΛΩ 085	Introd. to Spanish Language	FS 2001	6	9.5
ΦΥΣ 111	General Physics I	FS 2001	8	8.0
ΓΛΩ 086	Spanish Language Studies	SS 2002	6	9.5
ΜΑΣ 171	Numerical Analysis I	SS 2002	8	6.0
ΜΑΣ 203	Ordinary Different.Equations I	SS 2002	8	6.0
ΜΑΣ 221	Linear Algebra II	SS 2002	8	6.5
ΜΑΣ 250	Probability - Statistics II	SS 2002	8	6.0
ΓΛΩ 087	Language & Culture of Spain	FS 2002	6	9.0
ΜΑΣ 201	Real Analysis	FS 2002	8	6.0
ΜΑΣ 206	Complex Analysis	FS 2002	8	5.0
ΜΑΣ 251	Probability - Statistics III	FS 2002	8	8.5
ΜΑΣ 252	Stochastic Processes	FS 2002	8	5.5
ΓΛΩ 106	Continuing French	SS 2003	6	9.5
ΜΑΣ 103	Calculus III	SS 2003	8	8.5
ΜΑΣ 233	Topology	SS 2003	8	6.5
ΜΑΣ 253	Linear Models	SS 2003	8	6.0
ΜΑΣ 255	Sampling Theory	SS 2003	8	7.5
ΓΛΩ 107	French Language & Culture	FS 2003	6	9.5
ΜΑΣ 151	Probability Statistics I	FS 2003	8	9.0
ΜΑΣ 181	Vector Calculus	FS 2003	8	9.0
ΜΑΣ 254	Nonparametric Statistics	FS 2003	8	6.5
ΜΑΣ 256	Time Series	FS 2003	8	7.0
ΓΛΩ 075	Introd.to the Italian Language	SS 2004	6	10
ΜΑΣ 258	Statistical Data Analysis	SS 2004	8	7.0
ΜΑΣ 259	Multivariate Analysis	SS 2004	8	6.0

Grade Point Average (GPA): 7.24

7 CERTIFICATION OF THE SUPPLEMENT

INSTITUTION

7.1 Date:

20 December 2004

7.2 Signature:

7.3 Capacity:

Rector,
University of Cyprus

7.4 Official stamp or seal

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η Ανάπτυξη μίας
Ολοκληρωμένης Πολιτικής
για την

Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας
στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οκτώβριος 2005

Περιεχόμενα:

	Σελίδα
Περίληψη	79
1. Εισαγωγή	80
2. Ευρωπαϊκά Πρότυπα για τη Διασφάλιση Ποιότητας	83
2.1 <i>Πρότυπα για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας</i>	83
2.2 <i>Πρότυπα για την Εξωτερική Διασφάλιση Ποιότητας</i>	84
2.3 <i>Πρότυπα για τους Φορείς Διασφάλισης Ποιότητας</i>	86
3. Βαθμός Ικανοποίησης των Ευρωπαϊκών Προτύπων για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας από το Πανεπιστήμιο Κύπρου	87
4. Περαιτέρω Ενέργειες για Πλήρη Ευθυγράμμιση	100
5. Δείκτες Ποιότητας για Προγράμματα Σπουδών	103
6. Δείκτες Ποιότητας για Έρευνα και Εσωτερική Αξιολόγηση των Θεσμών Έρευνας του Πανεπιστημίου Κύπρου	111
7. Δημιουργία και Συντήρηση Βάσης Δεδομένων	121
8. Συμπεράσματα	122
9. Βιβλιογραφία	124
1. Παράρτημα I	
<i>Σκέψεις Αναφορικά με τον Προσδιορισμό Δεικτών Ποιότητας για το Εκπαιδευτικό Έργο του Πανεπιστημίου Κύπρου</i>	
• Για Προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών	125
• Για Μεταπτυχιακά Προγράμματα Επιπέδου Μάστερ	126
• Γενικά για τα Προγράμματα Σπουδών	128

Περίληψη

Η διαδικασία τους Bologna στοχεύει στην ενιαιοποίηση των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη και τη δημιουργία του λεγόμενου Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΕΧΑΕ) μέχρι το 2010. Ο ΕΕΧΑΕ χαρακτηρίζεται από τρεις βασικούς κύκλους σπουδών (Πτυχίο-Μάστερ-Διδακτορικό). Η διαφάνεια και η συγκρισιμότητα που επιδιώκονται στο πλαίσιο του ΕΕΧΑΕ προωθούνται με τη χρήση εργαλείων τους το ECTS και το Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement). Τους από τους κύριους στόχους της δημιουργίας του ΕΕΧΑΕ είναι η προώθηση της κινητικότητας εντός της Ευρώπης για σκοπούς μόρφωσης ή απασχόλησης, και παράλληλα η υιοθέτηση κοινών προτύπων και διαδικασιών για τη διασφάλιση ποιότητας.

Κατά τη σύνοδο του Bergen (Μάιος 2005), στο πλαίσιο της διαδικασίας τους Bologna, καθορίστηκαν τα Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση της ποιότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ως τους: (α) την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας από μέρους των ιδρυμάτων, (β) την εξωτερική διασφάλιση ποιότητας μέσω ανεξάρτητων φορέων, και (γ) τον έλεγχο ποιότητας των εξωτερικών φορέων έτσι ώστε να διασφαλίζεται η αξιοπιστία των αξιολογήσεων που διεξάγουν. Παράλληλα αποφασίστηκε η δημιουργία Ευρωπαϊκού Μητρώου Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας.

Το παρόν κείμενο εστιάζεται στο θέμα της εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας από μέρους των ιδρυμάτων, το οποίο είναι αλληλένδετο με το θέμα της εξωτερικής αξιολόγησης και διασφάλισης ποιότητας. Βασική απαίτηση ως προς την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας είναι η ρητή θέσπιση σχετικής πολιτικής και η εφαρμογή τους.

Στο κείμενο παρουσιάζονται τα Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας και αναλύονται τα πρότυπα που αφορούν την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας, έτσι ώστε να διαφανεί ο βαθμός ικανοποίησής τους από τους υφιστάμενες πολιτικές και διαδικασίες του Πανεπιστημίου Κύπρου. Προτείνονται οι περαιτέρω ενέργειες ως προς την υλοποίηση της ολοκληρωμένης πολιτικής για την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας στο Πανεπιστημίου Κύπρου, η οποία να καλύπτει τόσο τα Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όσο και τη διασφάλιση ποιότητας της έρευνας. Στο πλαίσιο της διαδικασίας τους Bologna δεν έχουν υιοθετηθεί οποιαδήποτε επιμέρους πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας της έρευνας, τους σχετικές προτάσεις έχουν υποβληθεί.

Τα Ευρωπαϊκά πρότυπα είναι διατυπωμένα σε πολύ γενικό επίπεδο, και η εφαρμογή τους απαιτεί συγκεκριμενοποίηση μέσω σχετικών δεικτών ποιότητας και των αντίστοιχων διαδικασιών και μηχανισμών. Η χρήση δεικτών ποιότητας συνεπάγεται τη συστηματική συλλογή και καταγραφή διαφόρων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων σε μία περιεκτική βάση δεδομένων. Η δημιουργία και συντήρηση της τέτοιας βάσης αποτελεί εξάλλου ένα από τα Ευρωπαϊκά πρότυπα της εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας. Στη βάση καταγράφονται στοιχεία, τα οποία τεκμηριώνουν αντικειμενικά τα πορίσματα και τους δράσεις που απορρέουν από τους εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης ποιότητας. Η ύπαρξη των στοιχείων αυτών διευκολύνει την εφαρμογή της εξωτερικής αξιολόγησης. Το κείμενο παρουσιάζει ενδεικτικά κάποιους δείκτες ποιότητας για προγράμματα σπουδών και έρευνα, εξετάζει τη δημιουργία της απαιτούμενης βάσης δεδομένων, και καταλήγει σε κάποια συμπεράσματα ως προς την πλήρη ανάπτυξη των εσωτερικών μηχανισμών διαχείρισης της ποιότητας με στόχο τη συνεχή ενίσχυση και αναβάθμισή τους. Βασική προϋπόθεση θα πρέπει να είναι η απόλυτη εναρμόνιση των μηχανισμών αυτών με τους υπόλοιπες διαδικασίες του Πανεπιστημίου, έτσι ώστε να μην αποτελούν μία επιπρόσθετη γραφειοκρατική διαδικασία (overhead), κάτι που δικαιολογημένα θα προκαλούσε αρνητικές αντιδράσεις και σίγουρα δεν θα οδηγούσε στην καλλιέργεια της απαιτούμενης κουλτούρας της ποιότητας (quality culture) που είναι το απώτερο ζητούμενο.

1. Εισαγωγή

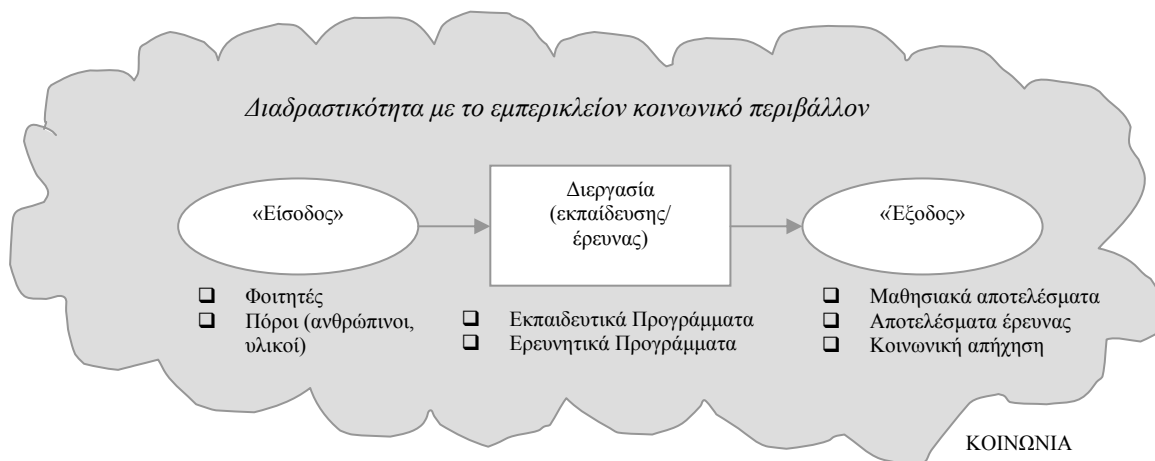
Το ερώτημα τους ακριβώς συνιστά ποιότητα, σε σχέση με ανώτατου επιπέδου εκπαιδευτικά προγράμματα και επιστημονική έρευνα δεν μπορεί να απαντηθεί με ένα απλό και μονοσήμαντο τρόπο. Η έννοια τους ποιότητας είναι σύνθετη και πολυδιάστατη, και οπωσδήποτε είναι άμεσα συνυφασμένη με το όραμα, την αποστολή και τους επιμέρους στόχους του κάθε ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης. Συνεπώς, η αποστολή και οι επιμέρους στόχοι του ιδρύματος θα πρέπει να είναι σαφώς διατυπωμένοι ως προϋπόθεση τους ερμηνείας του όρου «ποιότητα». Επιπρόσθετα, η ερμηνεία τους ποιότητας δεν μπορεί να αγνοεί την κοινωνική διάσταση τους ιδρύματος.

Ο όρος «ποιότητα» θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως ο βαθμός ικανοποίησης των στόχων (εκπαιδευτικών και ερευνητικών) που συνεπάγεται η αποστολή του ιδρύματος, ή η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του ιδρύματος ως τους την επίτευξη αυτών των στόχων, ή η αξιοποίηση (pay-off) των πόρων που είχε στη διάθεσή του το ίδρυμα τους επίτευξη των στόχων του, κλπ. Τα κριτήρια, και οι μηχανισμοί τους διεργασίας αξιολόγησης για τη διασφάλιση ποιότητας, είτε η διεργασία αυτή αφορά εξωτερική αξιολόγηση, είτε αφορά εσωτερική αξιολόγηση (αυτοαξιολόγηση) θα πρέπει να ικανοποιούν το κριτήριο τους καταλληλότητας για το ζητούμενο σκοπό (fitness for purpose) και συνεπώς θα πρέπει να βασίζονται στο σχετικό ορισμό τους ποιότητας.

Η παροχή εκπαίδευσης, και μάλιστα σε ανώτατο επίπεδο, και η διεξαγωγή έρευνας είναι διαδραστικές (interactive) διεργασίες, οι οποίες επιδρούν στο κοινωνικό περιβάλλον, και παράλληλα επηρεάζονται από αυτό (βλέπε Σχήμα 1). Μία υψηλού επιπέδου αντίληψη τέτοιων διεργασιών μπορεί να αναλυθεί στη μορφή «Είσοδος – Διεργασία – Έξοδος» όπου η «είσοδος» αντιπροσωπεύει τους διαθέσιμους πόρους, τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό (διδάσκοντες, ερευνητές, κλπ) όσο και σε υλικούς πόρους (υποδομή, εξοπλισμός, βιβλιοθήκη, εργαστήρια, κλπ), καθώς τους το «αρχικό υλικό» που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι οι εισαγόμενοι φοιτητές. Η «διεργασία» καλύπτει αυτή καθ' αυτή τη διαδικασία διεξαγωγής του εκπαιδευτικού προγράμματος ή τους έρευνας. Η «έξοδος» αντιπροσωπεύει τα αποτελέσματα τους διεργασίας, τα οποία φυσικά είναι πολυδιάστατα, είτε αυτά αφορούν εκπαίδευση ή έρευνα. Κάποια αποτελέσματα είναι μετρήσιμα και κάποια όχι. Η απήχηση των αποτελεσμάτων αυτών στην κοινωνία («κοινωνική απήχηση» - societal impact), μπορεί να είναι άμεσα απτή και αντιληπτή για κάποια αποτελέσματα (π.χ. κάποιο αποτέλεσμα εφαρμοσμένης έρευνας), ή να μπορεί να εκτιμηθεί μόνο σε μακροπρόθεσμη βάση (π.χ. η αξιοποίηση των αποφοίτων), ή ακόμη να μην είναι καθόλου εφικτή η εκτίμησή τους με ποσοτικό τρόπο (π.χ. η γνώση που έχει αποκτήσει κάποιο άτομο τους κοινωνίας για καθαρά προσωπικό ενδιαφέρον και την ανάπτυξη τους δικής του διάνοησης και όχι για επαγγελματικούς σκοπούς, ή τα αποτελέσματα πολύ βασικής έρευνας, τα οποία αποτελούν μεν πολύ σημαντική νέα γνώση, αλλά σε πολύ αφηρημένο επίπεδο), κλπ.

Η κοινωνική απήχηση των βασικών διεργασιών, δηλαδή τους εκπαίδευσης και τους έρευνας, τους ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης και σε τελική ανάλυση η προσφορά του ιδρύματος τους την κοινωνία είναι σημαντική παράμετρος του λόγου ύπαρξης του ιδρύματος, κυρίως για ένα ίδρυμα που στηρίζεται πρωτίστως από κρατικούς πόρους. Δεν παύει τους να είναι μία πολυδιάστατη, αφηρημένη έννοια, η οποία μπορεί να συγκεκριμενοποιηθεί ποικιλοτρόπως. Είναι σημαντικό να αποδοθούν συγκεκριμένοι ορισμοί στην έννοια τους «κοινωνικής απήχησης», τόσο σε σχέση με προγράμματα σπουδών, όσο και σε σχέση με την έρευνα, που να βασίζονται σε «μετρήσιμες» παραμέτρους.

Οι δείκτες ποιότητας αφορούν και τα τρία στοιχεία που απαρτίζουν αυτές τους διεργασίες, δηλαδή «Είσοδος – Διεργασία – Έξοδος». Προφανώς τα τρία αυτά στοιχεία είναι αλληλένδετα μεταξύ τους. Αυτό που μπορεί να πετύχει μια «Διεργασία» εξαρτάται από την «Είσοδο» τους, με άλλα λόγια τους διαθέσιμους πόρους (π.χ. ποιότητα υποδομής, ποιότητα προσωπικού, κλπ) και το αρχικό υλικό (π.χ. ποιότητα εισακτέων φοιτητών). Συνεπώς, η «Είσοδος» επιδρά καθοριστικά στη «Διεργασία». Παρομοίως, το τι αποτελέσματα είναι εφικτά, εξαρτάται άμεσα από τη «Διεργασία» (π.χ. μεθοδολογία έρευνας, εκπαιδευτική φιλοσοφία, μέθοδοι διδασκαλίας, μέθοδοι αξιολόγησης, κλπ), και συνεπώς υπάρχει η έμμεση σχέση ανάμεσα στην «Είσοδο» και την «Έξοδο» (η διεργασία εξαρτάται από την είσοδο, η έξοδος εξαρτάται από τη διεργασία και συνεπώς η έξοδος εξαρτάται από την είσοδο), η οποία σε κοινή γλώσσα μπορεί να εκφραστεί ως «Τους παίρνει το ίδρυμα και τους δίνει πίσω (ενδεχομένως στην κοινωνία);» ή «Πώς αξιοποιεί το ίδρυμα τους πόρους του;». Με άλλα λόγια γίνεται σωστή αξιοποίηση/εκμετάλλευση των διαθέσιμων πόρων έτσι ώστε να προκύπτει το μέγιστο δυνατό όφελος για την κοινωνία; Θα πρέπει, επομένως, ένα ίδρυμα να έχει ως επιδίωξη τη μεγιστοποίηση τους κοινωνικής του απήχησης, του κοινωνικού του εκτοπίσματος;

Σχήμα 1: Υψηλού Επιπέδου Αντίληψη τους Παροχής Εκπαίδευσης και τους Διεξαγωγής Έρευνας

Συνεπώς, θα πρέπει να αποδοθεί συγκεκριμένη σημασιολογία στον όρο «κοινωνική απήχηση» που να καλύπτει επαρκώς την ευρύτητα των διαφόρων διαστάσεών του. Ο όρος μπορεί να διακριθεί σε «εκπαιδευτική απήχηση», την απήχηση τους προσφοράς προγραμμάτων σπουδών, και σε «επιστημονική απήχηση», την απήχηση τους επιστημονικής έρευνας που διεξάγεται. Επιπρόσθετα, υπάρχει και η σημαντική διάσταση τους «πολιτισμικής απήχησης». Η απαιτούμενη ευρύτητα στον ορισμό τους κοινωνικής απήχησης, συνεπάγεται ότι η αναφορά στην «κοινωνία» δεν θα πρέπει να περιορίζεται στο άμεσο κοινωνικό σύνολο, αλλά να καλύπτει και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, στον Ευρωπαϊκό και διεθνή κοινωνικό χώρο, και τους επιστημονικές ομάδες που τον απαρτίζουν. Φυσικά όταν μιλούμε για «λογοδότηση» του ιδρύματος (accountability) αναφερόμαστε στο άμεσο κοινωνικό του σύνολο. Η διεργασία τους λογοδότησης συνεπάγεται την εξωτερική τους κοινωνικής απήχησης του ιδρύματος, με ειδική αναφορά τους το άμεσο κοινωνικό του σύνολο (τους λαμβάνει από την κοινωνία και τους προσφέρει πίσω τους την κοινωνία). Λογοδότηση δεν είναι μόνο η περιγραφή των διαδικασιών που εφαρμόζονται τους αξιοποίηση των πόρων (αυτό είναι το στατικό μέρος), αλλά πρωτίστως είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων τους εφαρμογής των διαδικασιών αυτών (αυτό είναι το δυναμικό μέρος και καλύπτει την κοινωνική απήχηση).

Η εφαρμογή πολιτικής εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας ενισχύει την αυτονομία του ιδρύματος. Αυτό γιατί έτσι αποδίδεται μεγαλύτερη διαφάνεια τους διεργασίες του ιδρύματος, συμπεριλαμβανομένης τους εξωτερική τους των περιορισμών και δυσκολιών που

αντιμετωπίζει το ίδρυμα, και τους παρουσίασης των αποτελεσμάτων του ως άμεσης συνάρτησης της αξιοποίησης των πόρων του. Επομένως η εσωτερική διασφάλιση ποιότητας καθιστά το ίδρυμα πιο υπόλογο τους την κοινωνία. Αυτό ενισχύει την εμπιστοσύνη τους κοινωνίας τους αυτό, αυξάνοντας έτσι την αυτονομία του. Κερδίζοντας την εμπιστοσύνη τους κοινωνίας, αυξάνει την αυτονομία του, διότι η κοινωνία αποδίδει αξιοπιστία τους διαδικασίες και ενέργειές του. Η αυτονομία που απορρέει από την εμπιστοσύνη τους κοινωνίας, και πιο άμεσα τους Πολιτείας, είναι πολύ πιο ουσιαστική, και πραγματικά διασφαλίζει το μέλλον και τη βιωσιμότητα του ιδρύματος, από οποιαδήποτε αυτονομία, τυπικά κατοχυρωμένη σε νόμους, η οποία τους είναι ευάλωτη χωρίς τη διάθεση των απαιτούμενων πόρων. Αντίθετα, η απουσία εσωτερικών διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας, ή εν πάσει περιπτώσει η μη συστηματική εφαρμογή τους, οδηγεί σε αδιαφάνεια (ή τουλάχιστο σε μη επαρκή διαφάνεια) και ως αποτέλεσμα το ίδρυμα μπορεί να μην είναι σε θέση να λογοδοτεί πειστικά τους την κοινωνία (για παράδειγμα εάν δεν διατηρεί μία περιεκτική βάση στοιχείων, αλλά κρατεί μόνο διάσπαρτα, ελλειπή και περιστασιακά στοιχεία, δεν θα μπορεί κατ' ανάγκη να τεκμηριώνει πειστικά τους θέσεις τους). Το επακόλουθο τους τέτοιας κατάστασης είναι ότι η αυτονομία του θα περιοριστεί, όχι κατ' ανάγκη τυπικά μέσω νομικών ρυθμίσεων, αλλά ουσιαστικά, με την επιβολή κάποιας μορφής, ενδεχομένως έμμεσου, ελέγχου, για παράδειγμα μέσω τους μείωσης τους κρατικής χορηγίας με επακόλουθο τη σταδιακή συρρίκνωσή του.

Ολοκληρώνεται η εισαγωγική ενότητα με την παράθεση κάποιων κοινώς αποδεκτών, γενικών ορισμών.

Ο όρος **ποιότητα** σημαίνει «καταλληλότητα τους το δεδομένο σκοπό» (fitness for purpose) ή «συμμόρφωση απαιτήσεων» (conformance to requirements). Τους ορισμός είναι ότι η ποιότητα αποτελεί μία συνεχή διεργασία επιβεβαίωσης τους επίτευξης/ικανοποίησης τους συμφωνηθέντων επιπέδων/προτύπων.

Ο όρος **διασφάλιση ποιότητας (quality assurance)** εμπεριέχει τα μέσα που εφαρμόζει ένα ίδρυμα για να είναι σε θέση να διασφαλίζει, με εμπιστοσύνη και βεβαιότητα, ότι τα επίπεδα και η ποιότητα ως τους την προσφορά του εκπαιδευτικού του έργου διατηρούνται και ενισχύονται.

Ο όρος **ενίσχυση ποιότητας (quality enhancement)** περιγράφει τη διεργασία τους θετικής αλλαγής τους δράσεις και δραστηριότητες με στόχο τη συνεχή βελτίωση τους ποιότητας τους προσφοράς του ιδρύματος.

Ο όρος **επίπεδα (standards)** περιγράφει τους βαθμούς επίτευξης έναντι τους οποίων μπορεί να μετρηθεί η απόδοση. Η ικανοποίηση κάποιου επιπέδου συνήθως συνεπάγεται κάποιο μέτρο καταλληλότητας έναντι δεδομένου σκοπού.

Ο όρος **κουλτούρα τους ποιότητας (quality culture)** σημαίνει την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου εσωτερικών ιδρυματικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας και τη συνεχή υλοποίηση τους αποτελεσμάτων. Η κουλτούρα τους ποιότητας μπορεί να θεωρηθεί ως η ικανότητα του ιδρύματος να αναπτύξει τη διασφάλιση ποιότητας έμμεσα τους καθημερινές εργασίες του ιδρύματος και συνεπώς αναφέρεται στη μετάθεση από περιοδικές αξιολογήσεις τους την καθολική ενσωμάτωση τους διασφάλισης ποιότητας.

2. Ευρωπαϊκά Πρότυπα για τη Διασφάλιση Ποιότητας

Η διατύπωση προτύπων για την ποιότητα στην ανώτατη εκπαίδευση είχε τεθεί ως κύριος στόχος στη σύνοδο του Βερολίνου (Σεπτέμβριος, 2003) [5], στο πλαίσιο της διαδικασίας της Bologna [3]. Γενικά το θέμα της διασφάλισης ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση, απασχόλησε και απασχολεί έντονα την Ευρωπαϊκή Ένωση [7-9], και αυτό είναι πλήρως δικαιολογημένο. Τα Ευρωπαϊκά πρότυπα τα οποία υιοθετήθηκαν κατά τη σύνοδο του Bergen (Μάιος 2005) [6] αφορούν τη διασφάλιση ποιότητας σε σχέση με την προσφορά εκπαιδευτικών προγραμμάτων από ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Τα πρότυπα αυτά, τα οποία προτάθηκαν από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη Διασφάλιση Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (European Network for Quality Assurance in Higher Education – ENQA), σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (European University Association – EUA), τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE), και τους Εθνικές Φοιτητικές Ενώσεις της Ευρώπης (National Unions of Students in Europe – ESIB), την επονομαζόμενη «Ομάδα Ε4», διακρίνονται σε τρία αλληλένδετα θέματα [10]:

- (α) Την **εσωτερική διασφάλιση ποιότητας** από μέρους των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης με απώτερο ζητούμενο την ανάπτυξη της κουλτούρας ποιότητας ως έμφυτο στοιχείο των καθημερινών διεργασιών του ιδρύματος, πετυχαίνοντας έτσι μία συνεχή ενίσχυση της ποιότητας.
- (β) Την **εξωτερική διασφάλιση ποιότητας** μέσω ανεξάρτητων φορέων, η οποία αντλεί από την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας, και ως εκ τούτου θέτει την ύπαρξη της εσωτερικής διεργασίας ως δική της προϋπόθεση (συνεπώς η εξωτερική διεργασία διευκολύνεται από την εσωτερική διεργασία, με άλλα λόγια εάν η εσωτερική διεργασία πραγματικά αποδίδει, τότε η εξωτερική διεργασία απλά πιστοποιεί αυτά που είναι ήδη αντιληπτά μέσω της εσωτερικής διεργασίας).
- (γ) Τον **έλεγχο ποιότητας των εξωτερικών φορέων διασφάλισης ποιότητας** με στόχο τη διασφάλιση της δικής τους καταλληλότητας και αξιοπιστίας ως προς τους αξιολογήσεις που διεξάγουν. Παράλληλα αποφασίστηκε η δημιουργία Ευρωπαϊκού Μητρώου Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας, καθώς τους Ευρωπαϊκού Συμβουλευτικού Φόρουμ σε θέματα διασφάλισης ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας. Τα πρότυπα αποτελούν κοινά σημεία αναφοράς ως προς τη διασφάλιση ποιότητας για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και τους φορείς διασφάλισης ποιότητας εντός του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

2.1 Πρότυπα για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας

1. Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν πολιτική και αντίστοιχες διαδικασίες για τη διασφάλιση της ποιότητας και των επιπέδων σε σχέση με τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν. Θα πρέπει να δεσμευτούν ως προς την ανάπτυξη κουλτούρας η οποία αναγνωρίζει τη σημασία της ποιότητας και της διασφάλισής τους στο έργο τους.
2. Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν τυπικούς μηχανισμούς για την έγκριση, την παρακολούθηση και την περιοδική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών τους και των τίτλων σπουδών που απονέμουν.

3. Οι φοιτητές θα πρέπει να αξιολογούνται βάσει δημοσιευμένων κριτηρίων, κανονισμών και διαδικασιών, τα οποία θα πρέπει να εφαρμόζονται με συνέπεια.
4. Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν τους τρόπους ικανοποίησής τους, ότι όντως το διδακτικό προσωπικό έχει τα απαραίτητα προσόντα και τους αναγκαίες ικανότητες ως τους το διδακτικό έργο που καλείται να φέρει εις πέρας. Τα σχετικά στοιχεία θα πρέπει να είναι διαθέσιμα σε τους που διεξάγουν εξωτερικές αξιολογήσεις και να σχολιάζονται σε σχετικές εκθέσεις.
5. Τα ιδρύματα θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι διαθέσιμοι πόροι για τη στήριξη τους διεργασίας τους μάθησης των φοιτητών είναι επαρκείς και κατάλληλοι για κάθε προσφερόμενο πρόγραμμα σπουδών.
6. Τα ιδρύματα θα πρέπει να μεριμνούν για τη συλλογή, ανάλυση και χρήση όλων των σχετικών δεδομένων ως τους την αποτελεσματική και αποδοτική διαχείριση των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρουν και των λοιπών δραστηριοτήτων τους (ανάπτυξη και συντήρηση βάσης δεδομένων).
7. Τα ιδρύματα θα πρέπει να δημοσιοποιούν, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ενημερωμένη, αμερόληπτη και αντικειμενική πληροφόρηση, τόσο ποιοτική όσο και ποσοτική, αναφορικά με τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν.

2.2 Πρότυπα για την Εξωτερική Διασφάλιση Ποιότητας

1. Οι διαδικασίες ως προς την εξωτερική διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την αποτελεσματικότητα των εσωτερικών διεργασιών διασφάλιση ποιότητας.
2. Ο σκοπός και τα επιδιωκόμενα των εξωτερικών διεργασιών διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να αποφασιστούν από όλους τους ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων και των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, πριν την ανάπτυξη των ίδιων των διεργασιών. Ο σκοπός και τα επιδιωκόμενα θα πρέπει να δημοσιοποιούνται, μαζί με την περιγραφή των διεργασιών που θα χρησιμοποιηθούν.
3. Οποιοσδήποτε τυπικές αποφάσεις ληφθούν ως αποτέλεσμα της εφαρμογής κάποιας διεργασίας εξωτερικής διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να βασίζονται σε ρητά κριτήρια τα οποία δημοσιοποιούνται και εφαρμόζονται με συνέπεια.
4. Οι διεργασίες θα πρέπει να είναι κατάλληλες για το σκοπό που εφαρμόζονται (fit for purpose). Κάθε διεργασία εξωτερικής διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να είναι ειδικά σχεδιασμένη, έτσι ώστε να επιβεβαιώνεται η καταλληλότητά της να πετύχει το σκοπό και τα επιμέρους επιδιωκόμενα της.
5. Οι εκθέσεις αξιολόγησης θα πρέπει να δημοσιοποιούνται, θα πρέπει να διατυπώνονται με σαφήνεια και να είναι άμεσα προσιτές στους αναγνώστες. Οποιοσδήποτε αποφάσεις, συστάσεις ή εισηγήσεις περιλαμβάνονται σε εκθέσεις θα πρέπει να είναι ευδιάκριτες για τον αναγνώστη.

6. Διεργασίες διασφάλισης ποιότητας που είτε περιλαμβάνουν εισηγήσεις για δράσεις ή απαιτούν τη μετέπειτα ανάπτυξη σχεδίου δράσεως, θα πρέπει να περιλαμβάνουν εκ των προτέρων σχετική διαδικασία παρακολούθησης και επαναξιολόγησης (follow-up procedure), η οποία θα πρέπει να εφαρμόζεται με συνέπεια.
7. Η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας των ιδρυμάτων ή/και προγραμμάτων θα πρέπει να διεξάγεται σε περιοδική βάση. Η διάρκεια του κύκλου της επανάληψης και των διαδικασιών αξιολόγησης που θα χρησιμοποιηθούν θα πρέπει να είναι σαφώς ορισμένες και δημοσιευμένες εκ των προτέρων.
8. Οι φορείς διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να παράγουν από καιρό εις καιρό εκθέσεις ανασκόπησης στις οποίες να παρουσιάζονται και να αναλύονται τα γενικά ευρήματα των αξιολογήσεων, διαπιστώσεων και πιστοποιήσεων τους (summary-wide analyses).

2.3 Πρότυπα για τους Φορείς Διασφάλισης Ποιότητας

1. Οι εξωτερικοί φορείς διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την ύπαρξη και αποτελεσματικότητα των εξωτερικών διεργασιών διασφάλισης ποιότητας.
2. Οι φορείς θα πρέπει να έχουν την τυπική αναγνώριση των αρμόδιων δημόσιων αρχών στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης, ως φορέων με αρμοδιότητες για εξωτερική διασφάλιση ποιότητας, και η ύπαρξή τους θα πρέπει να καλύπτεται από σχετική νομοθεσία.
3. Οι φορείς θα πρέπει να αναλαμβάνουν δραστηριότητες εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας (σε ιδρυματικό ή προγραμματικό επίπεδο) σε σταθερή βάση.
4. Οι φορείς θα πρέπει να έχουν επαρκείς και ανάλογους πόρους, τόσο οικονομικούς, όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό.
5. Οι φορείς θα πρέπει να έχουν ξεκάθαρους στόχους και επιδιώξεις ως προς τη δραστηριότητά τους, οι οποίοι να είναι ρητά διατυπωμένοι σε μία δημόσια δήλωση (mission statement).
6. Οι φορείς θα πρέπει να είναι **ανεξάρτητοι**, στο βαθμό που απαιτείται για να έχουν αυτόνομη ευθύνη για τις λειτουργίες τους, και έτσι ώστε τα συμπεράσματα και οι εισηγήσεις τους στις εκθέσεις αξιολόγησης να μην επηρεάζονται από τρίτους, όπως ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, υπουργεία ή άλλους ενδιαφερόμενους.
7. Οι διεργασίες, τα κριτήρια και οι διαδικασίες που χρησιμοποιούν οι φορείς θα πρέπει να είναι ορισμένα εκ των προτέρων και θα πρέπει να είναι δημοσίως διαθέσιμα. Αναμένεται ότι αυτές οι διεργασίες θα περιλαμβάνουν τα εξής:
 - 2.3 Αυταξιολόγηση ή ισοδύναμη διαδικασία από μέρους του υπό αξιολόγηση ιδρύματος.
 - 2.4 Εξωτερική αξιολόγηση από ομάδα ειδικών. Στην ομάδα, η οποία διεξάγει επιτόπου επισκέψεις, περιλαμβάνονται και φοιτητικά μέλη.
 - 2.5 Δημοσίευση της έκθεσης αξιολόγησης, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων, εισηγήσεων, ή άλλων τυπικών πορισμάτων.

2.6 Διαδικασία επαναξιολόγησης για αξιολόγηση των ενεργειών του ιδρύματος οι οποίες έγιναν/τροχιδορομήθηκαν ως αποτέλεσμα των εισηγήσεων στην αρχική έκθεση αξιολόγησης.

8. Διαδικασίες λογοδότησης. Οι φορείς θα πρέπει να θέσουν σε λειτουργία διαδικασίες για τη δική τους λογοδότηση (μετα-διασφάλιση ποιότητας, δηλαδή αξιολόγηση των εξωτερικών φορέων διασφάλισης ποιότητας).

Το πνεύμα που διέπει τα πιο πάνω Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας μπορεί να συνοψισθεί ως εξής: επιδιώκουν την προώθηση της διαφάνειας, της συνέπειας, της καταλληλότητας των διαδικασιών, της επάρκειας των πόρων, και της αντικειμενικότητας, αυτονομίας και ανεξαρτησίας κρίσεως.

3. Βαθμός Ικανοποίησης των Ευρωπαϊκών Προτύπων για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας από το Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται ο υφιστάμενος βαθμός ικανοποίησης των Ευρωπαϊκών προτύπων για την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας, από το Πανεπιστήμιο Κύπρου.

1. Πολιτική και Διαδικασίες Διασφάλισης Ποιότητας

Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν πολιτική και αντίστοιχες διαδικασίες για τη διασφάλιση της ποιότητας και των επιπέδων σε σχέση με τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν. Θα πρέπει να δεσμευτούν ως προς την ανάπτυξη κουλτούρας η οποία αναγνωρίζει τη σημασία της ποιότητας και της διασφάλισής της στο έργο τους.

Το όραμα, η αποστολή και οι επιμέρους διαδικασίες του Πανεπιστημίου Κύπρου (να είναι ένα πρωτοποριακό ίδρυμα, να διακρίνεται στην έρευνα και την προσφορά υψηλής στάθμης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, να καταστεί κέντρο αριστείας, κλπ), ξεκάθαρα διαπνέονται από διάθεση για επίτευξη υψηλών ποιοτικών επιπέδων. Όμως, το Πανεπιστήμιο δεν έχει μία ολοκληρωμένη, ρητά διατυπωμένη, εσωτερική πολιτική διασφάλισης ποιότητας. Η διατύπωση και υλοποίηση μίας τέτοιας πολιτικής καθίσταται πλέον αναγκαία, αφού το Πανεπιστήμιο επιθυμεί να αποτελεί μέρος του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, και επιπλέον η Κυπριακή Πολιτεία, λόγω των δικών της δεσμεύσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή της στη διαδικασία της Bologna [5,6], στοχεύει στη θεσμοθέτηση Εθνικού Φορέα για την εξωτερική διασφάλιση ποιότητας και το σχετικό νομοσχέδιο είναι ήδη υπό συζήτηση.

2. Διασφάλιση Ποιότητας Προγραμμάτων και Τίτλων Σπουδών

Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν τυπικούς μηχανισμούς για την έγκριση, την παρακολούθηση και την περιοδική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών τους και των τίτλων σπουδών που απονέμουν.

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ανέκαθεν είχε τυπικούς μηχανισμούς για την έγκριση νέων προγραμμάτων σπουδών, και για την έγκριση αλλαγών σε υφιστάμενα προγράμματα. Δεν έχει όμως τυπικούς μηχανισμούς για την παρακολούθηση και την περιοδική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρει. Αλλά, επαφίεται στην πρωτοβουλία του κάθε Τμήματος εάν θέλει να θεσπίσει δικούς του εσωτερικούς μηχανισμούς ως προς την παρακολούθηση και την περιοδική αναθεώρηση των δικών του προγραμμάτων σπουδών, χωρίς να έχει καμία υποχρέωση να ενημερώνει οποιοδήποτε άλλο σώμα για τα ευρήματα/πορίσματα αυτών των διεργασιών.

Το 2000 το Πανεπιστήμιο είχε ζητήσει για πρώτη φορά από τη λειτουργία του, και σε πειραματική βάση, τη σφαιρική αξιολόγηση των προγραμμάτων σπουδών του κάθε Τμήματος (και της ερευνητικής δραστηριότητας των Τμημάτων) από τριμελείς επιτροπές εξωτερικών ειδικών. Παρόλο που αποφασίστηκε ότι αυτή η αξιολόγηση από εξωτερικούς κριτές θα επαναλαμβάνεται σε τακτική χρονική βάση, για να τεθεί αυτό σε λειτουργία θα πρέπει να προσδιοριστούν οι λεπτομέρειες της σχετικής διαδικασίας με προεξάρχουσα τη διατύπωση του στόχου που επιδιώκεται μέσω αυτής της διαδικασίας και τι υπόσταση θα έχουν τα πορίσματα και οι συστάσεις των εξωτερικών κριτών.

Είναι σημαντικό να θεσπιστούν τυπικοί μηχανισμοί για την παρακολούθηση, σε συνεχή βάση, και την περιοδική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών του Πανεπιστημίου, οι οποίοι να εφαρμόζονται με ομοιόμορφο και συγκρίσιμο τρόπο από όλα τα Τμήματα. Κατά καιρούς η Σύγκλητος έχει λάβει μεμονωμένες αποφάσεις ή έχει εξετάσει ζητήματα (που απλά παρέμειναν στο κείμενο των πρακτικών της Συγκλήτου και ποτέ δεν ενεργοποιήθηκαν) που ενδεχομένως θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο τέτοιων μηχανισμών, έτσι ώστε να συστηματοποιηθεί η χρήση τους. Για παράδειγμα, πριν κάποια χρόνια η Σύγκλητος αποφάσισε ότι κάθε εξάμηνο τα Συμβούλια Τμημάτων θα εξετάζουν τις τελικές βαθμολογίες των φοιτητών σε όλα τα μαθήματα του εξαμήνου και ότι θα προβληματίζονται και ενδεχομένως θα λαμβάνουν διορθωτικά μέτρα για όποιο μάθημα εντοπίζονται συστηματικές αποκλίσεις, είτε προς τα πάνω, είτε προς τα κάτω, ως προς τη μέση απόδοση των φοιτητών του Τμήματος. Αυτό το μέτρο δεν φαίνεται να έχει τεθεί ποτέ σε λειτουργία. Πολύ πρόσφατα, στο πλαίσιο της συζήτησης για την επαναφορά της υποχρεωτικής χρήσης από όλους τους διδάσκοντες του ερωτηματολογίου αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας, η Σύγκλητος αντάλλαξε απόψεις ως προς τη χρησιμότητα συλλογικών καταστάσεων για κάθε Τμήμα στις οποίες να συνοψίζονται οι απαντήσεις για όλα τα μαθήματα, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει απόλυτη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των επιμέρους στοιχείων για το κάθε μάθημα.

Η εφαρμογή του ECTS από τη φετινή ακαδημαϊκή χρονιά σε όλα τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου, συνεπάγεται την υιοθέτηση επιπρόσθετων κριτηρίων ως προς την εξέταση νέων ή αναθεωρημένων προγραμμάτων σπουδών. Συνεπώς, οι υφιστάμενες διαδικασίες έγκρισης νέων ή αναθεωρημένων προγραμμάτων χρειάζονται κάποια επεξεργασία. Επιπρόσθετα, η εφαρμογή του ECTS καθιστά αναγκαία τη θεσμοθέτηση μηχανισμών παρακολούθησης των προγραμμάτων σπουδών για να διαπιστωθεί στην πράξη κατά πόσον οι πιστώσεις ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Εξάλλου, οι κατευθυντήριες γραμμές που θέτει η Ευρώπη ως προς την ικανοποίηση του προτύπου της διασφάλισης ποιότητας των προγραμμάτων και τίτλων σπουδών, εμμέσως πλην σαφώς θεωρούν δεδομένη την εφαρμογή των προνοιών του ECTS. Οι κατευθυντήριες γραμμές υπογραμμίζουν αυτά που αναμένεται να περιλαμβάνει η εσωτερική διασφάλιση ποιότητας των προγραμμάτων και τίτλων σπουδών. Αυτές παρουσιάζονται στον Πίνακα 1, μαζί με σχολιασμό ως προς το βαθμό ικανοποίησής τους από τις υφιστάμενες διαδικασίες και μηχανισμούς του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Κατευθυντήρια γραμμή για τη διασφάλιση ποιότητας των προγραμμάτων και τίτλων σπουδών	Βαθμός ικανοποίησης από Π.Κ.
Ανάπτυξη και ρητή δημοσιοποίηση των μαθησιακών στόχων.	Ικανοποιείται στο πλαίσιο της εφαρμογής του ECTS.
Ιδιαίτερη προσοχή στο σχεδιασμό και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών.	Ανέκαθεν αποδιδόταν η δέουσα προσοχή.
Κάλυψη ιδιαίτερων αναγκών αναφορικά με διαφορετικούς τρόπους παρακολούθησης (π.χ. πλήρης φοίτηση, μερική φοίτηση, εξ αποστάσεως μάθηση, ηλεκτρονική μάθηση) και διαφορετικούς τύπους ανώτατης εκπαίδευσης (π.χ. ακαδημαϊκή, επαγγελματική εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση).	Επί του παρόντος απλά παρέχονται κάποιες διευκολύνσεις στους εργαζόμενους φοιτητές, κυρίως μεταπτυχιακούς φοιτητές. Για κανένα πρόγραμμα δεν αναφέρονται ρητά οποιοδήποτε διαφορετικοί τρόποι παρακολούθησης του (πλήρης φοίτηση μόνο, μερική φοίτηση μόνο, και οι δύο τρόποι) και συνεπώς δεν υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις και σχετικοί περιορισμοί ή ευθύνες.
Διάθεση κατάλληλων μαθησιακών πόρων.	Ικανοποιείται, παρόλο που δυσκολίες προκύπτουν ως προς την εξασφάλιση της απαιτούμενης χρηματοδότησης ή/και του απαιτούμενου χώρου. Όμως το Π.Κ. δίνει προτεραιότητα στους μαθησιακούς πόρους (Βιβλιοθήκη, εργαστήρια, κλπ) και δεν κάνει εξοικονομήσεις εις βάρος τους.
Τυπικές διαδικασίες έγκρισης προγραμμάτων σπουδών από σώμα εκτός των διδασκόντων του προγράμματος.	Ανέκαθεν ικανοποιείτο.
Παρακολούθηση της προόδου και των επιτευγμάτων των φοιτητών.	Το Π.Κ. υιοθέτησε από την αρχή τη φιλοσοφία της συνεχούς αξιολόγησης, βελτιώσεις όμως μπορεί να γίνουν. Ο παλαιότερος θεσμός του «φοιτητή υπό παρακολούθηση» έχει καταργηθεί. Ο θεσμός του Ακαδημαϊκού Συμβούλου, όμως, παραμένει και έγιναν προσπάθειες ενίσχυσής του.
Τακτές, περιοδικές αναθεωρήσεις των προγραμμάτων σπουδών (συμπεριλαμβανομένης της αξιοποίησης εξωτερικών ειδικών).	Έγινε μόνο μία φορά μέχρι τώρα.
Τακτή ανατροφοδότηση από τους εργοδότες, τις συντεχνίες των εργαζομένων, και άλλους σχετικούς οργανισμούς.	Δεν έχει γίνει ποτέ σε οργανωμένη/ συστηματική βάση.
Συμμετοχή φοιτητών σε διεργασίες διασφάλισης ποιότητας.	Οι φοιτητές συμμετέχουν σε όλα τα σώματα που εμπλέκονται στην έγκριση προγραμμάτων σπουδών (Συμβούλια Τμημάτων, Συμβούλια Σχολών, Συγκλητικές Επιτροπές, Σύγκλητο). Επιπρόσθετα, σε ορισμένα Τμήματα συμμετέχουν στις ειδικές επιτροπές που σχεδιάζουν/αναθεωρούν προγράμματα. Τέλος υπάρχει το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας που συμπληρώνεται από τους φοιτητές (πρόσφατα η Σύγκλητος έχει επαναφέρει την υποχρεωτική χρήση του από όλους τους διδάσκοντες).

Πίνακας 1: Κατευθυντήριες Γραμμές για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας των Προγραμμάτων και Τίτλων Σπουδών

Το θέμα της διασφάλισης ποιότητας του ανώτατου ακαδημαϊκού τίτλου, του Διδακτορικού τίτλου, απασχόλησε έντονα τη Σύγκλητο τον τελευταίο καιρό και πρόσφατα το σώμα υιοθέτησε εισήγηση της Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών για τη θέσπιση αριθμού κριτηρίων ως προς το περιεχόμενο μίας Διδακτορικής Διατριβής και για διάφορες λεπτομέρειες ως προς το διαδικασιακό σκέλος της εκπόνησης ενός Διδακτορικού Προγράμματος, με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας.

3. Διασφάλιση Ποιότητας Διαδικασιών Αξιολόγησης των Φοιτητών

Οι φοιτητές θα πρέπει να αξιολογούνται βάσει δημοσιευμένων κριτηρίων, κανονισμών και διαδικασιών, τα οποία θα πρέπει να εφαρμόζονται με συνέπεια.

Οι Κανόνες Σπουδών ανέκαθεν απαιτούσαν τη δημοσιοποίηση του τρόπου αξιολόγησης και βαθμολόγησης των φοιτητών για κάθε μάθημα. Συγκεκριμένα, «κατά την πρώτη εβδομάδα διδασκαλίας ο διδάσκων δίνει γραπτώς στους φοιτητές το διάγραμμα του μαθήματος στο οποίο αναγράφονται οι στόχοι, η ύλη, η βιβλιογραφία και ο τρόπος αξιολόγησης του μαθήματος. Ο τρόπος αξιολόγησης του μαθήματος δεν μπορεί να τροποποιηθεί μετά την πρώτη εβδομάδα διδασκαλίας. Το διάγραμμα του μαθήματος κοινοποιείται στην Υπηρεσία Σπουδών και Φοιτητικής Μέριμνας και στον Πρόεδρο του οικείου Τμήματος.» Πρόσφατα η Σύγκλητος αποφάσισε ότι σε κάθε εξεταστικό δοκίμιο θα πρέπει να αναγράφονται ρητά οι επιμέρους βαθμολογίες για τις διάφορες ερωτήσεις, για να υπάρχει μεγαλύτερη διαφάνεια και συνέπεια. Τα δοκίμια των ενδιάμεσων εξετάσεων επιστρέφονται, με σχετική ανατροφοδότηση προς τους φοιτητές. Το ίδιο και για τις υπόλοιπες εργασίες. Τα δοκίμια των τελικών εξετάσεων δεν επιστρέφονται, αλλά φοιτητές έχουν το δικαίωμα να τα δουν. Τα δοκίμια αυτά κρατούνται για ένα χρόνο, σε περίπτωση που προκύψουν κάποιες ενστάσεις, και μετά καταστρέφονται. Ενστάσεις για τελικές βαθμολογίες μαθημάτων μπορεί να γίνουν μόνο για μη ακαδημαϊκούς λόγους και η εξέτασή τους γίνεται βάσει διαδικασιών των Τμημάτων (διαδικασία επαναβαθμολόγησης μαθήματος). Κατά κανόνα, προφορικές εξετάσεις δεν επιτρέπονται.

Προπτυχιακές διπλωματικές εργασίες συνήθως αξιολογούνται από δύο διδάσκοντες, τον επιβλέποντα και ένα δεύτερο αξιολογητή. Τα κριτήρια αξιολόγησης δημοσιοποιούνται. Παρομοίως μεταπτυχιακές διατριβές επιπέδου Μάστερ αξιολογούνται από τριμελείς Επιτροπές (τον επιβλέποντα και δύο άλλους διδάσκοντες), ενώ οι Διδακτορικές διατριβές αξιολογούνται από πενταμελείς Επιτροπές, οι οποίες περιλαμβάνουν τουλάχιστο ένα αξιολογητή από άλλο πανεπιστήμιο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, πρόσφατα η Σύγκλητος έχει θεσπίσει γενικά κριτήρια ως προς την αξιολόγηση των Διδακτορικών διατριβών με στόχο τη διασφάλιση ποιότητας.

Με βάση τα πιο πάνω συνάγεται ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου πάντοτε στόχευε στη διαφάνεια ως προς τα κριτήρια και τους τρόπους αξιολόγησης των φοιτητών. Εξάλλου η φιλοσοφία της συνεχούς αξιολόγησης, η οποία εφαρμόζεται από την έναρξη της λειτουργίας του Πανεπιστημίου, τοποθετεί τη διεργασία της αξιολόγησης ως σύμφυτη με τη διεργασία της μάθησης, στοχεύοντας στη συνεχή ανατροφοδότηση του φοιτητή. Ως εκ τούτου όλα τα δοκίμια, ασκήσεις, κλπ επιστρέφονται στους φοιτητές, όχι μόνο με τις βαθμολογίες, αλλά πρωτίστως το σχολιασμό του διδάσκοντα. Επομένως, η συνέπεια ή όχι, ως προς την αξιολόγηση των φοιτητών σε δεδομένο μάθημα, από τους εμπλεκόμενους διδάσκοντες, μπορεί εύκολα να τεκμηριωθεί. Γεγονός είναι ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν εφαρμόζει το σύστημα του δεύτερου εσωτερικού αξιολογητή για τις τελικές εξετάσεις των μαθημάτων, ή το σύστημα των εξωτερικών εξεταστών. Υπάρχουν πολλοί σοβαροί λόγοι που δεν δικαιολογούν τη χρήση τέτοιων επιπρόσθετων εξεταστών. Εδώ απλά αναφέρεται ένας από αυτούς τους λόγους που και πάλι εδράζεται στην φιλοσοφία της συνεχούς αξιολόγησης. Σε ένα

εκπαιδευτικό σύστημα που δεν εφαρμόζει συνεχή αξιολόγηση, οι τελικές εξετάσεις των μαθημάτων έχουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα, ίσως και την αποκλειστική βαρύτητα, ως προς την αξιολόγηση των φοιτητών. Επομένως, είναι σημαντικό οι τελικές εξετάσεις να είναι δίκαιες και αντιπροσωπευτικές. Συνεπώς δικαιολογείται η συνδρομή επιπρόσθετης ανεξάρτητης κρίσης/σχολιασμού μέσω άλλων εσωτερικών ή εξωτερικών εξεταστών. Όπου όμως εφαρμόζεται η συνεχής αξιολόγηση, πρώτον η δια ορισμού χρήση πολλαπλών τρόπων αξιολόγησης καθιστά το σύστημα πιο δίκαιο, αντιπροσωπευτικό και διάφανο, και δεύτερον οι τελικές εξετάσεις δεν έχουν κατ' ανάγκη ιδιαίτερη βαρύτητα.

Πέραν των πιο πάνω, πολλά Τμήματα του Πανεπιστημίου εξετάζουν συλλογικά και επικυρώνουν τις τελικές βαθμολογίες των μαθημάτων κάθε εξαμήνου πριν αυτές κοινοποιηθούν στην Υπηρεσία Σπουδών και Φοιτητικής Μέριμνας. Η παλαιότερη απόφαση της Συγκλήτου για προβληματισμό των Τμημάτων για μαθήματα όπου εντοπίζονται συστηματικές αποκλίσεις από τη μέση επίδοση των φοιτητών του Τμήματος, η οποία αναφέρεται πιο πάνω, θα πρέπει να εφαρμοστεί. Επιπρόσθετα, η εφαρμογή του ECTS θα αποδώσει μεγαλύτερη διαφάνεια και συνέπεια ως προς τις υποχρεώσεις τόσο των διδασκόντων όσο και των διδασκόμενων.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρώπης για τη διασφάλιση ποιότητας των διαδικασιών αξιολόγησης των φοιτητών παρουσιάζονται στον Πίνακα 2 μαζί με σχολιασμό ως προς το βαθμό ικανοποίησής τους από τις υφιστάμενες διαδικασίες και μηχανισμούς του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Κατευθυντήρια γραμμή για τη διασφάλιση ποιότητας των διαδικασιών αξιολόγησης των φοιτητών	Βαθμός ικανοποίησης από Π.Κ.
Οι διαδικασίες αξιολόγησης αναμένεται να είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να μπορούν να αποφαίνονται κατά πόσον οι μαθησιακοί και άλλοι στόχοι έχουν επιτευχθεί.	Ανέκαθεν αυτή ήταν βασική επιδίωξη του Πανεπιστημίου Κύπρου, με την υιοθέτηση της φιλοσοφίας της συνεχούς αξιολόγησης. Η εφαρμογή του ECTS, και συγκεκριμένα η ανάγκη για άμεση συσχέτιση του τρίπτυχου των μαθησιακών στόχων, των μεθόδων διδασκαλίας και των μεθόδων αξιολόγησης, θα ενισχύσει αυτή τη βασική αρχή του Πανεπιστημίου.
Οι διαδικασίες αξιολόγησης θα πρέπει να είναι κατάλληλες για το σκοπό τους, είτε αυτός είναι διαγνωστικός, τυπικός ή ανασκοπητικός.	Ο ίδιος σχολιασμός όπως και πιο πάνω. Η συνεχής αξιολόγηση συνεπάγεται συνεχή ανατροφοδότηση στο φοιτητή. Ο ρόλος της κάθε μορφής αξιολόγησης θα πρέπει να προσδιορίζεται, ενδεχομένως με μεγαλύτερη λεπτομέρεια και ακρίβεια από ότι γινόταν μέχρι τώρα.
Τα κριτήρια βαθμολόγησης θα πρέπει να είναι ξεκάθαρα και δημοσιευμένα.	Τα κριτήρια είναι ρητώς διατυπωμένα και δημοσιευμένα, πρωτίστως στα διαγράμματα των μαθημάτων, για τα επιμέρους κριτήρια, αλλά και σε γενικές εγκυκλίους και διατάξεις για τα γενικά κριτήρια. Περαιτέρω βελτιώσεις έτσι ώστε όλα να είναι ξεκάθαρα σίγουρα μπορεί να γίνουν.
Οι αξιολογητές θα πρέπει να κατανοούν το ρόλο της αξιολόγησης στην εξελικτική πορεία των φοιτητών προς την κατάκτηση της γνώσης και των	Λόγω της εφαρμογής συνεχούς αξιολόγησης, ο ρόλος της αξιολόγησης στην προοδευτική εξέλιξη των φοιτητών, αναμένεται ότι είναι

δεξιοτήτων που συνδέονται με το προσδοκώμενο ακαδημαϊκό προσόν.	κατανοητός. Θα ήταν χρήσιμο, όμως, εάν το Κέντρο Διδασκαλίας και Μάθησης οργάνωνε σχετικά σεμινάρια από ειδικούς ως προς το ρόλο της αξιολόγησης στη διαδικασία της μάθησης. Επαναλαμβάνεται ότι το ECTS απαιτεί τη ρητή σύνδεση των αξιολογήσεων με τους προτιθέμενους μαθησιακούς στόχους.
Όπου είναι δυνατόν, η αξιολόγηση δεν θα πρέπει να βασίζεται στην κρίση ενός και μόνον αξιολογητή.	Οι διπλωματικές εργασίες και οι μεταπτυχιακές διατριβές (επιπέδου Μάστερ και Διδακτορικού) ανέκαθεν αξιολογούνταν από επιτροπές αξιολογητών. Η εφαρμογή συνεχούς αξιολόγησης μειώνει την ανάγκη για τη χρήση πολλαπλών αξιολογητών στα μαθήματα.
Η διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλες τις πιθανές συνέπειες των κανόνων εξετάσεων.	Η βασική συνέπεια στο Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι ότι αποτυχία σε ένα μάθημα συνεπάγεται την επανάληψή του από την αρχή. Όλες οι συνέπειες είναι καταγραμμένες λεπτομερώς σε μορφή κανόνων και συνεπώς αναμένεται ότι είναι πλήρως κατανοητές σε όλους τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους.
Οι σχετικοί κανόνες θα πρέπει να έχουν ξεκάθαρες ρυθμίσεις ως προς την απουσία φοιτητών, ασθένεια, και άλλες παρόμοιες καταστάσεις.	Οι σχετικοί κανόνες και διαδικασίες του Πανεπιστημίου Κύπρου καλύπτουν επαρκώς όλα αυτά τα ενδεχόμενα.
Θα πρέπει να διασφαλίζεται το αδιάβλητο των αξιολογήσεων βάσει των διακηρυγμένων διαδικασιών του ιδρύματος (security of the procedures).	Το αδιάβλητο των αξιολογήσεων διασφαλίζεται βάσει των διακηρυγμένων διαδικασιών του Πανεπιστημίου (βλέπε, για παράδειγμα, πειθαρχικούς κανόνες.).
Οι διαδικασίες αξιολόγησης μπορεί να υπόκεινται σε διοικητικό έλεγχο προς πιστοποίηση του αδιάβλητου/αξιοπιστίας τους (accuracy of the procedures).	Τα Συμβούλια Τμημάτων είναι τα κατ' εξοχήν όργανα του Πανεπιστημίου για τη διεξαγωγή του διοικητικού αυτού ελέγχου, πάντοτε μέσα στα πλαίσια του σεβασμού της ακαδημαϊκής ελευθερίας και κατ' συνέπεια της παραδοχής ότι οι απόψεις των ειδικών σε κάποιο θέμα θα πρέπει να γίνονται σεβαστές. Τα ανώτερα ακαδημαϊκά όργανα του Πανεπιστημίου (Συμβούλια Σχολών, Σύγκλητος), θα πρέπει να διασφαλίζουν μέσω της θέσπισης σχετικών πλαισίων ή/και κανόνων ότι γενικά οι διαδικασίες αξιολόγησης που ακολουθούνται είναι δίκαιες και εμπνέουν εμπιστοσύνη πρωτίστως στους αξιολογούμενους, αλλά και σε άλλους ανεξάρτητους αξιολογητές.
Γενικά οι φοιτητές θα πρέπει να είναι πλήρως πληροφορημένοι ως προς τη στρατηγική αξιολόγησης που αφορά το πρόγραμμα σπουδών τους, τις εξετάσεις και άλλες μεθόδους αξιολόγησης στις οποίες θα υποβληθούν, για αυτά που αναμένουν οι διδάσκοντες από τους φοιτητές και ποια κριτήρια θα εφαρμοστούν για την αξιολόγηση της επίδοσής τους	Αυτή η γενική απαίτηση ικανοποιείται ήδη επαρκώς, η δε πλήρης εφαρμογή των προνοιών του ECTS θα ενισχύσει περαιτέρω το βαθμό ικανοποίησής της.

Πίνακας 2: Κατευθυντήριες Γραμμές για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας των Διαδικασιών Αξιολόγησης των Φοιτητών

Όπως διαφαίνεται από τον Πίνακα 2, οι συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τη διασφάλιση ποιότητας των διαδικασιών αξιολόγησης των φοιτητών, ήδη ικανοποιούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις υφιστάμενες διαδικασίες και μηχανισμούς του Πανεπιστημίου Κύπρου. Περαιτέρω βελτιώσεις, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε πλήρη ευθυγράμμιση, θα έλθουν με την πλήρη εφαρμογή των προνοιών του συστήματος ECTS, ειδικά στο θέμα της αξιολόγησης φοιτητών, και παράλληλα με την πλήρη δραστηριοποίηση του Κέντρου Διδασκαλίας και Μάθησης (ΚΕΔΙΜΑ). Συγκεκριμένα, το ΚΕΔΙΜΑ θα μπορούσε να αναλάβει την οργάνωση σεμιναρίων σε θέματα αξιολόγησης, με παράλληλη κοινοποίηση σχετικού υλικού εντός της κοινότητας του Πανεπιστημίου (π.χ. μορφές αξιολόγησης και πλαίσια χρήσης αυτών, μεθόδους αυτοαξιολόγησης διδασκομένων, κλπ). Γενικά, η αξιολόγηση θα πρέπει να ενθαρρύνει τους διδασκόμενους για περαιτέρω πρόοδο και αυτοβελτίωση και όχι να τους αποθαρρύνει ή να τους ωθεί προς την αποστασιοποίηση, με άλλα λόγια να προκαλεί «αντικίνητρα» προς το μάθημα. Για παράδειγμα, έστω ότι απαιτείται από το φοιτητή να περάσει κάθε γραπτή εξέταση ενός μαθήματος, για να περάσει το μάθημα, ασχέτως της επιμέρους βαρύτητας της κάθε εξέτασης στον τελικό βαθμό και του χρόνου διεξαγωγής της. Εάν ο φοιτητής αποτύχει την πρώτη ενδιάμεση εξέταση, της οποίας η βαρύτητα είναι έστω μόνο 10% και η εξέταση αυτή διεξάγεται κατά το τέλος του πρώτου μήνα διδασκαλίας, τότε τί κίνητρα θα έχει αυτός ο φοιτητής για να συνεχίσει και να βελτιωθεί, αφού ασχέτως του τι θα κάνει στη συνέχεια, είναι ήδη «καταδικασμένος» να αποτύχει στο μάθημα;

4. Διασφάλιση Ποιότητας Διδασκόντων

Τα ιδρύματα θα πρέπει να έχουν τους τρόπους ικανοποίησής τους, ότι όντως το διδακτικό προσωπικό έχει τα απαραίτητα προσόντα και τις αναγκαίες ικανότητες ως προς το διδακτικό έργο που καλείται να φέρει εις πέρας. Τα σχετικά στοιχεία θα πρέπει να είναι διαθέσιμα σε αυτούς που διεξάγουν εξωτερικές αξιολογήσεις και να σχολιάζονται σε σχετικές εκθέσεις.

Αναμφίβολα το Πανεπιστήμιο Κύπρου πάντοτε στόχευε και στοχεύει στην προσέλκυση υψηλής στάθμης διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, υιοθετώντας τη βασική αρχή που θέτει και η Ευρώπη, ότι δηλαδή οι διδάσκοντες είναι ο μοναδικός, υψίστης σημασίας μαθησιακός πόρος (learning resource) για την πλειονότητα των φοιτητών. Οι διαδικασίες εκλογής και ανέλιξης ακαδημαϊκού προσωπικού είναι αυστηρές και διαφανείς, θέτουν ως ελάχιστο κριτήριο την κατοχή Διδακτορικού τίτλου (στην υπό προκήρυξη ειδικότητα) και εμπλέκουν σε ουσιαστικό βαθμό τη συμμετοχή ανεξάρτητων, εξωτερικών κριτών. Οι διαδικασίες αυτές αποτελούν από μόνες τους εχέγγυο για τη διασφάλιση ποιότητας του ακαδημαϊκού προσωπικού, και γι' αυτό θα πρέπει να διασφαλιστεί το αδιάβλητο και η αξιοπιστία αυτών των θεσμών. Όμως, πρέπει παράλληλα να επισημανθεί ότι τα κριτήρια που αφορούν την εκλογή και ανέλιξη ακαδημαϊκού προσωπικού αφορούν πρωτίστως την έρευνα και σε πολύ μικρότερο βαθμό τη διδασκαλία, όπως εξάλλου συμβαίνει σε πανεπιστημιακά ιδρύματα προσανατολισμένα προς την έρευνα, και αυτό δεν θα πρέπει να αλλάξει (φυσικά η επιλογή των ειδικοτήτων στις υπό προκήρυξη θέσεις συνήθως γίνεται με κύριο γνώμονα τις διδακτικές ανάγκες των Τμημάτων). Συνεπώς, θεωρώντας ότι οι διαδικασίες εκλογής ακαδημαϊκού προσωπικού διασφαλίζουν την εκλογή ατόμων άρτια καταρτισμένων επιστημονικά στις ειδικότητες που αφορούν τα προγράμματα σπουδών των οικείων Τμημάτων, τυχόν αδυναμίες ως προς το διδακτικό έργο μπορεί να απαλειφθούν με την κατάλληλη στήριξη και καθοδήγηση. Κανένας δεν γεννιέται πεφωτισμένος δάσκαλος και λίγοι είναι αυτοί που παράλληλα με την εκπόνηση του Διδακτορικού τους προγράμματος και την εκπαίδευση τους στην επιστημονική έρευνα, αποκτούν επίσης τις αναγκαίες διδακτικές ικανότητες. Οι σχετικές δεξιότητες και ικανότητες ως προς το διδακτικό έργο που απαιτείται σε επίπεδο πανεπιστημιακού ιδρύματος αποκτώνται και αναπτύσσονται μέσω εμπειρίας. Η διαδικασία της απόκτησης διδακτικής εμπειρογνομosύνης μπορεί να ενισχυθεί τα μέγιστα,

εάν παρέχεται η απαραίτητη στήριξη και καθοδήγηση από άλλους πιο έμπειρους και ειδικούς, και πρωτίστως εάν ο (νεοεισερχόμενος) διδάσκων είναι ευαίσθητος στην προτεινόμενη στήριξη.

Πριν λίγα χρόνια το Πανεπιστήμιο Κύπρου έκανε το σημαντικό βήμα να δημιουργήσει Κέντρο Διδασκαλίας και Μάθησης (ΚΕΔΙΜΑ), το οποίο λειτουργεί για δύο χρόνια περίπου, αλλά δεν έχει ακόμη δραστηριοποιηθεί πλήρως, λόγω των περιορισμένων πόρων που κατέστη δυνατόν να του παρασχεθούν μέχρι τώρα. Η δημιουργία του ΚΕΔΙΜΑ επικροτείται από την εξωτερική ομάδα αξιολόγησης στο πλαίσιο της επαναξιολόγησης του Πανεπιστημίου Κύπρου από το EUA (follow-up institutional evaluation). Όμως, επί του παρόντος φαίνεται να είναι διάχυτη η άποψη ότι ο κύριος λόγος της ύπαρξης του ΚΕΔΙΜΑ είναι το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας. Δεν είναι έτσι. Κύριος λόγος της ύπαρξης του ΚΕΔΙΜΑ είναι η στήριξη της διδασκαλίας και της μάθησης με στόχο (α) τη συνεχή αυτοβελτίωση των διδασκόντων (έτσι ώστε να αποκτηθούν και να ενισχυθούν οι απαραίτητες δεξιότητες) και (β) τη στήριξη των φοιτητών προς απόκτηση και βελτίωση των απαιτούμενων δεξιοτήτων για πιο αποτελεσματική μάθηση. Ήδη το ΚΕΔΙΜΑ έχει οργανώσει σχετικά σεμινάρια με τη συνδρομή κατ' εξοχήν ειδικών από πανεπιστήμια του εξωτερικού και νέα σεμινάρια έχουν τροχοδρομηθεί για τη φετινή ακαδημαϊκή χρονιά.

Οι διδάσκοντες στο Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν είναι μόνο τα μέλη ακαδημαϊκού προσωπικού. Επιπρόσθετα είναι οι Επισκέπτες Καθηγητές (κανονικής και σύντομης διάρκειας παρόλο που η συμμετοχή των τελευταίων είναι πολύ περιστασιακή και αφορά μόνο μεταπτυχιακά μαθήματα). Η εμπλοκή επισκεπτών καθηγητών επιβάλλεται δια νόμου αφού το 10% των θέσεων θα πρέπει αναγκαστικά να χρησιμοποιείται για την πρόσληψη επισκεπτών καθηγητών. Είναι επίσης τα μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού, οι Ειδικοί Επιστήμονες για διδακτικούς σκοπούς, οι Βοηθοί Διδασκαλίας (μεταπτυχιακοί φοιτητές, Μεταπτυχιακοί Συνεργάτες), και σύντομα, οι Συνεργάτες του Πανεπιστημίου. Οι απαιτήσεις ως προς την ποιότητα του διδακτικού έργου θα πρέπει να είναι όμοιες για όλες τις κατηγορίες διδασκόντων, τηρουμένων φυσικά των αναλογιών, βάσει των διαφορετικών διδακτικών υποχρεώσεων, π.χ. κανονικό έναντι βοηθητικού έργου. Με άλλα λόγια δεν θα πρέπει να υπάρχουν οποιεσδήποτε χαλαρώσεις επειδή η παρουσία διδασκόντων από ορισμένες από τις πιο πάνω κατηγορίες είναι συνήθως περιστασιακή. Επειδή στο παρελθόν είχαν προκύψει σχετικά προβλήματα με τη μία ή την άλλη κατηγορία αυτών των διδασκόντων, το Πανεπιστήμιο αναγκάστηκε να πάρει κάποια μέτρα που άπτονται της διασφάλισης ποιότητας. Συγκεκριμένα, (α) έχει τεθεί σε λειτουργία κώδικας δεοντολογίας επισκεπτών καθηγητών, (β) έχουν προσδιοριστεί με σαφήνεια και λεπτομέρεια τα επιτρεπτά διδακτικά καθήκοντα των βοηθών διδασκαλίας, (γ) γίνονται προσπάθειες για την πλήρη διάκριση των βοηθητικών κατηγοριών με επίκεντρο την απάλειψη της σημαντικής επικάλυψης ρόλων ανάμεσα στους ειδικούς επιστήμονες (για διδακτικούς σκοπούς) και τους βοηθούς διδασκαλίας, (δ) έχουν προσδιοριστεί τα απαιτούμενα προσόντα για την προσφορά διδακτικού έργου, ακόμη και σε βοηθητική βάση, και (ε) έχουν προσδιοριστεί τα κριτήρια βάσει των οποίων δικαιολογείται η προσφορά αυτοδύναμου διδακτικού έργου από ειδικούς επιστήμονες. Όταν τεθούν σε πλήρη λειτουργία αυτά τα μέτρα δεν θα υπάρχουν επικαλύψεις. Σε κάθε περίπτωση διδασκόντων, εκτός των μελών ακαδημαϊκού προσωπικού, υπάρχει και εσωτερικός επόπτης για το μάθημα που είναι μέλος του ακαδημαϊκού προσωπικού. Επιπρόσθετα, η χρήση του ερωτηματολογίου αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας ήταν πάντοτε υποχρεωτική για αυτές τις κατηγορίες διδασκόντων και τα αποτελέσματα κοινοποιούνταν στους Προέδρους των οικείων Τμημάτων.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρώπης ως προς τη διασφάλιση ποιότητας των διδασκόντων παρουσιάζονται στον Πίνακα 3 μαζί με σχολιασμό ως προς το βαθμό ικανοποίησής τους από τις υφιστάμενες διαδικασίες και μηχανισμούς του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Κατευθυντήρια γραμμή για τη διασφάλιση ποιότητας των διδασκόντων	Βαθμός ικανοποίησης από Π.Κ.
<p>Οι διδάσκοντες θα πρέπει να έχουν πλήρη γνώση και κατανόηση του μαθήματος που διδάσκουν.</p> <p>Οι διδάσκοντες θα πρέπει να έχουν τις αναγκαίες δεξιότητες και εμπειρία για την αποδοτική μετάδοση της γνώσης και της κατανόησής τους σε φοιτητές κάτω από διάφορα διδακτικά πλαίσια. Παράλληλα θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε σχετική ανατροφοδότηση ως προς τη δική τους διδακτική απόδοση.</p>	<p>Οι διαδικασίες πρόσληψης ακαδημαϊκού προσωπικού στοχεύουν στην πρόσληψη ατόμων με άρτια γνώση και κατανόηση στις σχετικές ειδικότητες. Οι διαδικασίες πρόσληψης διδασκόντων από τις υπόλοιπες κατηγορίες συνεπάγονται κάποιον έλεγχο ποιότητας, αλλά βελτιώσεις μπορούν να γίνουν.</p> <p>Αυτή η απαίτηση θα μπορεί να καλυφθεί μέσω της πλήρους δραστηριοποίησης του ΚΕΔΙΜΑ. Με βάση την πρόσφατη απόφαση της Συγκλήτου για επαναφορά της υποχρεωτικής χρήσης του ερωτηματολογίου αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας, όλοι οι διδάσκοντες θα έχουν σχετική ανατροφοδότηση από τους φοιτητές, καθαρά για σκοπούς αυτοβελτίωσης. Επαφίεται στον κάθε διδάσκοντα να κάνει τη δική του αυτοκριτική και διάγνωση βασιζόμενος και στη συμμετοχή και τις επιδόσεις των φοιτητών στο μάθημά του.</p>
<p>Τα ιδρύματα θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι διαδικασίες πρόσληψης διδακτικού προσωπικού περιλαμβάνουν τα κατάλληλα μέσα για να μπορεί να διαπιστώνεται ότι κάθε νέο μέλος διδακτικού προσωπικού κατέχει το ελάχιστο αναγκαίο επίπεδο διδακτικής ικανότητας.</p>	<p>Θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί διαδικασία ανοικτής διάλεξης για όλες τις κατηγορίες διδασκόντων, ως αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας πρόσληψής τους (όπως συμβαίνει σε πολλά πανεπιστήμια του εξωτερικού), καθώς επίσης άλλα μέσα. Το ΚΕΔΙΜΑ θα μπορούσε να κάνει σχετικές εισηγήσεις.</p>
<p>Θα πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στο διδακτικό προσωπικό για ανάπτυξη και επέκταση των διδακτικών του δυνατοτήτων και θα πρέπει να ενθαρρύνεται το προσωπικό να εκτιμά τις διδακτικές του δεξιότητες.</p>	<p>Εντάσσεται στις αρμοδιότητες του ΚΕΔΙΜΑ. Η εκτίμηση θα ενθαρρυνθεί εάν υπάρχει και μετρήσιμη επιβράβευση.</p>
<p>Τα ιδρύματα θα πρέπει να παρέχουν την ευκαιρία σε διδάσκοντες που παρουσιάζουν αδυναμίες στο διδακτικό τους έργο να το βελτιώνουν σε ένα αποδεκτό επίπεδο, και θα πρέπει να έχουν τα μέσα απομάκρυνσης από το διδακτικό έργο, ατόμων που εξακολουθούν να έχουν σοβαρές διδακτικές αδυναμίες.</p>	<p>Το πρώτο σκέλος καλύπτεται από τις αρμοδιότητες του ΚΕΔΙΜΑ. Το δεύτερο σκέλος χρήζει προβληματισμού και συζήτησης.</p>

Πίνακας 3: Κατευθυντήριες Γραμμές για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας των Διδασκόντων
 Με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές που παρουσιάζονται στον Πίνακα 3, ο ρόλος και η σημασία ενός Κέντρου όπως το ΚΕΔΙΜΑ είναι δεδομένα. Συνεπώς, η λειτουργία του ΚΕΔΙΜΑ θα πρέπει να στηριχθεί με τους αναγκαίους πόρους, έμψυχους και υλικούς.

5. Διασφάλιση Ποιότητας Μαθησιακών Πόρων και Στήριξης Φοιτητών

Τα ιδρύματα θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι διαθέσιμοι πόροι για τη στήριξη της διεργασίας της μάθησης των φοιτητών είναι επαρκείς και κατάλληλοι για κάθε προσφερόμενο πρόγραμμα σπουδών.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρώπης επισημαίνουν ότι εκτός από τους διδάσκοντες, οι φοιτητές χρησιμοποιούν διάφορες άλλες πηγές για τη στήριξη της μάθησής τους, όπως υλικούς πόρους (βιβλιοθήκες, υπολογιστικά συστήματα) και έμψυχη στήριξη (ακαδημαϊκοί σύμβουλοι, υπηρεσίες συμβουλευτικής, άλλη στήριξη).

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ανέκαθεν απέδιδε τη δέουσα σημασία ως προς την αναγκαιότητα για επάρκεια και καταλληλότητα των πόρων που θα στήριζαν ένα πρόγραμμα σπουδών. Κάθε πρόταση για νέο πρόγραμμα σπουδών συνοδεύεται από ανάλυση των απαιτούμενων πόρων, σε εργαστήρια, εξοπλισμό ή άλλους πόρους, π.χ. διευθετήσεις για πρακτική άσκηση σε εξωτερικούς οργανισμούς. Επιπρόσθετα, η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου εμπλουτίζεται με τα απαραίτητα διδακτικά εγχειρίδια, μάλιστα σε πολλαπλά αντίτυπα για τα βασικά εγχειρίδια.

Εάν οι απαραίτητοι πόροι δεν μπορούν να εξασφαλιστούν εκ των προτέρων σε βαθμό που να διασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία ενός προγράμματος, η έναρξη του προγράμματος καθυστερεί. Δυσκολίες φυσικά μπορεί να προκύψουν καθ' οδόν, απρόβλεπτες ή και προβλέψιμες, πολλές φορές για λόγους εκτός του ελέγχου του Πανεπιστημίου, αφού το Πανεπιστήμιο εξαρτάται σχεδόν εξ' ολοκλήρου από την κρατική χορηγία, συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης των απαιτούμενων μαθησιακών πόρων. Πέραν των δυσκολιών στην εξασφάλιση των απαιτούμενων κονδυλίων, άλλες δυσκολίες συνήθως αφορούν την εξασφάλιση και διαμόρφωση των απαραίτητων χώρων, π.χ. για τα διδακτικά εργαστήρια, ή στην έγκαιρη διεκπεραίωση των διεργασιών για την αγορά νέου εξοπλισμού. Συνεπώς, όπου μπορούν να γίνουν βελτιώσεις θα πρέπει να γίνουν.

Ως προς τη στήριξη των φοιτητών, στην Υπηρεσία Σπουδών και Φοιτητικής Μέριμνας έχει αναπτυχθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα στήριξης των φοιτητών με την εργοδότηση δύο προσοντούχων επαγγελματιών στο Γραφείο Φοιτητικής Ζωής και στο Γραφείο Συμβουλευτικής. Ο θεσμός του Ακαδημαϊκού Συμβούλου υπήρχε από την αρχή, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι ο θεσμός αυτός ανέκαθεν υπολειπόταν. Τέλος, υπάρχει η στήριξη που προσφέρει το ΚΕΔΙΜΑ.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται αναλυτικά οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρώπης για τη διασφάλιση ποιότητας των μαθησιακών πόρων και της στήριξης των φοιτητών, μαζί με σχολιασμό ως προς το βαθμό ικανοποίησής τους από τις υφιστάμενες διαδικασίες του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Κατευθυντήρια γραμμή για τη διασφάλιση ποιότητας των μαθησιακών πόρων και της στήριξης των φοιτητών	Βαθμός ικανοποίησης από Π.Κ.
Οι μαθησιακοί πόροι και οι άλλοι μηχανισμοί στήριξης θα πρέπει να είναι άμεσα προσβάσιμοι από τους φοιτητές.	Αυτή η απαίτηση ήδη ικανοποιείται.
Οι πόροι αυτοί θα πρέπει να είναι σχεδιασμένοι με γνώμονα τις ανάγκες των φοιτητών.	Αυτή η απαίτηση ήδη ικανοποιείται.
Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη (για σκοπούς βελτίωσης) ανατροφοδότηση από αυτούς που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες.	Η ανατροφοδότηση γίνεται σε κάποιο βαθμό, αλλά θα πρέπει να συστηματοποιηθεί ως αναπόσπαστο μέρος των σχετικών διεργασιών.
Τα ιδρύματα θα πρέπει να παρακολουθούν, να αναθεωρούν και να βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών στήριξης προς τους φοιτητές, ως θέμα ρουτίνας.	Η παρακολούθηση, η αναθεώρηση και η βελτίωση των υπηρεσιών στήριξης προς τους φοιτητές θα πρέπει να συστηματοποιηθεί.

Πίνακας 4 Κατευθυντήριες Γραμμές για την Εσωτερική Διασφάλιση Ποιότητας των Μαθησιακών Πόρων και της Στήριξης των Φοιτητών

6. Ανάπτυξη και Συντήρηση Βάσης Δεδομένων με Στοιχεία για την Ποιότητα

Τα ιδρύματα θα πρέπει να μεριμνούν για τη συλλογή, ανάλυση και χρήση όλων των σχετικών δεδομένων ως προς την αποτελεσματική και αποδοτική διαχείριση των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρουν και των άλλων δραστηριοτήτων τους.

Το εναρκτήριο σημείο για αποτελεσματική διασφάλιση ποιότητας είναι η αυτογνωσία [10]. Επομένως είναι σημαντικό τα ιδρύματα να έχουν τα μέσα για τη συλλογή και ανάλυση των στοιχείων αναφορικά με τις δραστηριότητές τους. Χωρίς αυτά τα στοιχεία δεν μπορούν να γνωρίζουν τί πάει καλά και τί χρειάζεται προσοχή, ή ποιά είναι τα αποτελέσματα τυχόν καινοτομιών που έχουν εισαχθεί.

Επισημαίνεται ότι τα στοιχεία σχετικά με την ποιότητα που αφορούν ένα ίδρυμα, σε κάποιο βαθμό εξαρτώνται από τις δικές του ιδιομορφίες. Όμως κάποια στοιχεία θεωρούνται πολύ βασικά και αναμένεται ότι κάθε ίδρυμα θα τα συλλέγει. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 5. Στον Πίνακα σημειώνεται κατά πόσον τα στοιχεία αυτά αφορούν την «Είσοδο», τη «Διεργασία», ή την «Εξοδο» του τρίπτυχου στο οποίο μπορεί να αναλυθεί σε υψηλό επίπεδο μία εκπαιδευτική διεργασία.

Βασικά στοιχεία σχετικά με την ποιότητα (δείκτες ποιότητας)	Τοποθέτηση των στοιχείων ως προς το μοντέλο «Είσοδος – Διεργασία – Έξοδος»
Εξέλιξη των φοιτητών και ποσοστά επιτυχίας.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν τη «Διεργασία».
Απασχολησιμότητα των αποφοίτων.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν την «Έξοδο». Είναι αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής απήχησης.
Βαθμός ικανοποίησης των φοιτητών από τα προγράμματα σπουδών τους.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν τόσο τη «Διεργασία», όσο και την «Έξοδο», ως προς την καθ' οδό και την τελική ικανοποίηση των φοιτητών/αποφοίτων. Η τελική ικανοποίηση των αποφοίτων είναι έμμεσο στοιχείο της κοινωνικής απήχησης.
Αποτελεσματικότητα διδασκόντων.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν τη «Διεργασία» και την «Έξοδο».
Προφίλ φοιτητικού πληθυσμού.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν την «Είσοδο».
Διαθέσιμοι μαθησιακοί πόροι και το κόστος αυτών.	Αυτά τα στοιχεία αφορούν την «Είσοδο».
Οι βασικοί δείκτες απόδοσης του ιδρύματος.	Κάθε δείκτης θα αφορά ένα ή και περισσότερα από τα στάδια του μοντέλου. Συνολικά θα πρέπει να καλύπτουν επαρκώς και τα τρία στάδια για να υπάρχει αυτογνωσία, τόσο ως προς την «Είσοδο», όσο και ως προς τη «Διεργασία» και την «Έξοδο».

Πίνακας 5 Βασικοί Δείκτες Ποιότητας

Τα στοιχεία που αναφέρονται στον Πίνακα 5 αποτελούν βασικούς δείκτες ποιότητας. Επί του παρόντος στο Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν συλλέγονται με συστηματικό και συνολικό τρόπο όλα τα στοιχεία για τον υπολογισμό των βασικών αυτών δεικτών. Στο υπολογιστικό σύστημα της Υπηρεσίας Σπουδών και Φοιτητικής Μέριμνας συλλέγονται όλα τα στοιχεία για την εξέλιξη των φοιτητών και τα ποσοστά επιτυχίας τους. Όμως δεν γίνεται οποιαδήποτε ανάλυση και υπολογισμός συγκεκριμένων δεικτών. Άλλες πληροφορίες είναι διάσπαρτες σε άλλες πηγές και η ενοποίηση τους με στόχο την εξαγωγή δεικτών ποιότητας δεν είναι κατ' ανάγκη εύκολο εγχείρημα. Ερωτήματα αναφορικά με το προφίλ του φοιτητικού πληθυσμού του Πανεπιστημίου Κύπρου δεν μπορούν να απαντηθούν άμεσα με βάση τα υφιστάμενα στοιχεία. Νοείται φυσικά ότι θα πρέπει πρώτα να διατυπωθούν οι παράμετροι που ορίζουν την έννοια του «προφίλ». Συνεπώς, επί του παρόντος υστερούμε ουσιαστικά έναντι της απαίτησης για διατήρηση μίας περιεκτικής βάσης στοιχείων που σχετίζονται με την ποιότητα, και τα οποία επιτρέπουν την εξαγωγή και παρουσίαση δεικτών ποιότητας. Όπως επισημαίνεται στο έγγραφο για τα Ευρωπαϊκά πρότυπα [10], μία προστιθέμενη αξία των στοιχείων αυτών είναι ότι επιτρέπουν σε ένα ίδρυμα να συγκρίνει τον εαυτό του με άλλα παρόμοια ιδρύματα εντός του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και ευρύτερα, επιτρέποντας του έτσι να αυξήσει την αυτογνωσία του και να διερευνήσει εναλλακτικούς τρόπους βελτίωσης της απόδοσής του.

7. Δημόσια Πληροφόρηση

Τα ιδρύματα θα πρέπει να δημοσιοποιούν, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ενημερωμένη, αμερόληπτη και αντικειμενική πληροφόρηση, τόσο ποιοτική όσο και ποσοτική, αναφορικά με τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν και τους τίτλους σπουδών που απονέμουν.

Προς ικανοποίηση της δημόσιας τους αποστολής, τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης έχουν ευθύνη να παρέχουν πληροφόρηση αναφορικά με τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν, τους προτιθέμενους μαθησιακούς στόχους των προγραμμάτων αυτών, τους τίτλους που απονέμουν, τις μεθόδους διδασκαλίας, μάθησης και αξιολόγησης που εφαρμόζουν, και γενικά τις ευκαιρίες μάθησης που προσφέρουν στους φοιτητές τους. Στην πληροφόρηση αυτή μπορεί να περιλαμβάνονται οι απόψεις και οι προορισμοί απασχόλησης αποφοίτων του ιδρύματος, και το προφίλ του υφιστάμενου φοιτητικού πληθυσμού. Είναι σημαντικό αυτή η πληροφόρηση να είναι ακριβής, αμερόληπτη, αντικειμενική και άμεσα διαθέσιμη. Δεν θα πρέπει να παρέχεται απλά για σκοπούς διαφήμισης (marketing) του ιδρύματος.

Οι οδηγοί σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου και οι λοιποί οδηγοί (π.χ. οδηγός έρευνας) περιλαμβάνουν αντικειμενική και αμερόληπτη πληροφόρηση για τα προγράμματα σπουδών και την έρευνα του Πανεπιστημίου, χωρίς καμία διάθεση για ευκαιριακή διαφήμιση. Οι οδηγοί στην παρούσα τους μορφή δεν καλύπτουν κατ' ανάγκη όλες τις πληροφορίες που ενδεικτικά αναφέρονται στις Ευρωπαϊκές οδηγίες, οι οποίες ουσιαστικά παραπέμπουν στον λεγόμενο κατάλογο μαθημάτων (course catalogue) που προνοεί το σύστημα ECTS. Επομένως, η συμπερίληψη αυτών των πληροφοριών έχει ήδη τροχιοδρομηθεί στο πλαίσιο της εφαρμογής του ECTS. Επιπρόσθετα, μπορούν εύκολα να συμπεριληφθούν οι απόψεις αποφοίτων για τα προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου. Πληροφορίες ως προς τους προορισμούς απασχόλησης των αποφοίτων και το προφίλ του υφιστάμενου φοιτητικού πληθυσμού θα μπορούν να καταγραφούν με αντικειμενικό τρόπο όταν συλλεγούν ή/και αναλυθούν τα σχετικά στοιχεία.

4. Περαιτέρω Ενέργειες για Πλήρη Ευθυγράμμιση

Με βάση την ανάλυση της προηγούμενης ενότητας διαφαίνεται ότι αρκετές από τις Ευρωπαϊκές οδηγίες σε σχέση με τα διάφορα πρότυπα για την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας ήδη ικανοποιούνται από τα υφιστάμενα κριτήρια, διαδικασίες και μηχανισμούς του Πανεπιστημίου Κύπρου. Κάποιες από αυτές τις οδηγίες, όμως, ικανοποιούνται μερικώς ή και καθόλου και συνεπώς θα πρέπει να γίνουν σχετικές ενέργειες για να προκύψει πιο ικανοποιητική κάλυψη. Οι ενέργειες αυτές αναλύονται στην παρούσα ενότητα.

Καταρχήν θα πρέπει να διατυπωθεί επίσημα και δημόσια η **πολιτική του Πανεπιστημίου Κύπρου για εσωτερική διασφάλιση ποιότητας**. Η πολιτική παρέχει το πλαίσιο για την ανάπτυξη και παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας. Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγική ενότητα, η πολιτική διασφάλισης ποιότητας μαζί με τους μηχανισμούς που εμπεριέχει συντείνουν στο να επιτευχθεί η εμπιστοσύνη του κοινού προς την αυτονομία του ιδρύματος.

Η πολιτική εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης διατυπώνει τις προθέσεις του ιδρύματος αναφορικά με την ποιότητα και παραθέτει τα κύρια μέσα προς επίτευξη των δεδομένων προθέσεων. Τα μέσα αναλύονται σε λεπτομερείς διαδικασίες με αναφορά στους υπεύθυνους για την εφαρμογή τους. Σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές οδηγίες η πολιτική αυτή αναμένεται να περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Τη σχέση που αποδίδει το ίδρυμα ανάμεσα στη διδασκαλία και την έρευνα.
- Τη στρατηγική του ιδρύματος για ποιότητα και επίπεδα.
- Την οργάνωση του συστήματος διασφάλισης ποιότητας.
- Τις ευθύνες των Σχολών, Τμημάτων, ακαδημαϊκού προσωπικού και άλλων οργανωτικών μονάδων και ατόμων για τη διασφάλιση της ποιότητας.
- Τη συμμετοχή των φοιτητών στη διασφάλιση της ποιότητας.
- Τους τρόπους υλοποίησης, παρακολούθησης και αναθεώρησης της ίδιας της πολιτικής διασφάλισης ποιότητας.

Για να επιτευχθεί η καλλιέργεια και η προαγωγή της εσωτερικής κουλτούρας της ποιότητας, οι διαδικασίες που υλοποιούν την πολιτική διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να είναι σύμφυτες με όλο το σύστημα του Πανεπιστημίου, αποτελώντας βασικά και αναπόσπαστα στοιχεία του συστήματος και όχι επιπρόσθετη γραφειοκρατία. Διαδικασίες που εμπλέκονται στις Ευρωπαϊκές οδηγίες ως κύρια στοιχεία ενός συστήματος εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας, και οι οποίες επί του παρόντος δεν υφίστανται, ή δεν εφαρμόζονται με συστηματικό τρόπο, στο Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι οι ακόλουθες:

- **Διαδικασία για την παρακολούθηση προγραμμάτων σπουδών.** Η εφαρμογή του ECTS καθιστά αναγκαία τη θέσπιση μίας τέτοιας διαδικασίας για τα επόμενα εξάμηνα τουλάχιστον, μέχρι να επιβεβαιωθεί ότι όλες οι πρόνοιες του ECTS έχουν υλοποιηθεί επαρκώς, και οι εκτιμήσεις ως προς το φόρτο εργασίας των διαφόρων μαθημάτων ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Φυσικά, μία διαδικασία παρακολούθησης προγραμμάτων σπουδών είναι αναγκαία σε σταθερή βάση, ανεξάρτητα από την εφαρμογή του ECTS. Κύρια ευθύνη για την παρακολούθηση των προγραμμάτων σπουδών θα πρέπει να έχουν οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, δηλαδή τα Τμήματα που προσφέρουν τα προγράμματα σπουδών, με ουσιαστική συνδρομή από τους φοιτητές. Παράλληλα σημειώνεται ότι η υφιστάμενη διαδικασία έγκρισης νέων προγραμμάτων σπουδών ή έγκρισης τροποποιήσεων σε τρέχοντα προγράμματα, χρήζει σχετικής επεξεργασίας βελτίωσης, τόσο λόγω της εφαρμογής του ECTS, αλλά και για άλλους λόγους.

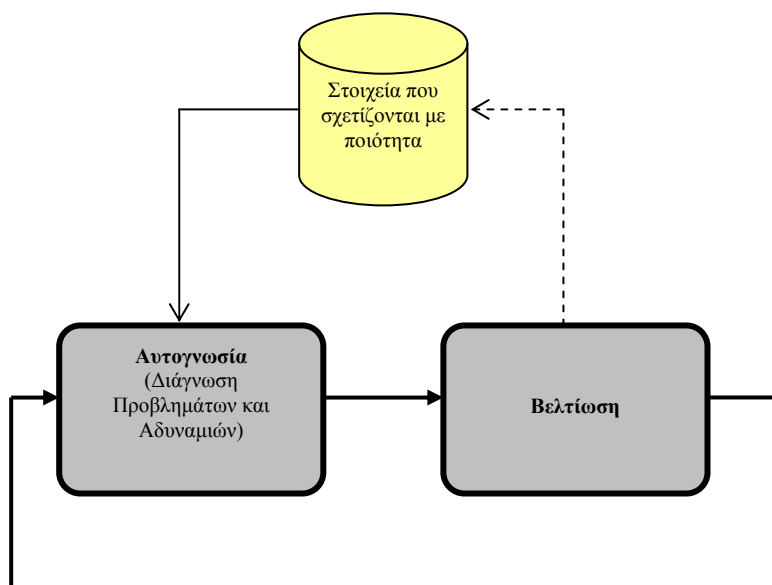
- **Διαδικασία για την περιοδική αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών.** Η διαδικασία που εφαρμόστηκε μία φορά προ πενταετίας θα πρέπει να συστηματοποιηθεί. Η διαδικασία ενδείκνυται να περιλαμβάνει τη συμμετοχή εξωτερικών ανεξάρτητων ειδικών ως το ουσιαστικό της στοιχείο (έξωθεν καλή μαρτυρία), όπως έγινε και στο παρελθόν. Επιπρόσθετα, η διαδικασία ενδείκνυται να περιλαμβάνει ανατροφοδότηση από εργοδότες, τις συντεχνίες των εργαζομένων και άλλους σχετικούς οργανισμούς. Κύρια ευθύνη για την εφαρμογή της διαδικασίας θα έχει η ηγεσία του Πανεπιστημίου σε άμεση συνεργασία με τις Σχολές και τα Τμήματα.
- **Διαδικασία ανατροφοδότησης ως προς την επάρκεια και καταλληλότητα των μαθησιακών πόρων και της στήριξης των φοιτητών.** Οι μαθησιακοί πόροι (υποδομή, εργαστήρια, Βιβλιοθήκη) και οι λοιποί μηχανισμοί στήριξης των φοιτητών (θεσμός Ακαδημαϊκού Συμβούλου, Φοιτητική Μέριμνα, θεσμός ΚΕΔΙΜΑ), συλλογικά αποτελούν κρίσιμη συνιστώσα της διεκπεραίωσης ενός προγράμματος σπουδών και των τελικών μαθησιακών αποτελεσμάτων. Συνεπώς, οι υλικοί μαθησιακοί πόροι και η έμψυχη στήριξη των φοιτητών θα πρέπει να αξιολογούνται ως προς την επάρκεια και την καταλληλότητά τους.

Άλλες δράσεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της πολιτικής εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας είναι οι ακόλουθες:

- **Δραστηριοποίηση του ΚΕΔΙΜΑ αναφορικά με μεθόδους αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης των διδασκομένων.** Οι διαδικασίες αξιολόγησης των φοιτητών αποτελούν κεντρικό στοιχείο της όλης διεργασίας της μάθησης, όχι μόνο ως μέσο πιστοποίησης της επάρκειας γνώσης, αλλά και ως μέσο ενθάρρυνσης για περαιτέρω πρόοδο και αυτοβελτίωση. Γι' αυτό στα Ευρωπαϊκά πρότυπα για τη διασφάλιση ποιότητας γίνεται ειδική αναφορά στο θέμα της αξιολόγησης των φοιτητών. Παράλληλα με την «επιμόρφωση»/στήριξη που θα παρέχει το ΚΕΔΙΜΑ σε αυτό το θέμα, θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο εισαγωγής σχετικών επεκτάσεων σε θεσμικό επίπεδο.
- **Ενίσχυση της δραστηριότητας του ΚΕΔΙΜΑ με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας της διδασκαλίας και παράλληλα θέσπιση μέτρων για την ενθάρρυνση των διδασκόντων να αποδίδουν αξία στις διδακτικές τους δεξιότητες.** Επιπρόσθετα θα πρέπει να μελετηθούν πρόνοιες στις διαδικασίες πρόσληψης διδακτικού προσωπικού όλων των κατηγοριών για να διασφαλίζεται ένα ελάχιστο επίπεδο διδακτικής ικανότητας.
- **Ανάπτυξη και συντήρηση μίας περιεκτικής και ενημερωμένης βάσης δεδομένων για την καταχώρηση όλων των στοιχείων που σχετίζονται με την ποιότητα.** Η βάση αυτή θα αποτελεί την κεντρική πηγή αυτογνωσίας του Πανεπιστημίου, αφού θα παρέχει χειροπιαστές μαρτυρίες, μέσω των συγκεκριμένων δεικτών ποιότητας, για την ορθή ή λανθασμένη λειτουργία κάποιου θεσμού, για τις θετικές ή αρνητικές εξελίξεις σε κάποιο ζήτημα, αν οι αλλαγές έχουν φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, κλπ. Η βάση δεδομένων είναι το άλφα και το ωμέγα του όλου συστήματος εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας, και για αυτό χρήζει εκτενέστατης συζήτησης σε όλα τα επίπεδα και σώματα του Πανεπιστημίου, πριν ληφθούν οι σχετικές αποφάσεις για τη δομή, το περιεχόμενο και τον

τρόπο συντήρησής της. Το περιεχόμενο της βάσης θα εξαρτάται από τους δείκτες ποιότητας και απόδοσης που θα υιοθετηθούν. Το θέμα της βάσης δεδομένων εξετάζεται περαιτέρω στην Ενότητα 7, αφού πρώτα παρουσιαστούν σχετικοί δείκτες ποιότητας στις Ενότητες 6 και 7. Η συλλογή στοιχείων είναι συνήθως επίπονη διεργασία. Συνεπώς είναι σημαντικό η ανάπτυξη και συντήρηση της συγκεκριμένης βάσης να μην αποτελέσει πηγή γραφειοκρατίας και ως εκ τούτου αιτία για σπατάλη χρόνου και ανάλογη αγανάκτηση. Κάτι τέτοιο θα αρκούσε από μόνο του για να αποτύχει το όλο εγχείρημα. Η συλλογή των πρωτεύοντων στοιχείων θα πρέπει να ενσωματωθεί ως αναπόσπαστο στοιχείο των σχετικών διαδικασιών, ούτως ώστε να συλλέγονται μία φορά και να υπάρχει ο απαιτούμενος συντονισμός σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο.

Όπως ήδη αναφέρθηκε απώτερος σκοπός της θέσπισης πολιτικής εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας είναι η ενίσχυση της αυτογνωσίας του Πανεπιστημίου ως προς το εκπαιδευτικό και επιστημονικό έργο που προσφέρει (ως το αρχαιότερο πανεπιστημιακό ίδρυμα της Κύπρου). Η αυτογνωσία συνεπάγεται τον εντοπισμό των προβλημάτων και αδυναμιών με την εφαρμογή αντικειμενικών μηχανισμών διάγνωσης. Η αυτογνωσία είναι η προϋπόθεση της βελτίωσης. Επομένως, οι διάφορες διαδικασίες και δράσεις που αφορούν τη διασφάλιση ποιότητας, συνεπάγονται την τροchioδρόμηση βελτιωτικών μέτρων. Η αποτελεσματικότητα ή όχι των μέτρων αυτών θα διαφανεί στο χρόνο, με την ανατροφοδότηση των σχετικών στοιχείων στον κύκλο του δίπτυχου «Αυτογνωσία-Βελτίωση». Συνεπώς, η εφαρμογή των εν λόγω διαδικασιών και δράσεων θα πρέπει να είναι σε συνεχή βάση (βλέπε Σχήμα 2) για να επιτυγχάνεται η συνεχής ενίσχυση της ποιότητας.

Σχήμα 2 Συνεχής Ενίσχυση της Ποιότητας μέσω της Επαναληπτικής Διεργασίας της Αντικειμενικής Αυτογνωσίας και Βελτίωσης

5. Δείκτες Ποιότητας για Προγράμματα Σπουδών

Για να ληφθούν οι αποφάσεις ως προς το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων που θα στηρίζει το σύστημα διασφάλισης ποιότητας θα πρέπει να προσδιοριστούν οι σχετικοί δείκτες ποιότητας, τόσο σε σχέση με τα προγράμματα σπουδών, όσο και σε σχέση με την έρευνα. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποιους δείκτες ποιότητας για τα προγράμματα σπουδών.

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται οι δείκτες ποιότητας που σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές οδηγίες θεωρούνται ως οι βασικοί δείκτες σε σχέση με το εκπαιδευτικό έργο ενός πανεπιστημίου. Οι δείκτες αυτοί επαναλαμβάνονται πιο κάτω:

- **Εξέλιξη των φοιτητών και ποσοστά επιτυχίας:** Στο σύστημα της Υπηρεσίας Σπουδών και Φοιτητικής Μέριμνας κρατούνται ήδη όλα τα στοιχεία για τον υπολογισμό αυτών των δεικτών.
- **Απασχολησιμότητα των αποφοίτων:** Μέχρι τώρα έχει γίνει μόνο μία μελέτη στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ως προς την απασχολησιμότητα των αποφοίτων του. Αυτή η μελέτη θα πρέπει να επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, για να υπάρχουν διαχρονικά όλα τα σχετικά στοιχεία και να διαφαίνονται όλες οι εξελίξεις και τάσεις.
- **Βαθμός ικανοποίησης των φοιτητών από τα προγράμματα σπουδών τους:** Επί του παρόντος δεν συλλέγονται οποιαδήποτε στοιχεία για την εξαγωγή αυτού του δείκτη (τα ερωτηματολόγια αξιολόγησης μαθήματος και διδασκαλίας έμμεσα δίνουν κάποια στοιχεία αναφορικά με αυτό το δείκτη, αλλά θα ήταν παρακινδυνευμένο να εξαχθούν οποιαδήποτε συμπεράσματα σε επίπεδο προγράμματος αφού οι ερωτήσεις αφορούν το κάθε μάθημα ξεχωριστά). Ο δείκτης μπορεί να ερμηνευθεί σε σχέση με διάφορα στάδια της παρακολούθησης ενός προγράμματος, π.χ. όταν ολοκληρωθεί το ήμισυ του προγράμματος, αμέσως μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος (αυτή θα πρέπει να είναι και η αναμενόμενη ερμηνεία), και αφού οι απόφοιτοι ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Ο δείκτης μπορεί να παρουσιάζει τη συλλογική κατάσταση σε επίπεδο Πανεπιστημίου, Σχολών ή Τμημάτων, και φυσικά τη συγκεκριμένη εικόνα για κάθε ξεχωριστό πρόγραμμα σπουδών.
- **Αποτελεσματικότητα διδασκόντων:** Δεν συλλέγονται οποιαδήποτε στοιχεία για αυτό το δείκτη. Νοείται ότι θα πρέπει να ερμηνευθεί πρώτα ο όρος «αποτελεσματικότητα» για να μπορεί να αξιολογηθεί/μετρηθεί και με βάση κάποια στοιχεία.
- **Προφίλ φοιτητικού πληθυσμού:** Ούτε για αυτό το δείκτη συλλέγονται με οποιοδήποτε περιεκτικό ή συστηματικό τρόπο τα απαραίτητα στοιχεία για να διαγραφεί με λεπτομέρεια το προφίλ του φοιτητικού πληθυσμού του Πανεπιστημίου Κύπρου, σε σύνολο, ως προς τους προπτυχιακούς φοιτητές, ως προς τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, κλπ. Για τον υπολογισμό αυτού του δείκτη ουσιαστικά χρειάζονται να κρατούνται όλα τα δημογραφικά και άλλα στοιχεία των φοιτητών (φύλο, ηλικία, κοινωνικό υπόβαθρο, οικονομικό υπόβαθρο, τόπος διαμονής, οικογενειακή κατάσταση, αν είναι εργαζόμενοι ή όχι, βαθμολογίες εισαγωγής σε απόλυτο επίπεδο και συγκριτικά με άλλα ιδρύματα, σειρά προτίμησης του Πανεπιστημίου Κύπρου, κλπ).
- **Διαθέσιμοι μαθησιακοί πόροι και το κόστος τους:** Το κόστος των υλικών μαθησιακών πόρων (κόστος βιβλίων και άλλων διδακτικών πηγών στην Βιβλιοθήκη, κόστος εξοπλισμού που χρησιμοποιούν οι φοιτητές, κλπ) είναι δεδομένο και μπορεί εύκολα να καταχωρείται σε μία βάση δεδομένων.

Ο σύνδεσμος Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, EUA, επίσης προτείνει ένα αριθμό πιο συγκεκριμένων δεικτών ποιότητας (ή δεικτών απόδοσης όπως τους αναφέρει) για το εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο των πανεπιστημίων [4]. Ως προς το εκπαιδευτικό έργο προτείνονται οι ακόλουθοι δείκτες.

Δείκτες που αφορούν την ποιότητα των φοιτητών κατά την εισδοχή τους:

- **Βαθμολογίες κατά την εισαγωγή:** Ο υπολογισμός αυτού του δείκτη διευκολύνεται αν όλοι οι εισακτέοι προέρχονται από το ίδιο εκπαιδευτικό σύστημα. Διαφορετικά θα πρέπει να γίνει κάποια κανονικοποίηση και κατηγοριοποίηση των φοιτητών σε υποκατηγορίες.
- **Κοινωνική προέλευση των φοιτητών:** Αυτός ο δείκτης αφορά το προφίλ των φοιτητών. Αντιπροσωπεύει το επίπεδο της κοινωνικής διαφορετικότητας του φοιτητικού πληθυσμού και σε κάποιο βαθμό την πολιτισμική διαφορετικότητά τους. Αυτός ο δείκτης επιτρέπει την πιο ακριβή ανάλυση άλλων δεικτών, όπως τα ποσοστά επιτυχίας, τη μέση διάρκεια σπουδών, κλπ.
- **Το ποσοστό των φοιτητών εκτός της φυσικής περιοχής εισροής:** Αυτός ο δείκτης ποιότητας αντιπροσωπεύει την ελκυστικότητα του ιδρύματος και κατ' επέκταση τη γενική αντίληψη ως προς την ποιότητά του. Για το Πανεπιστήμιο Κύπρου που η φυσική περιοχή εισροής φοιτητών είναι ολόκληρη η Κύπρος, ο συγκεκριμένος δείκτης θα μπορούσε να εκφραστεί σε σχέση με φοιτητές από την άμεσα ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της Κύπρου, ή της Ευρώπης, ή από τρίτες χώρες εκτός Ευρώπης. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στους φοιτητές που έρχονται στο πλαίσιο ανταλλαγών και τους κανονικούς φοιτητές. Αν θα υιοθετηθεί αυτός ο δείκτης, θα πρέπει καταρχήν να εφαρμοστεί σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου που θα προσφέρονται σε διεθνείς γλώσσες, ή τα Ελληνόφωνα προγράμματα τα οποία μπορούν να τα παρακολουθήσουν και ξένοι φοιτητές, π.χ. προγράμματα της Φιλοσοφικής Σχολής. Φυσικά, όταν θα λειτουργήσει το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) στη Λεμεσό, θα είναι ενδιαφέρουσα η εφαρμογή ενός τέτοιου δείκτη και για τις περιοχές εντός Κύπρου.
- **Ποσοστά εισδοχής:** Ο δείκτης παρουσιάζει τον αριθμό εισακτέων φοιτητών σε δεδομένο πρόγραμμα σπουδών, έναντι του αριθμού ατόμων που είχαν υποβάλει αίτηση για εισδοχή. Ο δείκτης αντιπροσωπεύει την επιλεξιμότητα του προγράμματος και κατ' επέκταση την ποιότητα των εισακτέων φοιτητών. Επισημαίνεται ότι γενικά υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στο ποσοστό εισδοχής και το ποσοστό επιτυχίας σε ένα πρόγραμμα σπουδών. Αυτό είναι λογικό, αφού όσο πιο ανταγωνιστική είναι η είσοδος σε κάποιο πρόγραμμα, τόσο πιο μεγάλο θα είναι το ποσοστό εισακτέων που θα ολοκληρώνουν επιτυχώς το πρόγραμμα.
- **Ποσοστά εγγραφής:** Σε περίπτωση που σε ένα πρόγραμμα σπουδών υπάρχει περιορισμένος αριθμός θέσεων, ή υπάρχουν ελεγχόμενες διαδικασίες εισδοχής, ένας καλός δείκτης ως προς την ποιότητα του ιδρύματος είναι η ικανότητά του να προσελκύει φοιτητές, στους οποίους, με βάση τα απόλυτα κριτήρια και τις διαδικασίες εισδοχής του, μπορεί όντως να προσφέρει θέση. Το ποσοστό εγγραφής αντιπροσωπεύει το λόγο ανάμεσα στον αριθμό φοιτητών που έχουν εγγραφεί και τον αριθμό των προσφερόμενων θέσεων. Ο λόγος αυτός θεωρείται έγκυρη ένδειξη ως προς την ποιότητα και την ελκυστικότητα του ιδρύματος. Αναφορικά με το Πανεπιστήμιο Κύπρου, ο δείκτης αυτός μπορεί να

εφαρμοστεί μόνο σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών. Παρόλο που στα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών υπάρχει περιορισμένος αριθμός θέσεων, με βάση τα κριτήρια και τις διαδικασίες εισδοχής που εφαρμόζονται τώρα, όλες οι θέσεις προσφέρονται, αφού απλά κατατάσσονται οι υποψήφιοι, τόσο κατά την 1^η όσο και κατά τη 2^η κατανομή. Θα έχει όμως νόημα να εφαρμοστεί ο δείκτης εάν τεθούν σε λειτουργία απόλυτα επίπεδα επιλεξιμότητας, π.χ. βάση επί του συνόλου της βαθμολογίας, ή/και βάση σε επιμέρους μαθήματα, κλπ.

Δείκτες αναφορικά με την επίδοση των φοιτητών:

- **Ποσοστό παραμονής μετά τον πρώτο χρόνο:** Ο δείκτης αυτός αντιπροσωπεύει το ποσοστό εισακτέων, που παραμένουν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών ή στο συγκεκριμένο ίδρυμα (σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζεται η «παραμονή» - η δεύτερη ερμηνεία καλύπτει τη δυνατότητα των φοιτητών να αλλάζουν πρόγραμμα εντός του ιδίου ιδρύματος), μετά την ολοκλήρωση του πρώτου έτους φοίτησής τους. Το ποσοστό παραμονής θεωρείται ένας καλός δείκτης ως προς την ποιότητα ενός προγράμματος και γενικά το επίπεδο μόρφωσης που παρέχει το ίδρυμα. Η χρήση του δείκτη αυτού δεν ενδείκνυται για τις περιπτώσεις ιδρυμάτων όπου οι τυπικές διαδικασίες επιλογής φοιτητών εφαρμόζονται κατά το τέλος του πρώτου έτους φοίτησης και όχι κατά την εισδοχή τους στο ίδρυμα. Συνεπώς, ο δείκτης αυτός αντιπροσωπεύει το ποσοστό φοιτητών που, χωρίς να έχουν «διαγραφεί», οικειοθελώς αποφασίζουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, είτε σε κάποιο άλλο πρόγραμμα σπουδών, είτε σε κάποιο άλλο ίδρυμα. Αυτή η κινητικότητα των φοιτητών, ενδεχομένως αναφέρεται πρωτίστως σε εγχώρια κλίμακα, αλλά όχι μόνο. Επί του παρόντος το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι το μόνο πανεπιστημιακό ίδρυμα που λειτουργεί στην Κύπρο. Σύντομα αυτό το σκηνικό θα αλλάξει δραστικά, όχι μόνο με τη λειτουργία των δύο νέων κρατικών πανεπιστημίων (ΤΕΠΑΚ και ΑΠΚΥ), αλλά και με την ενδεχόμενη λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων. Επομένως, θα προκύψει εγχώρια κινητικότητα φοιτητών, διότι πλέον οι φοιτητές θα έχουν πολλές επιλογές, ιδίως σε κάποιους τομείς. Συνεπώς η χρήση αυτού του δείκτη είναι σημαντική διότι θα υποδηλώνει την ικανότητα ενός ιδρύματος, όχι μόνο να προσελκύει, αλλά και να κρατεί τους φοιτητές που έχει δεχθεί.
- **Μέτρα για την ένταξη και εποπτεία νέων φοιτητών:** Σε πανεπιστημιακά συστήματα όπου υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση για όσα άτομα ικανοποιούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις, π.χ. απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης, το ποσοστό παραμονής μετά τον πρώτο χρόνο όπου γίνεται το φιλτράρισμα, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό κατά πόσον ένα ίδρυμα προσφέρει ειδικά προγράμματα ένταξης και εποπτείας των νέων φοιτητών που είναι οι λιγότερο προετοιμασμένοι. Η ύπαρξη τέτοιων προγραμμάτων θεωρείται ένας καλός δείκτης ως προς τη σημασία που αποδίδει το ίδρυμα στη βασική δραστηριότητα της εκπαίδευσης φοιτητών και της διασφάλισης ότι οι φοιτητές θα αποδώσουν σε ικανοποιητικό βαθμό. Αυτός ο δείκτης, για το Πανεπιστήμιο Κύπρου όπου δεν υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση, μπορεί να μεταφραστεί ως ειδικά μέτρα στήριξης για νεοεισερχόμενους φοιτητές κατά το πρώτο έτος φοίτησής τους.

- Ποσοστό αποφοίτησης:** Ο δείκτης, δηλαδή το ποσοστό εισακτέων ενός προγράμματος που τελικά αποφοίτησαν από το πρόγραμμα, αντιπροσωπεύει την «παραγωγικότητα» του προγράμματος. Όμως χρειάζεται μεγάλη προσοχή, και προπαντός θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η κοινωνική σύνθεση και οι συνθήκες διαβίωσης των φοιτητών, καθώς επίσης η αγορά εργασίας για δεδομένο πρόγραμμα. Σύμφωνα με τον EUA ένα σχετικά χαμηλό ποσοστό αποφοίτησης υποδηλώνει (α) διάσταση ανάμεσα στις απαιτήσεις του προγράμματος και των προσδοκιών των φοιτητών, (β) σε κάποιο βαθμό κακή χρήση δημοσίων πόρων, και πρωτίστως (γ) κακή χρήση ανθρώπινου δυναμικού. Ο δείκτης αυτός (όπως και το ποσοστό παραμονής) μπορεί να ερμηνευθεί πιο ευέλικτα σε σχέση με ποσοστό εισακτέων φοιτητών κάποιου προγράμματος που τελικά αποφοιτούν από το συγκεκριμένο ίδρυμα και όχι κατ' ανάγκη από το πρόγραμμα στο οποίο είχαν αρχικά εισαχθεί. Τέλος επισημαίνεται ότι με βάση αυτό το δείκτη δεν μπορούν να εξαχθούν οποιαδήποτε βέβαια συμπεράσματα αναφορικά με την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου του ιδρύματος. Δίνεται το παράδειγμα ότι ένα χαμηλό ποσοστό αποφοίτησης για ένα ίδρυμα στο οποίο είναι πολύ εύκολη η εισδοχή, ενδεχομένως να αντιπροσωπεύει πολύ καλύτερη απόδοση από ένα υψηλό ποσοστό αποφοίτησης για ένα ίδρυμα το οποίο εφαρμόζει μεγάλη επιλεκτικότητα ως προς την εισδοχή φοιτητών. Και φυσικά ένα υψηλό ποσοστό αποφοίτησης σε ένα ίδρυμα που εφαρμόζει ανοικτή πολιτική εισδοχής, μπορεί κάλλιστα να υποδηλώνει πολύ χαμηλών απαιτήσεων προγράμματα.
- Μέσος χρόνος ολοκλήρωσης ενός προγράμματος:** Θεωρείται ότι ο μέσος χρόνος ολοκλήρωσης ενός προγράμματος σπουδών, πρωτίστως σε μεταπτυχιακό επίπεδο και δη διδακτορικό, αποτελεί ένα καλό δείκτη ως προς τη διδακτική στήριξη που λαμβάνουν οι φοιτητές. Φαίνεται ότι σε πανεπιστήμια της Βορείου Αμερικής στοιχειοθετείται μία ισχυρά αντίστροφη σχέση ανάμεσα στη διάρκεια του χρόνου ολοκλήρωσης ενός μεταπτυχιακού προγράμματος και του ποσοστού αποφοίτησης (όσο πιο μεγάλο είναι το χρονικό διάστημα ολοκλήρωσης, τόσο πιο μικρό είναι το ποσοστό αποφοίτησης) και μάλιστα ο αριθμός ατόμων που διακόπτουν/αποχωρούν από τα προγράμματά τους χωρίς να αποφοιτήσουν αυξάνεται προς το τέλος μίας ήδη μακράς (αλλά τελικά άκαρπης) παραμονής στο πρόγραμμα. Αυτό το φαινόμενο οδηγεί σε σπατάλη ανθρώπινων και οικονομικών πόρων και αποτελεί σοβαρό πρόβλημα από κοινωνικής απόψεως.
- Ποσοστό απασχολησιμότητας μετά την αποφοίτηση:** Φαίνεται ότι η χρήση αυτού του δείκτη συνεχώς αυξάνεται. Το ποσοστό απασχολησιμότητας μπορεί να υπολογιστεί μέσω δειγματοληπτικών μελετών αποφοίτων, ένα, δύο ή πέντε χρόνια μετά την αποφοίτησή τους. Όμως θα πρέπει να είναι αντιληπτό ότι αυτός ο δείκτης επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες άσχετους με τη δραστηριότητα του πανεπιστημίου, για παράδειγμα την ευρρωστία της οικονομίας, την κατάσταση του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου ή οικονομικού τομέα, την τοπική τάση ως προς την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, κλπ. Ο δείκτης αντιπροσωπεύει τη σχετικότητα ενός προγράμματος σπουδών, την ποιότητα των αποφοίτων του και γενικά τη φήμη του ιδρύματος. Τέλος, θεωρείται ότι αυτός ο δείκτης εξαρτάται από τη σχετική εθνική κουλτούρα.

Δείκτες που αφορούν τους διδακτικούς πόρους

- **Ο λόγος φοιτητών/διδασκόντων:** Αυτός θεωρείται ένας έγκυρος δείκτης ως προς το επίπεδο των πόρων και το επίπεδο αποδοτικότητας της εποπτείας φοιτητών. Στον ορισμό του δείκτη θα πρέπει να διευκρινίζονται: (α) κατά πόσον λαμβάνεται υπόψη ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών ή ο ισοδύναμος αριθμός φοιτητών πλήρους φοίτησης, (β) οι διάφορες κατηγορίες διδασκόντων, (γ) το ποσοστό του χρόνου των διδασκόντων σε σχέση με τα βασικά τους καθήκοντα, δηλαδή τη διδασκαλία (σε διαφορετικά προγράμματα και επίπεδα), την έρευνα και την κοινωνική προσφορά, (δ) η σχέση φοιτητή-διδάσκοντος-προγράμματος, και (ε) οι διάφορες κατηγορίες φοιτητών, π.χ. φοιτητές του δεδομένου προγράμματος, φοιτητές από άλλα προγράμματα, κλπ.
- **Ο λόγος φοιτητών/βοηθητικού διδακτικού προσωπικού:** Παρόλο που θεωρείται δεδομένη η σημασία βοηθητικού διδακτικού προσωπικού, κυρίως αναφορικά με την εποπτεία φοιτητών (π.χ. φροντιστηριακή/πρακτική/εργαστηριακή άσκηση) εντούτοις πιστεύεται ότι θα είναι δύσκολο να διατυπωθεί ένας γενικά αποδεκτός ορισμός των κατηγοριών του βοηθητικού διδακτικού προσωπικού που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό αυτού του δείκτη. Αυτό επειδή υπάρχουν μεγάλες διαφορές από χώρα σε χώρα στις κατηγορίες βοηθητικού διδακτικού προσωπικού και τις εργασίες που τους ανατίθενται. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου επειδή γίνεται σημαντική χρήση βοηθών διδασκαλίας (μεταπτυχιακοί φοιτητές, ειδικοί επιστήμονες) και άλλων κατηγοριών διδασκόντων (ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό, επισκέπτες καθηγητές, επισκέπτες καθηγητές σύντομης διάρκειας, συνεργάτες του πανεπιστημίου), η εμπλοκή τους στο διδακτικό έργο θα πρέπει να αντιπροσωπεύεται μέσω κάποιου δείκτη ή δεικτών.
- **Ο λόγος τεχνικού και άλλου προσωπικού υποστήριξης/διδασκόντων:** Αυτός ο δείκτης είναι σημαντικός για τις θετικές και εφαρμοσμένες επιστήμες, τις επιστήμες υγείας, και γενικά όπου η εργαστηριακή δραστηριότητα αποτελεί σημαντικό στοιχείο της εκπαίδευσης. Ο δείκτης αντιπροσωπεύει το επίπεδο των πόρων για τη στήριξη των διδασκόντων. Και για αυτό το δείκτη χρειάζεται ακριβής προσδιορισμός των κατηγοριών του προσωπικού.
- **Ο λόγος κονδυλίου λειτουργικών εξόδων/φοιτητών:** Σε πολλές χώρες αυτός ο δείκτης αποτελεί τη βάση για την κρατική χορηγία των δημόσιων ιδρυμάτων. Θεωρείται ότι, από λογιστικής άποψης, αντιπροσωπεύει το κόστος της εκπαίδευσης, και συγκριτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως ένας δείκτης της αποτελεσματικότητας των πανεπιστημίων. Λόγω των μεγάλων διαφορών που υπάρχουν, θεωρείται πολύ δύσκολο να είναι εφικτό να ορισθεί αυτός ο δείκτης για χρήση σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, όμως, θεωρείται ζωτικής σημασίας για τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να καταλήξουν σε ένα κοινό ορισμό των στοιχείων κόστους που θα λαμβάνονται υπόψη προτού καταλήξουν στον ορισμό και την εφαρμογή του δείκτη.
- **Ο λόγος υλικών πόρων/φοιτητών:** Η υποδομή που διατίθεται για τους φοιτητές μπορεί να συνοψισθεί μέσω ενός αριθμού λόγων που συσχετίζουν τον αριθμό των φοιτητών έναντι (α) των εμβαδών των διδακτικών χώρων (εμβαδό αιθουσών διδασκαλίας, εργαστηρίων, χώρων για μελέτη), (β) των ηλεκτρονικών υπολογιστών (αριθμός υπολογιστών για κάθε φοιτητή), και (γ) βιβλιοθηκών (αριθμός διδακτικών εγχειριδίων για κάθε φοιτητή, το κονδύλι για τη βιβλιοθήκη που αναλογεί στον κάθε φοιτητή, ή η πρόσβαση σε ψηφιακή πληροφορία).

Δείκτες που σχετίζονται με φοιτητές/εκπαιδευτικό έργο και τις πρακτικές διοίκησης

- **Η σύνθεση των σωμάτων λήψεως αποφάσεων:** Η παρουσία, ο αριθμός και η διαδικασία διορισμού των εκπροσώπων του διδακτικού και άλλου προσωπικού, των φοιτητών (προπτυχιακών και μεταπτυχιακών), ή κοινωνικο-οικονομικών εταίρων στο Συμβούλιο, τη Σύγκλητο, ή τις Επιτροπές Σπουδών και Έρευνας. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου οι φοιτητές εκπροσωπούνται σε όλα τα σώματα λήψης αποφάσεων (Συμβούλιο, Σύγκλητο, Συγκλητικές Επιτροπές, Συμβούλια Σχολών και Τμημάτων).
- **Μηχανισμοί αναγνώρισης της συμμετοχής των φοιτητών:** Η συμμετοχή φοιτητών στα σώματα λήψης αποφάσεων και γενικά στη ζωή των πανεπιστημίων θεωρείται σημαντική από την άποψη ότι παράλληλα διαμορφώνονται άρτια μορφωμένοι πολίτες και ειδικοί σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Ο EUA εισηγείται όπως, όταν εφαρμόζουν το ECTS, τα πανεπιστήμια θα μπορούσαν να κατανεύουν πιστώσεις για τη συμμετοχή στα κοινά, ή ακόμη και να σχεδιάσουν διαδικασίες έτσι ώστε να πιστοποιείται ότι καλύπτεται η πλήρης προετοιμασία για την πολιτότητα. Γεγονός είναι ότι ανάλογες εισηγήσεις έχουν ήδη εκφραστεί από διάφορα Τμήματα του Πανεπιστημίου Κύπρου, σε σχέση με την εφαρμογή του ECTS. Λαμβάνοντας υπόψη και τις προτάσεις του EUA, φαίνεται ότι το θέμα θα πρέπει να μελετηθεί σοβαρά, αφού μάλιστα επισημαίνεται ότι αρκετά πανεπιστήμια του Καναδά έχουν πολύ θετικές εμπειρίες από τέτοιες πρακτικές.
- **Μηχανισμοί ανάπτυξης διεπιστημονικών προγραμμάτων:** Η ανάπτυξη διεπιστημονικών και πολυεπιστημονικών προγραμμάτων σπουδών (και ερευνητικών προγραμμάτων) θεωρείται όλο και περισσότερο μία σημαντική πρόκληση για κάθε πανεπιστήμιο. Μεγαλύτερη επιτυχία σε αυτό φαίνεται να έχουν τα ιδρύματα που έχουν θέσει σε λειτουργία πολιτικές και οργανωτικές δομές που ενθαρρύνουν τις διατμηματικές συνεργασίες για την ανάπτυξη διεπιστημονικών προγραμμάτων. Επομένως ενδείκνυται η χρήση δεικτών αναφορικά με το επίπεδο της διεπιστημονικής δραστηριότητας του ιδρύματος, τόσο σε εκπαίδευση, όσο και σε έρευνα, π.χ. ο αριθμός προγραμμάτων (σπουδών ή έρευνας) με ουσιαστικό διεπιστημονικό στοιχείο, ο αριθμός διδασκόντων που εμπλέκονται σε διεπιστημονικές δραστηριότητες, ο αριθμός διεπιστημονικών ερευνητικών κέντρων, κλπ. Παρόλο που στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ποτέ δεν υπήρχε ρητή πολιτική ενθάρρυνσης ως προς την ανάπτυξη διατμηματικών/διεπιστημονικών προγραμμάτων σπουδών, το θεσμικό πλαίσιο μέσω Κανόνων υπήρχε ανέκαθεν, τόσο για προπτυχιακά, όσο και για μεταπτυχιακά προγράμματα. Παράλληλα, υπήρχε η σχετική ενθάρρυνση των Τμημάτων από τις εκάστοτε Πρυτανικές Αρχές. Μέχρι στιγμής, δεν έχει στην πραγματικότητα λειτουργήσει κανένα διατμηματικό/διεπιστημονικό πρόγραμμα, αφού κάθε πρόγραμμα οργανώνεται αποκλειστικά από ένα Τμήμα, έστω και αν υπάρχει συνδρομή από άλλα Τμήματα. Υπάρχουν όμως τουλάχιστο δύο διατμηματικά μεταπτυχιακά προγράμματα που βρίσκονται υπό εκκώλαψη, τα οποία σύντομα αναμένεται να λειτουργήσουν. Δεν υπάρχουν οποιεσδήποτε εξελίξεις σε σχέση με προπτυχιακά διεπιστημονικά προγράμματα. Ο θεσμός του δευτερεύοντος προγράμματος, σε προπτυχιακό επίπεδο, σε μεγάλο βαθμό ικανοποιεί την ανάγκη των φοιτητών για διεύρυνση των γνώσεων τους σε άλλα πεδία και την απόκτηση σχετικής διεπιστημονικότητας (ένα δευτερεύον πρόγραμμα καλύπτει τα βασικά μαθήματα κορμού του αντικειμένου που πραγματεύεται). Ο θεσμός αυτός φαίνεται να λειτουργεί με επιτυχία, και ίσως αυτό να εξηγεί τους λόγους που δεν επιδιώχθηκε μέχρι τώρα ενεργά η ανάπτυξη διεπιστημονικών διατμηματικών προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών. Επιπλέον, ο θεσμός του δευτερεύοντος προγράμματος παρέχει μεγάλη ευελιξία, αφού θεωρητικά κάθε πρωτεύον πρόγραμμα μπορεί να «παντρευτεί» με οποιοδήποτε δευτερεύον πρόγραμμα, παρέχοντας έτσι απεριόριστους συνδυασμούς διεπιστημονικότητας. Ως προς τα ερευνητικά

προγράμματα, ο θεσμός του μεγάλου εσωτερικού ερευνητικού προγράμματος αποτελεί συνειδητή απόφαση και πολιτική του Πανεπιστημίου για την ενθάρρυνση και προώθηση ουσιαστικών διεπιστημονικών συνεργασιών ανάμεσα στα Τμήματα σε θέματα έρευνας. Ο θεσμός αυτός είναι πολύ νέος και η απήχισή του δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί. Τέλος ο θεσμός των Ερευνητικών Μονάδων (και κέντρων) στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ανέκαθεν σκόπευε στην προώθηση των διεπιστημονικών πεδίων έρευνας. Εξάλλου μία Ερευνητική Μονάδα λειτουργεί πρωτίστως σε επίπεδο Σχολής και όχι Τμήματος για την καλλιέργεια συνεργασιών ανάμεσα στα Τμήματα της Σχολής και όχι μόνο.

- **Ικανότητα ιδρύματος για προσαρμογή:** Λόγω της συνεχούς ανάπτυξης της γνώσης και των συνεχών εξελίξεων, τα πανεπιστήμια αναμένεται να αναπτύξουν μηχανισμούς που να τους επιτρέπουν να προσαρμόζουν τα προγράμματα τους σύμφωνα με τις εξελίξεις, άμεσα και αποδοτικά. Ο αριθμός των νέων προγραμμάτων σπουδών, ο αριθμός προγραμμάτων που έχουν διακοπή ή που έχουν ουσιαστικά τροποποιηθεί σε ετήσια βάση, και ο μέσος χρόνος που απαιτείται για την ανάπτυξη νέων προγραμμάτων, θεωρούνται αξιόπιστοι δείκτες ως προς την ικανότητα του ιδρύματος για προσαρμογή.
- **Η ποιότητα της διδασκαλίας και η πολιτική αξιολόγησης:** Το EUA αναφέρει ότι σήμερα τα περισσότερα πανεπιστημιακά ιδρύματα έχουν θεσπίσει ιδρυματικές πολιτικές για την αξιολόγηση της ποιότητας της διδασκαλίας τους. Όμως, αυτές οι πολιτικές διαφέρουν ουσιαστικά μεταξύ τους ως προς τους σκοπούς και τις διαδικασίες. Κρίνεται ότι οι καλύτερες πολιτικές καλύπτουν τα εξής: (α) αξιολόγηση μαθήματος και διδασκαλίας, που περιλαμβάνει αξιολόγηση από τους φοιτητές και διαμορφωτικούς μηχανισμούς για την παρακολούθηση διδασκόντων, για τους οποίους κρίνεται ότι οι διδακτικές τους δεξιότητες χρειάζονται βελτίωση, (β) πολιτικές για την αξιολόγηση προγραμμάτων με τη βοήθεια εξωτερικών ειδικών στα γνωστικά αντικείμενα, και (γ) πολιτικές για την αξιολόγηση των ακαδημαϊκών μονάδων, με επικέντρωση σε ολόκληρο το φάσμα της διδασκαλίας και έρευνας, καθώς επίσης τη διοικητική λειτουργία των μονάδων αυτών. Η ύπαρξη τέτοιων πολιτικών θεωρείται έγκυρος δείκτης της πιστότητας με την οποία διοικείται το ίδρυμα. Όπως ήδη εξετάστηκε, οι οδηγίες του Bergen είναι στο ίδιο μήκος κύματος με τις πιο πάνω οδηγίες του EUA.
- **Το πόσο ανοικτό είναι ένα πανεπιστήμιο στον έξω κόσμο:** Ένα μοντέρνο πανεπιστήμιο θα πρέπει να είναι ανοικτό στον έξω κόσμο. Η εκπαίδευση που προσφέρει στους φοιτητές του θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές που υπάρχουν, μέσω προγραμμάτων κινητικότητας σε διεθνή κλίματα. Στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο οι σχετικοί δείκτες μπορεί να αφορούν: (α) το ποσοστό εισερχόμενων και εξερχόμενων φοιτητών σε κάθε πρόγραμμα σπουδών και στο σύνολο, (β) την ύπαρξη ειδικών διοικητικών διαδικασιών για τη στήριξη των εν κινήσει φοιτητών, (γ) διμερείς συμφωνίες συνεργασίας, και (γ) διαπανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών, με πανεπιστήμια εκτός της χώρας, που οδηγούν στην απονομή διπλών ή από κοινού τίτλων σπουδών.

Οι βασικοί δείκτες ποιότητας (ή απόδοσης) για το εκπαιδευτικό έργο των πανεπιστημίων που προτείνονται στο πλαίσιο της διαδικασίας της Bologna, και ο πιο αναλυτικός κατάλογος αντίστοιχων δεικτών που προτείνει ο EUA, που παρουσιάστηκαν σε αυτή την ενότητα, αποτελούν ουσιαστική τροφή προς σκέψη από μέρους των Επιτροπών Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, Μεταπτυχιακών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων, για να καταλήξουμε στους συγκεκριμένους δείκτες που ενδείκνυται να εφαρμοστούν σε σχέση με το εκπαιδευτικό έργο του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οι (Ευρωπαϊκοί) δείκτες που προτείνονται θα πρέπει να αναλυθούν, και στη συνέχεια να συγκεκριμενοποιηθούν βάσει σαφών και αντιπροσωπευτικών

ορισμών για τη δική μας περίπτωση. Ενδεχομένως, να καταλήξουμε και σε επιπρόσθετους δείκτες. Στο Παράρτημα Ι παρουσιάζονται κάποιες καταρχήν σκέψεις αναφορικά με τον προσδιορισμό των ενδεχόμενων δεικτών ποιότητας για το εκπαιδευτικό έργο του Πανεπιστημίου Κύπρου. Η χρήση των δεικτών είναι για την αυτογνωσία με στόχο τη βελτίωση, όπου στοιχειοθετείται ανάγκη. Επιπρόσθετα, μέσω αυτών των δεικτών μπορεί να φανεί η εφικτότητα της ικανοποίησης του στρατηγικού στόχου που έχει τεθεί, συγκεκριμένα όπως ο φοιτητικός πληθυσμός του Πανεπιστημίου Κύπρου ανέλθει εντός της επόμενης δεκαετίας στις 10,000 όπου το ένα τέταρτο περίπου να είναι μεταπτυχιακοί φοιτητές και από αυτούς το ένα πέμπτο περίπου να είναι Διδακτορικοί φοιτητές, χωρίς αυτά τα ποσοστά να εφαρμόζονται κατ' ανάγκη σε επίπεδο Τμημάτων.

6. Δείκτες Ποιότητας για Έρευνα και Εσωτερική Αξιολόγηση των Θεσμών Έρευνας του Πανεπιστημίου Κύπρου

Η Επιτροπή Έρευνας έχει ήδη ασχοληθεί με το γενικό θέμα της διασφάλισης ποιότητας σε σχέση με την έρευνα και το ειδικότερο θέμα του προσδιορισμού δεικτών ποιότητας για την έρευνα. Στο πλαίσιο της καταρχήν συζήτησής της, η Επιτροπή εξέτασε τους δείκτες ποιότητας που προτείνονται από το Σύνδεσμο Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, EUA [4], και οι οποίοι επίσης θα παρουσιαστούν σε αυτή την ενότητα.

Τα πρότυπα και οι οδηγίες του Bergen για τη διασφάλιση ποιότητας επικεντρώνονται στο εκπαιδευτικό έργο των πανεπιστημίων και συνεπώς οι προτεινόμενοι δείκτες ποιότητας αφορούν τη διδασκαλία και όχι την έρευνα. Φυσικά, η στενή σχέση ανάμεσα στην πανεπιστημιακή διδασκαλία και την έρευνα και οι αμφίδρομες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα τους, επισημαίνονται στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της διαδικασίας της Bologna. Παράλληλα τονίζεται η σημασία των προγραμμάτων τρίτου κύκλου, δηλαδή των Διδακτορικών προγραμμάτων, ως ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης και τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας.

Ο EUA επισημαίνει ότι η αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας είναι ευκολότερο εγχείρημα από την αξιολόγηση της ποιότητας της διδασκαλίας. Αυτό διότι ήδη υπάρχουν πολλοί στατιστικοί δείκτες οι οποίοι μπορούν να εφαρμοστούν σε τοπικό, εθνικό ή σε διεθνές επίπεδο για την αξιολόγηση της έρευνας. Παράλληλα, όμως, επισημαίνεται ότι η ποιότητα της πανεπιστημιακής έρευνας και η σχέση της με την κοινωνία μπορεί μόνο να διαφανεί πραγματικά αν η αξιολόγηση διεξάγεται σε μία σχετικά μεγάλη χρονική περίοδο, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της έρευνας και τις προσδοκίες της κοινωνίας αναφορικά με τα αποτελέσματα της έρευνας. Σύμφωνα με τον EUA, η σημασία των αποτελεσμάτων της πανεπιστημιακής έρευνας για την κοινωνία, σε φθίνουσα σειρά, είναι η εξής:

- **Η εκπαίδευση των μελλοντικών ερευνητών, οι οποίοι συμβάλλουν στην ενδυνάμωση του εγχώριου ερευνητικού δυναμικού.** Αυτή η δραστηριότητα μπορεί εύκολα να αξιολογηθεί, αφού στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα άλλο από την επιτυχή ολοκλήρωση Διδακτορικών προγραμμάτων, ενδεχομένως σε πολλούς διαφορετικούς τομείς, και την περαιτέρω εκπαίδευση μεταδιδακτορικών ερευνητών.
- **Η ανάπτυξη βασικής γνώσης σε όλους τους τομείς μάθησης, η οποία στη συνέχεια επιτρέπει επιτεύγματα εφαρμοσμένης έρευνας, παράλληλα με κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη.** Η αξιολόγηση αυτού του σκέλους της πανεπιστημιακής έρευνας θεωρείται πιο σύνθετη διεργασία, η οποία θα πρέπει να διεξάγεται σε μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα. Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγική ενότητα η κοινωνική απήχηση της επιστημονικής έρευνας είναι κάτι το σύνθετο και πολυδιάστατο. Κάποιες πτυχές είναι άμεσα απτές και μετρήσιμες, όπως ο αριθμός Διδακτορικών τίτλων που απονέμονται σε ένα ακαδημαϊκό έτος και σε ποιές ειδικότητες, και άλλες πτυχές είναι πολύ αφηρημένες, όπως η απήχηση των αποτελεσμάτων πολύ βασικής έρευνας. Η πιο πάνω διατύπωση του EUA, επισημαίνει την ανάγκη για σύζευξη μεταξύ βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας. Η ανάπτυξη της γνώσης σε βασικό επίπεδο, στη συνέχεια διοχετεύεται για την επίλυση πραγματικών προβλημάτων με απτή απήχηση προς την κοινωνία. Σε πλείστους τομείς, αν όχι όλους, η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε βασική και εφαρμοσμένη έρευνα δεν είναι καθόλου προφανής και η ασάφεια ή η γκρίζα ζώνη συνεχώς διευρύνεται, όσο η πολυπλοκότητα και η διεπιστημονικότητα των υπό επίλυση προβλημάτων μεγαλώνει.

- **Η συμμετοχή στην τεχνολογική ανάπτυξη και τη μεταφορά γνώσης στην οποία βασίζεται οποιαδήποτε μορφή οικονομικής ανάπτυξης.** Προφανώς η αναφορά εδώ είναι για οποιαδήποτε τεχνολογικά ή βιομηχανικά προϊόντα με απτά οικονομικά οφέλη (με άλλα λόγια η μετατροπή γνώσης σε εκμεταλλεύσιμα προϊόντα). Η αξιολόγηση αυτής της πτυχής της πανεπιστημιακής έρευνας κρίνεται ως σχετικά εύκολη και μετρήσιμη, που μπορεί να διεξαχθεί σε σχετικά μικρό χρονικό ορίζοντα.

Ο EUA επισημαίνει ότι συνήθως τα πανεπιστήμια έχουν αποκλειστική ευθύνη για τα πρώτα δύο σκέλη, την εκπαίδευση ερευνητών, και τη διεξαγωγή βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας, και επομένως η ερευνητική τους δραστηριότητα θα πρέπει να αξιολογείται με κύριο γνώμονα αυτά τα δύο σκέλη. Αναφέρεται, όμως, ότι η σημασία του τρίτου σκέλους, της εκμετάλλευσης της γνώσης, συνεχώς αυξάνεται υπό το πρίσμα του στρατηγικού στόχου της Λισαβώνας για τη δημιουργία της πιο δυναμικής οικονομίας της γνώσης. Κατά συνέπεια κυβερνήσεις και άλλοι οικονομικοί εταίροι συνεχώς αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία στην οικονομική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Εξάλλου συχνά διατυπώνεται η άποψη ότι ο τομέας που υστερεί η Ευρώπη έναντι άλλων οικονομιών όπως της Βόρειας Αμερικής, της Ιαπωνίας, κλπ., είναι ακριβώς στην εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της έρευνας με μεγάλα οικονομικά οφέλη. Σίγουρα η Ευρώπη δεν υστερεί ως προς τα επιστημονικά μυαλά που διαθέτει, παρόλο που μπορεί να έχει δυσκολίες να διατηρήσει αυτά τα μυαλά και για αυτό εξάλλου μελετά τρόπους για την ανατροπή του υφιστάμενου “brain drain”. Για την αποτελεσματική εκμετάλλευση της γνώσης, δεν μπορεί να έχουν αποκλειστική ευθύνη τα πανεπιστήμια. Εδώ απαιτείται στενή, ειλικρινής, και αποδοτική συνεργασία με άλλους εταίρους, πρωτίτως από τον οικονομικό και βιομηχανικό τομέα.

Μπορεί η αξιολόγηση της έρευνας να είναι ευκολότερο εγχείρημα από την αξιολόγηση της διδασκαλίας. Όμως, επειδή η κοινωνική απήχηση της έρευνας είναι επίσης πολύπλευρη και σύνθετη, βασική προϋπόθεση ως προς την επιλογή των κατάλληλων δεικτών ποιότητας, είναι ο σαφής προσδιορισμός του σκοπού της αξιολόγησης, όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγική ενότητα. Στη συνέχεια εξετάζονται οι δείκτες ποιότητας για την έρευνα που προτείνει ο EUA.

Δείκτες αναφορικά με το επίπεδο της ερευνητικής δραστηριότητας

- **Ποσοστό διδασκόντων με ενεργό εμπλοκή στην έρευνα:** Αυτονόητα αυτός είναι ένας αξιόπιστος δείκτης του επιπέδου της ερευνητικής δραστηριότητας του ιδρύματος. Θα πρέπει όμως να αποσαφηνιστεί ο όρος «ενεργός εμπλοκή». Η εισήγηση είναι όπως ο όρος εκλεπτυνθεί με βάση τις ακόλουθες τρεις διαστάσεις: (α) εποπτεία Διδακτορικών φοιτητών, (β) προσέλκυση χρηματοδότησης για έρευνα, και (γ) δημοσιεύσεις. Η δυσκολία παραμένει ως προς τον προσδιορισμό, για κάθε μία από τις πιο πάνω διαστάσεις, του αρχικού σημείου που μπορεί να θεωρηθεί ως ξεκάθαρη ένδειξη για την ύπαρξη ενεργούς ερευνητικής εμπλοκής. Επιπρόσθετα, έστω και αν τα αρχικά σημεία μπορούν να προσδιοριστούν με απόλυτο τρόπο, σίγουρα οι «ορισμοί» θα διαφέρουν από γνωστικό αντικείμενο σε αντικείμενο. Σε κάποια αντικείμενα, η διάσταση (β) δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Τέλος η εφαρμογή αυτού του δείκτη απαιτεί να διευκρινισθεί σε σχέση με ποιους διδάσκοντες θα γίνεται η αξιολόγηση.
- **Ο λόγος Διδακτορικών φοιτητών/διδασκόντων:** Σύμφωνα με τον EUA αυτός ο δείκτης σχετίζεται με την πρώτη βασική ευθύνη της πανεπιστημιακής έρευνας (βλέπε πιο πάνω). Ο υπολογισμός συνήθως αναφέρεται σε διδάσκοντες με μονιμότητα (full tenure) και σε Διδακτορικούς φοιτητές πλήρους φοίτησης. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι χρειάζεται μεγάλη προσοχή στην ερμηνεία αυτού του δείκτη, διότι ο λόγος θα πρέπει να έχει μία βέλτιστη τιμή, πέραν της οποίας επηρεάζεται αρνητικά η ποιότητα της προσφερόμενης

εποπτείας προς τους φοιτητές. Η βέλτιστη τιμή εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως την οργάνωση της έρευνας σε δεδομένη μονάδα ή τμήμα, τη διαθεσιμότητα υλικών και οικονομικών πόρων, την ποιότητα των φοιτητών και την ικανότητά τους για ανεξάρτητη δουλειά, και τις δυνατότητες του διδακτικού προσωπικού. Στο παρελθόν είχαν γίνει σχετικές συζητήσεις στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, αρχικά στην Επιτροπή Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, και αργότερα στην Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών, οι οποίες όμως δεν κατέληξαν σε οποιεσδήποτε εισηγήσεις. Το σίγουρο είναι ότι δεν μπορεί να προσδιοριστεί μία «βέλτιστη» τιμή που να μπορεί να ισχύσει για ολόκληρο το Πανεπιστήμιο, διότι το κάθε Τμήμα έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες. Σε Τμήματα με πιο εφαρμοσμένο χαρακτήρα στις ερευνητικές τους δραστηριότητες, όταν μάλιστα απαιτείται ομαδική συνεισφορά, ένας αναμένει να βρει πολύ μεγαλύτερο αριθμό Διδακτορικών φοιτητών κατά μέσον όρο, για ένα επόπτη καθηγητή, σε σχέση με Τμήματα που ασχολούνται με πολύ βασική έρευνα, όταν μάλιστα η έρευνα διεξάγεται πρωτίστως σε ατομική βάση. Η ύπαρξη ουσιαστικού αριθμού Διδακτορικών φοιτητών υψηλής στάθμης, που μάλιστα είναι σε θέση να ασχολούνται αποκλειστικά στην έρευνά τους, με άλλα λόγια να εκπονούν το διδακτορικό τους σε πλήρη βάση, αναμφίβολα δίνει μεγάλη ώθηση στην ερευνητική εικόνα του ιδρύματος και στην όλη απήχησή του. Για αυτό εξάλλου το Πανεπιστήμιο Κύπρου έχει θέσει ως στρατηγικό στόχο να έχει τελικά ένα πληθυσμό Διδακτορικών φοιτητών της τάξεως των 500 ατόμων. Αυτός ο αριθμός αναλογεί κάτω των 25 φοιτητών για κάθε Τμήμα του Πανεπιστημίου. Κάποια Τμήματα έχουν ήδη ξεπεράσει τον αριθμό αυτό κατά πολύ. Εξάλλου, η ποσόστωση δεν θα εφαρμοστεί σε επίπεδο Τμημάτων. Γενικά, όμως, το “track record” του Πανεπιστημίου στην ολοκλήρωση Διδακτορικών θα πρέπει να βελτιωθεί. Πέραν του ήμισυ των Διδακτορικών φοιτητών παρακολουθούν σε μερική βάση και επομένως χρειάζονται πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για την ολοκλήρωση του προγράμματός του. Δυστυχώς κάποια άτομα δεν ολοκληρώνουν τελικά το Διδακτορικό τους και μάλιστα αφού διανύσουν μεγάλο χρονικό διάστημα στο Πανεπιστήμιο. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον ο στρατηγικός αυτός στόχος είναι εφικτός. Είναι η εγχώρια δεξαμενή των ενδιαφερόμενων ατόμων επαρκής; Πώς μπορεί να διευρυνθεί, τόσο εγχώρια, όσο και εκτός Κύπρου; Τι γίνεται με την οικονομική στήριξή τους; Πώς μπορούν να αφοσιωθούν στα προγράμματά τους εάν οι οικονομική στήριξη που έχουν δεν αρκεί; Το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών Κύπρου (ΙΚΥΚ) έκανε ένα μικρό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά τί άλλο χρειάζεται να γίνει; Όλα αυτά είναι αλληλένδετα ερωτήματα, τα οποία θα πρέπει να μας προβληματίσουν εντός του Πανεπιστημίου Κύπρου και ευρύτερα, αν όντως θα καταστεί η εκπαίδευση (επαγγελματιών) ερευνητών μέσω Διδακτορικών προγραμμάτων σπουδών, ουσιαστική πτυχή της απήχησης της ερευνητικής δραστηριότητας των Κυπριακών πανεπιστημίων, όπως συμβαίνει διεθνώς.

- **Ο λόγος χρηματοδότηση έρευνας/διδάσκοντες:** Ο δείκτης αναφέρεται σε χρηματοδότηση η οποία εξασφαλίζεται σε ατομική ή ομαδική βάση μέσω ανταγωνισμού.
- **Ο αριθμός ή το ποσοστό ερευνητών πλήρους απασχόλησης:** Αναφέρεται ότι σε πολλές χώρες, π.χ. Γαλλία, υπάρχει ο θεσμός του επαγγελματία ερευνητή πλήρους απασχόλησης, ο οποίος χρηματοδοτείται από τους σχετικούς εθνικούς φορείς. Η παρουσία ερευνητών πλήρους απασχόλησης διαφέρει από ένα τομέα σε άλλο, και από μία χώρα στην άλλη. Όπου μπορεί να εφαρμοστεί αυτός ο δείκτης, παρέχει χρήσιμη πληροφόρηση ως προς την εντονότητα της ερευνητικής δραστηριότητας στα εν λόγω πεδία. Αφού ο δείκτης όπως προτείνεται δεν αναφέρεται στον ισοδύναμο αριθμό ερευνητών πλήρους απασχόλησης, αλλά στον απόλυτο αριθμό ατόμων που απασχολούνται αποκλειστικά με έρευνα, η εφαρμογή του στο Πανεπιστήμιο Κύπρου χρειάζεται κάποια σκέψη, τι στιγμή που στην

Κύπρο ο θεσμός του επαγγελματία ερευνητή στην ουσία δεν υπάρχει, ή υπάρχει μόνο σε σχέση με ερευνητικά κέντρα, όπου και πάλι υπάρχει συνδυασμός έρευνας και παροχής υπηρεσιών. Ίσως θα μπορούσε ο δείκτης να ερμηνευθεί σε σχέση με τους Μεταδιδακτορικούς ή Μεταπτυχιακούς Συνεργάτες πλήρους απασχόλησης.

- **Η μέση χρηματοδότηση έρευνας ανά διδάσκοντα:** Ο δείκτης αναφέρεται σε εξωτερική χρηματοδότηση, μέσω συμβολαίων διεκπεραίωσης έρευνας. Επισημαίνεται, ότι όλο και περισσότερο αναμένεται από τα πανεπιστήμια να έχουν συμβολή σε μία συλλογική προσπάθεια για τη διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας, και κατ' επέκταση να συνεισφέρουν σε κάποιο βαθμό στην τεχνολογική ανάπτυξη, σε συνεργασία με τον επιχειρηματικό και βιομηχανικό κόσμο. Παλαιότερα τα πανεπιστήμια ήταν ο χώρος, πρωτίστως για τη διεξαγωγή βασικής έρευνας και την ανακάλυψη θεμελιώδους γνώσης. Ο πιο πάνω δείκτης θεωρείται αρκετά αξιόπιστος ως προς το επίπεδο της συμμετοχής ενός πανεπιστημίου ή μονάδας στη γενική δέσμευση για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Φυσικά, θεωρείται δεδομένο ότι υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές σε σχέση με αυτό το δείκτη από τη μία επιστημονική περιοχή στην άλλη, και από τη μία χώρα στην άλλη λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές πρακτικές και τη δομή της οικονομίας.

Δείκτες αναφορικά με την παραγωγικότητα της ερευνητικής δραστηριότητας

- **Ο λόγος διδακτορικών τίτλων/διδασκόντων:** Ο δείκτης αφορά τον αριθμό διδακτορικών τίτλων που απονέμονται, κατά μέσον όρο, σε σχέση με τον αριθμό διδασκόντων. Θεωρείται ότι η εφαρμογή του, για παράδειγμα σε σχέση με ένα χρονικό διάστημα τριών ετών, παρέχει χρήσιμη πληροφόρηση ως προς την αποδοτικότητα του ιδρύματος στην εκπαίδευση ατόμων στην έρευνα.
- **Ο λόγος δημοσιεύσεων/διδασκόντων:** Ο δείκτης αυτός, ανέκαθεν αποτελούσε το βασικό μέσο μέτρησης της ερευνητικής παραγωγικότητας. Για την εφαρμογή του, όμως, χρειάζεται να οριστεί επαρκώς ο όρος «δημοσίευση», σε σχέση με το πρακτέο στα διάφορα πεδία έρευνας, π.χ. άρθρα σε ακαδημαϊκά περιοδικά με σύστημα συντακτικών επιτροπών για την επιλογή των άρθρων, άρθρα σε πρακτικά συνεδρίων με σύστημα κρίσης, και μονογραφίες.
- **Κατάλογος αναφορών (citation index):** Παρόλο που είναι ευρέως διαδεδομένος ο ισχυρισμός ότι η πληροφορία που παράγεται από το International Science Index (ISI) αντιπροσωπεύει την απήχηση των δημοσιεύσεων, ο EUA συμβουλεύει ότι αυτά τα στοιχεία θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με τη μέγιστη προσοχή για τους εξής λόγους: (α) υπάρχουν μεθοδολογικά προβλήματα με αυτούς τους καταλόγους τα οποία είναι πολύ γνωστά, (β) η κάλυψη των περιοχών δεν είναι καθόλου ισοζυγισμένη και ως εκ τούτου συγκρίσιμη, (γ) σχεδόν δεν υπάρχει καθόλου κάλυψη περιοδικών που δεν είναι στα Αγγλικά, (δ) δίνουν υπερβολική βαρύτητα σε άρθρα που περιγράφουν πειραματικές μεθόδους, (ε) δεν διακρίνουν ανάμεσα στις θετικές και τις αρνητικές αναφορές σε ένα άρθρο, κλπ. Όσον αφορά τις χώρες της Λατινικής Ευρώπης, είναι αμφίβολο ότι αυτοί οι κατάλογοι αποτελούν ένα έγκυρο και αντικειμενικό δείκτη της απήχησης της πανεπιστημιακής έρευνας. Επισημαίνεται, όμως, ότι υπό κάποιες περιστάσεις, οι κατάλογοι αναφορών μπορεί να παρέχουν τη βάση για συγκριτικές μελέτες, νοουμένου ότι οι μελέτες είναι έτσι σχεδιασμένες για να αποφεύγονται οι συστηματικές διακρίσεις που γίνονται σε αυτούς τους καταλόγους. Συνεπώς, η σύγκριση με βάση αυτούς τους καταλόγους ανάμεσα στα ιδρύματα μίας χώρας και σε σχέση με ένα ακαδημαϊκό πεδίο μπορεί να δώσει κάποια σημαντικά ευρήματα, αλλά οι συγκρίσεις ανάμεσα σε ιδρύματα σε

διεθνή κλίμακα κατά πάσα πιθανότητα θα πάσχουν από σοβαρές αδυναμίες και ως εκ τούτου δεν μπορούν να κριθούν ως αξιόπιστες. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου διεξήχθη μία σχετική μελέτη με βάση διεθνείς καταλόγους αναφορών, μία φορά μέχρι τώρα. Οι αντιδράσεις στα ευρήματα αυτής της μελέτης ήταν ανάμικτες, και αυτό σίγουρα δικαιολογείται εάν ληφθούν υπόψη τα σημεία που αναφέρει ο EUA. Εν πάσει περιπτώσει οι κατάλογοι αυτοί σίγουρα έχουν τη χρησιμότητά τους, κυρίως όπου μπορεί να εφαρμοστούν αξιόπιστα οι συγκρίσεις, αλλά δεν αποτελούν πανάκεια και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή.

- **Ο λόγος αριθμός πατεντών/διδάσκοντες:** Αυτός ο δείκτης αφορά μόνο ερευνητικά πεδία των οποίων τα αποτελέσματα μπορεί να πατενταριστούν, στην πραγματικότητα θετικές και εφαρμοσμένες επιστήμες, μηχανική και ορισμένες περιοχές των επιστημών υγείας. Συνήθως ο αριθμός πατεντών είναι μικρός και γι' αυτό η χρονική περίοδος για τον υπολογισμό του λόγου θα πρέπει να είναι σχετικά μεγάλη, π.χ. 3 με 5 χρόνια. Επισημαίνεται ότι τυχόν εισόδημα από τις σχετικές άδειες δεν θεωρείται καλός δείκτης για οποιεσδήποτε συγκρίσεις.
- **Βραβεία και διακρίσεις:** Αρκετά πανεπιστήμια συνηθίζουν να εκδίδουν σε ετήσια βάση, τον κατάλογο των βραβείων και τιμητικών διακρίσεων που έτυχαν ερευνητές τους, ως ένα δείκτη της ποιότητας του ερευνητικού δυναμικού που διαθέτουν. Ο δείκτης έχει κάποιο ενδιαφέρον αλλά δεν θεωρείται αξιόπιστος, αφού δεν εκπροσωπεί μόνο την ποιότητα των ερευνητών αλλά και την ικανότητα τόσο των ιδίων όσο και των ιδρυμάτων τους για αποτελεσματικό “lobbying” των οργανισμών που απονέμουν τα βραβεία και τις διακρίσεις.

Δείκτες που σχετίζονται με ερευνητικό έργο και τις πρακτικές διοίκησης

- **Μηχανισμοί ανάπτυξης διεπιστημονικών προγραμμάτων:** Ανάλογοι δείκτες με αυτούς που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα αναφορικά με διεπιστημονικά προγράμματα σπουδών, μπορούν να ορισθούν και σε σχέση με διεπιστημονικές ερευνητικές δραστηριότητες. Η διεπιστημονικότητα στην έρευνα αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία, αποτελώντας μία πρόκληση για τα πανεπιστήμια.
- **Το πόσο ανοικτό είναι ένα πανεπιστήμιο στον έξω κόσμο:** Το πόσο ανοικτό είναι ένα πανεπιστήμιο προς τον έξω κόσμο, θεωρείται εξίσου σημαντικό και για την έρευνα. Ως κατάλληλοι δείκτες προς αυτή την κατεύθυνση προτείνονται: ο αριθμός των διδασκόντων με ενεργή συμμετοχή σε οργανωμένα διεθνή ερευνητικά δίκτυα, ο βαθμός συμμετοχής του πανεπιστημίου σε διεθνείς δημοσιεύσεις με συγγραφείς από διάφορες χώρες, και η ύπαρξη επίσημων διεθνών συμφωνιών συνεργασίας στην έρευνα

Η Επιτροπή Έρευνας είχε συζητήσει στο παρελθόν τους πιο πάνω δείκτες ποιότητας μαζί με διάφορους άλλους δείκτες. Επιπρόσθετα, ένας αριθμός δεικτών που αφορούν πρωτίστως τη διεθνή διάσταση της έρευνας προτείνονται στο πλαίσιο του προγράμματος BEPIQUA (Benchmarks and Performance Indicators for evaluating University International Collaboration), το οποίο συντονίζεται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου εκ μέρους της UNICA. Επί του παρόντος όμως δεν έχουν ληφθεί οποιεσδήποτε αποφάσεις ως προς τους συγκεκριμένους δείκτες ποιότητας που θα τεθούν σε συστηματική χρήση αναφορικά με την ερευνητική δράση του Πανεπιστημίου Κύπρου. Όπως ήδη αναφέρθηκε οι δείκτες παρέχουν αντικειμενική πληροφόρηση, η οποία οδηγεί στη διάγνωση/εντοπισμό προβλημάτων/δυσκολιών προς επίλυση/απάλειψη έτσι ώστε να βελτιώνεται η ποιότητα.

Εσωτερική Αξιολόγηση Θεσμών Έρευνας

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου το ερευνητικό έργο σχετίζεται με ένα αριθμό θεσμών (Ερευνητική Δραστηριότητα, ερευνητικό πρόγραμμα [εσωτερικά, εξωτερικά], εναρκτήρια χρηματοδότηση και συγχρηματοδότηση) και στηρίζεται από διάφορους πόρους (ερευνητές [ακαδημαϊκό προσωπικό, Μεταπτυχιακούς Φοιτητές, πρωτίστως Διδακτορικούς Φοιτητές, Μεταπτυχιακούς Συνεργάτες, Ειδικούς Επιστήμονες, ...], ερευνητική υποδομή [δίκτυα υπολογιστών, εργαστήρια έρευνας, Βιβλιοθήκη], διοικητική υποδομή [Υπηρεσία Έρευνας, Γραφείο Ευρωπαϊκής Συνεργασίας στις Βρυξέλλες], τεχνική στήριξη, κλπ).

Ιδιαίτερα, οι επενδύσεις σε έρευνα που κάνει το Πανεπιστήμιο Κύπρου μέσω της κρατικής του χορηγίας για έρευνα και δικούς του πόρους (διαχειριστικά έξοδα εξωτερικών ερευνητικών προγραμμάτων, μεταπτυχιακά δίδακτρα) θα πρέπει να αξιολογούνται σε συνεχή βάση (με τη χρήση δεικτών και σχετικών διαδικασιών παρακολούθησης) για να διαφαίνεται κατά πόσον γίνεται η μέγιστη δυνατή αξιοποίηση αυτών των πόρων.

Ο Οδηγός Έρευνας του Πανεπιστημίου Κύπρου, ο οποίος εκδίδεται ανά τριετία (ο τελευταίος Οδηγός καλύπτει την τριετία 2002-2004 και αναμένεται να εκδοθεί εντός του Νοεμβρίου 2005) τόσο στα Ελληνικά, όσο και στα Αγγλικά, αποτελεί ένα κύριο μέσο δημοσιοποίησης και παράλληλα απολογισμού της ερευνητικής δραστηριότητας του Πανεπιστημίου. Ο Οδηγός καλύπτει τις επιστημονικές δημοσιεύσεις (βιβλία, κεφάλαια σε βιβλία, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά ή σε πρακτικά συνεδρίων, κλπ) των μελών του ακαδημαϊκού προσωπικού, τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα, τα ερευνητικά προγράμματα που έχουν εξασφαλίσει είτε με εξωτερική, είτε με εσωτερική χρηματοδότηση, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες που προσφέρουν και οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τη διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, τους οργανισμούς/φορείς με τους οποίους συνεργάζονται στην έρευνα και άλλες συναφείς πληροφορίες. Στη νέα έκδοση του Οδηγού θα περιληφθεί και πίνακας με όλα τα Διδακτορικά προγράμματα που έχουν ολοκληρωθεί επιτυχώς εντός της περιόδου 2002-2004. Συγκεκριμένα, κατά την εν λόγω περίοδο έχουν απονεμηθεί δεκαεπτά Διδακτορικοί τίτλοι από εννέα διαφορετικά Τμήματα του Πανεπιστημίου.

Ο Οδηγός Έρευνας, παρόλες τις κάποιες ανακρίβειες και κενά που μπορεί να έχει μία έκδοση αυτής της φύσεως, αποτελεί μία πολύ χρήσιμη πηγή έμμεσης αυτοαξιολόγησης, τόσο σε προσωπικό, όσο και συλλογικό επίπεδο (Τμήμα, Σχολή, Πανεπιστήμιο). Συνεπώς, αυτή η έκδοση αποτελεί αναγκαίο στοιχείο στο πλαίσιο μίας εσωτερικής πολιτικής διασφάλισης ποιότητας για την έρευνα διότι αναμφίβολα συμβάλλει στη διαφάνεια και την αυτογνωσία. Όμως, για μία ολοκληρωμένη πολιτική, η οποία πραγματικά να διασφαλίζει και να ενισχύει την ποιότητα στην έρευνα, χρειάζεται (αυτο)αξιολόγηση και παρακολούθηση των διαφόρων θεσμών σε συστηματική βάση, το οποίο φυσικά συνεπάγεται τη συστηματική εφαρμογή κατάλληλων δεικτών ποιότητας. Η παρούσα ενότητα κλείνει με κάποιες καταρχήν σκέψεις ως προς την αξιολόγηση των υφιστάμενων θεσμών που καλύπτει η Νέα Πολιτική Έρευνας του Πανεπιστημίου. Η Επιτροπή Έρευνας θα πρέπει να εξετάσει σε βάθος το θέμα και να καταθέσει σχετικές εισηγήσεις προς τη Σύγκλητο. Με την εφαρμογή αυτών των μηχανισμών αξιολόγησης των θεσμών, θα φανεί στον απαιτούμενο χρονικό ορίζοντα ποιοί θεσμοί θα πρέπει να ενισχυθούν περαιτέρω, ποιοί θεσμοί χρειάζονται τροποποίηση και τέλος ακόμη και ποιοί θεσμοί θα πρέπει να καταργηθούν.

- Ατομικές Ερευνητικές Δραστηριότητες:** Αυτός είναι ένας πολύ σημαντικός θεσμός για τα δεδομένα του Πανεπιστημίου Κύπρου, ο οποίος υπήρχε ανέκαθεν, αλλά συν τω χρόνω έχει επεκταθεί, εκλεπτυνθεί και ενισχυθεί. Πρωταρχικός σκοπός του είναι η στήριξη της κινητικότητας των ερευνητών, που εξάλλου αποτελεί βασική επιδίωξη και στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας. Ο θεσμός όμως καλύπτει και άλλες πολύ σημαντικές ανάγκες, όπως αγορά μικροεξοπλισμού και αναλωσίμων, διάχυση αποτελεσμάτων έρευνας, π.χ. εκδόσεις, κλπ. Συνεπώς, είναι σημαντικό να διατηρηθεί η απαιτούμενη χρηματοδότηση για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του θεσμού. Πρέπει να ειπωθεί ότι πάρα πολλά μέλη ακαδημαϊκού προσωπικού εξαρτώνται πλήρως από αυτό το θεσμό ως προς τη στήριξη της έρευνάς τους. Το ποσό που λαμβάνει ένα άτομο είναι συγκριτικά μικρό, αλλά το συνολικό ποσό που δαπανάται για την υλοποίηση αυτού του θεσμού είναι μεγάλο, αφού καλύπτει πέραν του ήμισυ του ετήσιου κρατικού προϋπολογισμού για την έρευνα. Επομένως, θα πρέπει να διασφαλίζεται η χρηστή και μέγιστη αξιοποίηση του ποσού που κατανέμεται προς αυτόν το σκοπό. Οι μηχανισμοί που θα εφαρμοστούν δεν θα πρέπει να αποτελούν μέτρα «αστυνόμησης». Όμως για χάρη της διαφάνειας και προς αντίκρουση παρατηρήσεων που συστηματικά διατυπώνονται (τόσο πρόσφατα, όσο και παλαιότερα) από την κρατική ελεγκτική υπηρεσία, θα πρέπει να υπάρχουν άμεσα διαθέσιμα και σε ετήσια βάση, χειροπιαστά στοιχεία ως προς την αξιοποίηση αυτού του θεσμού. Με αυτό τον τρόπο θα κερδίσουμε την «εμπιστοσύνη» της Πολιτείας σε αυτό το θεσμό, διασφαλίζοντας έτσι τη μελλοντική του ύπαρξη μέσω κρατικής χορηγίας. Η Επιτροπή Έρευνας θα πρέπει να εισηγηθεί ως προς το τι θα πρέπει να είναι αυτά τα στοιχεία, τα οποία θα αποτελούν (αξιόπιστο) απολογισμό της χρήσης του θεσμού σε ετήσια βάση. Ήδη κατατίθενται αρκετά στοιχεία στο Λογιστήριο που αφορούν την εκπόνηση των Ερευνητικών Δραστηριοτήτων. Ενδεχομένως αυτά τα στοιχεία να περιλαμβάνουν αχρείαστη λεπτομέρεια για το σκοπό της αξιολόγησης του θεσμού ως προς την ποιότητα, ενώ παράλληλα κάποια ουσιαστικά στοιχεία να απουσιάζουν, π.χ. ο σκοπός κάποιας ερευνητικής αποστολής, ή η φύση της συμμετοχής σε κάποιο συνέδριο. Σημαντικά στοιχεία ως προς την εκπόνηση της Ερευνητικής Δραστηριότητας σε δεδομένο έτος παρέχονται στην αίτηση για το επόμενο έτος αφού ο αιτών θα πρέπει να αναφερθεί στην επιστημονική του δράση και παραγωγικότητα κατά την προηγούμενη τριετία (και τέλος ο Οδηγός Έρευνας παρουσιάζει τη συλλογική εικόνα της ερευνητικής παραγωγικότητας, αλλά δεν εκδίδεται σε ετήσια βάση). Για να μην υπάρξει αχρείαστη γραφειοκρατία, τα απαιτούμενα στοιχεία (σε όσο γίνεται πιο απλή μορφή) θα πρέπει να καθοριστούν και η συλλογή τους, από τους εμπλεκόμενους ερευνητές, θα πρέπει να συνοφαστεί με τη διεξαγωγή της Ερευνητικής Δραστηριότητας, έτσι ώστε το τέλος του ημερολογιακού έτους που υποβάλλονται τα νέα αιτήματα, τα απαιτούμενα στοιχεία του απολογισμού του έτους που ολοκληρώνεται να είναι ήδη άμεσα διαθέσιμα.
- Συγχρηματοδότηση Εξωτερικών Ερευνητικών Προγραμμάτων:** Ο θεσμός της συγχρηματοδότησης εφαρμόζεται κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια περίπου. Αρχικά η χρήση του ήταν τελείως «ανοικτή», και ο ανταγωνισμός σχετικά μικρός αφού δεν υπήρχαν πολλά ερευνητικά προγράμματα με εξωτερική χρηματοδότηση. Το σκηνικό, όμως, έχει τελείως αλλάξει τα τελευταία δύο χρόνια τουλάχιστο, όπου οι επιτυχίες του Πανεπιστημίου στην εξασφάλιση ουσιαστικής εξωτερικής χρηματοδότησης είναι ήδη πολλές και συνεχώς αυξάνονται. Ως εκ τούτου ήταν σημαντικό να μπουν διάφοροι περιορισμοί ως προς το τί μπορεί να καλύψει, με πραγματικά ποσά, η Επιτροπή Έρευνας. Φυσικά η συγχρηματοδότηση ενός εξωτερικού προγράμματος μπορεί να καλυφθεί από εναλλακτικές πηγές, και όχι μόνο μέσω του κονδυλίου που διαχειρίζεται η Επιτροπή Έρευνας. Μάλιστα, το πρακτέο σε πολλά πανεπιστήμια του εξωτερικού είναι όπως η συγχρηματοδότηση καλύπτεται αποκλειστικά σε είδος (χρόνος ερευνητών, χρήση υφιστάμενης υποδομής και εξοπλισμού, τεχνική υποστήριξη, κλπ) και όχι με πραγματικό κόστος. Στο Πανεπιστήμιο

Κύπρου μπορεί να εφαρμοστεί σε μεγάλο βαθμό αυτή η πολιτική, αφού η υποδομή έρευνας είναι καλή, τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό/ατομικό επίπεδο (ο νέος θεσμός της εναρκτήριας χρηματοδότησης στοχεύει ακριβώς στη στήριξη της ανάπτυξης βασικής υποδομής έρευνας των νέων μελών ακαδημαϊκού προσωπικού). Συνεπώς, η (επιπρόσθετη) συγχρηματοδότηση που παρέχει η Επιτροπή Έρευνας, σε πραγματικό κόστος, καλύπτει μόνο την απόσβεση πάγιου εξοπλισμού (εδώ δυστυχώς υπάρχει το οξύμωρο σχήμα ότι η απόσβεση που αφορά χρονική περίοδο μετά την ολοκλήρωση του εξωτερικού προγράμματος δεν θεωρείται ως συγχρηματοδότηση από κάποιους εξωτερικούς χρηματοδότες, π.χ. ΠΕ), και την εισφορά του εργοδότη για νέους ερευνητές. Τίποτα άλλο δεν μπορεί ουσιαστικά να καλυφθεί. Μάλιστα, ύστερα από πρόσφατη εισήγηση της Επιτροπής Έρευνας, η Σύγκλητος έχει αποφασίσει όπως επιπρόσθετα εφαρμοσθεί ο περιορισμός ότι η συνολική συγχρηματοδότηση (σε πραγματικό ποσό) που καλύπτει η Επιτροπή Έρευνας δεν θα πρέπει κανονικά να υπερβαίνει το 15% του συνολικού προϋπολογισμού από τον εξωτερικό χρηματοδότη προς το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Με βάση το πιο πάνω θεσμικό πλαίσιο, πώς θα μπορούσε να αξιολογηθεί η επένδυση, σε μορφή πραγματικής συγχρηματοδότησης, του Πανεπιστημίου Κύπρου σε κάποιο εξωτερικό πρόγραμμα; Καταρχήν θα πρέπει να καταγράφεται επ' ακριβώς η πραγματική επένδυση του Πανεπιστημίου Κύπρου στο εν λόγω πρόγραμμα, τόσο από μέρος της Επιτροπής Έρευνας, όσο και από άλλες ενδοπανεπιστημιακές πηγές (Τμήμα, μέσω άλλων θεσμών της Επιτροπής Έρευνας, κλπ.), είτε αυτή η επένδυση θεωρείται ή όχι συγχρηματοδότηση του προγράμματος από τον εξωτερικό χρηματοδότη. Η καταγραφή των ποσών είναι το πρώτο βήμα για αυτογνωσία αφού δείχνει την έκταση των αναγκών του Πανεπιστημίου σε αυτό το θεσμό. Στη συνέχεια θα πρέπει να αξιολογηθεί η επένδυση, τόσο εντός του προγράμματος, όσο και πέραν από αυτό (παράλληλα με την εκπόνησή του ή/και αφού ολοκληρωθεί). Η αξιολόγηση της επένδυσης εντός του εξωτερικού προγράμματος, ουσιαστικά σημαίνει την αξιολόγηση του ίδιου του προγράμματος. Εάν το πρόγραμμα ήταν επιτυχές, τότε συνάγεται ότι η επένδυση ήταν ορθή. Η αξιολόγηση ενός εξωτερικού ερευνητικού προγράμματος είναι ευθύνη του εξωτερικού χρηματοδότη. Θα πρέπει, όμως, να είναι έτσι, κυρίως αν η συγχρηματοδότηση του προγράμματος (σε πραγματικά ποσά) από μέρος του Πανεπιστημίου (Επιτροπή Έρευνας, άλλες πηγές) ανέρχεται σε ουσιαστικό ποσοστό (π.χ. 100%) της εξωτερικής χρηματοδότησης που έλαβε το Πανεπιστήμιο; Θα μπορούσε επομένως να γίνει μία πιο αναλυτική αξιολόγηση της επένδυσης του Πανεπιστημίου σε σχέση με τους στόχους του προγράμματος, π.χ. ήταν ο δεδομένος εξοπλισμός αναγκαίος, σε ποιο βαθμό χρησιμοποιήθηκε; Η αξιολόγηση της επένδυσης του Πανεπιστημίου πέραν των αναγκών του συγκεκριμένου προγράμματος αποτελεί επίσης σημαντική πτυχή της όλης διεργασίας της αυτοαξιολόγησης, ιδίως μάλιστα αν ουσιαστικό μέρος της απόσβεσης του εξοπλισμού (κανονικά δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 40% του κόστους αγοράς του εξοπλισμού) θα γίνει μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Συνεπώς, η Επιτροπή Έρευνας θα πρέπει να εισηγηθεί πρακτικά εφαρμόσιμους και περιεκτικούς μηχανισμούς εσωτερικής αξιολόγησης του θεσμού της συγχρηματοδότησης.

- **Εναρκτήρια Χρηματοδότηση:** Αυτός είναι νέος θεσμός που εφαρμόζεται για ένα χρόνο περίπου. Μέσω αυτού του θεσμού το Πανεπιστήμιο Κύπρου κάνει ουσιαστικές επενδύσεις στα νέα μέλη ακαδημαϊκού προσωπικού, βοηθώντας τα να αναπτύξουν τη βασική υποδομή σε έρευνα που χρειάζονται σε μακροχρόνια βάση, έτσι ώστε να μπορούν να είναι παραγωγικοί στις ερευνητικές τους επιδιώξεις το συντομότερο δυνατό και επιπρόσθετα να γίνουν ανταγωνιστικοί ως προς τη διεκδίκηση εξωτερικής χρηματοδότησης, για τομείς όπου αυτή προσφέρεται. Στο σύντομο χρονικό διάστημα που εφαρμόζεται αυτός ο θεσμός έχει διαφανεί ότι είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για άτομα που προέρχονται από τις θετικές και εφαρμοσμένες επιστήμες και τη μηχανική όπου απαιτείται ουσιαστική εργαστηριακή

φύσεως υποδομή. Όμως η χρησιμότητα του θεσμού είναι καθολική αφού αντίστοιχες ανάγκες ως προς την υποδομή έρευνας υπάρχουν σε όλους τους τομείς κατ' αναλογία (οικονομικές επιστήμες, ανθρωπιστικές επιστήμες, κλπ). Ο νέος αυτός θεσμός, όπως και οι παλαιότεροι που αναφέρθηκαν πιο πάνω, χρειάζεται να αξιολογηθεί για να φανεί το πραγματικό εκτόπισμα αυτής της επένδυσης από μέρους του Πανεπιστημίου. Καταρχήν θα πρέπει να καταγράφεται αναλυτικά η υποδομή έρευνας που αναπτύχθηκε μέσω αυτού του θεσμού και το σχετικό κόστος. Στη συνέχεια, θα πρέπει να δίνεται σχετική άνεση χρόνου στους νέους συναδέλφους για να δραστηριοποιηθούν πλήρως, πριν να αξιολογηθούν τα σχετικά αποτελέσματα της επένδυσης, π.χ. τρία χρόνια μετά την αξιοποίηση του ποσού που τους είχε κατανεμηθεί. Παλαιότερα είχε γίνει η εισήγηση όπως για συναδέλφους που αναγκαστικά θα αξιολογηθούν (σε 3 ή 4 χρόνια) για ανέλιξη, η αξιολόγηση της αξιοποίησης τυχόν εναρκτήριας χρηματοδότησης που έλαβαν να γίνεται στο πλαίσιο της αξιολόγησής τους για ανέλιξη. Το θετικό αυτής της προσέγγισης είναι ότι η αξιολόγηση θα γίνει από ειδικούς, τα μέλη της Ειδικής Επιτροπής, κάποιιοι από τους οποίους θα είναι εξωτερικοί. Η εισήγηση αυτή είχε συνδεθεί και με το ενδεχόμενο η Ειδική Επιτροπή που έκανε την αρχική εισήγηση για πρόσληψη του νέου συναδέλφου, παράλληλα να εισηγείται και τη βασική υποδομή έρευνας που θα χρειαστεί και το αντίστοιχο ποσό, σε περίπτωση πρόσληψής του. Αυτή η πρόταση έχει θετικά στοιχεία αλλά και αρνητικά, και η ενδεχόμενη υιοθέτησή της απαιτεί προσοχή. Παρόλο που η αναγκαιότητα ύπαρξης αυτού του θεσμού είναι δεδομένη, λόγω του πολύ μικρού χρονικού διαστήματος της μέχρι τώρα εφαρμογής του, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη ρευστότητα και είναι σίγουρο ότι θα γίνουν πολλές εκλεπτύνσεις στο μέλλον πριν σταθεροποιηθεί η χρήση του. Πολλές από αυτές τις εκλεπτύνσεις θα προκύψουν στο πλαίσιο των μηχανισμών αξιολόγησης του θεσμού. Σε ατομικό επίπεδο θα πρέπει να αξιολογηθούν οι διάφορες διαστάσεις της επένδυσης, π.χ. εξωτερικές χρηματοδοτήσεις, δημοσιεύσεις, ερευνητικά προγράμματα (εσωτερικά και εξωτερικά), απασχόληση φοιτητών και λοιπών ερευνητών, προώθηση διεπιστημονικότητας (όπου μπορεί να εφαρμοστεί), κλπ. Σε πιο συλλογικό επίπεδο η αξιολόγηση μπορεί να επικεντρωθεί στις συνέργειες και δικτύωση εντός του Πανεπιστημίου που προήλθε ως αποτέλεσμα της εναρκτήριας χρηματοδότησης ομάδων ατόμων, της ευρύτερης χρησιμότητας του εξοπλισμού ή των άλλων στοιχείων ερευνητικής υποδομής που αγοράστηκαν, και σε τελική ανάλυση τη διάρκεια ζωής της σχετικής επένδυσης. Τέλος, η αξιολόγηση ενδείκνυται να εμπλέκει ειδικούς, είτε από το Τμήμα ή τη Σχολή του συναδέλφου, είτε και εκτός του Πανεπιστημίου Κύπρου.

- **Εσωτερικά Ερευνητικά Προγράμματα:** Η Νέα Πολιτική Έρευνας έχει εισαγάγει πολλούς νέους τύπους εσωτερικών ερευνητικών προγραμμάτων. Παλαιότερα υπήρχε μόνο ο τύπος του μεσαίου μεγέθους γενικού προγράμματος. Τώρα υπάρχουν επιπρόσθετα τα γενικά προγράμματα μικρού μεγέθους, τα προγράμματα εφαρμοσμένης έρευνας για την Κύπρο, τα μεγάλα διεπιστημονικά προγράμματα, και τα προγράμματα που αφορούν αποκλειστικά βασική έρευνα και τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ίδρυμα Αναστάσιου Γ. Λεβέντη. Η τελευταία κατηγορία προγράμματος υπήρχε και στο παρελθόν. Το νέο στοιχείο είναι ότι η αξιολόγηση και επιλογή των προτάσεων για αυτά τα προγράμματα έχει εναρμονισθεί με τις διαδικασίες που εφαρμόζει η Επιτροπή Έρευνας. Πέραν του ετήσιου απολογισμού που χρειάζεται να κάνουν οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι όλων των εσωτερικών προγραμμάτων, με την υποβολή εκθέσεων πεπραγμένων, δεν γίνεται οποιαδήποτε άλλη παρακολούθηση και αξιολόγηση της προόδου και των τελικών αποτελεσμάτων των προγραμμάτων αυτών. Συνεπώς υπάρχει επιτακτική ανάγκη να τεθούν σε συστηματική λειτουργία σχετικοί μηχανισμοί για τις διάφορες κατηγορίες προγραμμάτων. Ιδίως για την κατηγορία της εφαρμοσμένης έρευνας για την Κύπρο είναι σημαντικό να διαφανεί η κοινωνική απήχηση με απτά αποτελέσματα έρευνας για την κοινωνία της Κύπρου. Όμως όλες οι κατηγορίες θα πρέπει να αξιολογούνται. Για τα

μεγάλου μεγέθους προγράμματα είναι σημαντικό η αξιολόγηση να γίνεται και ενδιάμεσα και όχι μόνο μετά την ολοκλήρωσή τους. Δεν έχει ακόμη επιλεγεί για χρηματοδότηση πρόγραμμα αυτής της κατηγορίας και σίγουρα αυτή η κατηγορία βρίσκεται επί του παρόντος σε πειραματική φάση, χωρίς να είναι εύκολο να προβλεφθεί πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα. Το μέγεθος της επένδυσης σε προγράμματα αυτής της κατηγορίας απαιτεί αυστηρό έλεγχο της προόδου τους και των τελικών αποτελεσμάτων. Για τις υπόλοιπες κατηγορίες προγραμμάτων, πέραν των ενδιάμεσων εκθέσεων προόδου, μπορεί να αρκεί μία αξιολόγηση των τελικών αποτελεσμάτων τους. Οι αξιολογήσεις θα πρέπει να εμπλέκουν εξωτερικούς ανεξάρτητους κριτές, ενδεχομένως τους ίδιους κριτές που είχαν εισηγηθεί την επιλογή των προγραμμάτων αυτών για χρηματοδότηση. Για κάθε εσωτερικό πρόγραμμα θα πρέπει να υπάρχει λεπτομερής κατάσταση με όλα τα στοιχεία (σε ηλεκτρονική μορφή), όχι μόνο των στοιχείων που αφορούν τον προϋπολογισμό του προγράμματος και την αξιοποίησή του, αλλά και τα στοιχεία των συμμετεχόντων, τόσο των εσωτερικών μελών, όσο και των εξωτερικών συνεργατών τους, και φυσικά επαρκή στοιχεία ως προς τα αποτελέσματα (δημοσιεύσεις, εκδόσεις, προϊόντα, κλπ.). Τέλος, όπως και για τους υπόλοιπους θεσμούς, θα πρέπει να γίνεται αξιολόγηση αυτού καθ' αυτού του θεσμού, με άλλα λόγια μετα-αξιολόγηση, για να διαφανεί κατά πόσον δικαιολογείται να διατηρηθεί και ενδεχομένως να ενισχυθεί ο θεσμός, ή κατά πόσον θα πρέπει να τροποποιηθεί, ή ακόμη και να καταργηθεί. Στην προκειμένη περίπτωση θα πρέπει να αξιοποιούνται, ως θεσμοί, οι διάφορες κατηγορίες εσωτερικών ερευνητικών προγραμμάτων, και αν στοιχειοθετείται επέκταση, ενίσχυση, ή κατάργηση κάποιας κατηγορίας, ή εισαγωγή μίας νέας κατηγορίας, τότε θα πρέπει να γίνονται οι σχετικές ενέργειες με μοναδικό γνώμονα την ποιοτική αναβάθμιση.

7. Δημιουργία και Συντήρηση Βάσης Δεδομένων

Η εφαρμογή της εσωτερικής πολιτικής διασφάλισης ποιότητας χρειάζεται να στηρίζεται από μία βάση στοιχείων που σχετίζονται με την ποιότητα, όπως ήδη αναφέρθηκε. Η βάση αυτή αποτελεί κεντρική συνιστώσα, όχι μόνο για την πολιτική διασφάλισης ποιότητας, αλλά και για σκοπούς απολογισμού του Πανεπιστημίου προς την Πολιτεία και ευρύτερα την κοινωνία.

Συνεπώς είναι σημαντικό να σχεδιαστεί αυτή η βάση, έτσι ώστε να έχει την απαιτούμενη περιεκτικότητα ως προς τα αναγκαία στοιχεία και πληροφορίες που θα καταχωρούνται σε αυτήν. Η καταχώρηση και η ενημέρωση των στοιχείων στη βάση θα πρέπει να ενσωματωθεί στο πλαίσιο των διαδικασιών ρουτίνας του Πανεπιστημίου, και επιπρόσθετα δεν θα πρέπει να υπάρχει πλεονασμός και γραφειοκρατία. Με άλλα λόγια κάθε πρωτεύον στοιχείο θα πρέπει να ζητείται μόνο μία φορά (από τον κάτοχό του) και στη συνέχεια αφού καταχωρηθεί στη βάση θα μπορεί να αξιοποιείται στο πλαίσιο διαφόρων διεργασιών, και για τον υπολογισμό διαφόρων παράγωγων στοιχείων. Με αυτό τον τρόπο (single-point of entry) διασφαλίζεται και η συνέπεια των στοιχείων, αφού η πολλαπλή απόκτηση των ίδιων στοιχείων (για πολλαπλούς σκοπούς), ακόμη και από την ίδια πηγή, ενδέχεται να οδηγήσει σε ασυνεπή στοιχεία.

Για να αποφασιστεί το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων θα πρέπει να αποφασιστούν οι σχετικοί δείκτες ποιότητας και συνεπώς τα πρωτεύοντα στοιχεία που αυτοί συνεπάγονται (κάποια από αυτά τα στοιχεία σίγουρα ήδη μαζεύονται, όχι κατ' ανάγκη, όμως, σε μορφή που επιδέχονται επεξεργασίας για την παραγωγή δεικτών). Επιπρόσθετα χρειάζεται να αποφασιστούν τυχόν άλλα στοιχεία και πληροφορίες που άπτονται της εφαρμογής των διαδικασιών/μηχανισμών παρακολούθησης που θα περιλαμβάνονται στην πολιτική διασφάλισης ποιότητας, π.χ. για τη διαδικασία παρακολούθησης των εσωτερικών ερευνητικών προγραμμάτων. Η βάση δεδομένων αναμένεται να είναι χρονική (temporal database) διότι τα στοιχεία για την ίδια παράμετρο/μεταβλητή θα πρέπει να καταχωρούνται σε διάφορα χρονικά σημεία. Είναι σημαντικό να κρατούνται όχι μόνο τα πιο πρόσφατα στοιχεία, αλλά και τα ιστορικά στοιχεία. Αυτό επιτρέπει την εξαγωγή χρονικών τάσεων για τις δεδομένες μεταβλητές, επιτρέποντας έτσι την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την πορεία εξέλιξης κάποιων καταστάσεων σε δεδομένη χρονική περίοδο.

Τα πιο κάτω ερωτήματα πρέπει να απαντηθούν στο πλαίσιο του σχεδιασμού της βάσης δεδομένων:

- Η βάση θα είναι κεντρική ή κατακεντρωμένη (να αποτελείται δηλαδή από ένα αριθμό ξεχωριστών βάσεων σε διάφορα τοπικά σημεία – οι ξεχωριστές τοπικές βάσεις μπορεί να είναι και ετερογενείς μεταξύ τους); Πώς θα γίνεται η διαχείριση της βάσης, σε τεχνικό, αλλά πρωτίστως ιδεατό επίπεδο (με άλλα λόγια ποιός ή ποιά Επιτροπή θα είναι υπεύθυνη για τη βάση – αν η βάση είναι κατακεντρωμένη αναμένεται να υπάρχουν κατακεντρωμένες/ιεραρχικές ευθύνες ως προς τη διαχείρισή της).
- Πώς θα ενταχθεί η βάση των στοιχείων ποιότητας στο έργο του ηλεκτρονικού-πανεπιστημίου; Τα στοιχεία της βάσης θα καλύπτουν πλείστες και ταυτόχρονα κεντρικές διεργασίες του Πανεπιστημίου. Συνεπώς, αν το ηλεκτρονικό-πανεπιστήμιο στοχεύει στη βασισμένη σε υπολογιστή στήριξη και «ενοποίηση» όλων των διεργασιών του Πανεπιστημίου, τότε αυτό συνηγορεί στην ένταξη της ανάπτυξης της βάσης των στοιχείων ποιότητας, ως κεντρικό στόχο του ηλεκτρονικού πανεπιστημίου.
- Ποιά στοιχεία θα καταχωρούνται στη βάση, σε τί μορφή, ποιά θα είναι η περιοδικότητα της καταχώρησης, ποιός έχει την ευθύνη για την καταχώρηση (ή ποιός είναι ο κάτοχος των στοιχείων), και ποιές είναι οι χρήσεις των στοιχείων;

Επομένως ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της βάσης είναι συνυφασμένα με τη διατύπωση και ενεργοποίηση των μηχανισμών και διαδικασιών που θα απαρτίζουν την πολιτική εσωτερικής διασφάλισης ποιότητας.

8. Συμπεράσματα

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ανέκαθεν απέδιδε μεγάλη σημασία στην ποιότητα θέτοντας ως βασικούς στόχους την προσφορά ποιοτικών προγραμμάτων σπουδών και τη διεξαγωγή έρευνας υψηλής στάθμης.

Τα πανεπιστήμια της Ευρώπης καλούνται όμως τώρα να θεσπίσουν συστηματικούς μηχανισμούς για τη διαχείριση της ποιότητας με στόχο τη διασφάλιση και συνεχή ενίσχυση της ποιότητας. Η εσωτερική πολιτική διασφάλισης ποιότητας δεν είναι τίποτα άλλο από μία διεργασία συνεχούς αυτοαξιολόγησης, έτσι ώστε να υπάρχει η αναγκαία αυτογνωσία για την ακριβή διάγνωση των αδυναμιών/προβλημάτων/ δυσκολιών, που στη συνέχεια θα οδηγήσει σε βελτιωτικές ενέργειες. Η απαιτούμενη συστηματικότητα στην εφαρμογή των σχετικών μηχανισμών και διαδικασιών επιτρέπει τη συνεχή ανατροφοδότηση ως προς την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και την εφικτότητα των στόχων μας, παράλληλα παρέχοντας όλα τα στοιχεία για πειστική και επαρκή λογοδότηση προς την Πολιτεία. Αυτό διαδοχικά ενισχύει την αυτονομία του Πανεπιστημίου διότι αυξάνει την εμπιστοσύνη της Πολιτείας και ευρύτερα της κοινωνίας προς το πρόσωπο του Πανεπιστημίου.

Ταυτόχρονα, η υιοθέτηση των Ευρωπαϊκών προτύπων και κατευθυντήριων γραμμών ως προς την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας για το προσφερόμενο έργο του Πανεπιστημίου, ενισχύει τη θέση του Πανεπιστημίου Κύπρου στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης, διότι με αυτό τον τρόπο κερδίζεται η αμοιβαία εμπιστοσύνη ανάμεσα στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Η εξασφάλιση αμοιβαίας εμπιστοσύνης αποτελεί την προϋπόθεση για την προώθηση ουσιαστικών συνεργασιών ανάμεσα στα ιδρύματα, τόσο σε επίπεδο προγραμμάτων σπουδών (ανταλλαγές φοιτητών και προσωπικού, διαπανεπιστημιακά προγράμματα) όσο και στην έρευνα (δίκτυα αριστείας). Τέτοιες συνεργασίες προάγουν το είδος της κινητικότητας των ερευνητών, διδασκόντων και σπουδαστών που επιθυμεί να προωθήσει και να στηρίξει η Ευρώπη.

Οι διαθέσιμοι πόροι για ανώτατη εκπαίδευση και επιστημονική έρευνα, όπως και για οτιδήποτε άλλο, τόσο σε επίπεδο Ευρώπης, όσο και σε επίπεδο χωρών μελών, θα είναι πάντοτε περιορισμένοι, ενώ οι διεκδικητές των πόρων αυτών συνεχώς θα αυξάνονται. Αυτό το σκληρό είναι ήδη αισθητά εμφανές στην Κύπρο, με τη δημιουργία νέων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και ερευνητικών κέντρων. Ο ανταγωνισμός με την καλή έννοια δεν είναι κάτι το κακό. Τουναντίον ενισχύει την ποιότητα, ενώ αντίθετα μονοπωλιακές καταστάσεις μπορεί να έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Ένα ίδρυμα που επιθυμεί να είναι ανταγωνιστικό στη διεκδίκηση των καλύτερων διδασκόντων και καλύτερων φοιτητών, και στην εξασφάλιση των απαιτούμενων υλικών πόρων, θα πρέπει συνεχώς να ενισχύει την ποιότητα του προσφερόμενου έργου του. Συνεπώς, υπάρχει επιτακτική ανάγκη για τη θέσπιση εσωτερικής πολιτικής διασφάλισης ποιότητας από μέρους του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οποιαδήποτε Πολιτεία και κοινωνία είναι λογικό να επιζητεί το μέγιστο όφελος από τους πόρους που διαθέτει για συγκεκριμένο σκοπό.

Συνεπώς το ζητούμενο είναι η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των πόρων. Η αξιοποίηση των πόρων και σε τελική ανάλυση η κοινωνική απήχηση ενός ιδρύματος θα φανεί μέσω των διαδικασιών της εξωτερικής διασφάλισης ποιότητας με την εμπλοκή εξωτερικών ανεξάρτητων κριτών. Η εσωτερική και η εξωτερική διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αλληλένδετες διεργασίες (είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος), οι οποίες διέπονται από κοινά πρότυπα, σύμφωνα με τις θέσεις της Ευρώπης. Εάν η εσωτερική διεργασία διασφάλισης ποιότητας αποδίδει, τότε η εξωτερική διεργασία διευκολύνεται αφάνταστα, διότι απλά πιστοποιεί τα ευρήματα και συμπεράσματα της εσωτερικής διεργασίας.

Στο παρόν κείμενο, το οποίο αποτελεί συνέχεια προηγούμενων κειμένων για τη διαδικασία της Bologna και τη διασφάλιση ποιότητας [1,2], παρουσιάστηκαν τα Ευρωπαϊκά πρότυπα και οι σχετικές οδηγίες για μία εσωτερική πολιτική διασφάλισης ποιότητας, με επίκεντρο το εκπαιδευτικό έργο ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης. Οι οδηγίες αυτές ξεκάθαρα διαπνέονται από την ανάγκη να υπάρχει συνέπεια και διαφάνεια, σε πολλά επίπεδα και πλαίσια αναφοράς. Αυτό είναι αυτονόητο αν θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τα πανεπιστήμια και αν θα καλλιεργηθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη και ο αλληλοσεβασμός ανάμεσα στα ίδια τα ιδρύματα. Παρόλο που το Πανεπιστήμιο Κύπρου φαίνεται να ικανοποιεί ήδη επαρκώς αρκετά από τα προτεινόμενα πρότυπα, εντούτοις υπάρχουν και αρκετές ελλείψεις. Για παράδειγμα, δεν υπάρχουν συστηματικοί μηχανισμοί για την παρακολούθηση κάποιων σημαντικών συνιστωσών, όπως αυτά καθ' αυτά τα προγράμματα σπουδών, τους μαθησιακούς πόρους, κλπ. Μία ολοκληρωμένη πολιτική για την εσωτερική διασφάλιση ποιότητας θα πρέπει να περιλαμβάνει όλα αυτά τα στοιχεία.

Στο κείμενο παρουσιάστηκαν επίσης διάφορες προτάσεις για δείκτες ποιότητας. Σχετικοί δείκτες ποιότητας θα πρέπει να εμπεριέχονται στο πλαίσιο της δεδομένης εσωτερικής πολιτικής, τόσο για το διδακτικό έργο όσο και για το ερευνητικό έργο. Οι δείκτες ποιότητας που εξετάστηκαν έχουν προταθεί από την ENQA και τον EUA. Με εφελτήριο αυτές τις προτάσεις, το Πανεπιστήμιο Κύπρου θα πρέπει να διατυπώσει σαφώς τους δείκτες ποιότητας που είναι οι πιο κατάλληλοι/αντιπροσωπευτικοί ως προς τη δική μας περίπτωση για να του παρέχουν την αναγκαία πληροφόρηση για τη δική του αυτοαξιολόγηση και αυτογνωσία.

Όπως και για το διδακτικό έργο, η εσωτερική πολιτική διασφάλισης ποιότητας, θα πρέπει να καλύπτει και μηχανισμούς για τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των εσωτερικών θεσμών της έρευνας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Αφού αποφασισθούν οι δείκτες ποιότητας και οι μηχανισμοί παρακολούθησης, θα πρέπει να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί μία περιεκτική βάση δεδομένων για την καταχώρηση όλων των πρωτευόντων στοιχείων για την ποιότητα.

Η ανάπτυξη της εσωτερικής πολιτικής για τη διασφάλιση ποιότητας αφορά ολόκληρη την πανεπιστημιακή κοινότητα. Για να καλλιεργηθεί η απαιτούμενη κουλτούρα προς την ποιότητα η εφαρμογή της πολιτικής αυτής θα πρέπει να αγκαλιαστεί από όλους. Το κείμενο αυτό προσπάθησε να δώσει μια όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη εικόνα του τι αναμένεται να καλύπτει μία τέτοια πολιτική και πώς συσχετίζεται με την εξωτερική αξιολόγηση που αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία από την Πολιτεία συν τω χρόνω. Επιμέρους σημεία θα πρέπει να αναλυθούν και να εκλεπυνθούν από τις αρμόδιες Επιτροπές (Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, Μεταπτυχιακών Σπουδών, Έρευνας, Διεθνών Σχέσεων, Πληροφορικών Συστημάτων). Στη συνέχεια θα πρέπει να ενσωματωθούν τα επιμέρους σημεία σε μία ολοκληρωμένη πολιτική, από την Επιτροπή Προγραμματισμού Ανάπτυξης. Στα διάφορα στάδια μελέτης και ανάπτυξης της πολιτικής, θα πρέπει να υπάρχει ουσιαστική συνδρομή από τη βάση, δηλαδή τα Τμήματα, τις Σχολές, το Κέντρο Διδασκαλίας και Μάθησης και τις άμεσα εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (Φοιτητικής Μέριμνας, Έρευνας, Πληροφορικών Συστημάτων). Τέλος, η εφαρμογή μίας τέτοιας πολιτικής συνεπάγεται τη διάθεση σχετικών πόρων, οικονομικών και άλλων. Αυτή η πτυχή του όλου εγχειρήματος θα πρέπει να εξετασθεί από την Επιτροπή Οικονομικών και Προσωπικού.

9. Βιβλιογραφία

- [1] Κεραυνού-Παπαηλιού Ε., Το Εκπαιδευτικό Σύστημα του Πανεπιστημίου Κύπρου: ο βαθμός συμμόρφωσής του με τη Διακήρυξη της Bologna και μελλοντικές ενέργειες, Γραφείο Αντιπρυτάνεως Ακαδημαϊκών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Ιούλιος 2003
(http://noticeboard.ucy.ac/vrectorofacaffairs/Bologna/System_of_Education_and_Bologna_Process.doc).
- [2] Κεραυνού-Παπαηλιού Ε., Η Εξέλιξη της Πορείας από το Βερολίνο στο Bergen με Κέντρο Βάρους τη Διασφάλιση Ποιότητας, Γραφείο Αντιπρυτάνεως Ακαδημαϊκών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Δεκέμβριος 2004
(<http://noticeboard.ucy.ac/vrectorofacaffairs/Bologna/Bologna-from-Berlin-to-Bergen.presentation.doc>).
- [3] Κλάδης Δ., Το Κοινό Ανακοινωθέν (Communique) των Υπουργών Παιδείας των Ευρωπαϊκών Χωρών στην Πράγα (19 Μαΐου 2001): Κείμενα – Σχόλια – Ανάλυση.
- [4] Tavenas F., Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures, EUA Publications, 2004.
- [5] “Realizing the European Higher Education Area”, Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, in Berlin on 19 September 2003.
- [6] “The European Higher Education Area – Achieving the Goals”, Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May, 2005 (available from <http://www.bologna-bergen2005.no>).
- [7] Report of the European Commission on the implementation of Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education, April 2003.
- [8] Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on the implementation of the Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education, COM(2004)620 final, Brussels 30.09.2004.
- [9] Proposal for a Recommendation of the Council and of the European Parliament on further European cooperation in quality assurance in higher education, COM(2004)642 final, 2004/0239(COD), Brussels 12.10.2004.
- [10] Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, European Association for Quality Assurance in Higher Education, February 2005
(<http://www.enqa.net/bologna.lasso>).

10. Παράρτημα I

Σκέψεις Αναφορικά με τον Προσδιορισμό Δεικτών Ποιότητας για το Εκπαιδευτικό Έργο του Πανεπιστημίου Κύπρου

Για Προπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών

- Ποιότητα εισακτέων φοιτητών
 - ο Τάσεις ως προς τις εισαγωγικές εξετάσεις
 - ο Προτιμήσεις καλύτερων φοιτητών
 - ο Προβλήματα που αντιμετωπίζουν φοιτητές που εισήχθησαν μέσω ειδικών κριτηρίων
- Μέτρα για την ένταξη/στήριξη νέων φοιτητών, πρωτίστως φοιτητών που εισήχθησαν μέσω ειδικών κριτηρίων
- Αξιολόγηση του θεσμού του Βοηθού Διδασκαλίας
- Αξιολόγηση του θεσμού του Ακαδημαϊκού Συμβούλου
- Αξιολόγηση του θεσμού του μαθήματος ελεύθερης επιλογής – αριθμός προσφερόμενων θέσεων από κάθε Τμήμα
- Μέσος όρος μαθήματος έναντι μέσου όρου των μαθημάτων του Τμήματος
- Στατιστικά στοιχεία ως προς σταθμικούς όρους αποφοίτησης (Άριστα, Λίαν Καλώς, Καλώς)
- Ποσοστά αποχωρήσεων από μαθήματα
- Ποσοστά αποτυχιών σε μαθήματα
- Ποσοστό φοιτητών που παρακολουθούν δευτερεύον πρόγραμμα
 - ο Πόσοι το ολοκληρώνουν επιτυχώς
 - ο Μέσος χρόνος ολοκλήρωσης σπουδών όταν παρακολουθούν δευτερεύον πρόγραμμα και μέσος επιπρόσθετος φόρτος εργασίας (παρακολουθείται το δευτερεύον πρόγραμμα παράλληλα ή ακολουθιακά σε σχέση με το πρωτεύον πρόγραμμα)
- Εάν το πρόγραμμα περιλαμβάνει Διπλωματική εργασία ως υποχρεωτικό στοιχείο
 - ο Μέσος αριθμός διπλωματικών εργασιών που εποπτεύει ένα μέλος ακαδημαϊκού προσωπικού
 - ο Τρόπος αξιολόγησης της εργασίας, π.χ. εμπλέκονται και άλλοι αξιολογητές πέραν αυτού που εποπτεύει την εργασία
- Απορρόφηση αποφοίτων στην αγορά εργασίας
 - ο Στην εγχώρια αγορά ή εκτός
 - ο Σε σχετικό πεδίο με τις σπουδές τους ή όχι
- Ποσοστό αποφοίτων που παρακολούθησαν μεταπτυχιακές σπουδές
 - ο Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, σε άλλο ίδρυμα της Κύπρου, στο εξωτερικό
 - ο Σε υποειδικότητα του Πτυχίου, σε συναφές αντικείμενο ή σε άλλο αντικείμενο
- Αριθμός προσφερόμενων προγραμμάτων και σε πόσες ειδικότητες

Για Μεταπτυχιακά Προγράμματα Επιπέδου Μάστερ

- Αξιολόγηση κριτηρίων βάσει των οποίων αποφασίζεται ο αριθμός εισακτέων φοιτητών
- Ποιότητα εισακτέων φοιτητών
 - ο Κριτήρια εισδοχής και πόσο καλά τα ικανοποιούν οι εισακτέοι
 - ο Ποιότητα Πτυχίου εισακτέων
 - ο Γλωσσομάθεια, όπου εφαρμόζεται
 - ο Βιομηχανική ή άλλη εμπειρία, όπου εφαρμόζεται
 - ο Αριθμός αιτήσεων
 - ο Ποσοστό ατόμων στα οποία προσφέρθηκε θέση και τα οποία έκαναν εγγραφή
- Ποσοστό εργαζόμενων φοιτητών
- Ποσοστό φοιτητών που έκαναν και το Πτυχίο τους στο Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Πώς καλύπτεται η εξειδίκευση που αναμένεται να έχει ένα πρόγραμμα Μάστερ έναντι των αντίστοιχων προπτυχιακών προγραμμάτων – υπάρχει Διατριβή ως υποχρεωτικό στοιχείο, ποια είναι η φύση της και ο φόρτος εργασίας της και πως αξιολογείται
- Μέσος αριθμός Διατριβών που εποπτεύει ένα μέλος ακαδημαϊκού προσωπικού
- Αριθμός μεταπτυχιακών μαθημάτων που προσφέρονται κάθε εξάμηνο για σκοπούς του προγράμματος – πόσες ευκαιρίες παρακολούθησης του ιδίου μαθήματος έχει ο φοιτητής κατά τη διάρκεια των σπουδών του όπου η μέγιστη διάρκεια είναι τα τέσσερα ακαδημαϊκά έτη
- Μέσος όρος του μαθήματος έναντι του μέσου όρου των μαθημάτων του Τμήματος
- Αξιοποίηση Διπλώματος Μάστερ από τους κατόχους του για σκοπούς περαιτέρω μόρφωσης ή εργοδότησης
- Αριθμός προσφερόμενων προγραμμάτων και σε πόσες ειδικότητες
- Ποσοστό φοιτητών επιπέδου Μάστερ σε σύνολο μεταπτυχιακών φοιτητών
- Ποσοστό ξένων φοιτητών

Για Διδακτορικά Προγράμματα

- Ποιότητα εισακτέων φοιτητών:
 - ο Ποσοστό εισακτέων με Άριστα στο Πτυχίο τους ή/και με εξειδικευμένο πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ (με υψηλές βαθμολογίες όπου υπάρχουν)
 - ο Αριθμός αιτήσεων
 - ο Ποσοστό ατόμων στα οποία προσφέρθηκε θέση και τα οποία έκαναν εγγραφή
- Ποσοστό Διδακτορικών φοιτητών που εισάγονται απευθείας από το Πτυχίο τους, όπου επιτρέπεται
- Ποσοστό Διδακτορικών φοιτητών που είναι παράλληλα εργαζόμενοι
- Ποσοστό Διδακτορικών φοιτητών που είναι απόφοιτοι του Πανεπιστημίου Κύπρου
- Ποσοστό Διδακτορικών φοιτητών που απέτυχαν να ολοκληρώσουν το Διδακτορικό πρόγραμμα και βάσει του σχετικού Κανόνα ολοκλήρωσαν μεταπτυχιακό πρόγραμμα επιπέδου Μάστερ
- Μέσος αριθμός Διδακτορικών Διατριβών που εποπτεύει ένα μέλος ακαδημαϊκού προσωπικού

- Αριθμός μεταπτυχιακών/διδακτορικών μαθημάτων που προσφέρει το Τμήμα σε ένα εξάμηνο
- Αριθμός Διδακτορικών τίτλων που απονεμηθήκαν σε ένα ακαδημαϊκό έτος και σε πόσες διαφορετικές ειδικότητες
- Ποσοστό Διδακτορικών φοιτητών σε σύνολο μεταπτυχιακών φοιτητών
- Ποσοστό ξένων φοιτητών
- Αριθμός προσφερόμενων Διδακτορικών προγραμμάτων
- Αξιοποίηση του Διδακτορικού τίτλου από τους κατόχους του:
 - Σε θέση ακαδημαϊκού προσωπικού
 - Σε θέση ερευνητή και που
 - Σε άλλη θέση

Γενικά για τα Προγράμματα Σπουδών

- Αξιολόγηση της εφαρμογής του κανόνα για συνεχή αξιολόγηση των μαθημάτων
- Μέθοδοι αξιολόγησης της επίδοσης των φοιτητών
- Κοινωνικό-οικονομικό υπόβαθρο φοιτητών και άλλα δημογραφικά στοιχεία (εργαζόμενοι, αλλοδαποί, κλπ)
- Λόγος διδακτικού προσωπικού/φοιτητών (λαμβάνοντας υπόψη τον ισοδύναμο αριθμό φοιτητών πλήρους φοίτησης)
- Κεντρικές ειδικότητες (όπως αυτές αντιπροσωπεύονται μέσω μαθημάτων κορμού) του προγράμματος που καλύπτονται από το ακαδημαϊκό προσωπικό του Τμήματος, και συνεπώς ποιες κεντρικές ειδικότητες (μαθήματα κορμού) δεν καλύπτονται και το πρόγραμμα εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα άλλων διδασκόντων – διαφοροποίηση ανάμεσα σε προγράμματα που ήδη είχαν τουλάχιστο μια φουρνιά αποφοίτων και σε νέα προγράμματα
- Ποσοστό κάλυψης του προγράμματος από ειδικούς επιστήμονες, επισκέπτες καθηγητές, και άλλους περιστασιακούς διδάσκοντες
- Έκταση χρήσης του θεσμού του επισκέπτη σύντομης διάρκειας (για μεταπτυχιακά προγράμματα) και αξιολόγηση της σημασίας/χρησιμότητας του θεσμού (μέσω ερωτηματολογίων προς τους μεταπτυχιακούς φοιτητές)
- Αριθμός προσφερόμενων μαθημάτων περιορισμένης επιλογής (σε δεδομένο εξάμηνο) έναντι αριθμού επιλογών που προνοεί το πρόγραμμα
- Ποσοστό φοιτητών που παρακολουθούν σε μερική βάση
- Μέση διάρκεια φοίτησης για επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος (διάκριση ανάμεσα σε φοιτητές που παρακολουθούν το πρόγραμμα σε πλήρη βάση και σε αυτούς που το παρακολουθούν σε μερική βάση – η δυσκολία, όμως, είναι ότι ο ίδιος φοιτητής μπορεί να παρακολουθήσει μέρος του προγράμματος σε πλήρη βάση και μέρος σε μερική βάση).
- Ποσοστό φοιτητών που δεν ολοκληρώνουν επιτυχώς το πρόγραμμα (αποχωρούν οικιοθελώς, διαγράφονται, τερματίζεται η φοίτησή τους αυτοδίκαια), σε σύνολο φοιτητών και σε σχέση με διάφορες υποκατηγορίες (ειδικά κριτήρια, φοιτητές εκτός Κύπρου, εργαζόμενοι φοιτητές (πρωτίστως για μεταπτυχιακούς), κλπ)
- Βαθμός ικανοποίησης των αιτημάτων των φοιτητών για εγγραφή σε μαθήματα
- Απόψεις κοινωνικών εταίρων για τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου, π.χ. εργοδότες
- Πώς συγκρίνεται το πρόγραμμα του Πανεπιστημίου έναντι αντίστοιχων προγραμμάτων σε άλλα ιδρύματα πρωτίστως εντός της Κύπρου, αλλά και εκτός
- Απόψεις αποφοίτων για το Πανεπιστήμιο Κύπρου σε σχέση με άλλα ιδρύματα στα οποία έχουν φοιτήσει
- Επάρκεια διδακτικού εξοπλισμού και γενικά επάρκεια υλικών μαθησιακών πόρων
- Επάρκεια βοηθητικού διδακτικού και τεχνικού προσωπικού
- Κόστος μαθησιακών πόρων

**Απορρέοντα
Συναντήσεις με τα Τμήματα:**

**Αναφορικά με την
Εφαρμογή των προνοιών
του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς
και Συσσώρευσης Πιστώσεων (ECTS)**

Ιούνιος 2006

Περιεχόμενα:

Σελίδα

Εισαγωγή	130
1. Πώς έχουν επηρεαστεί από την εφαρμογή οι παλαιότεροι φοιτητές	131
2. Συντονισμός με άλλα Τμήματα	133
3. Το πρακτικό πρόβλημα των τεσσάρων διδακτικών ωρών	134
4. Ερμηνεία πιστωτικών μονάδων σε σχέση με Διδακτορικά προγράμματα – παράλληλη παρακολούθηση μαθημάτων με εκπόνηση έρευνας	135
5. Επαλήθευση πιστώσεων	136
6. Τί γίνεται αν οι πλείστοι φοιτητές σε ένα πρόγραμμα τελειώνουν σε μικρότερη από την κανονική διάρκεια του προγράμματος	139
7. Χρήση πιο αναλυτικού διαγράμματος μαθήματος	140
8. Δημιουργία καταλόγου μαθημάτων (Course Catalogue) – ανταλλαγές φοιτητών και μεταφορά Ευρωπαϊκών πιστώσεων	141
9. Η αξιοποίηση της καλοκαιρινής περιόδου	142
10. Συνοψίζοντας τα επόμενα βήματα	143
11. Παράρτημα I: Σκελετοί Διαγράμματος Μαθήματος	144
 Παράρτημα II: Δείγμα Μαθήματος σε Κατάλογο Μαθημάτων	147

Εισαγωγή

Από την ακαδημαϊκή χρονιά 2005/06 όλα τα προγράμματα σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου λειτουργούν με βάση τις πρόνοιες του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς και Συσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων, ECTS. Κατά την πρώτη χρονιά της εφαρμογής έγιναν επισκέψεις σε όλα τα Τμήματα για να εξετασθούν τυχόν ζητήματα που είχαν προκύψει και γενικά για να αξιολογηθεί η όλη εφαρμογή. Στο παρόν έγγραφο καταγράφονται οι γενικές παρατηρήσεις και εισηγήσεις που απορρέουν από τις συναντήσεις με τα Τμήματα. Παράλληλα με τις επισκέψεις στα Τμήματα, υπήρχε ανοικτό κανάλι επικοινωνίας με τους φοιτητές μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, το οποίο αξιοποιήθηκε από αριθμό φοιτητών, ενώ επιπρόσθετα πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις και με τη Φ.Ε.ΠΑΝ. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι τα Τμήματα, και η πλειονότητα των φοιτητών, δεν αντιμετώπισαν ιδιαίτερα προβλήματα ή δυσκολίες στην εφαρμογή των σχετικών μεταρρυθμίσεων, και αυτό είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό.

Η παρουσίαση που ακολουθεί περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

1. Πώς έχουν επηρεαστεί από την εφαρμογή οι παλαιότεροι φοιτητές
2. Συντονισμός με άλλα Τμήματα
3. Το πρακτικό πρόβλημα των τεσσάρων διδακτικών ωρών
4. Ερμηνεία πιστωτικών μονάδων σε σχέση με Διδακτορικά προγράμματα – παράλληλη παρακολούθηση μαθημάτων με εκπόνηση έρευνας
5. Επαλήθευση πιστώσεων
6. Τί γίνεται αν οι πλείστοι φοιτητές σε ένα πρόγραμμα τελειώνουν σε μικρότερη από την κανονική διάρκεια του προγράμματος
7. Χρήση πιο αναλυτικού διαγράμματος μαθήματος
8. Δημιουργία καταλόγου μαθημάτων (Course Catalogue) – ανταλλαγές φοιτητών και μεταφορά Ευρωπαϊκών πιστώσεων
9. Η αξιοποίηση της καλοκαιρινής περιόδου
10. Συνοψίζοντας τα επόμενα βήματα

1. Πώς έχουν επηρεαστεί από την εφαρμογή οι παλαιότεροι φοιτητές

Με τον όρο «παλαιότεροι φοιτητές» εννοούμε πρωτίστως φοιτητές που κάλυψαν δύο ή τρία έτη σπουδών με το προηγούμενο σύστημα διδακτικών μονάδων. Οι παλαιότεροι φοιτητές ευνοήθηκαν με το διπλασιασμό, για τα προπτυχιακά μαθήματα, ή τον τριπλασιασμό, για τα μεταπτυχιακά μαθήματα, των διδακτικών μονάδων, ως προς τη μετατροπή σε πιστωτικές μονάδες των μαθημάτων που ολοκλήρωσαν επιτυχώς με το παλαιό σύστημα. Ως αποτέλεσμα, πολλοί από τους παλαιότερους φοιτητές αναμένεται να ολοκληρώσουν τα προγράμματα σπουδών τους με περισσότερες πιστώσεις από τον απαιτούμενο αριθμό. Σε κάποιες περιπτώσεις αυτό δημιούργησε την παρεξήγηση ότι ένας θα μπορούσε να αποφοιτήσει με λιγότερα μαθήματα. Φυσικά αυτό δεν ισχύει, αφού ο απαιτούμενος αριθμός π.μ. απλά αποτελεί μία μόνο από τις προϋποθέσεις για αποφοίτηση.

Φαίνεται ότι για τα περισσότερα Τμήματα η μεταβατική διάταξη που εφαρμόστηκε κατά τη φετινή ακαδημαϊκή χρονιά, συγκεκριμένα να επιτραπεί η εγγραφή μέχρι και σε 43 π.μ. το εξάμηνο, για τους φοιτητές που είχαν συμπληρώσει τουλάχιστο έξι εξάμηνα φοίτησης με το παλαιότερο σύστημα, κάλυψε όλες τις σχετικές ανάγκες. Για ένα πολύ μικρό αριθμό τελειόφοιτων φοιτητών επιτράπηκε, κατ' εξαίρεση, η εγγραφή σε περισσότερες από 43 π.μ. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούσαν την παρακολούθηση δευτερεύοντος προγράμματος, την εκπόνηση διατριβών (κυρίως κατά το Εαρινό Εξάμηνο), ή την επανάληψη μαθημάτων, στα οποία είχαν αποτύχει οριακά.

Για κάποια Τμήματα, όπου η εφαρμογή του ECTS συνδυάστηκε με άλλες αλλαγές στα προγράμματα σπουδών, οι παλαιότεροι φοιτητές φαίνεται ότι αντιμετώπισαν κάποια επιπρόσθετα προβλήματα. Στην πραγματικότητα αυτές οι δυσκολίες δεν ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής του ECTS, αλλά αποτέλεσμα των υπολοίπων αλλαγών και του γεγονότος ότι οι μεταβατικές διατάξεις που εφαρμόστηκαν μπορεί να μην ήταν επαρκώς διευκρινιστικές ως προς την κάθε ξεχωριστή περίπτωση φοιτητή. Οι δυσκολίες αυτές φαίνεται ότι σε μεγάλο βαθμό έχουν τώρα ξεπεραστεί.

Παρόλο που οι πλείστοι από τους παλαιότερους φοιτητές θα αποφοιτήσουν με περισσότερες π.μ., για διάφορους λόγους κάποιοι φοιτητές μπορεί να υπολείπονται ένα μικρό αριθμό πιστώσεων. Ο κυριότερος λόγος για τον προβλεπόμενο μειωμένο αριθμό π.μ., αφορά την επανάληψη μαθημάτων. Για παράδειγμα, για δεδομένο μάθημα το οποίο προηγουμένως πιστωνόταν με 4 δ.μ., και τώρα πιστώνεται με 6 π.μ., εάν κάποιος φοιτητής το απέτυχε και χρειάζεται να το επαναλάβει με το νέο σύστημα, θα πάρει 6 και όχι 8 π.μ. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα Τμήματα έχουν προνοήσει έτσι ώστε οι π.μ. που υπολείπονται να καλυφθούν μέσω σεμιναρίων ή/και ειδικών μελετών, ως μεταβατική διάταξη. Σε κάποιες περιπτώσεις οι π.μ. θα πρέπει να καλυφθούν με την παρακολούθηση ενός επιπρόσθετου μαθήματος ελεύθερης ή και περιορισμένης επιλογής.

Τέλος, κατά τις συναντήσεις προέκυψε το ερώτημα των υποχρεώσεων ενός Τμήματος έναντι των υφιστάμενων φοιτητών του σε περίπτωση εισαγωγής αλλαγών στο πρόγραμμα σπουδών τους. Διευκρινίζεται ότι, παρόλο που δεν διατυπώνεται ρητά στους Κανόνες Σπουδών, η πάγια ακαδημαϊκή αρχή που διέπει την εισαγωγή αλλαγών σε προγράμματα σπουδών, είναι ότι οι αλλαγές δεν θα πρέπει να επηρεάσουν δυσμενώς τους υφιστάμενους φοιτητές του προγράμματος, πάντοτε υπό την προϋπόθεση ότι δεν προκύπτει θέμα ευθύνης του φοιτητή για τυχόν αρνητικές συνέπειες. Συνεπώς, φοιτητές που έχουν αποτυχίες σε μαθήματα, ενδέχεται να φέρουν ευθύνη για τυχόν αρνητικές συνέπειες, και το Τμήμα δεν είναι κατ' ανάγκη υποχρεωμένο να απαλείψει τέτοιες αρνητικές συνέπειες. Για παράδειγμα, δεν θα ήταν υποχρεωμένο το Τμήμα να προσφέρει ταυτόχρονα δύο εκδοχές του ίδιου μαθήματος, π.χ. μία εκδοχή με 8 π.μ., για τους παλαιότερους φοιτητές που χρειάζεται να επαναλάβουν το μάθημα,

και μία εκδοχή με 6 π.μ., για τους υπόλοιπους φοιτητές. Όμως, το Τμήμα φέρει ευθύνη έναντι των φοιτητών του που παρακολουθούν το πρόγραμμα σπουδών τους, με βάση την παλαιότερη κανονική ροή του προγράμματος και δεν έχουν αποτυχίες στο ενεργητικό τους. Εάν για παράδειγμα οι τροποποιήσεις συνεπάγονται αλλαγή στο εξάμηνο προσφοράς ενός υποχρεωτικού μαθήματος, π.χ. από χειμερινό σε εαρινό εξάμηνο, και αυτό έχει αρνητικές συνέπειες σε υφιστάμενους φοιτητές, τότε το Τμήμα είτε θα πρέπει να προσφέρει για κάποιο χρονικό διάστημα το συγκεκριμένο μάθημα σε κάθε εξάμηνο, ή να αλλάξει το καθεστώς του μαθήματος για τους παλαιότερους φοιτητές, κλπ.

2. Συντονισμός με άλλα Τμήματα

Ένα από τα προβλήματα που έχουν προκύψει είναι ο συντονισμός με άλλα Τμήματα. Για παράδειγμα, στα προπτυχιακά προγράμματα της Φιλοσοφικής Σχολής, οι φοιτητές χρειάζεται να παίρνουν μαθήματα από άλλα Τμήματα της Σχολής. Η απόδοση διαφορετικού αριθμού π.μ. σε μαθήματα, π.χ. 5 για ένα Τμήμα και 6 για κάποιο άλλο, μπορεί να δημιουργήσει κάποια προβλήματα.

Όπως ήταν ήδη αντιληπτό, δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί καθολικά ο ίδιος αριθμός π.μ. σε κάθε μάθημα, κάτι το οποίο θα διευκόλυνε την παρακολούθηση μαθημάτων από διάφορα Τμήματα. Τα Τμήματα που συνεργάζονται στενά στο πλαίσιο των προγραμμάτων σπουδών τους προσπάθησαν να εφαρμόσουν σχετικό “modularity” μεταξύ τους ως προς τις κατανομές πιστώσεων. Η Φιλοσοφική Σχολή έχει εξετάσει το θέμα του συντονισμού εντός της Σχολής, και τα σχετικά προβλήματα έχουν επιλυθεί. Το ίδιο έχει συμβεί με τα Τμήματα Ψυχολογίας και Επιστημών της Αγωγής, κυρίως σε σχέση με τη συνεργασία τους σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Στη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης εξακολουθούν να υπάρχουν κάποια προβλήματα, τόσο για τα προπτυχιακά, όσο και για τα μεταπτυχιακά προγράμματα των Τμημάτων της Σχολής και εξετάζονται πιθανές λύσεις. Προς επίλυση τέτοιων προβλημάτων συντονισμού, ιδίως αν τα εμπλεκόμενα μαθήματα είναι λίγα, για παράδειγμα ένα ή δύο υποχρεωτικά μαθήματα, και το ένα Τμήμα επιθυμεί όπως το μάθημα πιστωθεί με 6 π.μ., ενώ το άλλο Τμήμα με 7 π.μ., θα μπορούσε να εξετασθεί κατά πόσον θα ήταν δυνατό να συνυπάρξουν δύο ξεχωριστά μαθήματα με πλήρη επικάλυψη διαλέξεων, όπου η διαφοροποίηση της 1 π.μ. να επιτυγχάνεται μέσω μίας επιπρόσθετης εργασίας της τάξεως των 25 – 30 ωρών για το φοιτητή, υπό την προϋπόθεση φυσικά ότι μία τέτοια «συνύπαρξη» και διάκριση των δύο μαθημάτων μπορεί να δικαιολογηθεί από την ακαδημαϊκή σκοπιά.

Συνεπώς τα προβλήματα συντονισμού που έχουν προκύψει είναι αντιληπτά από τα εμπλεκόμενα Τμήματα και ήδη έχουν τροχοδρομηθεί ή τροχοδρομούνται/ μελετώνται λύσεις.

3. Το πρακτικό πρόβλημα των τεσσάρων διδακτικών ωρών

Η απόφαση της Συγκλήτου, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών, όπως μαθήματα τα οποία πιστώνονται με 10 π.μ. (αυτός είναι ο μέγιστος αριθμός πιστώσεων για κανονικά μαθήματα) θα πρέπει αναγκαστικά να περιλαμβάνουν 4 διδακτικές ώρες την εβδομάδα (η μία ώρα μπορεί να αποτελεί υποχρεωτική φροντιστηριακή άσκηση ή ομαδικές συζητήσεις [discussion groups]), είναι γενικά αποδεκτή. Διαφορετικά είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν οι 250+ ώρες φόρτου εργασίας με μόνο 3 διδακτικές ώρες την εβδομάδα.

Όμως η δικαιολογημένη αυτή απόφαση, έχει δημιουργήσει πρακτικά προβλήματα σε Τμήματα, όπως για παράδειγμα στα Τμήματα Οικονομικών και Επιστημών της Αγωγής, τα οποία μέχρι τώρα οργάνωναν το διδακτικό τους φόρτο με βάση δύο μαθήματα το εξάμηνο για κάθε διδάσκοντα, λόγω του ότι με το παλαιότερο σύστημα όλα τα μαθήματά τους ήταν τριών διδακτικών μονάδων, και συνεπώς τριών διδακτικών ωρών. Το μείγμα μαθημάτων, για παράδειγμα τριών διδακτικών ωρών για τα προπτυχιακά και τεσσάρων διδακτικών ωρών για τα μεταπτυχιακά, δημιούργησε πρόβλημα διότι αυτόματα μειώνεται ο συνολικός αριθμός μαθημάτων που μπορεί να προσφέρει το Τμήμα με τον ίδιο συνολικό αριθμό διδασκόντων. Αυτό είναι σοβαρό με δεδομένη την υποστελέχωση των Τμημάτων. Επιπρόσθετα, ο συνδυασμός μαθημάτων τριών και τεσσάρων διδακτικών ωρών, έτσι ώστε να καλυφθεί ο διδακτικός φόρτος των 12 ωρών ανά διδάσκοντα, δεν διευκολύνεται.

Τμήματα που έχουν επηρεαστεί από αυτό το πρακτικό πρόβλημα έχουν προωθήσει τις εξής, πρακτικά εφαρμόσιμες λύσεις: (α) μείωση των π.μ. στα σχετικά μαθήματα, έτσι ώστε να απαιτούνται 3 και όχι 4 διδακτικές ώρες, και κάλυψη των υπόλοιπων π.μ. μέσω σεμιναρίων ή/και ειδικών μελετών, και (β) κάλυψη της 4^{ης} ώρας, μέσω φροντιστηριακής ή εργαστηριακής άσκησης, ή ομαδικών συζητήσεων, σε πολύ μικρότερα όμως ακροατήρια, με την αξιοποίηση Βοηθών Διδασκαλίας, στην περίπτωση προπτυχιακών μαθημάτων.

Παρενθετικά, μία συνέπεια της εφαρμογής του ECTS, και συγκεκριμένα της ανάγκης για πειστική τεκμηρίωση των π.μ., η οποία αλυσιδωτά οδηγεί στην ανάγκη για μεγαλύτερο αριθμό διδακτικών ωρών ή/και μεγαλύτερο αριθμό μαθημάτων, έχει φέρει στην επιφάνεια ακόμη πιο έντονα την υποστελέχωση των Τμημάτων.

4. Ερμηνεία πιστωτικών μονάδων σε σχέση με Διδακτορικά προγράμματα – παράλληλη παρακολούθηση μαθημάτων με εκπόνηση έρευνας

Τα Διδακτορικά προγράμματα εντάχθηκαν στη διαδικασία της Bologna ως ο τρίτος κύκλος σπουδών κατά τη Σύνοδο του Βερολίνου το Σεπτέμβριο του 2003. Οι πρόνοιες του ECTS σε σχέση με Διδακτορικά προγράμματα, στην πραγματικότητα αφορούν μόνο το διδακτικό μέρος, ενώ για το καθαρά ερευνητικό μέρος, οι πιστώσεις είναι εικονικές και απλά μετρούν χρόνο. Από ότι είναι αντιληπτό, μέχρι στιγμής ο θεσμός του Diploma Supplement αφορά τίτλους σπουδών πρώτου (Πτυχίο) και δεύτερου κύκλου (Μάστερ). Συνεπώς, η πολιτική του Πανεπιστημίου Κύπρου να μη χορηγεί ακόμη το Diploma Supplement για Διδακτορικούς τίτλους συνάδει με το γενικό πρακτέο στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Κάποια Τμήματα έθεσαν το ερώτημα πώς ερμηνεύονται οι π.μ. σε σχέση με τα Διδακτορικά προγράμματα. Οι Κανόνες Σπουδών του Πανεπιστημίου αναφέρουν ότι η κανονική διάρκεια ενός Διδακτορικού προγράμματος είναι 4 ακαδημαϊκά έτη (το οποίο μεταφράζεται σε 240 π.μ., πρωτίστως ως μέτρο χρόνου), η ελάχιστη διάρκεια είναι 3 έτη, και η μέγιστη 8 έτη, ασχέτως αν ο φοιτητής παρακολουθεί το πρόγραμμα πάνω σε μερική ή πλήρη φοίτηση.

Το διδακτικό μέρος ενός Διδακτορικού ισοδυναμεί με τουλάχιστο 60 π.μ. σε μαθήματα μεταπτυχιακού επιπέδου (με βάση τις πρόνοιες ενός Διδακτορικού προγράμματος, φοιτητής μπορεί να τύχει ακόμη και πλήρους απαλλαγής από το διδακτικό μέρος). Η ερμηνεία αυτών των πιστώσεων θα πρέπει να είναι όπως και για τα υπόλοιπα μαθήματα στο πλαίσιο προπτυχιακών και μεταπτυχιακών (Μάστερ) προγραμμάτων.

Για τις υπόλοιπες π.μ. μέχρι το απαιτούμενο σύνολο των 240 π.μ. (ή 180 π.μ για όσους φοιτητές ολοκληρώνουν τις υποχρεώσεις τους στα 3 έτη), η ερμηνεία των πιστώσεων είναι απλά ως μηχανισμός μέτρησης χρόνου, αφού σε σχέση με έρευνα συνήθως δεν αναφερόμαστε σε συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους πέραν του γενικού στόχου της πρωτοτυπίας και παραγωγής νέας γνώσης. Ούτε μπορεί σε κάθε περίπτωση να εκτιμηθεί ο φόρτος εργασίας για τέτοιας φύσεως διεργασίες.

Κάποια Τμήματα έχουν αποφασίσει να απονέμουν πιστώσεις για την περιεκτική εξέταση. Αυτό δεν απαγορεύεται, αφού θα μπορούσαν να προσδιοριστούν μετρήσιμοι μαθησιακοί στόχοι (και ο συνεπαγόμενος φόρτος εργασίας) σε σχέση με την περιεκτική εξέταση, ιδίως εάν η περιεκτική εξέταση αντιμετωπίζεται ως επέκταση του διδακτικού σκέλους του προγράμματος. Εναλλακτικά, όμως, η περιεκτική εξέταση μπορεί να θεωρηθεί ως το προστάδιο του ερευνητικού σκέλους του προγράμματος. Η ποικιλομορφία που χαρακτηρίζει τη θεώρηση του θεσμού της περιεκτικής εξέτασης ανάμεσα στα Τμήματα είναι θεμιτή. Συνεπώς, η ανάθεση π.μ. ή όχι στην περιεκτική εξέταση είναι καθαρά προαιρετική.

Πέραν του απαιτούμενου αριθμού των 240 π.μ., κανονικά δεν θα πρέπει να δίνονται άλλες πιστώσεις σε Διδακτορικό φοιτητή, και συνεπώς τέτοιες πιστώσεις δεν θα πρέπει να εμφανίζονται στο αναλυτικό δελτίο του φοιτητή (ή στο Diploma Supplement εάν και εφόσον αυτό θα χορηγείται για Διδακτορικούς τίτλους). Αυτό διότι ενδέχεται να παρερμηνευθούν οι επιπρόσθετες πιστώσεις και να θεωρηθεί ότι ο «αυξημένος» αριθμός πιστώσεων αντιπροσωπεύει ένα πιο απαιτητικό/ολοκληρωμένο πρόγραμμα, ενώ στην πραγματικότητα υποδηλώνει καθυστέρηση στην ολοκλήρωση του προγράμματος. Γίνεται αυτή η διευκρίνιση διότι το ερώτημα αναφορικά με τις επιπρόσθετες πιστώσεις είχε τεθεί από αριθμό Τμημάτων.

Τέλος διευκρινίζεται ότι είναι επιτρεπτή η παράλληλη παρακολούθηση μαθημάτων με την εγγραφή σε ερευνητικό στάδιο, ακόμη και από το πρώτο εξάμηνο φοίτησης του Διδακτορικού φοιτητή. Οι π.μ. του εξαμήνου επιμερίζονται ανάμεσα στα μαθήματα και την έρευνα.

5. Επαλήθευση πιστώσεων

Το θέμα που δικαιολογημένα φαίνεται να απασχολεί περισσότερο, πρωτίστως τους φοιτητές για ευνόητους λόγους, είναι κατά πόσον οι π.μ. που έχουν κατανεμηθεί στα διάφορα μαθήματα όντως ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Όπως θα ήταν αναμενόμενο, λόγω του ότι οι προπτυχιακοί φοιτητές αναγκαστικά παρακολουθούν μαθήματα από διαφορετικά Τμήματα και Σχολές, οι συγκρίσεις είναι αναπόφευκτες. Τα συχνότερα σχόλια των φοιτητών είναι ότι παρόλο ότι τα μαθήματα μίας κατηγορίας/επιπέδου του Τμήματός τους λαμβάνουν τον ίδιο ή ακόμη και μεγαλύτερο αριθμό π.μ. έναντι κάποιας άλλης κατηγορίας/επιπέδου μαθημάτων του Τμήματος, εντούτοις τα πρώτα είναι λιγότερο απαιτητικά από τα δεύτερα, ή ότι μαθήματα του Τμήματός τους που λαμβάνουν μικρότερο αριθμό π.μ. έναντι μαθημάτων άλλου Τμήματος, είναι πολύ πιο απαιτητικά, ή το αντίθετο, κλπ.

Φυσικά θα πρέπει να είναι κατανοητό, πρωτίστως από τους φοιτητές, ότι καθολική ομοιομορφία ως προς τις απαιτήσεις, εκ των πραγμάτων δεν είναι εφικτή, ούτε μπορούν να γίνουν απευθείας συγκρίσεις ανάμεσα σε πράγματα που δεν είναι όμοια. Το ECTS είναι ένα εργαλείο, το οποίο απλά προσπαθεί να επιφέρει σχετική συγκρισιμότητα ανάμεσα σε προγράμματα σπουδών της ίδιας ειδικότητας και επιπέδου, διαφορετικών ιδρυμάτων. Απόλυτη συγκρισιμότητα δεν μπορεί να υπάρξει από τη στιγμή που υπάρχουν διαφορές, τόσο στη χρονική διάρκεια των προγραμμάτων, όσο και άλλες διαφορές που αφορούν τα χαμηλότερα επίπεδα ενός εκπαιδευτικού συστήματος στην ολότητά του.

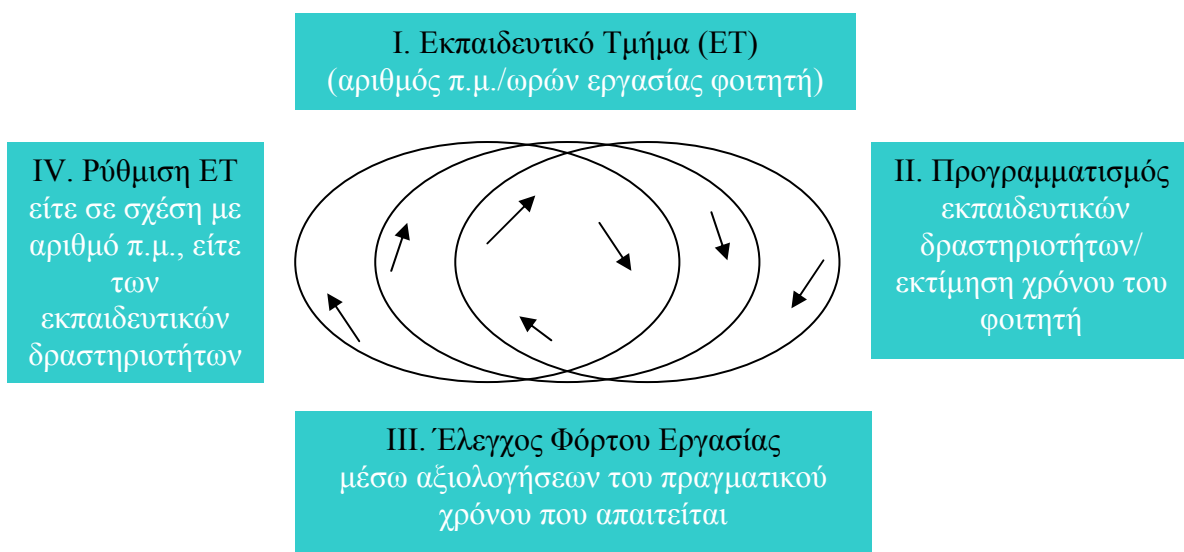
Για λόγους ποιότητας είναι σημαντικό, ένα πρόγραμμα σπουδών να συνάδει με τα διεθνή πρότυπα του αντικείμενου και επιπέδου του, και να προσφέρει ολοκληρωμένη εκπαίδευση. Εκ φύσεως κάποια προγράμματα έχουν ειδικές απαιτήσεις. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές σε σχέση με προγράμματα των οποίων τα αντικείμενα αφορούν την ασφάλεια κατασκευών, όπως συμβαίνει με προγράμματα πολυτεχνικών κλάδων, ή την υγεία. Τέτοια προγράμματα έχουν συνήθως αυξημένες απαιτήσεις, οι οποίες απορρέουν και από την ανάγκη εξασφάλισης επαγγελματικής αναγνώρισης πέραν της ακαδημαϊκής αναγνώρισης, για να μπορεί ένας να εξασκεί το επάγγελμα. Η εφαρμογή του ECTS δεν μπορεί, και δεν θα πρέπει, να μειώνει τις απαιτήσεις ενός προγράμματος (παρομοίως δεν μπορεί να ειπωθεί ότι η εφαρμογή του ECTS κάνει τα προγράμματα πιο δύσκολα ή απαιτητικά). Το σημαντικό της εφαρμογής του ECTS είναι ότι εξωτερικεύονται με μεγαλύτερη ακρίβεια και σαφήνεια οι απαιτήσεις ενός προγράμματος, και κατ' επέκταση μπορούν να τεκμηριωθούν πιο αναλυτικά/πειστικά οι απαιτούμενοι μαθησιακοί πόροι (learning resources) για τη στήριξη του προγράμματος, τόσο σε διδακτικό προσωπικό, όσο και σε υλικούς πόρους. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η ποιότητα του προγράμματος.

Συνεπώς, το ζητούμενο δεν είναι η απόλυτη συγκρισιμότητα, ως προς το φόρτο εργασίας των φοιτητών, ανάμεσα σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα. Παραταύτα, η επαλήθευση των πιστωτικών μονάδων, γιατί περί αυτού πρόκειται, αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της εφαρμογής του ECTS. Η επαλήθευση δεν είναι μία στατική διαδικασία, η οποία μπορεί να γίνει εκ των προτέρων. Είναι μία δυναμική, επαναληπτική διεργασία, η οποία χρειάζεται ένα αριθμό επαναλήψεων, μέχρι να πιστοποιηθεί ότι οι πιστώσεις ανταποκρίνονται επαρκώς στην πραγματικότητα (σε απόλυτο επίπεδο, αλλά και αναλογικά, όπως θα εξηγηθεί παρακάτω). Η διεργασία της επαλήθευσης χρειάζεται να επαναλαμβάνεται κάθε φορά που γίνονται ουσιαστικές αλλαγές σε ένα μάθημα ή σε ολόκληρο το πρόγραμμα.

Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται διαγραμματικά η επαναληπτική διεργασία της επαλήθευσης του (μέσου) φόρτου εργασίας των φοιτητών για ένα εκπαιδευτικό τμήμα, π.χ. ένα μάθημα, όπως αυτή προτείνεται στο πλαίσιο του προγράμματος Tuning.

Κατά τις συναντήσεις με τα Τμήματα έγινε ανταλλαγή απόψεων αναφορικά με τον τρόπο εφαρμογής της διεργασίας της επαλήθευσης του φόρτου εργασίας, και κυρίως του σταδίου ΙΙ της διεργασίας που αφορά τον έλεγχο του φόρτου εργασίας μέσω αξιολογήσεων του πραγματικού χρόνου που απαιτείται. Τέθηκε μάλιστα το ερώτημα κατά πόσο θα πρέπει να θεσπισθεί μία διαδικασία σε κεντρικό επίπεδο, έτσι ώστε η διαδικασία της επαλήθευσης να εφαρμοστεί ομοιόμορφα από όλα τα Τμήματα.

Η γενική άποψη είναι ότι στο παρόν στάδιο της εφαρμογής, όπου ακόμη υπάρχει σχετική ρευστότητα, ενδείκνυται να υπάρχει ευελιξία, έτσι ώστε το κάθε Τμήμα ή Σχολή να μπορεί να δημιουργήσει και να εφαρμόσει τους μηχανισμούς επαλήθευσης που θεωρεί τους πιο κατάλληλους για τα δικά του/της προγράμματα, σε άμεση και ειλικρινή συνεργασία με τους φοιτητές. Η εμπλοκή των φοιτητών είναι σημαντική, όπως είναι εξίσου σημαντικό η κρίση τους να είναι αξιόπιστη και να μην υπάρξουν φαινόμενα μεγαλοποίησης του πραγματικού φόρτου.

Σχήμα 1 Η προσέγγιση Tuning ως προς την επαλήθευση του φόρτου εργασίας των φοιτητών

Ένα Τμήμα σίγουρα μπορεί να μεταφέρει τις εμπειρίες του σε άλλα Τμήματα. Κάποια Τμήματα έχουν ήδη προσπαθήσει να αποσπάσουν τα σχετικά στοιχεία από τους φοιτητές τους μέσω ερωτηματολογίων, τα οποία μπορεί να συμπληρώνονται είτε αναδρομικά αφού ολοκληρωθεί το μάθημα, είτε κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης του μαθήματος. Η δεύτερη μέθοδος ενδέχεται να είναι πιο ακριβής, αλλά απαιτεί πολύ μεγαλύτερη συστηματικότητα από μέρους των φοιτητών, αφού ένας φοιτητής χρειάζεται να καταγράφει το χρόνο που αφιέρωσε στα διάφορα τμήματα του μαθήματος (μελέτη, εργασίες, εργαστήριο, κλπ), σε εβδομαδιαία ή ακόμη και σε καθημερινή βάση. Η πρώτη μέθοδος είναι λιγότερη απαιτητική για το φοιτητή, αλλά σίγουρα και λιγότερο ακριβής. Προφανώς υπάρχουν πολλοί άλλοι μηχανισμοί που μπορούν να εφαρμοστούν.

Πώς αξιοποιούνται τα στοιχεία αναφορικά με τον πραγματικό φόρτο εργασίας; Σίγουρα αποτελούν χρήσιμες πληροφορίες, νοουμένου ότι οι φοιτητές από τους οποίους αντλήθηκαν τα στοιχεία αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα, τόσο ως προς τον αριθμό τους, όσο και το υπόβαθρό τους. Όμως, δεν μπορούν να αποτελούν τα αποκλειστικά στοιχεία πάνω στα οποία να βασίζεται η ρύθμιση των εκπαιδευτικών τμημάτων, είτε σε σχέση με τον αριθμό π.μ., ή τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Εάν τα στοιχεία, τα οποία θα πρέπει να κρίνονται ως αξιόπιστα

ως προϋπόθεση για τη χρήση τους, συνηγορούν στο ότι υπάρχει ουσιαστική απόκλιση, είτε προς τα πάνω, είτε προς τα κάτω, ανάμεσα στον εκτιμώμενο και στον πραγματικό φόρτο εργασίας του μέσου φοιτητή (ο οποίος έχει πετύχει τα μαθησιακά αποτελέσματα), τότε θα πρέπει να υπάρξει ο ανάλογος προβληματισμός με το ενδεχόμενο σχετικών ρυθμίσεων. Εάν ο αριθμός π.μ. δεν μπορεί να αλλάξει, τότε οι ρυθμίσεις αφορούν τις απαιτήσεις του μαθήματος, οι οποίες ενδέχεται να τροποποιηθούν ανάλογα.

Ρυθμίσεις με βάση τον απόλυτο φόρτο εργασίας, όπως εξηγείται πιο πάνω, δεν είναι κατ' ανάγκη η μόνη οδός πλεύσης. Εναλλακτικά, τα απόλυτα στοιχεία ως προς το φόρτο εργασίας μπορεί να αξιοποιηθούν αναλογικά ως εξής: Έστω ότι σε ένα εξάμηνο θα πρέπει να καλυφθεί ένα συγκεκριμένο σύνολο μαθημάτων. Ο απόλυτος φόρτος εργασίας των μαθημάτων αυτών, όπως έχει αξιολογηθεί, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κατανεμηθούν κατ' αναλογία οι 30 π.μ. ανάμεσα στα μαθήματα αυτά. Δεν σημαίνει ότι οι πιστώσεις που αναλογούν σε ένα μάθημα, όντως αντιστοιχούν σε απόλυτο επίπεδο στον (πραγματικό) φόρτο εργασίας του μαθήματος. Με τον καθαρά απόλυτο τρόπο, το κάθε μάθημα αντιμετωπίζεται ως ατομική οντότητα, ενώ με τον αναλογικό τρόπο ένα σύνολο μαθημάτων αντιμετωπίζεται ως συστάδα (cluster)· έτσι οι ρυθμίσεις που χρειάζεται να γίνουν, εφαρμόζονται κατ' αναλογία στα στοιχεία του "cluster". Αυτή η συλλογική αντιμετώπιση σε επίπεδο εξαμήνου διευκολύνεται εάν όλα τα μαθήματα είναι υποχρεωτικά για τους επηρεαζόμενους φοιτητές. Ομαδοποιήσεις μαθημάτων μπορεί να γίνουν τόσο σε επίπεδο εξαμήνων, όσο και σε επίπεδο (σημασιολογικών) κατηγοριών μαθημάτων, αφού αποφασιστεί εκ των προτέρων πόσες π.μ. θα αναλογούν για παράδειγμα στα υποχρεωτικά μαθήματα, κλπ. Αυτό έχει ήδη γίνει από πολλά Τμήματα ως προς την αρχική κατανομή του συνόλου των π.μ. στις διάφορες ενότητες των προγραμμάτων σπουδών.

Συνοψίζοντας, η διαδικασία της επαλήθευσης των πιστώσεων θα χρειαστεί τον αναγκαίο χρόνο (consolidation period), μέχρι να επέλθει μία ικανοποιητική κατάσταση σταθεροποίησης. Μέσα από αυτή τη συλλογική προσπάθεια, σίγουρα θα διαφανούν και ποιοί είναι οι πιο αξιόπιστοι και αποτελεσματικοί μηχανισμοί επαλήθευσης, οι οποίοι στη συνέχεια μπορεί να ενταχθούν στο πλαίσιο μίας γενικής διαδικασίας επαλήθευσης.

6. Τί γίνεται αν οι πλείστοι φοιτητές σε ένα πρόγραμμα τελειώνουν σε μικρότερη από την κανονική διάρκεια του προγράμματος

Με το παλαιότερο σύστημα θεωρητικά δεν υπήρχε όριο ως προς το μέγιστο αριθμό διδακτικών μονάδων που ο Πρόεδρος ενός Τμήματος μπορούσε να επιτρέψει σε ένα φοιτητή να παρακολουθήσει σε κάποιο εξάμηνο. Στην πραγματικότητα, όμως, τα περισσότερα Τμήματα είχαν θέσει ως μέγιστο αριθμό τις 21 δ.μ., δηλαδή ένα επιπρόσθετο μάθημα σε σχέση με το όριο των 18 δ.μ.

Με το νέο σύστημα έχει τεθεί ως μέγιστο όριο, ως προς τις επιπρόσθετες πιστώσεις, οι 40 π.μ. Διευκρινίζεται όμως ρητά στους Κανόνες Σπουδών ότι μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις θα πρέπει να επιτρέπεται σε φοιτητή να εγγράφεται σε 40 π.μ. για κάποιο εξάμηνο, πρωτίστως για να διευκολύνεται η παράλληλη παρακολούθηση δευτερεύοντος προγράμματος από φοιτητές με πολύ καλή επίδοση γενικά. Συνεπώς, δεν θα πρέπει να υπάρχει ο κίνδυνος ότι σταδιακά το 40 θα καταστεί ο αριθμός π.μ. και όχι το μέγιστο επιπρόσθετο όριο. Με άλλα λόγια δεν θα πρέπει να καταστρατηγηθεί το όριο των 30-33 π.μ. το εξάμηνο. Αν γίνει κάτι τέτοιο η αξιοπιστία της εφαρμογής του ECTS, τίθεται σε αμφισβήτηση. Η διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι μικρότερη από τη μέση διάρκεια των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, και σίγουρα ο μέσος άνθρωπος εκ φύσεως δεν μπορεί να καταβάλλει τη συνεπαγόμενη προσπάθεια των 40 π.μ. στη διαθέσιμη χρονική περίοδο.

Κάποια Τμήματα φαίνονται όμως προβληματισμένα ως προς το ενδεχόμενο φοιτητές ενός προγράμματος, συστηματικά να εγγράφονται σε 40 π.μ. το εξάμηνο, που αυτό μπορεί να σημαίνει δύο επιπρόσθετα μαθήματα από ότι προνοεί η κανονική ροή του προγράμματος, και συνεπώς να μπορούν να ολοκληρώνουν το πρόγραμμα σπουδών τους σε 3 αντί σε 4 έτη.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι το πιο πάνω σενάριο ίσχυε και με το παλαιότερο σύστημα. Μάλιστα οι πρόσφατα εγκριθέντες Κανονισμοί Σπουδών αναφέρουν ρητά ότι φοιτητής μπορεί να αποφοιτήσει από το πρόγραμμά του ενωρίτερα από την κανονική διάρκεια, εάν μπορέσει να ικανοποιήσει όλες τις απαιτήσεις του προγράμματός του σε μικρότερο χρονικό διάστημα. Οι Κανόνες Σπουδών ανέκαθεν επέτρεπαν, υπό προϋποθέσεις, την εγγραφή φοιτητή σε περισσότερα μαθήματα από το μέγιστο διδακτικό φόρτο, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Συνεπώς, δεν θα πρέπει να υπάρχει προβληματισμός, εάν κάποιοι άριστοι φοιτητές θα μπορούν να ολοκληρώνουν το πρόγραμμά τους σε μικρότερο από το κανονικό διάστημα. Ούτε θα πρέπει να υπάρχει ανησυχία ότι οι νέες διατάξεις, με τη ρητή αναφορά στο μέγιστο επιπρόσθετο φόρτο, θα διευκολύνουν κατά κάποιο τρόπο (ή θα «πιέζουν» προς) τη συστηματική έγκριση επιπρόσθετου φόρτου. Τουναντίον, οι παλαιότερες διατάξεις, χωρίς αναφορά στο μέγιστο επιπρόσθετο φόρτο, δημιουργούσαν πιέσεις και μπορούσαν να οδηγήσουν σε παράδοξα υψηλές εγκρίσεις, όπως και όντως είχε γίνει.

Εάν όμως για κάποιο πρόγραμμα σπουδών οι πλείστοι φοιτητές θα μπορούσαν όντως να το ολοκληρώσουν επιτυχώς στα τρία χρόνια, εάν συστηματικά τους επιτρεπόταν να εγγράφονται σε επιπρόσθετα μαθήματα, τότε θα πρέπει να υπάρξει προβληματισμός από μέρους του Τμήματος. Αυτό διότι μια τέτοια κατάσταση θα συνηγορούσε στο ότι οι απαιτήσεις του προγράμματος στη πραγματικότητα είναι για τρία και όχι για τέσσερα χρόνια φοίτησης. Γνωρίζοντας τις εν γένει απαιτήσεις όλων των προγραμμάτων του Πανεπιστημίου, είναι απίθανο ότι θα προκύψει μία τέτοια κατάσταση πραγμάτων. Εξάλλου η διαδικασία επαλήθευσης των πιστώσεων θα φέρει στην επιφάνεια προβλήματα, όπου υπάρχουν, τα οποία θα πρέπει να τύχουν του ανάλογου χειρισμού.

7. Χρήση πιο αναλυτικού διαγράμματος μαθήματος

Με βάση τις πρόνοιες του ECTS (πρωτίστως την ανάγκη για ρητή διατύπωση των μαθησιακών στόχων σε άμεση συνάρτηση με τις μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης) οι Επιτροπές Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, και Μεταπτυχιακών Σπουδών, έχουν σχεδιάσει ένα νέο διάγραμμα μαθήματος (Παράρτημα Ι). Ο σκελετός του νέου διαγράμματος είναι στο διαδίκτυο, τόσο στα Ελληνικά

(http://www.ucy.ac.cy/vrectacaf/docs/themata_spoudwn/aporreonta/CourseGr.doc)

όσο και στα Αγγλικά

(http://www.ucy.ac.cy/vrectacaf/docs/themata_spoudwn/aporreonta/CourseEn.doc).

Η χρήση του νέου διαγράμματος μαθήματος προωθεί επίσης την πιο αναλυτική τεκμηρίωση του φόρτου εργασίας του μαθήματος, και συνεπώς διευκολύνει την επαλήθευση των πιστώσεων έναντι του πραγματικού φόρτου, αφού με βάση την εκτιμώμενη ανάλυση μπορεί να εντοπισθούν πιο επακριβώς οι αιτίες τυχόν αποκλίσεων. Επιπρόσθετα, στο νέο διάγραμμα μαθήματος προσδιορίζεται ρητά το επίπεδο και η κατηγορία του μαθήματος. Συνεπώς, αυτές οι πληροφορίες δεν χρειάζεται να προσδιορίζονται μέσω των κωδικών των μαθημάτων. Τα Τμήματα μπορούν να συνεχίσουν να διατυπώνουν τους κωδικούς των μαθημάτων τους με βάση τη δική τους σημασιολογία. Έτσι αποφεύγονται προβλήματα, όπως αυτά που προέκυψαν στο Τμήμα Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας, όπου η μετάφραση των κωδικών οδήγησε σε πλασματική μείωση των επιλογών των φοιτητών.

Το νέο διάγραμμα μαθήματος θα πρέπει σταδιακά να αντικαταστήσει τα προηγούμενα διαγράμματα.

8. Δημιουργία καταλόγου μαθημάτων (Course Catalogue) – ανταλλαγές φοιτητών και μεταφορά Ευρωπαϊκών πιστώσεων

Η χρήση του ECTS ως συστήματος μεταφοράς πιστώσεων στο πλαίσιο ανταλλαγών, πρωτίστως με άλλους Ευρωπαίους φοιτητές, συνεπάγεται τη δημοσιοποίηση αντικειμενικών πληροφοριών μέσω διαδικτύου για τα προσφερόμενα μαθήματα/ προγράμματα. Αυτή η πληροφόρηση είναι αναγκαία αν το Πανεπιστήμιο Κύπρου θα μπορέσει να διεκδικήσει επιτυχώς το “ECTS Label”. Παρενθετικά αναφέρεται ότι η Ευρώπη φαίνεται να προσανατολίζεται στην απαίτηση για κατοχή του “ECTS Label” ως προϋπόθεση για διεκδίκηση χρηματοδότησης κάτω από ορισμένα από τα προγράμματα του “Integrated Life Long Learning” (ILLL), που αποτελεί το διάδοχο του προγράμματος «Σωκράτης». Παράλληλα, όμως, ο αριθμός αιτήσεων για διεκδίκηση του “ECTS Label”, κατά την τελευταία υποβολή (Νοέμβριος 2005) είναι αισθητά μειωμένος σε σχέση με προηγούμενες υποβολές, και αυτή η εξέλιξη έχει δημιουργήσει κάποιο προβληματισμό. Πιθανές αιτίες για τη μείωση είναι η δυσκολία απόκτησης του “ECTS Label”, ή ότι ιδρύματα δεν αποδίδουν ιδιαίτερη αξία στην απόκτησή του.

Ασχέτως του εάν και πότε το Πανεπιστήμιο Κύπρου θα διεκδικήσει το “ECTS Label” (εξάλλου θα ήταν πιο ορθολογικό να διεκδικήσει πρώτα το “Diploma Supplement Label”), θα πρέπει να καταχωρηθούν στο διαδίκτυο, στα Ελληνικά και σε μία άλλη Ευρωπαϊκή γλώσσα, οι λεγόμενοι κατάλογοι μαθημάτων (Course Catalogues – CC) για τα διάφορα προγράμματα σπουδών, παράλληλα με την προαιρετική καταχώρηση στο διαδίκτυο των αναλυτικών διαγραμμάτων των μαθημάτων. Οι κατάλογοι μαθημάτων συνοψίζουν τις πληροφορίες που περιέχονται στα αναλυτικά διαγράμματα. Στο Παράρτημα II δίνεται μέρος του καταλόγου μαθημάτων του Τμήματος Πληροφορικής, όπως εμφανίζεται στον τμηματικό οδηγό σπουδών.

Τέλος διευκρινίζεται ότι από τη στιγμή που τα ιδρύματα με τα οποία γίνονται ανταλλαγές φοιτητών εφαρμόζουν επίσης το ECTS, δεν μπορεί να γίνει οποιαδήποτε τροποποίηση ως προς τον αριθμό μεταφερόμενων πιστώσεων. Για παράδειγμα, αν φοιτητής του Πανεπιστημίου Κύπρου παρακολουθήσει επιτυχώς μάθημα σε ένα άλλο πανεπιστήμιο, το οποίο πιστώνεται με 5 ECTS credits, τότε ο φοιτητής θα μεταφέρει 5 π.μ., ασχέτως του εάν το αντίστοιχο μάθημα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου πιστώνεται με μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό ECTS credits. Παρομοίως, ξένος φοιτητής που παρακολουθεί μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, θα μεταφέρει τον αριθμό πιστώσεων που του χορηγεί το Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Συνεπώς, αν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την «αξιοπιστία» των Ευρωπαϊκών πιστώσεων που χορηγεί κάποιο ίδρυμα, απλά το Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν κάνει ανταλλαγές με το συγκεκριμένο ίδρυμα. Επομένως, είναι σημαντικό το κάθε ίδρυμα να αποτελεί αξιόπιστο εταίρο έναντι των άλλων ιδρυμάτων, και οι πιστώσεις που χορηγεί να έχουν το αναμενόμενο αντίκρισμα. Με άλλα λόγια η εφαρμογή των προνοιών του ECTS δεν πρέπει να είναι μόνο φαινομενική/τυπική, αλλά να ανταποκρίνεται επί της ουσίας. Για αυτό η διαδικασία της επαλήθευσης των πιστώσεων είναι σημαντικό κομμάτι της όλης εφαρμογής και θα πρέπει να γίνει αντικειμενικά και αξιόπιστα.

9. Η αξιοποίηση της καλοκαιρινής περιόδου

Όπως ήδη αναφέρθηκε η διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι μικρότερη από τη μέση διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων. Συγκεκριμένα, οι πρόνοιες του ECTS θεωρούν ότι το ακαδημαϊκό έτος κυμαίνεται από 36 έως 40 εβδομάδες. Συνεπώς το κάθε εξάμηνο κυμαίνεται από 18 έως 20 εβδομάδες. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου αυτό δεν ισχύει κυρίως ως προς το Χειμερινό Εξάμηνο. Αυτή η απόκλιση μπορεί να έχει τις εξής αρνητικές συνέπειες: (α) η παρακολούθηση των προγραμμάτων να καθίσταται πιο εντατική διότι συσσωρεύεται μεγαλύτερος φόρτος εργασίας ανά εβδομάδα, (β) η πιστότητα της δυνατότητας για παρακολούθηση πέραν των 30 π.μ. σε ένα εξάμηνο, να μειώνεται, και (γ) γενικά να επηρεάζεται η αξιοπιστία της ερμηνείας των πιστώσεων. Όπως αναφέρεται στην πιο πάνω ενότητα, αυτονότητα θα πρέπει να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των πιστώσεων.

Στις συζητήσεις με ορισμένα από τα Τμήματα έγινε η πρόταση όπως μελετηθούν τρόποι αξιοποίησης της θερινής περιόδου, και αυτό ήδη γίνεται σε κάποιο βαθμό από ορισμένα Τμήματα. Για παράδειγμα, η θερινή περίοδος μπορεί να αξιοποιηθεί για την προπαρασκευαστική εργασία της Διπλωματικής Εργασίας φοιτητών που διεξάγεται κατά το τελευταίο έτος φοίτησης. Παρομοίως, η θερινή περίοδος μπορεί να αξιοποιηθεί για την ολοκλήρωση μελετών του Εαρινού Εξαμήνου για μη τελειόφοιτους φοιτητές. Συνεπώς, οι αρμόδιες Συγκλητικές Επιτροπές (Σπουδών και Φοιτητικών Υποθέσεων, Μεταπτυχιακών Σπουδών) θα μπορούσαν να μελετήσουν αυτό το θέμα και να υποβάλουν σχετικές εισηγήσεις.

10. Συνοψίζοντας τα επόμενα βήματα

Με βάση τις συναντήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί διαφαίνεται ότι δεν έχουν προκύψει ιδιαίτερα προβλήματα ή δυσκολίες κατά το πρώτο έτος της εφαρμογής του ECTS. Αυτό είναι καθησυχαστικό ως προς την περαιτέρω εξέλιξη της εφαρμογής, διότι κανονικά η πορεία από τώρα και στο εξής θα οδηγεί σε βελτιώσεις μέχρι να φτάσουμε, εντός των επόμενων δύο ετών για παράδειγμα, σε μία σχετική σταθεροποίηση. Οι βελτιώσεις θα έλθουν μέσω της διεργασίας της επαλήθευσης των πιστωτικών μονάδων και της πιο αναλυτικής παρουσίασης των διαγραμμάτων των μαθημάτων. Όταν θα γίνουν οι αναμενόμενες βελτιώσεις τα οφέλη της μεταρρύθμισης στο εκπαιδευτικό σύστημα του Πανεπιστημίου Κύπρου θα είναι πιο απτά και αντιληπτά, πρωτίστως για τους φοιτητές, λόγω της προώθησης του φοιτητο-κεντρικού, ή μαθησιακο-κεντρικού, μοντέλου εκπαίδευσης. Συνεπώς, τα επόμενα βήματα μπορεί να συνοψισθούν ως εξής:

- Επαλήθευση πιστωτικών μονάδων
- Πιο αναλυτικά διαγράμματα μαθημάτων με βάση τις σχετικές πρόνοιες του ECTS, συμπεριλαμβανομένης πιο αναλυτικής τεκμηρίωσης των πιστωτικών μονάδων
- Δημιουργία καταλόγων μαθημάτων

11. Παράρτημα Ι: Σκελετοί Διαγράμματος Μαθήματος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

MAM	Κωδικός	Τίτλος Μαθήματος	ΠΜ

Διδάσκων/ουσα

Εξάμηνο

Ακαδημαϊκό Έτος

**Ημέρα/Ωρα
διδασκαλίας**

Ημέρα	Διάλεξη	Εργαστήριο	Φροντιστήριο

Ωρες γραφείου

Επίπεδο μαθήματος

Προπτυχιακό	Βασικό	☐
	Ενδιάμεσο	☐
	Προχωρημένο	☐
	Εξειδικευμένο	☐
Μεταπτυχιακό		☐

Κατηγορία μαθήματος

Κορμού	Προγράμματα Σπουδών στα οποία το μάθημα εντάσσεται ως υποχρεωτικό μάθημα.	
Υποστηρίξης	Προγράμματα Σπουδών στα οποία το μάθημα εντάσσεται ως μάθημα περιορισμένης επιλογής.	
Δευτερεύον (Μόνο για Προπτυχιακά μαθήματα)	Προσφέρεται αποκλειστικά ως μάθημα ελεύθερης επιλογής.	☐
	Προσφέρεται και ως μάθημα ελεύθερης επιλογής.	☐
	Δεν προσφέρεται ως μάθημα ελεύθερης επιλογής.	☐

**Προαπαιτούμενα
μαθήματα**

Κωδικός	Τίτλος

Σκοπός

--

**Αναμενόμενα
μαθησιακά
αποτελέσματα και
δεξιότητες που θα
αναπτυχθούν**

--

Αναλυτική περιγραφή	<input type="text"/>
Γλώσσα διδασκαλίας	<input type="text"/>
Μέθοδοι διδασκαλίας	<input type="text"/>
Τρόποι αξιολόγησης	<input type="text"/>
Τεκμηρίωση πιστωτικών μονάδων	<input type="text"/>
Βιβλιογραφία	<input type="text"/>

UNIVERSITY OF CYPRUS

CRN	Code	Course Title	ECTS

Instructor

Term

Academic Year

Schedule details

Day	Lecture	Lab	Tutorial

Office hours

Course level

- Undergraduate Basic
 Intermediate
 Advanced
 Specialized

 Graduate

Course type

Core	Programs of Study incorporating the course as a compulsory course.	
Supportive	Programs of Study incorporating the course as an optional course.	
Secondary (Only for undergraduate courses)	Offered exclusively as a free elective.	☐
	Offered additionally as a free elective.	☐
	Not offered as a free elective.	☐

Prerequisites

Code	Title

Objectives

--

Expected learning outcomes and competencies to be acquired

--

Course contents

--

Language of instruction

--

Teaching methods

--

Assessment methods

--

Analysis of ECTS credits

--

Recommended reading

--

11. Παράρτημα Π: Δείγμα Μαθήματος σε Κατάλογο Μαθημάτων

ΕΠΑ121 Ψηφιακά Συστήματα

Τύπος: Υποχρεωτικό

Επίπεδο: Προπτυχιακό

Έτος διδασκαλίας: 2005-2006

Εξάμηνο: Χειμερινό / Εαρινό

Πιστωσή: 8 μονάδες ECTS

Διδάσκων: Κ. Παττίχης/Α. Λαχανάς

Στόχοι: Εισαγωγή διάφορων μεθόδων αναπαράστασης πληροφοριών σε ένα ψηφιακό ηλεκτρονικό υπολογιστή. Παρουσίαση των συστατικών κατασκευής ψηφιακών ηλεκτρονικών κυκλωμάτων. Μάθηση των βασικών μεθόδων για τον σχεδιασμό και ανάλυση ψηφιακών συστημάτων. Πρακτική υλοποίησης ενός απλού ψηφιακού συστήματος.

Περιεχόμενο:

Αρχές σχεδίασης και κατασκευής ηλεκτρονικών ψηφιακών συστημάτων και υπολογιστών: Αναπαράσταση δεδομένων με δυαδικές ακολουθίες. Αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων με ηλεκτρονικά ψηφιακά κυκλώματα. Εμπέδωση της θεωρίας με πρακτική εξάσκηση στη σχεδίαση και κατασκευή κυκλωμάτων στο εργαστήριο Ψηφιακής Σχεδίασης και Μικροεπεξεργαστών.

Προαπαιτούμενα: -

Βιβλιογραφία:

1. M. Mano and D. Kime, *Logic and Computer Design Fundamentals and Xilinx 4.2 Package*, Third Edition, M. Prentice Hall, 2003

Μέθοδοι Διδασκαλίας: Διαλέξεις (3 ώρες εβδομαδιαίως), Φροντιστήριο (1 ώρα εβδομαδιαίως) και Εργαστήριο (1.5 ώρες εβδομαδιαίως).

Αξιολόγηση: Τελική εξέταση, ενδιάμεση εξέταση, διαγνωστικά και κατ' οίκον εργασία (τελική εργασία και ασκήσεις).

Γλώσσα διδασκαλίας: Ελληνική.